

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗΣ»

Δημόσια Συμμετοχή, Αστική Βιωσιμότητα και Πράσινες Γειτονιές :
Συμμετοχική έρευνα δράσης Αστικής Γεωργίας & Ψηφιακής
Συλλογικότητας πολιτών σε επίπεδο γειτονιάς

Λιακοπούλου Αικατερίνη

*Διπλωματική εργασία που κατατίθεται ως μέρος των απαιτήσεων του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ψηφιακά Μέσα Επικοινωνίας και Περιβάλλοντα Αλληλεπίδρασης»*

Αθήνα, Φεβρουάριος, 2021

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος και, ιδιαίτερα τους καθηγητές του κύκλου σπουδών στον οποίο εξειδικεύτηκα, καθώς χάρη σε αυτούς ανακάλυψα νέους τομείς σκέψης και δημιουργίας. Σημαντικές ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στον κο Γκούσκο Δημήτρη για την πολύτιμη υποστήριξη σε κάθε μου βήμα και για την εξειδικευμένη γνώση που μου προσέφερε απλόχερα σε ένα νέο κλάδο επιστημών. Έπειτα, να ευχαριστήσω την κα Σιδηροπούλου Ανθή, για την συγκροτημένη οπτική που μου προσέφερε στο ερευνητικό εγχείρημα και τον Θοδωρή που στάθηκε δίπλα μου με υπομονή στο απαιτητικό αυτό βήμα. Τέλος, να αναφέρω την ομάδα συμμετοχής, που ανταποκρίθηκαν σε όσα τους ζητήθηκαν και στήριξαν όλες τις δράσεις διαμορφώνοντας ένα μοναδικό αυτοοργανωτικό εγχείρημα σε τόσο αντίξοες συνθήκες.

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα συμμετοχική έρευνα δράσης, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με σκοπό την δημιουργία συλλογικών οικολογικών πρωτοβουλιών στην πόλη, αξιοποιώντας τα παραδείγματα από δράσεις αστικής γεωργίας σε επίπεδο πολιτών σε πολλές μεγάλες πόλεις του κόσμου.

Επιχειρήθηκε η σύνδεση σαφών περιβαλλοντικών πληροφοριών και μικρών καλλιεργητικών δράσεων, με την εκδήλωση ευαισθητοποίησης και κατά συνέπεια, την αλλαγή της στάσης των συμμετεχόντων με θετικές και υπεύθυνες πρακτικές απέναντι στο περιβάλλον. Αναζητήθηκαν οι προτεραιότητες που δίνουν οι συμμετέχοντες σε συγκεκριμένες στρατηγικές υπεράσπισης θετικών συμπεριφορών με οικολογικό πρόσημο, καθώς και η αξία και τα νοήματα που προσδίδουν οι ίδιοι έπειτα από την εμπειρία τους στις δράσεις.

Το όλο εγχείρημα τμηματοποιήθηκε σε:

- α) ομαδικές δράσεις και μηχανισμούς αυτοοργάνωσης αστικών κήπων, όπου συντελούνται εκπαιδευτικές, παιγνιώδεις και οικολογικές πρακτικές, διαμορφώνοντας μια συλλογικότητα, και
- β) ερευνητική διερεύνηση μέσα από εργαλεία συνεντεύξεων, ομάδων εστίασης, συμμετοχικής παρατήρησης και ερωτηματολογίων.

Η ομάδα που διαμορφώθηκε, σχηματοποίησε τις μορφές δράσεων, υπηρεσιών πραγμάτωσης και συντήρησης των φυτών, ενώ παράλληλα, προσέφερε διερευνητικά μονοπάτια προς επανάληψη σε παρόμοιες μικρές πρωτοβουλίες αστικών κήπων.

Στα τελικά αποτελέσματα, ελέγχθηκε η απόδοση κι επιτυχία των λογείσ δράσεων ως προς την κάλυψη των αναγκών και των στόχων που έθεσαν τα μέλη. Διερευνήθηκε η εμπειρική διαπραγμάτευση με τα εκάστοτε εμπόδια που εμφανίζονταν, καθώς και η επιρροή που άσκησε η επαφή με τα φυτά στη συνολική οπτική των συμμετεχόντων προς μια πιο υπεύθυνη διαβίωση στον αστικό χώρο. Παράλληλα, διερευνήθηκε η εμπλοκή των συμμετεχόντων στις δράσεις και οι συνεργατικές σχέσεις που σκιαγράφησαν τη δέσμευση των ατόμων στην ομάδα και την επέκταση της αξίας των θετικών πρακτικών. Τέλος, λόγω των έκτακτων μέτρων και των ακραίων αλλαγών που υπέστη η καθημερινότητα από την πανδημία του COVID-19, ερευνητική εστίαση δόθηκε στους μηχανισμούς και τα εμπόδια που μετέβαλαν την ταυτότητα και τη μορφή των δράσεων σε οικιακούς λαχανόκηπους. Με την ψηφιακή πλατφόρμα να αναδύεται ως το κύριο μέσο επικοινωνίας, η αντίληψη του χώρου και η εμπειρία της χρήσης του αποτέλεσαν σημεία νοηματοδότησης και ερευνητικής περιέργειας. Η δια ζώσης συλλογική δράση μετατράπηκε στην πορεία σε ένα ψηφιακό λαχανόκηπο και σε ένα μέσο επικοινωνίας, διεπαφής και αλλαγής.

Λέξεις - κλειδιά: φύση στην πόλη, αστική γεωργία, ψηφιακή συλλογική δράση

EXECUTIVE SUMMARY

The participatory action research that is presented in this essay was designed and implemented in order to create collective ecological initiatives in the city, utilizing examples of urban agriculture actions of citizens in many major cities around the world. An attempt was made to link clear environmental information and small cultural activities, with the manifestation of awareness and consequently, the change into positive and responsible practices towards the environment for the selected group. The priorities given by the participants in specific strategies for defending positive behaviors with an ecological sign were sought, as well as the value and meanings that they gave themselves after their experience of the project.

The whole project was divided into two aspects:

- a) the group actions and mechanisms of self-organization of an urban garden, where educational, playful and ecological practices take place that formed a collective, and
- b) a research inquiry that was implemented by interviews, focus groups, participatory observation and questionnaires.

The team of this project was the central factor that shaped the forms of actions and applied mechanisms in order to maintain the garden, while at the same time, it offered exploratory paths to be repeated in similar small urban garden initiatives.

The final results analysis, explored the performance and success of the various actions in terms of meeting the needs and goals set by the members. The empirical negotiation with the arisen obstacles was investigated, as well as the influence that the contact with the plants had on the overall perspective of the participants towards a responsible living. At the same time, an observation took place about the involvement of the participants in the actions and the collaborative relationships that outlined the commitment of the individuals in the group and the extension of the positive practices. Finally, due to the emergency measures and the extreme changes that the daily life of everyone underwent from the COVID-19 pandemic, a research focus was given to the mechanisms and obstacles that changed the identity and the form of actions into home vegetable gardens. With the digital platform emerging as the main means of communication, the perception of space and the experience of its use were points of research curiosity. The physical form of the collective action has evolved into a digital vegetable garden and a means of communication, interface and change.

Keywords: nature in the city, urban agriculture, digital collective action

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΠΙΝΑΚΩΝ	8
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
Α ΜΕΡΟΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	13
1. ΦΥΣΙΚΟ & ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	13
1.1. Η Φύση Μέσα στην Πόλη	15
1.2. Αειφορική Πόλη	17
1.3. Ανθεκτική Πόλη	19
1.4. Αξιοβίωτη Πόλη	20
2. ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ	21
2.1. Περιπτώσεις Μελέτης	22
2.1.1. Περιπτώσεις Δημόσιας - Ανοιχτής Αστικής Γεωργίας	24
2.1.2. Περίπτωση Ημιδημόσιας / Ημι-ιδιωτικής Αστικής Γεωργίας σε Επίπεδο Πολιτών	25
2.1.3. Περιπτώσεις Ιδιωτικής Αστικής Γεωργίας σε επίπεδο Γειτονιάς	25
2.1.4. Διαφορές στη Δημόσια & Ιδιωτική Χρήση Αστικών Κήπων	27
2.2. Αναδυόμενες Αξίες προς Διατήρηση	28
2.2.1. Συλλογική Γνώση & Ομάδα	28
2.2.2. Συμμετοχικότητα & Αλληλεγγύη	29
2.2.3. Χαρτογράφηση & Επέκταση Αξίας Δράσεων	30
2.2.4. Εμπειρική Διαπραγμάτευση & Καινοτομίες	30
3. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΚΑΛΟ ΣΚΟΠΟ	32
3.1. Ομότιμη Αλληλεκπαίδευση για Κινητοποίηση	33
3.2. Παγνιοποιημένη Συμμετοχικότητα & Συνεργασία	34
3.3. Συμμετοχικός Σχεδιασμός	35
3.4. Ψηφιακότητα & Εγγύτητα στην Απόσταση	36
3.5. Δυναμική & Επίλυση Συγκρούσεων σε Μικρές Ομάδες	37
3.6. Τεχνικά Σημεία Αξίας προς Διατήρηση	38
4. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ	40
Β ΜΕΡΟΣ . ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	44
5. ΒΗΜΑ 0: ΠΡΟΛΗΨΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ	47
5.1. Σχεδιασμός Βασικών Μηχανισμών & Δράσεων	49
5.2. Χρονοπρογραμματικός Σχεδιασμός	51
5.3. Ερευνητικός Σχεδιασμός	53
6. ΒΗΜΑ 1ο: ΟΜΑΔΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	58
6.1. Ερευνητικά Εργαλεία	58
6.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια	60
7. ΒΗΜΑ 2ο: ΥΛΙΚΑ ΚΗΠΟΥ	64

7.1. Ερευνητικά Εργαλεία	65
7.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια	65
8. ΒΗΜΑ 3ο: ΧΩΡΟΙ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	68
8.1. Φυσικός Χώρος Καλλιέργειας	68
8.2. Ψηφιακός Χώρος Αυτοοργάνωσης	69
8.3. Ερευνητικά Εργαλεία	71
8.4. Αποτελέσματα & Εμπόδια	71
9. ΒΗΜΑ 4ο: ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ	73
9.1. Ερευνητικά Εργαλεία	74
9.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια	74
10. ΒΗΜΑ 5ο: ΠΛΗΡΗΣ ΨΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ	76
10.1. Ερευνητικά Εργαλεία	79
10.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια	79
11. ΒΗΜΑ 6ο: ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΑΞΙΑΣ ΔΡΑΣΕΩΝ	83
11.1. Ερευνητικά Εργαλεία	84
11.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια	84
12. ΒΗΜΑ 7ο: ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ & ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	87
12.1. Ερευνητικά Εργαλεία	87
12.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια	87
13. ΒΗΜΑ 8ο: ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ & ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ	90
13.1. Ερευνητικά Εργαλεία	91
13.2. Τελικά Αποτελέσματα & Εμπόδια	92
Γ ΜΕΡΟΣ . ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	94
14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	94
14.1. Ερευνητική Υπόθεση 1: Αλλαγή Στάσης & Υπεύθυνη Περιβαλλοντική Συμπεριφορά	95
14.2. Ερευνητικό Ερώτημα 1: Εκδήλωση Αλλαγής Στάσης	96
14.3. Ερευνητικό Ερώτημα 2: Εντοπισμός Υποκειμενικού Οφέλους Δράσης	96
14.4. Επέκταση Αξίας Δράσεων	97
14.5. Εντοπισμός Αστοχιών	98
14.6. Διερεύνηση Μηχανισμών	98
14.7. Κοινωνικές Σχέσεις - Δίκτυα & Ομαδικότητα	99
14.8. Ψηφιακότητα & Εγγύτητα στην Απόσταση	99
14.9. Αντίληψη του Φυσικού & Ψηφιακού Χώρου	100
14.10. Διερεύνηση Μηχανισμών σε Πλήρη Ψηφιακότητα	101
15. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	102
16. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ	105
16.1. COVID-19 & Δυσκολία Προσέγγισης Συμμετεχόντων	105
16.2. COVID-19 & Γεωγραφικοί Περιορισμοί Δράσεων	105
16.3. COVID-19 & Ατομική Ανάθεση Φυτών	106
16.4. Περιορισμοί Συγχρονικότητας	106

16.5. Περιορισμένη Διερεύνηση των Ερευνητικών Ερωτημάτων	107
17. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	108
17.1. Επέκταση Καλλιεργητικών Δράσεων	108
17.2. Βελτιστοποίηση Καλλιεργητικών Τεχνικών	108
17.3. Αύξηση Οικολογικών Πρακτικών	108
17.4. Ψηφιακή Επικοινωνία των Δράσεων στο Κοινό	109
17.5. Αύξηση Συμμετεχόντων & Ομάδων	109
17.6. Επέκταση Επιτυχημένων Δράσεων	109
17.7. Επαγγελματική & Οικονομική Ανάπτυξη	109
18. ΑΝΟΙΚΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ	110
18.1. Διερεύνηση Περαιτέρω Δειγματοληπτικών Μεθόδων	110
18.2. Χρήση Αξιολογητών προς την Επιλογή Υποψηφίων	110
18.3. COVID-19 ως Βασική Παράμετρος Διερεύνησης	110
18.4. Δια Ζώσης Πραγμάτωση Αστικού Κήπου	111
18.5. Ανοικτότητα Αστικού Κήπου	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	112
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. - Υλικό που παράχθηκε για την Έρευνα	121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. - Δεδομένα από τα Ερευνητικά Εργαλεία	134
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. - Υλικό που παράχθηκε από τους Συμμετέχοντες	158

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΠΙΝΑΚΩΝ

Διάγραμμα 1: Σχέσεις & Εκφάνσεις στην χρήση αστικών κήπων	σ 22
Διάγραμμα 2: Διαφορές στη Δημόσια & Ιδιωτική Χρήση Αστικών Κήπων	σ 27
Διάγραμμα 3: Κατηγορίες Χαρακτηριστικών προς Διατήρηση	σ 28
Διάγραμμα 4: Τεχνικά Σημεία Αξίας προς Διατήρηση	σ 38
Διάγραμμα 5: WBS - Δομή ανάλυσης δράσεων	σ 51
Διάγραμμα 6: GANTT - Χρονοπρογραμματική ανάλυση έργου	σ 52
Διάγραμμα 7: WBS - Δομή ανάλυσης - Ομάδες εστίασης	σ 56
Διάγραμμα αράχνη 8: Προφίλ Συμμετεχόντων - Ατομική Έκφραση Θέσης	σ 62
Διάγραμμα 9: Επέκταση Αξίας - Προτάσεις για Επόμενα Βήματα συλλογικότητας	σ 86
Διάγραμμα αράχνη 10: Έκφραση Θέσης Πρίν & Μετά τις Δράσεις	σ 89
Διάγραμμα 11: Συνολική Ψηφιακή εμπλοκή Συμμετεχόντων σε σχέση με συνέντευξη	σ 93
Πίνακας 1: Περιπτώσεις Μελέτης & Χαρακτηριστικά	σ 23
Πίνακας 2: Ερευνητική Προβληματική	σ 43
Πίνακας 3: Διαχείριση κρίσεων - εξωτερικοί παράγοντες	σ 48
Πίνακας 4: Διαχείριση κρίσεων - εσωτερικοί παράγοντες	σ 49
Πίνακας 5: Ανάγκες ψηφιακού εργαλείου	σ 51
Πίνακας 6: Ερευνητικό εργαλείο Συνεντεύξεις	σ 55
Πίνακας 7: Ερευνητικό εργαλείο Ερωτηματολόγια	σ 57
Πίνακας 8: Επιλεγμένα υλικά και εργαλεία χαμηλών πόρων	σ 67
Πίνακας 9: Βαθμολόγηση ικανοποίησης Συμμετεχόντων εντός Ομάδας εστίασης	σ 84

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Αειφορική - Ανθεκτική - Αξιοβίωτη Πόλη	σ 18
Εικόνα 2: Περίπτωση 1. “Slottsträdgården”	σ 24
Εικόνα 3: Περίπτωση 2. “People’s potato”.	σ 25
Εικόνα 4: Περίπτωση 3. “Ταρατσολαχανόκηπος”, η Κολεκτίβα της Ταρατσας	σ 25

<u>Εικόνα 5: Περίπτωση 4. “Sharing Backyards”</u>	σ 26
<u>Εικόνα 6: Περίπτωση 5. Αστικοί Κήποι σε Ταράτσες, Ρωσία</u>	σ 26
<u>Εικόνα 7: Σχέσεις μεταξύ μελών στην αρχική ομάδα & προσθήκη νέων...</u>	σ 60
<u>Εικόνα 8: Υποψήφια φυτά προς καλλιέργεια</u>	σ 66
<u>Εικόνα 9: Αποτελέσματα δράσης “Περιπλάνηση στις γειτονιές της Νέας Ιωνίας</u>	σ 69
<u>Εικόνα 10: Ονομασία Ομάδας & λογότυπο</u>	σ 69
<u>Εικόνα 11: Αρχιτεκτονική του ψηφιακού εργαλείου MS Teams</u>	σ 70
<u>Εικόνα 12: Δράση Φύτευσης - Κυριακή 25/10/2020</u>	σ 74
<u>Εικόνα 13: Εκπαιδευτικό υλικό από Δράση: “Ανατροφοδότηση” - φύλλα από την παρουσίαση PPT</u>	σ 77
<u>Εικόνα 14: Καρτέλες Trello - προσωποποιημένη λειτουργία MS Teams</u>	σ 77
<u>Εικόνα 15: Ψηφιακό Πρόγραμμα Ποτίσματος</u>	σ 78
<u>Εικόνα 16: Αλλαγή Ονομασίας συλλογικότητας - Δημοσκόπηση Messenger</u>	σ 78
<u>Εικόνα 17: Παιγνιοποιημένη εμπλοκή & διάδραση στο Messenger</u>	σ 81
<u>Εικόνα 18: Παίγνιο γνώσεων με κάρτες από Δράση: “Χαρτογράφηση Αξίας” - φύλλα από την παρουσίαση PPT</u>	σ 83
<u>Εικόνα 19: Κολάζ Δράσης “Συμμετοχικού Αστικού Ανασχεδιασμού”</u>	σ 90
<u>Εικόνα 20: Εκφραστικά μέσα χαλαρής επικοινωνίας στο Messenger</u>	σ 92
<u>Εικόνα 20: Εγχειρίδιο Οδηγιών, “Τι λειτουργεί”</u>	σ 102
<u>Εικόνα 21: Εγχειρίδιο Οδηγιών, “Τι να αποφύγεις”</u>	σ 103

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κλιματική αλλαγή, η υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων, η χαμηλή ποιότητα ζωής, καθώς και άλλες φυσικές και κοινωνικές παθογένειες, αποτελούν προκλήσεις του 21ου αιώνα. Η πραγματικότητα των μεγαλουπόλεων παγκοσμίως πλήττεται από τις πρακτικές του ανθρώπινου είδους προς το περιβάλλον του και αντανακλά μια προσέγγιση διαχείρισης της ζωής και των πόρων που μακροπρόθεσμα δεν εξυπηρετεί. Οι σύγχρονες μεταβιομηχανικές κοινωνίες επιβαρύνουν το φυσικό περιβάλλον και πειραματίζονται με τα όρια της φύσης. Ο αστικός πληθυσμός αυξάνεται μέρα με τη μέρα και γίνεται πιο δύσκολο να συμβαδίσει με τους ρυθμούς συντήρησης και ανάπτυξης. Οι υποδομές και η αστικοποίηση επεκτείνονται ταχύτατα κι έξω από τα όρια των πόλεων, ο υπερπληθυσμός προξενεί πιέσεις και στέρηση των διαθέσιμων πόρων και οι μετακινήσεις σχηματοποιούν ένα ανάγλυφο αποτύπωμα που διογκώνεται συνεχώς. Αυτό έχει οδηγήσει σε διαταραχή κάθε τομέα της ζωής του ανθρώπου, από την οικονομία, την υγεία μέχρι και την ασφαλή διαβίωση. Οι πόλεις αντιμετωπίζουν καθημερινές προκλήσεις στην ποιότητα των πόρων και των αγαθών που χρειάζονται, στην ασφάλεια των υποδομών και στην γενικότερη βιωσιμότητα.

Τα παραπάνω προβλήματα αποτελούν φαινόμενα του σύγχρονου βιομηχανικού κόσμου, τα οποία συνεχώς εντείνονται, κλιμακώνονται κι εν τέλει παραμένουν καίρια και άλυτα στο βαθμό που επηρεάζουν ακόμη και τις μελλοντικές γενιές. Η σημαντικότητα της αναφοράς κι ενασχόλησης με περιβαλλοντικά ζητήματα, έγκειται στο γεγονός ότι οι επιλογές και τακτικές που ακολουθούνται από την εξόρυξη πηγών, την παραγωγή προϊόντων έως την κατανάλωση, συντελούν στη συστηματική καταστροφή της γης. Οι τεχνολογίες και τα επιτεύγματα της ανθρωπότητας στο σήμερα, στρέφουν τις προτεραιότητές τους στην τελειοποίηση ήδη βελτιωμένων τρόπων βίωσης, κυρίως στον δυτικό κόσμο, αμελώντας το γεγονός ότι καταχρώνται βασικούς πόρους από έναν πλανήτη που ήδη προσφέρει τους πόρους του στο έπακρο. Η επιλογή ενός τέτοιου θέματος ενασχόλησης και προβληματισμού, κρίνεται επιτακτική, διότι πλέον η συσσώρευση των συνεπειών της άγνοιας ή της αδιαφορίας, προκαλεί τεράστια προβλήματα στο παρόν και το μέλλον. Χρειάζονται τεράστιες συλλογικές και ατομικές προσπάθειες, οι οποίες ξεκινούν με τη συνειδητοποίηση και την πληροφόρηση, ώστε να είναι εφικτή μια νέα οπτική και μια νέα συμπεριφορά που θα υποστηρίξει με βιώσιμο τρόπο την ζωή στη γη.

Η βιωσιμότητα είναι μια έννοια που επικεντρώνεται στη μείωση των επιπτώσεων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, όπως η ρύπανση, τα φυτοφάρμακα και άλλες επιβλαβείς χημικές ουσίες στο περιβάλλον. Οι τοπικές, ατομικές και συλλογικές προσπάθειες διαφαίνονται σε κάθε ήπειρο και ειδικά στις μεγαλουπόλεις, ενθαρρύνοντας σε περαιτέρω προσπάθειες προσέγγισης των ζητημάτων αυτών. Πόλεις σε όλο τον κόσμο έχουν αρχίσει να υιοθετούν πράσινες πρακτικές και πολιτικές που θα τους βοηθήσουν να επιτύχουν τους περιβαλλοντικούς τους στόχους. Όσο περισσότεροι άνθρωποι καταλαβαίνουν τον προσωπικό τους αντίκτυπο τόσο πιθανότερο είναι να αναλάβουν δράση. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι τοπικές πρωτοβουλίες αστικής γεωργίας έχουν πετύχει μια έμπρακτη, βιωμένη εμπειρία προς την ευαισθητοποίηση για περιβαλλοντικά θέματα.

Οι άνθρωποι επιβεβαιωμένα θέλουν μια διαφορετική διαβίωση στις πόλεις. Η αντίληψη για τον κόσμο αλλάζει, όπως αλλάζει κι ο τρόπος διαβίωσης της καθημερινότητας. Στην προσπάθεια μείωσης του αποτυπώματος του ανθρώπου στη γη, είναι σημαντική η ενημέρωση και κατανόηση προς την κινητοποίηση. Ζητήματα διαχείρισης της ενέργειας και του αντίκτυπου των πράξεων του ανθρώπου μπορούν να γίνουν κατανοητά, έπειτα από την προώθηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, της εκπαίδευσης και της υπεράσπισης του περιβάλλοντος. Στην περιβαλλοντική όψη τοποθετούνται

πρακτικές βιωσιμότητας και οικολογίας, όπως η ανακύκλωση και η προτεραιότητα στην διατήρηση της βιοποικιλότητας και της τοπικής χλωρίδας με μη τοξικά κι επιβλαβή υλικά. Το εγχείρημα του πρασινίσματος αστικών περιοχών και της εκμετάλλευσης ανοιχτών χώρων με οικολογικό πρόσημο είναι χαρακτηριστικό κάθε πρωτοβουλίας αστικής γεωργίας, γεγονός που προβάλλει την επιτακτική ανάγκη των ανθρώπων για επαφή με τη φύση και εξισορρόπηση των σχέσεών τους με αυτή.

Τα παραπάνω βασίζονται σημαντικά στη δυνατότητα των πολιτών για δημόσια συμμετοχή σε κυβερνητικές και θεσμικές αποφάσεις, καθώς και στην έμπρακτη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Η έκφραση της ανησυχίας και της ανασφάλειας σε περιβαλλοντικά ζητήματα και η επέμβαση με λύσεις βιωσιμότητας στην πόλη, προσφέρουν μια συνεργατική σχέση μεταξύ κυβερνητικών φορέων, ιδιωτικών επιχειρήσεων και πολιτών. Το πρασίνισμα αστικών περιοχών συχνά επέρχεται έπειτα από απαιτήσεις και πιέσεις από πλευράς πολιτών ή μέσω πρωτοβουλιών που προωθούνται με τη δημόσια και δημοκρατική εμπλοκή όλων. Η δημόσια συμμετοχή σημαίνει ισότιμη και μη αποκλειόμενη πρόσβαση κάθε ανθρώπου να ακουστεί, να προτείνει, να υπερασπιστεί και να δρα για τα συμφέροντά του. Παράλληλα, να γίνεται μέτοχος πολιτικών και πολιτειακών ενεργειών, συνδημιουργός πρωτοβουλιών και συνεργάτης στην επίτευξη κοινοτικών και κοινωνικών στόχων που βελτιώνουν τη ζωή όλων των πολιτών.

Μια έκφραση της δημόσια συμμετοχής είναι και η δημιουργία συλλογικοτήτων. Συλλογικότητες μπορούν να θεωρηθούν οι λογοίς ομάδες, ανεξαρτήτων μεγέθους, διάρκειας, σκοπών και μορφής, ενώ κατέχουν θέσεις σε κάθε κοινωνική επιτέλεση της ζωής του ανθρώπου. Οι άνθρωποι αυτοοργανώνονται, συνδιαλέγονται και δημιουργούν ομαδικά. Συσπειρώνονται γύρω από κοινά ενδιαφέροντα, κοινούς προβληματισμούς και στόχους και επιχειρούν να κατανοήσουν, να κινητοποιηθούν και να εκδηλώσουν τη δυσαρέσκεια ή την αντίθεσή τους. Οι συλλογικότητες έχουν ποικίλες μορφές νομικά αναγνωρισμένες και μη. Λειτουργούν στη βάση οργανωμένων και δηλωμένων στόχων, είτε διαμορφώνονται αντανακλαστικά υπό συγκεκριμένες συνθήκες για συγκεκριμένες δράσεις. Το παράδειγμα των αστικών κήπων, μπορεί να αποτυπώσει την δράση για καλό σκοπό σε επίπεδο πολιτών. Εκκινούν ως ομάδες με αθεσμική συμμετοχή, προσπαθώντας να αλλάξουν ή να βελτιώσουν μια κατάσταση, να απασχοληθούν με μια δραστηριότητα η οποία αφορά και ενδιαφέρει πολλά άτομα και προσφέρει συνεχώς αυξανόμενη γνώση και αξία.

Όταν η ιδέα της βιωσιμότητας της ζωής στην πόλη και η ανάγκη βελτίωσης των συμπεριφορών του ανθρώπου απέναντι στη φύση, μεταφέρονται ως ζητήματα στην ατζέντα της δημόσιας ζωής, η αστική γεωργία βρίσκει το δρόμο της ως απάντηση. Τοποθετώντας στο ευρύτερο πλαίσιο της δημόσιας συμμετοχής των πολιτών τη δημιουργία πρωτοβουλιών με οικολογικό πρόσημο, αναδύονται συλλογικές δράσεις πραγμάτωσης καλλιεργητικών και γεωργικών πρακτικών στην πόλη. Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο ακριβώς αυτό: να επιχειρήσει τη δημιουργία μιας συλλογικής δράσης δημόσιας συμμετοχής πολιτών με σκοπό:

- α) την πληροφόρηση προς - και με - τους συμμετέχοντες για τα προβλήματα της ανεύθυνης κατανάλωσης πόρων και ενέργειας,
- β) την υλοποίηση οικολογικών πρακτικών που μπορούν να βελτιώσουν τη ζωή στην πόλη σε μικρή κλίμακα,
- γ) την ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση προς μια αστική βιωσιμότητα, καθώς και
- δ) την επέκταση των καλών πρακτικών και της αξίας των δράσεων.

Η σημασία της ομαδικής δράσης έγκειται στην προσπάθεια κατανόησης των ζητημάτων αυτών σε ερευνητικό και εμπειρικό επίπεδο μέσω της μελέτης της συγκεκριμένης ομάδας και αλλαγής της υπάρχουσας στάσης με την παρουσίαση απλών δράσεων που μπορούν να υλοποιηθούν από κάθε

πολίτη. Η πρωτοβουλία οικολογικών πρακτικών πραγματοποιήθηκε σε επιλεγμένη γειτονιά της Νέας Ιωνίας και με μέλη της τοπικής κοινότητας αυτής. Κεντρική δραστηριότητα της επιλεγμένης ομάδας ήταν η από κοινού καλλιέργεια λαχανικών σε μικρό, δημόσιο ή ημιδημόσιο κήπο, ο οποίος στην πορεία της υπάρχουσας πανδημίας του COVID-19, μετασχηματίστηκε σε ψηφιακό. Στη βάση αυτή, διαμορφώθηκαν υποστηρικτικοί μηχανισμοί και υπηρεσίες, εκπαιδευτικές δράσεις και παίγνια, μέσω των οποίων κατορθώθηκαν μικρότεροι στόχοι αυτοδιαχείρισης των αναγκών της ομάδας και των εμποδίων που προέκυψαν.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, θα αναφερθεί το υπόβαθρο πάνω στο οποίο σχηματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα. Αρχικά, το Α ΜΕΡΟΣ παρουσιάζει τη θεωρητική πλαισίωση και πιο ειδικά, το [Κεφάλαιο 1](#), απασχολείται με εισαγωγικές έννοιες και θεωρητικές προσεγγίσεις που εξηγούν το ρόλο και της σημασία της βιωσιμότητας και του πρασινίσματος των πόλεων. Στο [Κεφάλαιο 2](#) βρίσκονται παραδείγματα συλλογικών αστικών πρωτοβουλιών με καλλιεργητικό πρόσημο, από τα οποία εμφορούνται σημεία για όποιον ενδιαφέρεται να κατανοήσει και να επεκτείνει τις ιδέες αυτές, σε σχέση με τα μέσα και τις συνθήκες που έχει στη διάθεσή του. Έπειτα, το [Κεφάλαιο 3](#), συνθέτει τα τεχνικά ζητήματα προς την πραγμάτωση των παραπάνω και συνδέει τη θεωρία με την εμπειρία, μέσα από υπάρχοντα εργαλεία, δοκιμασμένες πρακτικές και γνώμονα τη συλλογική δράση για καλό σκοπό.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ακολουθεί το [Κεφάλαιο 4](#) και η διατύπωση των ερευνητικών στόχων της συγκεκριμένης έρευνας δράσης και του σκεπτικού το οποίο διατρέχει το πρακτικό μέρος της έρευνας. Το [B ΜΕΡΟΣ](#), προτείνεται να ειδωθεί ως ένας ταξιδιωτικός οδηγός στα μονοπάτια που ακολούθησαν οι συμμετέχοντες και η ερευνήτρια. Τα Κεφάλαια 5 με 13, είναι χωρισμένα σε ΒΗΜΑΤΑ και προβάλλουν σε παραλληλία το έργο της συλλογικότητας που διαμορφώθηκε και την επιστημονική διερεύνηση. Τα ΒΗΜΑΤΑ ξεκινούν στο σημείο μηδέν, όπου σχεδιάζεται και πλάθεται η ιδέα και κάθε επόμενο, μέχρι το σημείο 8, αποτελεί την εμπειρία των συμμετεχόντων εν κινήσει.

Τέλος, στο Γ ΜΕΡΟΣ, διατυπώνεται η συνεισφορά της παρούσας έρευνας με ερμηνεία των δεδομένων, όπου το [Κεφάλαιο 14](#) σημειώνει τα κεντρικά συμπεράσματα και εξετάζει τους κατακτημένους στόχους σε σχέση με το υπόβαθρο του Α ΜΕΡΟΥΣ. Το [Κεφάλαιο 15](#), παραθέτει εγχειρίδιο οδηγιών προς ενδιαφερόμενους, το οποίο διαμορφώθηκε από την εμπειρία των συμμετεχόντων και της ερευνήτριας. Τέλος, τα Κεφάλαια 16, 17 και 18, αφορούν σε αναστοχαστικά σημεία σε σχέση με εμπόδια ([16](#)), βελτιωτικές προτάσεις ([17](#)), καθώς και ζητήματα ή προβληματισμούς που προέκυψαν για μελλοντική διερεύνηση ([18](#)).

Α ΜΕΡΟΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΦΥΣΙΚΟ & ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η σχέση που έχουν οι άνθρωποι με το φυσικό περιβάλλον υπήρξε σημαντικό σημείο προβληματισμού και αναστοχασμού για την ανθρωπότητα (Haenn et.al., 2016). Η διαταραχή της αρμονικής συμβίωσης και οι προτεραιότητες τις οποίες προτάσσει το ανθρώπινο είδος, αποτελούν σημεία κινητοποίησης και επανάκτησης της χαμένης σχέσης και διατήρησης της έμβιας ζωής. Μελετώντας για αυτή τη διάδραση, εγείρεται ο προβληματισμός της θέσης υπό την οποία εξετάζεται μια σχέση. Ο άνθρωπος λειτουργεί σχεσιακά, συγκρίνοντας τον εαυτό του με τον ευρύτερο χώρο και τόπο που τον περιβάλλει, κι επομένως η οποιαδήποτε διερεύνηση των μεταξύ τους σχέσεων, αντανακλά τις ανάγκες και τα προβλήματα της εποχής του (Paola, 2019). Μια ηθική πτυχή του περιβάλλοντος κατανοεί ότι το περιβάλλον είναι ένα πολύπλοκο και δυναμικό σύστημα. Μια ηθική προσέγγιση, όπου, κάθε έμβιο είδος στη γη φέρει την ίδια αξία με τον άνθρωπο, αφήνει στην άκρη το αφήγημα του ανθρώπινου και βλέπει την πρακτική όψη της αξίας χωρίς τη συσχέτισή του με το πόσα μπορεί ή οφείλει να προσφέρει στο ανθρώπινο είδος (Dalbotten, 2014). Ειδικότερα, η προσέγγιση αυτή, αναγνωρίζει την εξισωτική και συμβιωτική σχέση όλων των ειδών του πλανήτη, όπου από το πιο μικρό ζουζούνι μέχρι το πιο μεγάλο καρχαρία, υπάρχει κοινή αξία στη ζωή και τη σημαντικότητα της ύπαρξης. Παράλληλα, η οικολογική ισορροπία προτάσσει την ίδια οπτική εναποθέτοντας σημαντικό φορτίο σε γλωρίδα και πανίδα, εννοώντας πως κάθε στοιχείο, ζωή και φαινόμενο, έχει δικαίωμα ύπαρξης.

Όσον αφορά τα δικαιώματα, αξίζει να σημειωθεί πως το δικαίωμα στο περιβάλλον, αποτελεί διαδικαστικό δικαίωμα ως έμμεση αναφορά στις Διεθνείς Συνθήκες και ως μέσο εξυπηρέτησης ατομικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σχεσιακά με τις ανάγκες του (Δημητριάδη, 2005). Το Σύνταγμα του 2001 (άρθ. 24 § 1) ορίζει την προστασία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος ως δικαίωμα του ανθρώπου στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας (Σακελλαροπούλου & Κουφάκη, 2011). Η ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος τοποθετείται στο προστατευτικό πεδίο δράσης του ανθρώπου και στέκεται ανθρωποκεντρικά. Με λίγα λόγια, η προστασία του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται ως πλαίσιο απόλαυσης της ανθρώπινης βίωσης και ο άνθρωπος ως πλάστης που έχει θέσει υψηλούς βιοτικούς τρόπους ζωής σε ένα ποιοτικό και υγιές περιβάλλον. Καθότι κρίνεται ευγενής η προσπάθεια προστασίας του φυσικού χώρου και πλούτου, στέκεται στο ανθρώπινο όφελος και σχετίζεται με τις αποφάσεις και δράσεις ενός έμβιου είδους, έναντι των υπολοίπων. Τα κριτήρια εμπλοκής και προάσπισης των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων διαπνέονται από την επιθυμία οικονομικής και εμπορικής ανάπτυξης του περιβάλλοντος.

Ωστόσο, η αντίληψη του περιβάλλοντος και του φυσικού περιβάλλοντος είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Παρουσιάζεται αμφιλεγόμενη και ακαθόριστη στο βαθμό που αποφασίζει ο καθένας πως επιθυμεί να την διαχειριστεί, όπως ακριβώς και στην περίπτωση του νομικού πλαισίου που αναφέρθηκε παραπάνω και αποδέχεται συγκεκριμενοποίησης, οριοθέτησης και ανάλυσης. Στην προσπάθεια κατανόησης της ταξινόμησης των παραπάνω χώρων σε σχέση με την αντίληψη και τη βιωμένη εμπειρία του ανθρώπου, είναι σημαντικό να εξεταστεί πρώτα η έννοια του «περιβάλλοντος». Ο όρος «περιβάλλον» αναφέρεται στον φυσικό κόσμο που περιβάλλει τη γη. Αυτό περιλαμβάνει τα πάντα, από τον αέρα μέχρι τα τρόφιμα, το νερό και ακόμη και τον ίδιο τον χώρο. Αυτό σημαίνει ότι όλα αυτά τα στοιχεία έχουν δυναμικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεων και των εμπειριών του

ανθρώπου. Ο τρόπος που αντιλαμβάνεται τον κόσμο επηρεάζεται επίσης από τις δικές του αντιλήψεις για αυτόν. Ο χώρος αποτελεί μέσο και μέτοχο κοινωνικών αποτελεσμάτων. Κάθε δραστηριότητα και συμβάν πλαισιώνεται από έναν χώρο, εντός του οποίου, διαμορφώνονται σχέσεις, εκφράζονται αφηγήματα και κατασκευάζονται νοήματα και τρόποι αλληλεπίδρασης (Γιαλούρη, 2012).

Από την άλλη πλευρά, το περιβάλλον ως τόπος (ή *loci*) είναι η φυσική τοποθεσία ενός μέρους, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως αντικείμενο ή πράγμα που έχει τοποθετηθεί σε ένα συγκεκριμένο μέρος. Είναι επίσης η διανοητική θέση για κάτι που έχει τοποθετηθεί στο μυαλό. Το φυσικό περιβάλλον συνήθως είναι πολύ μακριά από την πόλη, και έτσι δεν γίνεται άμεσα ορατό ως αντικείμενο ή πράγμα. Αυτό συμβαίνει επειδή η αισθητηριακή αντίληψη του ανθρώπου στέκεται στην επιφάνεια ενός συγκεκριμένου μέρους και όχι ολόκληρου του κόσμου. Επιλέγει να ορίζει τον αστικό βιότοπο ως καταγωγή, ξεχνώντας ότι αυτό δεν ήταν πάντα το σπίτι, αλλά μάλλον ένα μέρος όπου έχτισε μια ευκαιρία εναλλακτικής βίωσης με σκοπό την βελτίωση και την ανάπτυξη της κοινότητας. Τα δάση και η ωμή φύση έχουν χρησιμοποιηθεί για αιώνες για να δημιουργήσουν μια αίσθηση άνεσης και ασφάλειας. Τα δέντρα είναι το πιο σημαντικό μέσο για την παραγωγή ζώ, παρέχουν καταφύγιο, φαγητό και προστασία από καταιγίδες και άλλα φυσικά φαινόμενα. Με άλλα λόγια, το περιβάλλον έχει ειδοθεί ως μια σκιά που απλώνεται μέχρι τα όρια του ματιού και της αντίληψης του ανθρώπου για τον χώρο, ενώ το φυσικό περιβάλλον, είναι τα συστατικά στοιχεία που απαρτίζουν τον πλανήτη και τα οποία γίνονται αντιληπτά ως κτήμα ή αντικείμενο του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, η εννοιολόγηση των παραπάνω σχετίζεται με τη θέση που έχει ο άνθρωπος, τις επιθυμίες και τη βίωσή του. Η τελευταία αυτή δήλωση φέρει την απάντηση στην σημαντικότητα της ενασχόλησης με ζητήματα περιβαλλοντικών κρίσεων, τα οποία να χωράνε και τις επιπτώσεις των συμπεριφορών του ανθρώπου στους υπόλοιπους ενοίκους αυτού του πλανήτη.

1.1. Η Φύση Μέσα στην Πόλη

Το περιβάλλον εντός μιας μεγαλούπολης ενδεχομένως να μην έχει ορατό πράσινο ή μπλε. Ωστόσο, εδώ εντοπίζεται μια παρερμηνεία: όλα τριγύρω είναι φύση. Οι εποχές, το κλίμα και κάθε στοιχείο ζωής είναι μέρος της ιστορίας του πλανήτη και συνδιαμορφώνεται με το περιβάλλον, από μόρια γενετικού υλικού και ενέργεια σε μια εξελικτική διαδικασία. Κάτω από την ασφαλτο υπάρχει χώμα και υπόγεια ύδατα, στον αέρα πετούν πουλιά και έντομα, γύρω υπάρχουν δέντρα και άγρια βλάστηση που προσπαθεί να αναδυθεί από τα τσιμέντα, ενώ χαρακτηριστικά παραδείγματα πιο κοντά στη ζωή του ανθρώπου αποτελούν τα κατοικίδια και το νερό της βρύσης. Η πόλη είναι χώρος που ενσαρκώνει την επιρροή του ανθρώπου στο περιβάλλον του και την εικόνα που έχει για αυτό. Αν και η πόλη του σήμερα δεν φαίνεται να εξυπηρετεί τις ανάγκες των πολιτών της, αποτελεί ένα πολύπλοκο οικοσύστημα συνεχώς εξελισσόμενο. Το ανθρώπινο αυτό οικοσύστημα, πολύ πρόσφατα ονομάστηκε από τους επιστήμονες ανθρωποκένιο (anthropocene) και αποτελεί μια νέα συνθήκη αξιολόγησης του σύγχρονου χώρου ιστορικά σε σχέση με προηγούμενες εξελικτικές εποχές. Καθώς οι αλλαγές που έχει επιφέρει στην επιφάνεια της γης, στο κλίμα, στα καιρικά και άλλα φυσικά φαινόμενα, μπορεί να ειπωθεί πλέον ως ένα νέο τοπίο επιστημονικής μελέτης και καταγραφής για επόμενες ιστορικές εποχές, μπορεί να γίνει κατανοητό και το μέγεθος της επιρροής του ανθρώπου στο χώρο. Τα ανθρώπινα οικοσυστήματα των μεγάλων κέντρων, επεκτείνουν τη δράση τους σε όλη την επικράτεια, ενώ τα υποπροϊόντα τους βρίσκονται σε κάθε ήπειρο μέσα από τα εργοστάσια, τις πολιτικές εμπλοκές, τις παραγωγές πλαστικών και άλλων προϊόντων.

Ο άνθρωπος έχει μια αντανάκλαστική τάση να εμπλέκεται με τη φύση ως βιολογικό υπόλειμμα των προγόνων του που ζούσαν στο φυσικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, οι τελευταίοι αιώνες υπήρξαν καθοριστικής σημασίας για τις τρέχουσες αλλαγές κι εξελίξεις στη βίωση του ανθρώπου στην πόλη, καθώς εστίασε τις προσπάθειές του στην ατομική ανάπτυξη, την οικονομική και πνευματική ευμάρεια των πόλεων και την ενδυνάμωση των τεχνολογικών και καινοτόμων πρακτικών που θα αλλάξουν τη ζωή του προς το καλύτερο (Beatley, 2010). Ωστόσο, ο στόχος της βελτίωσης λειτούργησε μονόφθαλμα ως προς τα στοιχεία εκείνα που θα τον κάνουν χαρούμενο, επιτυχημένο και υγιή, καθώς αγνόησε την καταγωγή του. Ο άνθρωπος ως έμβιο ον αυτού του πλανήτη, το μεγαλύτερο μέρος της ύπαρξής του ζούσε μέσα στο φυσικό περιβάλλον όπως και τα υπόλοιπα όντα, λειτουργώντας σαν αυτά, αναπτύσσοντας νέες δεξιότητες και βιολογικά χαρακτηριστικά σε σχέση με αυτά (Harari, 2015). Επομένως, ένας οργανισμός μαθημένος και προσαρμοσμένος σε έναν τέτοιο χώρο, όταν επιχειρεί να μετασχηματίσει κάθε πτυχή της ύπαρξής του μέσα σε λίγες γενιές, είναι φανερό πως δεν θα καλύψει όλες τις ανάγκες του στο βαθμό που στόχευε. Δύο γενιές μηχανοποίησης ατρόφησαν την εσωτερική σχέση του με το περιβάλλον του και ξέχασε πως δημιούργησε την πόλη για να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής στο σύνολο του είδους του και να εξελιχθεί (Harari, 2015 ; Paola, 2019). Οι σύγχρονοι αστικοί χώροι αποτελούν κέντρα αποφάσεων, συλλογής γνώσης και ανθρώπων (Brandsen et.al., 2018). Μέσα σε αυτούς αναπτύσσονται οι περισσότερες καινοτομίες, τεχνολογικές εξελίξεις, πολιτικές και άλλες αλλαγές, καθώς συγκεντρώνουν ποικίλες και πολυάριθμες απαιτήσεις, οπτικές και αντιλήψεις ως μικρόκοσμοι της κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια των πολιτών να ανακτήσουν το πράσινο και να φέρουν τη φύση στην πόλη.

Η ανάγκη για μια βιώσιμη πόλη, μεταφράζεται στην προσέγγιση μιας συμβατής αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον σε μια προσπάθεια ισορροπίας και αναπλήρωσης. Το πρασίνισμα στην πόλη, παρόλο που φαίνεται λιγοστό, κατακτάται καθημερινά και αποτελεί πλέον στόχο και μέσο κάλυψης ρεαλιστικών και ουσιωδών αναγκών που μέχρι τώρα παραγκωνίζονταν. Με την αναγνώριση των προβλημάτων της στέρησής του και των συνθηκών που δεν εξυπηρετούν την φυσική σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος στα αστικά κέντρα, μπορούν να αναζητηθούν νέοι τρόποι διαχείρισης,

αναδεικνύοντας την αξία και τα οφέλη μιας τέτοιας προσέγγισης. Η ίδια η αναγνώριση της επιρροής που ασκεί ο χώρος στον άνθρωπο και η αναζήτηση και ανάδειξη του κρυμμένου φυσικού πλούτου εντός των πόλεων, μπορούν να αξιοποιηθούν ευεργετικά και ανασταλτικά προς τις επιβλαβείς πρακτικές που μέχρι τώρα κυριαρχούν. Με αυτό τον τρόπο, γίνονται αντιληπτά τα μέσα και οι τρόποι θέασης της αστικής βίωσης σε μια αρμονία με τον περιβάλλοντα χώρο, επεκτείνονται οι καλές πρακτικές και διαιώνίζεται η αξία τους εκτός τοπικής εμβέλειας. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των κέντρων, μια θετική πρακτική μπορεί να οδηγήσει σε πολλαπλασιασμό του οφέλους σε εθνική και διεθνή κλίμακα (Lin, & Chen, 2016).

Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν και οι στοχοθεσίες του ΟΗΕ με κατεύθυνση τη βιώσιμη ανάπτυξη στις πόλεις και τις κοινότητες μέσω της αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών αρνητικών επιπτώσεων που επιφέρει η ανεύθυνη χρήση του πλανήτη. Συγκεκριμένα, ο Στόχος 11 “Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες” προτάσσει τη δημιουργία αειφορικών, ανθεκτικών και αξιοβίωντων πόλεων και οικισμών, κι αντίστοιχα, ο Στόχος 13 “Δράση για το Κλίμα” φέρνει στο προσκήνιο την κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις των φυσικών φαινομένων στις πόλεις. Επομένως, η ανάδειξη και φροντίδα του περιγύρου με έναν βελτιωτικό τρόπο, προσφέρει ένα θετικό νόημα στην ύπαρξη και υποστήριξη των ανθρώπινων συστημάτων.

1.2. Αειφορική Πόλη

Η αειφορία με όρους βιωσιμότητας (sustainable), προσεγγίζει την οικονομική ανάπτυξη με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον. Αναλογίζεται το αντίκτυπο των σχεδίων και πολιτικών ανάπτυξης και δρα σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης της οικονομίας, της κοινοτικής ευημερίας και του φυσικού περιβάλλοντος (Coyle & Duany, 2011). Η πραγμάτωση μέτρων και υπηρεσιών κατορθώνεται από τη συνεργατική σχέση μεταξύ κυβερνητικού, ιδιωτικού και κοινοτικού τομέα. Ο σχεδιασμός τέτοιου ύφους, προσβλέπει στην αξιοποίηση φυσικών πόρων χωρίς την πλήρη στέρηση που θα αφαιρέσει από τις επόμενες γενιές το δικαίωμα σε μια ποιοτική και αξιοπρεπή ζωή. Παράλληλα, ενισχύει και βελτιστοποιεί τις υπηρεσίες και τις λειτουργίες της πόλης διατηρώντας τα ποιοτικά στοιχεία που ωφελούν κάθε τομέα. Ωστόσο, η αυξημένη ρύπανση που προκαλούν οι πόλεις, τα χημικά απόβλητα που παράγουν και η υπερκατανάλωση πόρων, απομακρύνονται από την προστασία φυσικών οικοσυστημάτων και της τοπικής και παγκόσμιας βιοποικιλότητας. Η άγνοια ή αδιαφορία, οδηγεί σε αύξηση της θερμοκρασίας, ανάπτυξη ασθενειών και πλήγμα στις δομές και τα υλικά αγαθά. Τοιουτοτρόπως, προξενούνται φυσικές καταστροφές και κρίσεις που δεν γίνονται εύκολα διαχειρίσιμες και η κατασπατάληση φυσικών πόρων πλέον στρεφεί τις πηγές που διατίθενται προς την επιβίωση των ανθρώπων. Στο κυνήγι του οικονομικού κέρδους, συχνά εκλείπει η προνοητικότητα και η συντήρηση που μπορεί να επεκταθεί στο χρόνο (Riechers, 2016). Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν και την ανθρωποκεντρικότητα των πρακτικών απέναντι στο περιβάλλον, ακόμη και με την προσπάθεια προάσπισης δικαιωμάτων και νόμων που συγκρατούν τις ανεξέλεγκτες δράσεις.

Ο άνθρωπος συμπεριφέρεται συχνά ως ο κυρίαρχος διαχειριστής του πλανήτη, σκεπτόμενος ότι οι πηγές διατίθενται προς ιδίαν κατανάλωση και επιβίωση, χωρίς να συνειδητοποιεί τη δική του ευθύνη. Μια ηθική προσέγγιση, όπου η γη προσφέρεται για τους πόρους της, χρηστικά και ανθρωποκεντρικά, ως εργαλείο και μέσο επίτευξης των στόχων του κυρίαρχου είδους, αγνοεί την συνέπεια της εξάντλησης και της στέρησης τους στους επόμενους ανθρώπους που θα γεννηθούν στο μέλλον. Τα αστικά περιβάλλοντα έχουν τα φόντα να εξελιχθούν σε βιώσιμα οικοσυστήματα, καθώς οι πολίτες, οι υποδομές και τα δίκτυα, λειτουργούν σε μια συνεξάρτηση κι επηρεάζουν το ένα το άλλο. Οι αποφάσεις των κέντρων εξουσίας αντανάκλουν τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτή την οπτική διαχείρισης. Ωστόσο, επιχειρούν να θεραπεύουν τα ζητήματα που αναδύονται στο παρόν με την εστίαση σε πόρους, υγιεινή και παροχή ισότιμων υπηρεσιών και μέσων. Επομένως, τα προβλήματα στα αστικά κέντρα στρέφονται γύρω από τα υποπροϊόντα των κοινοτήτων, τα οποία και επωμίζονται οι ίδιοι οι κάτοικοι, όπως επίσης και τα ευρύτερα προβλήματα που επηρεάζουν την ζωή στην πόλη (Paola, 2019). Εδώ γίνεται αναγκαίος ο προβληματισμός του αν και πόσο οφείλει ο άνθρωπος να μελετήσει και να προσχεδιάσει τον βαθμό πλούτου που μπορεί να απομυζήσει σε συνάρτηση με την μη ανανεωσιμότητα των πόρων που διαθέτει. Έπειτα, αν και κατά πόσο λαμβάνονται υπόψη όλοι οι άνθρωποι και κατά πόσο οι ατομικές πρωτοβουλίες και πρακτικές συνταιριάζουν σε αυτό το σκεπτικό (Osburg & Schmidpeter, 2015).

Τοιουτοτρόπως, η εκπαίδευση σχετικά με την περιβαλλοντική και κοινωνική δικαιοσύνη αποτελεί βασικό στοιχείο για τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο εκφράζονται σαφώς και με επιχειρήματα οι τρόποι και τα μέσα σχετικά με το πώς μπορούν να συνεισφέρουν τα άτομα στο περιβάλλον και πώς μπορούν να κάνουν τη διαφορά στις κοινότητές τους. Από την απλή ενημέρωση για τη σημασία της ανακύκλωσης και της κομποστοποίησης, μέχρι την υπεύθυνη χρήση ενεργειακών πόρων, οι οικολογικές πρακτικές της καθημερινής ζωής, όταν υλοποιούνται, προσφέρουν οφέλη που απολαμβάνουν όλοι. Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση προέρχεται από την κατάλληλη πληροφόρηση και επικοινωνία και είναι το κλειδί για την επιτυχία των βιώσιμων πόλεων. Η κινητοποίηση μπορεί να εμπνευστεί από θετικές πράξεις απέναντι στο περιβάλλον που εμφυσούνται

με επανάληψη ή τη διαίωσιση καλών πρακτικών σε τοπική, μικρή κλίμακα. Το πρόβλημα με αυτό το επιχείρημα είναι ότι οι συνέπειες της αλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων και η ίδια η κλιματική αλλαγή, δεν γίνονται αντιληπτές στην καθημερινή ζωή, όπως και οι πρακτικές οι οποίες δεν βασίζονται σε επιστημονική και τεχνική κατάρτιση. Ωστόσο, η επίγνωση των περιβαλλοντικών θεμάτων μπορεί μεν να επιτευχθεί μέσω της ατομικής εκπαίδευσης και σχετικής της κατάρτισης, αλλά και μέσω της κοινοτικής προσέγγισης με συλλογική γνώση για καλό σκοπό. Ανεξαιρέτως, το ζήτημα είναι πως τα περιβαλλοντικά προβλήματα συνυφάνονται με τα κοινωνικοοικονομικά και πως οι συμπεριφορές των ανθρώπων κινητοποιούνται από τη αφετηρία της ηθικής, είτε της ισορροπίας, είτε της επιβίωσης.

Στην ιδανική περίπτωση, η βιώσιμη πόλη παράγει μια διαδρομή η οποία αξιολογείται συλλογικά από τους τέσσερις τομείς της βιολογίας, της οικονομίας, της πολιτικής και της κοινωνίας. Η ουσία αυτού του ελέγχου, είναι να επιτευχθεί η μικρότερη δυνατή οικολογική εκμετάλλευση, με παράλληλη τη χαμηλότερη δυνατή ρύπανση. Η χρήση των πιο πρόσφατων βιώσιμων τεχνολογιών αξιοποίησης των στοιχείων της φύσης και του κύκλου ζωής, είναι ένας καλός τρόπος στην προσπάθεια μείωσης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Αυτό θα συμβάλει στη μείωση της ποσότητας εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από αστικές περιοχές, μειώνοντας τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Βοηθά επίσης στη μείωση της ποσότητας ρύπανσης που προκαλείται από οχήματα και άλλες πηγές, δίνοντας προτεραιότητα στους φυσικούς χώρους, στην προστασία και συντήρηση οικοσυστημάτων.

Εικόνα 1: Αειφορική - Ανθεκτική - Αξιοβίωτη Πόλη (Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/resilient-cities-roundup-global-trends/151941/>)

1.3. Ανθεκτική Πόλη

Ο κύριος στόχος της βιώσιμης πόλης είναι, όπως προαναφέρθηκε, να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι ζουν σε ένα υγιές περιβάλλον. Η πόλη οφείλει να είναι πιο αποτελεσματική στη χρήση των πόρων της και λιγότερο ρυπογόνα. Ωστόσο, θα πρέπει πρώτα να είναι σε θέση να εφοδιάζεται συνεργατικά προς το γύρω χώρο της και με εσωτερική αυτάρκεια (resilient). Η ανθεκτικότητα υπονοεί ότι η πόλη μπορεί να αντέξει κάθε είδους διαταραχή και ότι μπορεί να αυτοδιατηρηθεί, το οποίο εξαρτάται από την ικανότητά της να ανταποκρίνεται με τρόπους προσαρμοστικούς και ανταποκρινόμενους και να προσαρμόζεται γρήγορα και αποτελεσματικά. Με την αυτάρκεια, η πόλη μπορεί να λειτουργεί αυτόνομα και ανεξάρτητα σε μεγάλο βαθμό από την άποψη του σχεδιασμού, της υποδομής και της διαχείρισης.

Οι ανθεκτικές πόλεις έχουν να κάνουν και με τις πολιτιστικές και πολιτισμικές αλλαγές, οι οποίες περιλαμβάνουν νέες τεχνολογίες, κοινωνική ισότητα και αποδοχή της διαφορετικότητας με όρους διαλόγου. Οι κοινωνικά βιώσιμες πόλεις πρέπει να είναι δίκαιες, διαφορετικές, συνδεδεμένες και ισότιμες και να παρέχουν την καλύτερη ποιότητα ζωής, όπου οι άνθρωποι έχουν την ατομική και ψυχική ανθεκτικότητα να αντιμετωπίσουν την αλλαγή και να αναλάβουν δράση. Αυτή η όψη, επιτρέπει την ανταπόκριση πολιτών και κυβερνήσεων με περισσότερη ευελιξία και ταχύτητα χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς, με εσωτερική ανακύκλωση αγαθών και ένα αίσθημα κοινότητας. Τοιουτοτρόπως, καθίσταται ικανή να ανακάμπτει από ποικίλες θεσμικές και κοινωνικές τριβές, εξίσου με τα περιβαλλοντικά και οικονομικά σοκ.

Ωστόσο, η σημερινή κατάσταση για τις περισσότερες μεγαλουπόλεις χαρακτηρίζεται από υπερμεγέθη αστικοποίηση, που οδηγεί σε υπερπληθυσμό, επομένως αυξημένες απαιτήσεις, υπερκατανάλωση, σπατάλη και ανασφάλεια. Οι απαιτήσεις σε πόρους για την επιβίωση τόσων ανθρώπων, όπως νερό, ενέργεια και τροφή δεν καλύπτονται επαρκώς για όλα τα κοινωνικά στρώματα. Το γεγονός αυτό, επιτάσσει την αναγκαιότητα μιας κοινωνικά ευαίσθητης και προσαρμόσιμης πόλης που προσανατολίζεται ολιστικά προς τις ανάγκες πολιτών, τη διαθεσιμότητα και δυνατότητα κάλυψης με ποικίλους τρόπους, αλλά και την οικονομική σταθερότητα και ανεξαρτησία (FAO, 2010). Για παράδειγμα, η ανάδειξη τοπικών παραγωγών, η αναδιανομή προϊόντων σε όποιον είναι απαραίτητα και η εκπαίδευση σε πρακτικές παραγωγής των βασικών αγαθών που χρειάζονται οι πολίτες, οδηγεί στη μείωση της σπατάλης, καλύτερη ποιότητα τροφίμων, επανάχρηση υλικών και ενέργειας.

Η μέτρηση μιας πόλης ως ανθεκτική κινείται γύρω από την ποιότητα επαγγελματικής απασχολησιμότητας, την διασφάλιση μιας διαπολιτισμικής και δίκαιης μεταχείρισης όλων, καθώς και κοινοτικής ελευθερίας για δράσεις (Coyle & Duany, 2011). Τα παραπάνω κατορθώνονται με την ύπαρξη βιομηχανικής πληρότητας, δυναμικής οικονομίας που επενδύει και καινοτομεί, καθώς και με την ύπαρξη υψηλών προδιαγραφών σε εκπαιδευτικές, εργασιακές και διοικητικές υπηρεσίες. Αποδεδειγμένα, οι πόλεις που καθοδηγούνται από αίσθημα αυτοσυντήρησης και κοινωνικής δικαιοσύνης, ενδυναμώνουν τους πολίτες, τους εμπλέκουν δυναμικά σε αποφάσεις και προάγουν την εμπιστοσύνη στην πολιτεία και στην συλλογική δύναμη. Πρωτοβουλίες από όλο τον κόσμο, όπως στο Έντο της Ιαπωνίας που λειτουργεί συνεχές κυκλικό σύστημα επαναξιοποίησης αγαθών, και στο Λονδίνο της Αγγλίας όπου οι πολίτες αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών μέσω της δημιουργίας στόχων και της διαχείρισης των πόρων που καταναλώνουν (Tang, 2013), αναδεικνύουν τα οφέλη της μη ωφελιμιστικής χρήσης της γης.

1.4. Αξιοβίωτη Πόλη

Η αξιολόγηση μιας πόλης ως υπέροχη συνθήκη να θέλει να ζήσει κανείς (livable), καθίσταται υποκειμενική. Ωστόσο, είναι δύσκολο να αντισταθεί κάποιος στην επιθυμία βίωσης μιας πόλης που καλύπτει ικανοποιητικά κάθε ανάγκη του και παράλληλα είναι γεμάτη φύση και χρώματα. Ο άνθρωπος το μεγαλύτερο μέρος της ύπαρξής του ως είδος, ζούσε στο φυσικό περιβάλλον. Η πεποίθηση ότι δεν ανήκει παρά σε μεγάλα γκριζα κτίρια, τον έχει οδηγήσει σε ένα σοκ, καθώς δεν μπορεί να προσαρμοστεί και να ταιριάζει σε έναν απόλυτα τεχνητό χώρο. Η ζωή μέσα σε τσιμεντένιους τοίχους, σε κτίρια χωρίς φυσικό φως και σε πόλεις πνιγμένες στο νέφος, μειώνει την καλή διάθεση των ανθρώπων, στερεί βιταμίνες από τα σώματα και προξενεί ψυχική κόπωση και αίσθημα εγκλωβισμού. Οι ελάχιστοι ανοιχτοί χώροι, η κακή ποιότητα υποδομών και αισθητικής, η ανασφάλεια και η ανάγκη για βελτίωση της ποιότητας της υγείας, παροτρύνουν τον προσανατολισμό προς πράσινες κοινότητες και οικολογικές πόλεις.

Η περιβαλλοντική ευημερία στην πόλη, μπορεί να επέλθει με το πρασίνισμα και τη δημιουργία ανοιχτών, μεγάλων εκτάσεων για αναψυχή και άθληση. Οι αρχές και οι τεχνικές της οικολογικής πόλης και της πράσινης κοινότητας χτίζουν μια εφικτή γέφυρα που οδηγεί σε ένα υγιές, ποικίλο, ισορροπημένο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Το φαινόμενο του εξευγενισμού (gentrification), προσεγγίζει το όραμα αυτό μέσω χωρικών παρεμβάσεων ανανέωσης ή υποβάθμισης παραμελημένων περιοχών. Επιλέγονται χώροι με αισθητικά, γεωγραφικά ή αρχιτεκτονικά προνόμια που μπορούν να προσφέρουν καλαίσθητα αποτελέσματα και χώρους συγκέντρωσης ενδιαφέροντος. Μπορούν να προσφέρουν μια σειρά λύσεων στον τρέχοντα πολεοδομικό σχεδιασμό, στα προβλήματα αστικής επέκτασης, το ανθυγιεινά δομημένο περιβάλλον και την άνιση κοινωνική ανάπτυξη. Εξάλλου, διαφαίνονται διεισδυτικές οι επιπτώσεις στην υγεία των ανθρώπων, όταν οι γειτονιές είναι πράσινες (Beatley, 2010 ; Nikolaidou, 2014), καθώς οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και με τους εαυτούς τους βελτιώνονται.

Ουσιώδη οφέλη προς τα παραπάνω και σε συνάρτηση με το χτίσιμο αξιοβίωτων πόλεων, εντοπίζονται στη μείωση των θερμοκρασιών, λόγω της αύξησης των δέντρων εντός πόλεων που οδηγούν σε καλύτερη ποιότητα οξυγόνου και ενθάρρυνση φυσικής άσκησης και ψυχαγωγίας σε ανοιχτούς χώρους. Προέκταση αυτών, αποτελεί η ψυχική και πνευματική ανάπτυξη και ευημερία που προάγει την καλαίσθητη παρέμβαση με άνθη και χρώματα στην πόλη, την έμπνευση και δημιουργία και την αρμονική συμβίωση με τα έμβια όντα στο χώρο. Παράλληλα, προωθούνται ενέργειες που αναπτύσσουν τις τέχνες, τα γράμματα, την διατροφή και την οικολογική παιδεία. Με την αξιοποίηση αστικών χώρων με πράσινο αυξάνεται η αισθητική εκτίμηση του χώρου, προσελκύονται επενδυτές και μεγαλώνει η οικονομική σταθερότητα από καλλιεργητικές δράσεις. Με τη σειρά, ενθαρρύνεται η συντήρηση των οικοσυστημάτων, προσελκύονται μέλισσες και αυξάνονται τα θεραπευτικά βότανα και υγιεινά προϊόντα.

2. ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Οι τοπικές κοινότητες συγκεντρώνονται για να δημιουργήσουν ένα νέο όραμα για το μέλλον. Φυτεύοντας δέντρα, χτίζοντας πάρκα και δημιουργώντας έναν κοινοτικό κήπο στη γειτονιά, αποσκοπούν στην πραγμάτωση ενός οράματος. Στην πράξη, είναι ένα από τα πιο σημαντικά πράγματα που μπορεί να κάνει ο πολίτης, η ομάδα, η συλλογικότητα για να προωθήσουν τη βιωσιμότητα και τις πράσινες πρωτοβουλίες (De Bon et.al., 2010 ; Κουτσούκος κ.σ., 2007 ; Low et.al., 2005). Οι αστικοί κήποι και οι χώροι πρασίνου γίνονται όλο και πιο δημοφιλείς καθώς οι πόλεις γίνονται χώροι έκφρασης ετερογενών μορφωμάτων και επιτελέσεων. Μια έκφραση των οικολογικών πρωτοβουλιών στην πόλη, αποτελεί η γεωργία.

Η αστική γεωργία, αφορά στις ενέργειες και καλλιεργητικές πρακτικές, μέσω των οποίων επέρχεται μια σοδειά οπωροφόρων και κηπευτικών λαχανικών προς κατανάλωση. Ανά τα χρόνια έχουν επιτελέσει χώρους αποθήκευσης, παραγωγής, επανένταξης και προσωρινά καταφύγια, όπως επίσης και χώροι ή αφορμές αναψυχής και οικονομικής σταθερότητας. Συχνά είναι αυθαίρετες πρωτοβουλίες που ξεκινούν με την αγάπη για τη φύση και την επιθυμία φροντίδας. Όπως η περίπτωση στο Hartford, Connecticut, όπου ομόρφυνε η γειτονιά από την κίνηση μιας γυναίκας να ρίξει τον φράχτη της και να εμπιστευτεί τους ανθρώπους ότι δεν θα της καταστρέψουν τα άνθη. Στην πορεία χρηματοδοτήθηκε να ανακαινίσει κι άλλα σπίτια σε αυτό το σκεπτικό, καταλήγοντας να δημιουργήσει κοινοτικούς κήπους (Fleury et.al., 1999).

Οι αστικοί κοινοτικοί κήποι είναι το αποτέλεσμα των δράσεων των πολιτών στην προσπάθεια ελέγχου της ποιότητας και της προέλευσης των φυτικών προϊόντων που καταναλώνουν. Παράλληλα, είναι προβολές μιας κουλτούρας αστικού φαγητού και της προσπάθειας για βιώσιμα συστήματα διατροφής. Η γεωργία είναι άμεσα παραγωγή φαγητού, με τον αυτοσκοπό της επιβίωσης του είδους και της αύξησης του πληθυσμού, ενώ έμμεσα, είναι χώρος πολιτισμικής παραγωγής γιατί επηρεάζει και επηρεάζεται από τη ζωή των ανθρώπων.

Η διατροφική προτεραιότητα που δίνεται στις μορφές κήπων αυτού του είδους, απορρέει σε μεγάλο βαθμό από την ανάγκη για βιώσιμα μέσα κάλυψης των παροντικών αναγκών χωρίς την αποστράγγιση των φυσικών πόρων και την στέρησή τους από το μέλλον (Renting et.al., 2020 ; Rhoades & Rhoades, 1980 ; Σεκλιζιώτης, 2013). Επιχειρείται η αύξηση και συντήρηση της αγροβιοποικιλότητας στην πόλη, μέσω συμμετοχικής και συλλογικής δράσης, πολιτικών ανάπτυξης και συλλογικής γνώσης.

Οι αστικοί λαχανόκηποι και ο δημόσιος χαρακτήρας τους, δημιουργήθηκαν από πολίτες με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη, την οικονομική αυτάρκεια χωρίς κρατική παρέμβαση, καθώς και την συμπερίληψη ευαίσθητων ομάδων και ταυτοτήτων. Εμπνέουν μη υλικές διαδικασίες αντίληψης του χώρου, πνευματική άνθηση, πολιτισμική απόδοση νοημάτων και φιλοσοφικών σκέψεων, αισθητηριακές ανησυχίες, καθώς και ψυχολογική αναζωογόνηση. Εμπνέουν, επίσης, μη υλικές διαδικασίες αντίληψης του εαυτού, καθώς ο κηπουρός πέρα από καταναλωτής, είναι επόπτης, ενώ ο κήπος πηγή και προορισμός αφήγησης, αντανάκλαση των συμπεριφορών του φροντιστή του και σε άμεση εξάρτηση με τον χρόνο και της ανάγκης του (Mees, 2018).

Επομένως, η σφαίρα των πρωταρχικών και άμεσων αναγκών των πολιτών, συνδέεται με την κοινωνικοπολιτική σφαίρα δράσης, καθώς αποτελούν αυτοοργανωμένα, αυτοδημιουργημένα και υποστηρικτικά οικοσυστήματα (Andersson et al., 2015 ; Camps-Calvet et al., 2016 ; Heller et al., 2016 ; Krasny et al., 2014).

2.1. Περιπτώσεις Μελέτης

Το άκρο της απόλυτα ιδιωτικής χρήσης με αυτό της δημόσιας χρήση δημοτικών κήπων, ενέχει πολλές γκρίζες ζώνες. Ένας ένοικος πολυκατοικίας θα χρησιμοποιήσει μέρος της ταράτσας για τη φύτευση λαχανικών προσωπικής χρήσης, αλλά ξαφνικά όταν θελήσουν να συμμετάσχουν μερικοί ή όλοι οι ένοικοι σε αυτό το εγχείρημα, ο κήπος γίνεται κοινοτικός. Η ιδιωτικότητα γίνεται αντιληπτή στη χρήση και κατανάλωση να παραμένει στα χέρια των ενοίκων, οπότε η δυνατότητα πρόσβασης ή διαμοιρασμού της σοδειάς μπορεί να δώσει μια πιο ξεκάθαρη ματιά της χρήσης αστικών γεωργικών πρωτοβουλιών. Από την άλλη πλευρά, πρωτοβουλίες δημοσίων ή ιδιωτικών φορέων με βλέψεις για το πρασίνισμα δημόσιων, ανοικτών χώρων και την παραγωγή ή κατανάλωση από κάθε πολίτη, δεν αποτελεί ακριβώς κοινοτικό κήπο, εκτός αν δοθεί στα χέρια πολιτών ή συλλόγων, να τον αξιοποιήσουν κατά πως πιστεύουν με όφελος και προσφορά προς κάθε ενδιαφερόμενο (Ανθοπούλου, επιμ., 2012 ; Ανθοπούλου κ.σ., 2013). Επομένως, μια ντετερμινιστική συλλογιστική διπόλων και κατηγοριών δεν θα μπορούσε να προβάλλει τις ποικίλες εκφάνσεις και σχέσεις μεταξύ φροντιστών και κήπων ή θα παραγνώριζε εναλλακτικές, νέες δυνατότητες στη χρήση. Με λίγα λόγια, και για την αποδοτικότερη παρουσίαση των περιπτώσεων που μελετήθηκαν, ορίστηκαν τρία σύμπαντα αστικών πρωτοβουλιών που επιχειρούν την γεωργική αξιοποίηση χώρων, χωρίς να υπονοούν ότι παρεμβάσεις και συνδυασμοί διαφορετικοί από τους παρακάτω δεν είναι επιτρεπτοί. Τοιουτοτρόπως, επιχειρείται η σύνδεση των εγχειρημάτων για την απόδοση των ξεχωριστών χρήσεων κι επιλογών που λήφθηκαν κατά την εκάστοτε συνθήκη πειραματισμού. Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει τη δημόσια και ιδιωτική χρήση κήπων σε έναν άξονα σχέσεων, όπου ο πυρήνας αποτελεί συναρμογή των δύο.

Διάγραμμα 1: Σχέσεις & Εκφάνσεις στην χρήση αστικών κήπων

Τα παραδείγματα που εξετάστηκαν και οι λογείς περιπτώσεις που μελετήθηκαν, δίνουν μια εικόνα ημιδημόσιου ή ημι-ιδιωτικού χαρακτήρα, όπου κομμάτια γης, δημόσιοι χώροι, κοινές αυλές και ταράτσες πολυκατοικιών ή βεράντες σε επαγγελματικούς χώρους, αξιοποιούνται σε κάποιο βαθμό για προσωπική, ελεγχόμενη ή ανοιχτή χρήση γεωργικών εγχειρημάτων και κατανάλωση των προϊόντων (Caputo et al., 2016 ; Eanes, 2013). Τα ημίμετρα που αναφέρονται εδώ, τοποθετούνται στην προσπάθεια απόδοσης του πλουραλισμού ιδεών κι εφαρμογών στα πεδία και αφορούν το βαθμό ανοικτότητας και το πλήθος των συμμετεχόντων. Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα, ενδεικτικά των πρωτοβουλιών αυτής της μορφής από όλο τον κόσμο.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ/ ΧΑΡΑΚΗΡΙΣ ΤΙΚΑ	Slottsträdgården	Peoples' Potato	Ταρατσολαχα νόκηπος	Sharing Backyards	Ταράτσες Πολυκατοικιών
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	Μάλμε, ΣΟΥΗΔΙΑ	Μόντρεαλ, ΚΑΝΑΔΑΣ	Αθήνα, ΕΛΛΑΔΑ	ΑΜΕΡΙΚΗ, ΚΑΝΑΔΑΣ, ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	Αγία Πετρούπολη, ΡΩΣΙΑ
ΧΩΡΟΣ	Δημόσιος & Ιδιωτικός	Δημόσιος	Ημιδημόσιος	Ιδιωτικός	Ιδιωτικός
ΧΡΗΣΗ	Δημόσια Ανοικτή & Ιδιωτική	Δημόσια Ανοικτή	Ιδιωτική - πρόσκληση εθελοντών	Ιδιωτική - Συνεργατική	Ιδιωτική - Συνεργατική
ΚΛΙΜΑΚΑ	Μεγάλη	Μεγάλη	Μικρή	Μικρή	Μικρή
ΕΙΔΟΣ	Χωράφια	Αστικές εκτάσεις γης	Ταράτσα	Κήπος, Αυλή, Ανεκμετάλλευτ α κομμάτια γης	Ταράτσα
ΕΠΙΠΕΔΟ	Πολίτες, Σύλλογοι, Ιδιώτες	Πολίτες	Πολίτες	Πολίτες	Πολίτες
ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ	Ιδιωτικός τομέας, Κρατικές δομές, Σχολεία	Πανεπιστήμιο Κονκόρντια	Πολυχώρος 2510	Κοινότητες - Πολίτες	Urban Gardening Club, Centre for Citizens Initiatives (CCI)
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚ ΟΙ ΠΟΡΟΙ	Ενοικίαση γης, Εκδηλώσεις, Χορηγίες	Δωρεές, Εθελοντισμός, Μικροεμπόρευμα	Δωρεές, Καφενείο	Συμμετέχοντες	Συμμετέχοντες

Πίνακας 1: Περιπτώσεις Μελέτης & Χαρακτηριστικά

Αποτελούν πρακτικές αιεφόρου σχεδιασμού, δικτύων πρασίνου και βιώσιμων υποδομών σε επίπεδο γειτονιάς σε αστικά περιβάλλοντα, οι οποίες θα μελετηθούν αξιολογικά και συγκριτικά προς την στοιχειοθέτηση του εργαλείου που θα προταθεί για την πραγμάτωση της συμμετοχικής έρευνας δράσης. Η επιλογή των συγκεκριμένων περιπτώσεων έγκειται στην παρόμοια μορφή στόχων, δράσεων και, φυσικά, περιβαλλοντικού οράματος. Παρατίθενται δράσεις πολιτών, σε συνεργασία με δημόσιους φορείς και ποικίλων μορφών οργάνωσης, αλλά με γνώμονα πράξεις που προσφέρουν μια συμβιωτική σχέση ανθρώπου και φύσης. Χρησιμοποιούν διαφορετικά είδη χώρων, διαφορετικά μέσα, καθώς και τρόπους αξιοποίησης κι επικοινωνήσης του εγχειρήματος για την συλλογή και τον διαμοιρασμό πόρων. Εκεί θα διατυπωθούν τα μορφώματα και οι πιέσεις που διαμορφώνουν την επιτυχία των πρωτοβουλιών αυτών. Έπειτα, θα καταγραφούν και επιλεγθούν για την συμμετοχική έρευνα δράσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

2.1.1. Περιπτώσεις Δημόσιας - Ανοιχτής Αστικής Γεωργίας

Οι δύο πρώτες περιπτώσεις εδρεύουν σε δημόσιους ανοιχτούς χώρους εντός πόλεων και αξιοποιούνται από ποικίλους φορείς, συλλογικότητες και πολίτες. Λειτουργούν σε μεγάλη κλίμακα και ωφελούν πλήθος ανθρώπων ως χώροι διδακτικής, ψυχαγωγίας και υποστήριξης.

Το “Slottsträdgården”¹, εδρεύει στο Μάλμε της Σουηδίας και χρονολογείται από το 1997. Βρίσκεται στο “νησί - Κάστρο” και αφορά σε κοινοτικό αστικό κήπο, τον οποίο δημιούργησε ομάδα ανθρώπων, “The Friend’s Association”, που στόχευαν στην αξιοποίηση ανεκμετάλλετων εκτάσεων γης από τους πολίτες για την διατήρηση της τοπικής πανίδας. Δίνεται η δυνατότητα σε ιδιώτες, σχολεία και φορείς, να νοικιάσουν μικρά κομμάτια γης για οργανική χρήση. Οι περισσότερες εκτάσεις καλύπτονται από σχολικούς κήπους και θεματικά κομμάτια με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, καθώς αποτελείται από διαφορετικά είδη φυτών που αντέχουν σε άλλα κλίματα & πολλά είδη πεταλούδας. Οι μεγάλες εκτάσεις και οι υποδομές του συντηρούνται από τα ενοίκια και την παραχώρηση χώρων για εκπαιδευτικά σεμινάρια και πολιτιστικά δρώμενα. Διαθέτει, παράλληλα, εσωτερική καφετέρια για ξεκούραση από τις εργασίες και απόλαυση του τοπίου.

Εικόνα 2: Περίπτωση 1. “Slottsträdgården”

(Διαθέσιμες στις ιστοσελίδες: <https://evenemang2.malmo.se>, <https://www.guidebook-sweden.com/>, <https://www.arrivalguides.com/en>)

Αντίστοιχα, το “People’s potato”², είναι ανοιχτός κήπος λαχανικών & μαγειρείο σε επίπεδο κοινότητας. Στεγάζεται στο Πανεπιστήμιο Κογκόρντια και βασίζεται πλήρως στην εθελοντική υποστήριξη. Μέρος της σοδειάς μοιράζεται στους φροντιστές, ενώ τα υπόλοιπα λαχανικά μαγειρεύονται και διατίθενται καθημερινά δωρεάν σε όποιον τα έχει ανάγκη. Προτεραιότητα δίνεται σε άτομα με ειδικές δυνατότητες μέσω τηλεφωνικής κράτησης ή και πακέτου, ενώ τα πιάτα είναι κυρίως φυτοφαγικά. Η συμβολική στήριξη εκφράζεται μέσω της αγοράς μικροεμπορεύματος που κατασκευάζουν ή συλλέγουν από τους κήπους οι εθελοντές. Υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνουν οι συμμετέχοντες, ενώ σαν πρωτοβουλία χαρακτηρίζεται για την ενεργή στήριξη που προσφέρει στην κοινότητα και τους φοιτητές του πανεπιστημίου.

¹ [Slottsträdgården](https://malmo.se/slottstradgarden), [urban-gardening-the-food-revolution](https://malmo.se/slottstradgarden), <https://malmo.se/slottstradgarden>

² facebook.com/peoplespotato/, peoplespotato.com/community-garden

Εικόνα 3: Περίπτωση 2. “People’s potato”,
(Διαθέσιμες στην ιστοσελίδα: <https://www.peoplespotato.com/photo-gallery.html>)

2.1.2. Περίπτωση Ημιδημόσιας / Ημι-ιδιωτικής Αστικής Γεωργίας σε Επίπεδο Πολιτών

Η τρίτη περίπτωση, παρατίθεται σε ανεξάρτητη κατηγορία καθώς, ενώ αποτελεί ιδιωτική πρωτοβουλία, στεγάζεται σε αυτοδιαχειριζόμενο χώρο αλληλέγγυας οικονομίας και δέχεται εθελοντική υποστήριξη. Επομένως, αφορά σε περίπτωση ημιδημόσιας ή ημι-ιδιωτικής αστικής γεωργίας σε επίπεδο πολιτών. Ο “Ταρατσολαχανόκηπος” ή αλλιώς “Κολεκτίβα της ταρατσας”, στεγάζεται στον πολυχώρο 2510 και δημιουργήθηκε από επτά άτομα με την ανάγκη να φέρουν την φύση στην πόλη και να τραφούν από τους υγιεινούς καρπούς που θα φροντίσουν. Βρίσκεται στην ταρατσα, σε ένα χώρο που αξιοποιείται για εβδομαδιαίο θερινό σινεμά, βιβλιοθήκη, οικολογικό καφενείο & κουζίνα. Βασίζεται στην κομποστοποίηση, ανακύκλωση και διαμοιρασμός υλικών, εργαλείων και μέσων, ενώ η σοδειά είναι μικρή και καταλήγει στα πιάτα των φροντιστών.

Εικόνα 4: Περίπτωση 3. “Ταρατσολαχανόκηπος”, η Κολεκτίβα της ταρατσας στο 2510

2.1.3. Περιπτώσεις Ιδιωτικής Αστικής Γεωργίας σε επίπεδο Γειτονιάς

Τέλος, η κατηγορία των ιδιωτικών κήπων, παρουσιάζει περιπτώσεις πρωτοβουλιών μικρού μεγέθους, αλλά σε πολλές περιοχές και αφορά σε κατεξοχήν ιδιωτική χρήση και κατανάλωση. Τέτοιου είδους προσπάθειες εκκινούν από πολλές χώρες του κόσμου και αφορούν σε προσπάθειες δημιουργίας υγιεινών τροφών και διατροφικής αυτάρκειας (Fleury et. al., 1999 ; Fox, 2011).

Το “Sharing Backyards”³ αφορά σε καινοτομία ανταλλαγής αυλών που φέρνει σε επαφή οικογένειες που αναζητούν ένα οικόπεδο ή αυλή για να φυτέψουν με ιδρύματα ή άτομα που επιθυμούν να

³ <https://www.forbes.com/hsbcpersonaleconomy/cultivating-connections.html> ,
<https://www.alive.com/lifestyle/sharing-backyard-gardens/> ,
<http://burnabyfoodfirst.blogspot.com/p/sharing-backyards.html>

δανείσουν ή να μοιραστούν έναν κήπο. Η μεγάλη αναμονή σε λίστες για τη συμμετοχή των πολιτών σε κοινοτικούς κήπους, οδήγησε στη δημιουργία ιστοσελίδας όπου εντοπίζονται οι υποψήφιοι φροντιστές και οι υποψήφιοι χώροι, διαμορφώνοντας μια ιδιωτική δράση εκτός των ορίων των σπιτιών των φροντιστών, αλλά η χρήση και η κατανάλωση της σοδειάς παραμένει στα χέρια τους. Μετά την επιτυχία της στον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες, η ιδέα εξαπλώθηκε στη συνέχεια στη Νέα Ζηλανδία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Αυστραλία και τη Γαλλία.

Εικόνα 5: Περίπτωση 4. “Sharing Backyards” (Διατίθεται στην ιστοσελίδα: <https://www.rcinet.ca/en/2013/06/21/sharing-backyards-a-popular-canadian-innovation> και <https://www.vicnews.com/community/garden-sharing-map-connects-victoria>)

Τέλος, στην περίπτωση της Ρωσίας, όπου η γεωργία είναι η πιο διαδεδομένη ασχολία (σχεδόν 2 στους 3 κατοίκους, δηλαδή γύρω στα 70 εκ. άνθρωποι) πλέον έχει έρθει και στην πόλη. Οι χορτοτάπητες έχουν μετατραπεί σε φυτικούς κήπους και οι ταράτσες⁴ των πόλεων έχουν τεράστια απήχηση. Συγκεκριμένα στην Αγία Πετρούπολη, οι κάτοικοι υποβοηθούνται από το σύλλογο Urban Gardening Club και το Centre for Citizens Initiatives (CCI) , όπου ειδικοί σχεδιαστές και γεωπόνοι διεξάγουν σεμινάρια και προσφέρουν καθοδήγηση ώστε να μπορέσουν οι κάτοικοι να καλλιεργήσουν υγιεινά τρόφιμα στις ταράτσες των μεγαλουπόλεων. Σημαντικό σημείο εδώ, αποτελεί η αξιοποίηση τεχνικών που αποτρέπουν την απορρόφηση καυσαερίων και την μείωση του παραγόμενου άνθρακα από τις καλλιεργητικές διαδικασίες, προσφέροντας ασφαλή κατανάλωση λαχανικών που βρίσκονται σε μεγάλα υψόμετρα πολυκατοικιών. Η χρήση κάθε ταράτσας είναι ιδιωτική και τα προϊόντα καταναλώνονται από τους φροντιστές.

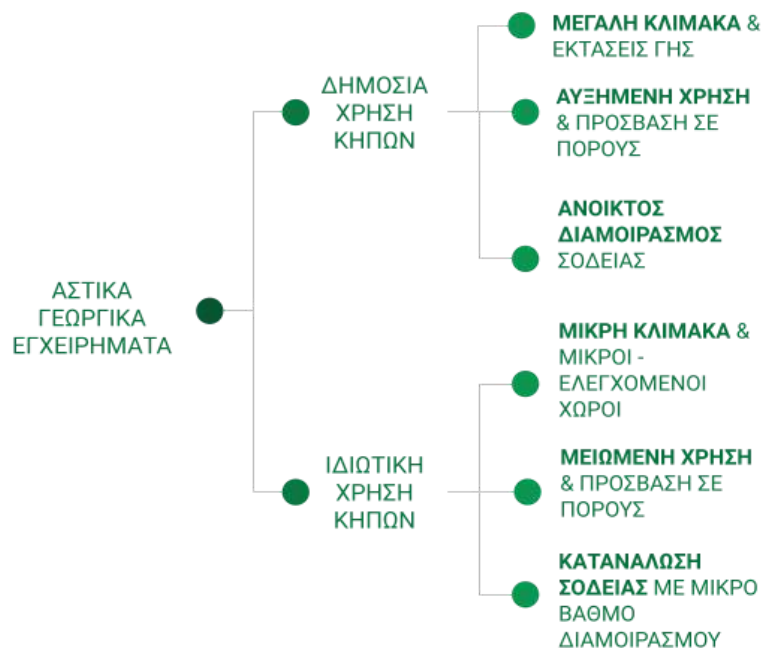
Εικόνα 6: Περίπτωση 5. Αστικοί Κήποι σε Ταράτσες, Ρωσία (Διατίθενται στην ιστοσελίδα: <http://syncity.blogspot.com/2012/01/urban-gardening-in-st-petersburg-russia.html>)

⁴ <https://www.cityfarmer.org/russiastp.html> , <http://www.urbanroofgardens.com/turning-roofs-into-growing-gardens-st-petersburg-russia/>

2.1.4. Διαφορές στη Δημόσια & Ιδιωτική Χρήση Αστικών Κήπων

Το νόημα της προβολής παρόμοιων ενεργειών και πρωτοβουλιών είναι να κατανοηθούν οι σχέσεις μεταξύ κοινωνίας και περιβάλλοντος, τρόποι διοίκησης και διαχείρισης και πρακτικές που επέλεξαν οι άνθρωποι προς οικολογικές λύσεις (Ανθοπούλου, 2012 ; Kemp et al, 2011). Η προσπάθεια κατηγοριοποίησης εν προκειμένω, έγκειται στο βαθμό αντιστοίχισης καλών πρακτικών, εμποδίων και σημείων ελέγχου, για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας και του καθορισμού των βασικών χαρακτηριστικών του κήπου. Ο διαχωρισμός σε ιδιωτικό και δημόσιο παρατίθεται για την καλύτερη κατανόηση των παραγόντων επιτυχίας ή αποτυχίας του έργου σε σχέση με τις προσφερόμενες συνθήκες και δυνατότητες. Οι επιβεβαιωμένες πρακτικές επιτυχίας, τα μαθήματα από υλοποιημένες παρόμοιες ενέργειες και τα εργαλεία ή συγκεκριμένες επιλογές σε διαστάσεις, χαρακτήρα και ύψος κήπου, μπορούν να μεταφραστούν σε απόδοση και άρα να ακολουθηθούν ει δυνατόν πιστά.

Παρατηρώντας το διάγραμμα των διαφορετικών προσεγγίσεων μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής χρήσης, διαφαίνονται οι βασικές προτεραιότητες και λειτουργίες που μπορούν να αξιοποιηθούν. Η δημόσια χρήση προσφέρει μεγάλες και ποικίλες εκτάσεις φυτέματος, κι επομένως μεγαλύτερη σοδειά. Παράλληλα, απαιτεί αυξημένες ανάγκες σε ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο, αλλά η εθελοντική προσφορά και συνεργασία με ειδικούς, προσφέρουν την απαραίτητη υποστήριξη και προσελκύουν το ενδιαφέρον επενδυτών, καθώς γίνονται χώροι επιρροής και επέμβασης στο αστικό τοπίο (FAO, 1998 ; FAO, 1999).

Διάγραμμα 2: Διαφορές στη Δημόσια & Ιδιωτική Χρήση Αστικών Κήπων

Αντίθετα, η ιδιωτική χρήση υπονοεί και την αξιοποίηση των προσφερόμενων χώρων ανά οικία ή συγκρότημα οικιών, όπου οι χώροι είναι μικροί, άνισοι, έχουν απαιτήσεις και προσφέρουν μικρές σοδειές που συνήθως μπορούν να στηρίξουν μόνο το νοικοκυριό. Οι απαιτήσεις σε πόρους μπορούν να καλυφθούν από λίγα μέλη, γείτονες σε κοινοτικό επίπεδο και ο εξοπλισμός ή οι ειδικές γνώσεις γίνονται διαχειρίσιμα στο βαθμό επιθυμίας των ίδιων των συμμετεχόντων (Etingoff, 2015 ; FAO, 2007 ; Fox-Kämpfer et al., 2016).

2.2. Αναδυόμενες Αξίες προς Διατήρηση

Συγκεντρώνοντας, λοιπόν, τις παραπάνω περιπτώσεις, και κατανέμοντας τα στοιχειώδη χαρακτηριστικά, αναδύονται παράλληλα, αξίες και φιλοσοφίες χρήσιμες για κάθε επόμενο εγχείρημα. Τα συμβολικά και ιδεολογικά πατήματα που προσφέρουν τα παραπάνω, μπορούν να εμπνεύσουν αρχικά τεχνικές που θα υποστηρίζουν το αρχικό μέρος του σχεδιασμού κι έπειτα να μεταφραστούν σε εστιασμένους μηχανισμούς εφαρμογής (Ma, 2015 ; Blasio et al, 2014). Κρατώντας, λοιπόν, κατά νου τις αντιθέσεις, μια παραγωγική συλλογιστική χαρτογράφησης των κοινών σημείων θα μπορούσε να είναι η εξής:

Διάγραμμα 3: Κατηγορίες Χαρακτηριστικών προς Διατήρηση

Οι κατηγορίες αυτές, είναι γενικές φιλοσοφίες και αξίες, οι οποίες διατρέχουν το σύνολο των περιπτώσεων που μελετήθηκαν και καθοδηγούν προς μορφές ανάπτυξης μιας επόμενης πρωτοβουλίας. Ακολουθώντας τα εγχειρίδια και τις προτεινόμενες πρακτικές από τη βιβλιογραφική μελέτη, η εισχώρηση πρασίνου στο άστυ, αγκαλιάζεται από ποικίλες αρχές και τομείς ενασχόλησης, λόγω του ανθρώπινου παράγοντα. Οι τέσσερις στοιχειώδεις κατευθύνσεις αφορούν την αρχή του ομαδικού πνεύματος και της παραγωγής γνώσεων συλλογικά (2.2.1.), της ανθρώπινης προσφοράς όταν τα πλαίσια δύνανται να υποστηρίξουν και να ακούσουν κάθε οπτική (2.2.2.), της νοηματοδότησης κάθε συμπεριφοράς και κίνησης που θα υποβοηθήσει την μεγαλύτερη διαίωνιση των πρακτικών με ουσία και αξία (2.2.3.), καθώς και αρχές επιστημονικού και τεχνικού πλαισίου που στόχο έχουν να εμπνεύσουν παράλληλα νέες ιδέες και εφαρμογές (2.2.4.) (Benson, et al, 2016 ; Camps-Calvet, et al, 2016 ; Caputo, 2016). Ακολουθεί περιγραφή και ανάλυση των τρόπων με τους οποίους καθίστανται χρήσιμα και δημιουργικά εργαλεία για κάθε επόμενη προσπάθεια όσο και για την παρούσα.

2.2.1. Συλλογική Γνώση & Ομάδα

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από τα παραδείγματα, είναι ο ίδιος ο προσανατολισμός της πρωτοβουλίας με σεβασμό στο περιβάλλον και η αξιοποίηση εκπαιδευτικών μέσων για την μελέτη, προετοιμασία και ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων (Peterson, et al, 2014 ; Willman, et al, 2016). Η γνώση βιώσιμων καλλιεργητικών μεθόδων για μια συμβιωτική διαχείριση πόρων και παράλληλα, η κατανόηση των επιβλαβών συμπεριφορών των ανθρώπων για εξάλειψη επιζήμιων πρακτικών, είναι συμπεριφορές προς επανάληψη (Ulrich, et al, 2011). Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοχή ότι η γνώση αποτελεί προϊόν σύνθετων και πολύπλοκων δικτύων διάδρασης των ανθρώπων, και ενυπάρχει σε κάθε φάσμα της καθημερινής βίωσης του ατόμου, η αλληλεπίδραση εντός ομάδας σχηματοποιεί δυναμικές σχέσεις γνώσεων. Τα παραπάνω υποστηρίζονται και από τη θεωρία της πλαισιωμένης μάθησης (situated learning), κατά την οποία η συμμετοχή των πολιτών σε κοινότητες

πρακτικής και μάθησης, προσφέρει βιωμένες εμπειρίες μέσω των οποίων οι άνθρωποι ερμηνεύουν, εννοιολογούν και πλαισιώνουν σκέψη και δράση σε συγκεκριμένους χώρους και χρόνους. Η συνθήκη αυτή τους φέρνει αντιμέτωπους με την πολυπλοκότητα της πραγματικότητάς τους, την οποία ανασυνθέτουν και οργανώνουν σχεσιακά με την ομάδα τους (Lave & Wenger, 1991 ; Anderson et al, 1996). Ο κάθε ενδιαφερόμενος δοκιμάζει τις γνώσεις του, αναζητά νέες ιδέες, δέχεται συμβουλές και διδάσκει.

Η εκμάθηση και τα σεμινάρια που εντοπίζονται σε κάθε παράδειγμα, αποτελούν μέσο κατανόησης της κατάστασης και των αναγκών των φυτών, όσο κι ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης. Με τις καλλιεργητικές και άλλες οικολογικές πρωτοβουλίες να παρουσιάζονται ως πρόσχημα ή παράδειγμα καλών πρακτικών, προσεγγίζουν μια βιωμένη κι εμπειρική εκπαιδευτική διάσταση, μέσω της οποίας διαμορφώνονται συνειδήσεις κι ενσωματώνονται πρακτικές (Johnson, 1972). Παρατηρείται η ανάγκη διαχείρισης της γνώσης και επέκτασης των οφελών που παράγονται από την βελτίωση των καλλιεργητικών μεθόδων. Επομένως, η ομοίτη αλληλεκπαίδευση, αφορά στον ανοιχτό διάλογο και διαπραγμάτευση των στοιχείων εκείνων που καθίστανται αποδοτικά και βιώσιμα κατά συμφωνία όλων, ειδήλλως εμφανίζονται συγκρούσεις στη σχέση μεταξύ ανθρώπων, κοινοτήτων και περιβάλλοντος.

2.2.2. Συμμετοχικότητα & Αλληλεγγύη

Οι αστικοί κήποι και πράσινες υποδομές, παρουσιάζονται ως συστήματα κοινωνικών επιτελέσεων. Πλέκουν κι ενισχύουν δίκτυα συνηγορίας και αλληλεγγύης, κατά τα οποία κάθε άτομο προσφέρει και στηρίζει τους συνεργάτες του σε κάθε ζήτημα που αναδύεται (Anthoroulou, 2015 ; Laurans & Mermet, 2014). Οι μορφές και ο βαθμός υποστήριξης συχνά επεκτείνονται σε ψυχολογικές και συναισθηματικές εκφάνσεις, οι οποίες αφορούν ζητήματα της καθημερινότητας και θέματα που δεν συνταιριάζουν με τους σκοπούς της ομάδας, αλλά αποτελούν στοιχεία κοινωνικοποίησης (Baron & Pfeffer, 1994 ; Martinovsky, 2016). Χαρακτηριστικά μηχανισμών υπό αυτή την όψη είναι:

- α) ετερογένεια, συμπερίληψη και προσβασιμότητα προς κάθε ενδιαφερόμενο,
- β) δίκαιη μοιρασιά - χρήση - συντήρηση,
- γ) αντανάκλαση τοπικών αναγκών και κοινωνικών ζητημάτων,
- δ) δημοκρατικές και δημόσιες συζητήσεις όπου ακούγονται όλες οι ιδέες για τη λήψη αποφάσεων,
- ε) συμπαραγωγή γνώσης, μέσων, μηχανισμών και,
- στ) χώροι δημιουργίας αυτοαναφορικών αφηγημάτων.

Η αλληλεγγύη, η συλλογικότητα και η συμπερίληψη, είναι βασικά δημοκρατικά χαρακτηριστικά, τα οποία διεκδικούνται από τους πολίτες μέσω των πρωτοβουλιών αυτών. Η εθελοντική προσφορά και η προτεραιότητα στις ευπαθείς ομάδες, η αξιοκρατία και ο σεβασμός ανεξαρτήτως εισοδήματος και καταγωγής, αποτελούν ουσιαστικά σημεία εστίασης. Τα παραπάνω, καθώς και η ψυχολογική ευημερία των ανθρώπων εντός μιας συλλογικής προσπάθειας, αποτελούν παράγοντες οι οποίοι καθορίζουν τη δομή και την οργάνωση των ομάδων (Baron & Pfeffer, 1994). Εξάλλου, βιοσυστήματα με περιορισμένες κουλτούρες δεν είναι υγιή, καθώς υπονομεύουν ή καταπνίγουν τις ατομικές ελευθερίες έκφρασης και αυτοαναφοράς των μειονοτήτων ή και συναινούν προς την καταπίεση του αντιληπτού ελέγχου των ατόμων (Αβδελάς, 2013 ; Ajzen, 1985 ; Krasny et al., 2014 ; Johnson, 1972). Ειδικότερα και όσον αφορά τον ατομικό έλεγχο, υποστηρίζεται από τη θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς, ότι αποτελεί έναν εκ των τριών σημείων που επηρεάζουν την πρόθεση του ατόμου για τη λήψη αποφάσεων. Τα άλλα δύο σημεία είναι η στάση που έχει το άτομο προς την ιδέα ή δράση, καθώς και η επιρροή των κοινωνικών προτύπων, τα οποία σε μη δημοκρατικά και ανοικτά συστήματα αποδοχής, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από αυτόν ή αυτούς που φέρουν την εξουσία ή τον έλεγχο της ομάδας.

2.2.3. Χαρτογράφηση & Επέκταση Αξίας Δράσεων

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, τα οφέλη είναι ποικίλα και εντοπίζονται από κάθε συμμετέχοντα σε καλλιεργητικές και οικολογικές δράσεις. Οι στόχοι των κοινοτήτων και των ανθρώπων εκφράζονται σχεσιακά με τα περιβάλλοντα δράσης, τα προβλήματα ή τις ανάγκες που θεωρούν ως προτεραιότητες, καθώς και τις μορφές κινήτρων που εφαρμόζονται. Ειδικότερα, η παραδοχή πως μία μικρή κίνηση μπορεί να επιφέρει αλλαγή και αντίκτυπο, μπορεί να προσδώσει ώθηση και συμβολισμό σε μια πράξη (Ajzen & Fishbein, 1980; Halpern, 2016). Το άτομο κινούμενο με την ιδέα ότι μπορεί να έχει τον έλεγχο της αλλαγής ή ότι η πράξη του ενέχει συνέπειες προς τους άλλους, αναπτύσσει ακτιβιστικές πρακτικές με συνειδητότητα των συμπεριφορών του κι ενεργοποιείται με αίσθημα ευθύνης (Han, 2014 ; Halpern, 2016 ; Johnson, 1972 ; Tesser, et al, 1990). Το κίνητρο, αποτελεί παράγοντα προβληματισμού, ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης, καθώς αναπτύσσεται από τις ατομικές ανάγκες: α) για βελτίωση δεξιοτήτων του εαυτού (ωφελμιστικός ρόλος), β) για εκπαίδευση και εκμάθηση (γνωστικός ρόλος), γ) για ηθική εκπλήρωση ιδεών (αξίες ατόμου), καθώς και δ) για διαχείριση ή έλεγχο μιας κατάστασης που είναι αποδεκτή ή αναγνωρίζεται θετικά από τους άλλους (μηχανισμός άμυνας του εγώ). Με λίγα λόγια, το πως δρουν τα άτομα, εξαρτάται από το πως αντιλαμβάνονται ότι τους επηρεάζει η δράση ή το αποτέλεσμα της σε προσωπικό επίπεδο ή και σε ομαδικό, μέσω της αποδοχής και της αναγνώρισης της δράσης. Μέσω της καταγραφής και χαρτογράφησης του αντίκτυπου και των θετικών επιρροών που επιφέρει μια οικολογική πρακτική άμεσα προς το άτομο κι έμμεσα προς τους γύρω του και το περιβάλλοντα χώρο, αναπτύσσονται επιχειρήματα υπέρ της δράσης. Ουσιαστικά η αξία με αυτό τον τρόπο προσμετράται και μπορεί έτσι να ακολουθηθεί η επίδραση. Επομένως, επεκτείνεται, διαιωνίζεται και προσφέρεται με διαφορετικά επιχειρήματα και νοήματα για κάθε άτομο (Ajzen & Fishbein, 1980 ; Pourias, et al, 2016).

Η αυτάρκεια, η υγεία και η διατροφική ασφάλεια, είναι μια απόρροια της επιθυμίας καλλιεργητικών δράσεων, όπως και η αισθητική έκφραση και τα ευεργετικά αποτελέσματα στην ψυχική υγεία των ανθρώπων (Andersson et al., 2015 ; Camps-Calvet et al., 2016 ; De Bon et al., 2010 ; Elings, 2006 ; Heller et al, 2016 ; Κουτσούκος κ.σ., 2007 ; Krasny et al., 2014 ; Low et al., 2005 ; Mees, 2018). Μέσω ισονομίας και δημοκρατικών διαβουλεύσεων, χτίζονται ξεκάθαροι και απτοί στόχοι, οι οποίοι έχει νόημα να κατακτηθούν συλλογικά και ατομικά. Ως κοινός στόχος σε τέτοιες πρωτοβουλίες, απαντώνται τα οφέλη και η αξία που προσφέρουν στον άνθρωπο ολιστικά. Βασικά παραδείγματα αποτελούν τα φυτά ως αγαθά, ως προϊόντα και ως εργαλεία. Με την φροντίδα και ανάπτυξη φυσικών οικοσυστημάτων στην πόλη κατορθώνονται η επαφή με τη φύση, η ανάκτηση της σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον του και η βελτίωση της υγείας. Αποτελούν προστιθέμενης αξίας αποτελέσματα, τα οποία αξιολογούνται από τους εμπλεκόμενους.

2.2.4. Εμπειρική Διαπραγμάτευση & Καινοτομίες

Η τελευταία κατηγορία χαρακτηριστικών, είναι και το σημείο εκείνο που δίνει την τελική εικόνα από την επιθυμία για πρωτοβουλίες, το σχεδιασμό, μέχρι την τελική υλοποίηση. Η υλική διάσταση των συλλογικών δράσεων με πράσινο πρόσημο συχνά ξετυλίγει κι άλλες εκφάνσεις των κήπων και των ανθρώπων, καθώς συνδέονται δυναμικά πολλά συστήματα και ιδέες. Οφείλει να γίνει κατανοητό πως κάθε περίπτωση είναι ιδιαίτερη, καθώς τα διαθέσιμα συστατικά στοιχεία, οι εκάστοτε στόχοι και οι δυνατότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν, συντελούν από κοινού στο είδος και τη μορφή που μπορούν να πάρουν οι κήποι. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται είναι ανθρώπινο κεφάλαιο, δηλαδή συνεργάτες κι εθελοντές με επιθυμία για εμπλοκή, καθώς και προσωπικοί πόροι, οι οποίοι εκτείνονται

σε εργαλεία, σπόρους, υλικά, χρόνο και προσωπική προσπάθεια. Επομένως, όλα τα παραπάνω στην πράξη χρειάζονται ένα ρεαλιστικό και σχετικό πλαίσιο, ώστε να μπορούν να συντονιστούν.

Βασικά εμπόδια, φαίνεται από τις περιπτώσεις που μελετήθηκαν να συναντώνται στην εύρεση και διεκδίκηση των χώρων⁵ δράσης. Παράλληλα, οι οικονομικοί περιορισμοί οριοθετούν τις προτεραιότητες και το βαθμό διαμοιρασμού της σοδειάς, το οποίο συχνά επιλύεται με τη δημιουργία ιστοσελίδας και ψηφιακής προβολής ή τη συλλογική προσπάθεια στήριξης και την εκμετάλλευση των χώρων για εκδηλώσεις. Τέλος, σημαντικός παράγοντας είναι η επιλογή των κατάλληλων φυτών και τρόπων καλλιέργειας. Ουσιώδες ζήτημα βιώσιμων πρακτικών αποτελεί αρχικά, η χρήση ιθαγενών φυτών, ώστε να προσφερθεί και μια αναπτυξιακή πολιτική της τοπικής χλωρίδας με ταυτόχρονη απόδοση, καθώς η τεχνική αρτιότητα είναι συντελεστής επιτυχημένης σοδειάς. Έπειτα, η καταλληλότητα κρίνεται και από τους φροντιστές, τον διαθέσιμο χρόνο ή τα είδη φυτών που δύνανται για συγκαλλιερηγικές πρακτικές (Ανθοπούλου, 2012 ; Benson et al, 2016 ; Camps-Calvet et al, 2016 ; Cox, 2011 ; Ernstson et al, 2010 ; Fox-Kämper et al, 2016 ; Heller et al, 2016 ; Kemp et al, 2011 ; Pourias, 2016).

Απόρροια της ενασχόλησης και φροντίδας φυτών σε συλλογική διάσταση, αποτελεί και η δημιουργία νέων τρόπων βελτίωσης των διαδικασιών ή μικρές αλλαγές σε κάθε επόμενη πρακτική αποσκοπώντας σε διαφορετικά αποτελέσματα. Οι άνθρωποι μέσω της αλληλεπίδρασης και της προσαρμογής σε νέα κοινά πλαίσια, διαμορφώνουν καινοτομίες προσπαθώντας να διευκολύνουν τους συνεργάτες ή να μεταδώσουν μια ιδέα. Παράλληλα, προετοιμάζονται με ποικίλους τρόπους, λαμβάνουν πληροφορίες, αποκτούν συλλογική γνώση της κατάστασης και αξιοποιούν τις εξειδικευμένες γνώσεις εμπειρογνομόνων από τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, όταν αυτά προσφέρονται (Tang, 2013 ; Ulrich et al., 2011). Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η συνδημιουργία πρακτικών, εργαλείων, υλικών από μια πληθώρα ερεθισμάτων. Παραδείγματα αποτελούν η δημιουργία ελεγχόμενων οικοσυστημάτων για προσέλκυση πολλών ειδών πεταλούδων στο [Slottsträdgården](#), την ενοικίαση αυλών και οικοπέδων σε γείτονες που δεν έχουν δική τους γη για να φυτέψουν μέσω της εφαρμογής [Sharing Backyards](#) ή και η μεταφορά αγροτικών εκτάσεων σχεδόν στα σύννεφα της [Ρωσίας](#). Ξεκινούν δειλά, με μικρής κλίμακας δοκιμές, μικρό πλήθος ανθρώπων και βελτιώνονται συνεχώς μέσω εμπειρικής διαπραγματεύσεως με τα εμπόδια και τις συνθήκες που συναντούν. Ορισμένες περιπτώσεις παραμένουν σε μικρή κλίμακα ή ξεκινούν σε μεγάλη, όταν αυτή είναι η επιθυμητή πορεία, αλλά πάντοτε προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες και σκέψεις των ανθρώπων που τις δημιούργησαν.

---

⁵ <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

3. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΚΑΛΟ ΣΚΟΠΟ

Σε αυτό το σημείο, έχοντας αξιολογήσει και μελετήσει βασικές αξίες και παραδείγματα χρήσης των αστικών κοινοτικών κήπων, επιλέγεται και η μέθοδος η οποία θα συμφωνεί και θα καλύπτει τη βιβλιογραφία στην πράξη. Η συλλογική δράση με κοινότητες εμπειρικής διαπραγμάτευσης αστικών γεωργικών πρακτικών, προτείνεται ως μια ενδεδειγμένη μέθοδος ανάδειξης της αστικής βιωσιμότητας σε ομάδες πολιτών στον αστικό χώρο. Η ερευνητική πλαισίωση μιας συμμετοχικής έρευνας δράσης, υποβοηθά το εγχείρημα μετατροπής μιας στάσης προς θετικές, πράσινες πρακτικές που επιλέγονται από τα άτομα μέσω της εμπλοκής και διαπραγμάτευσης των πληροφοριών που λαμβάνουν. Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η συμμετοχικότητα προσφέρει σε ένα τέτοιο εγχείρημα ανοιχτό χώρο για ομαδικές και ισότιμες αποφάσεις (Anthoroulou, 2015 ; Anderson et al, 1996 ; Ίσαρη & Πουρκός, 2015 ; Lave & Wenger, 1991 ; Laurans & Mermet, 2014). Η δράση επιφέρει ενέργεια και αποτέλεσμα, τα οποία ανάλογα με το σκοπό και την πρόθεση του συμμετέχοντα, το χώρο και χρόνο στον οποίο καλείται να τα υλοποιήσει, καθώς και τις δυνατότητες που έχει προς τις απαιτούμενες διαδικασίες, στέκεται σε αυτό που οι Ajzen και Fishbein ονομάζουν λογική πράξη (Ajzen & Fishbein, 1980 ; Pourias, et al, 2016 ; Tesser, et al, 1990). Αυτή η λογική πράξη υποκινείται από τις αποφάσεις του ατόμου και την κρίση του σύμφωνα με ένα σύστημα πεποιθήσεων κι, επομένως εξαρτάται από τη σκοπιά με την οποία αντιμετωπίζει μια κατάσταση ή ιδέα.

Επομένως, για να μπορέσουν οι άνθρωποι να λάβουν αποφάσεις για δράση κι έπειτα να ενεργήσουν προς αυτές συλλογικά, είναι απαραίτητη η διαμόρφωση σχεδίων δράσης και συμπεριφοράς, τα οποία θα ενισχύουν τις προσωπικές επιθυμίες και ανάγκες παράλληλα προς την αναφορά μηνυμάτων συλλογικού γίνεσθαι. Με λίγα λόγια, κρίνεται απαραίτητη μια θεωρητική πλαισίωση σχεδιασμένης συμπεριφοράς η οποία να λαμβάνει υπόψη τις ατομικές στάσεις, τα πολιτισμικά, ιδεολογικά, κοινωνικά και λοιπά πρότυπα σε σχέση με αυτές τις θέσεις, καθώς και τη συνειδητοποίηση ή αντίληψη που έχει το άτομο ότι μπορεί να προσφέρει, να ελέγξει και να επιλέξει κατά τα δικά του ψυχικά και συναισθηματικά σχήματα (Αβδελάς, 2013 ; Ajzen, 1985 ; Krasny et al., 2014 ; Johnson, 1972). Εν προκειμένω, η πράξη ή δράση της αστικής γεωργίας και της δημιουργίας κοινοτικών κήπων, ενέχει συμβολισμούς, αξίες και σημεία νοηματοδότησης από διαφορετικές αφετηρίες για τα άτομα. Η βιβλιογραφία, λοιπόν, προτείνει τον τονισμό των στοιχειωδών επιχειρημάτων υπέρ μιας θετικής στάσης με σκοπό τα άτομα να τα εντοπίσουν έμπρακτα κι επομένως, να τα επαναλάβουν και εν τέλει ενσωματώσουν ή και διαιωνίσουν.

Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, αξίζει να αναφερθεί πως ο καλός σκοπός αφορά στην ενημέρωση και συνηγορία προς μια υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά (Endsley, 2011 ; Hungerford & Volk, 1990 ; Johnson, 1972 ; Laurans & Mermet, 2014). Η συμπεριφορά αυτή, από πλευράς σχεδιασμού και έρευνας, οφείλει να υπολογίσει εκτός των ατόμων και των παραγόντων που αναφέρθηκαν τα εξής τρία σημεία: α) ευαισθητοποίηση που εμπνέεται μέσω της προβολής πληροφοριών και στάσεων προς αυτή την κατεύθυνση, β) οικειοποίηση που επιτυγχάνεται με την εις βάθος γνώση, την προσωπική επένδυση στην επίλυση το ζητήματος και την επίγνωση των επιπτώσεων της κάθε συμπεριφοράς, καθώς και γ) ενίσχυση που ενθαρρύνεται με την υλοποίηση κατάλληλων στρατηγικών, τον έλεγχο μέσα από την κατακτημένη γνώση και τη διατήρηση της επιθυμίας για εμπλοκή. Ουσιαστικά, οι κατευθύνσεις αυτές οδηγούν σε τεχνικές και οι τεχνικές σε μηχανισμούς που στοχεύουν ακριβώς σε αυτή την αλλαγή στάσης. Παρακάτω αναλύονται οι μηχανισμοί που εκμαιεύτηκαν από τα ιδεολογικά πατήματα που προηγούμενου κεφαλαίου και αφορούν σε τεχνικές που θα ακολουθηθούν στα επόμενα βήματα.

3.1. Ομότιμη Αλληλεκπαίδευση για Κινητοποίηση

Στο επίπεδο της κοινοτικής προσέγγισης, η συλλογική γνώση προσφέρεται σε ένα κοινό σκοπό και προς τη δημιουργία αλλαγής. Οι κοινοτικές και ιδιωτικές πρωτοβουλίες, βασίζονται στο διαμοιρασμό γνώσεων και πληροφοριών, στην εμπειρία του γείτονα ή την προσφορά εθελοντικής συμβολής ειδικών, με σκοπό την βελτιστοποίηση της απόδοσης του κήπου. Η ομότιμη αλληλεκπαίδευση σε ομάδες ενηλίκων, είναι αποτέλεσμα δημοκρατικών και ανοικτών διαδικασιών εμπλοκής και συμμετοχής και αφορά σε μια έκφραση του πολλαπλασιαστικού μοντέλου εκπαίδευσης. Πιο ειδικά, το μοντέλο αυτό, αξιοποιεί την εξειδικευμένη γνώση των λίγων επεκτείνοντάς τη σε άτομα που τη λαμβάνουν κι έπειτα τη μεταδίδουν σε τρίτους (Anderson et al, 1996 ; Καραλής, 2018 ; Κόκκος κ.σ., 2017 ; Lave & Wenger, 1991). Η αποδοχή και ισότητα των συμμετεχόντων, λειτουργεί ευεργετικά προς την διαμόρφωση συστημάτων, μεθόδων και πρακτικών που χαρακτηρίζονται από διάλογο μεταξύ επιστημών, τομέων και πεδίων. Κάθε άτομο διαθέτει πληροφορίες και τεχνικές, τις οποίες μπορεί να διαμοιράσει στην υπόλοιπη ομάδα, διδάσκοντας κι αναπαράγοντας τη γνώση. Παράλληλα, δέχεται τις νέες πληροφορίες που μπορούν να του προσφέρουν οι συνεργάτες και συμμετέχοντες. Αποτέλεσμα των παραπάνω αποτελεί η ύπαρξη ανθρώπων που λειτουργούν με κοινό σκοπό και επεκτείνουν την αξία των εμπειρικών και νοητικών διαδικασιών της ομάδας σε περισσότερους ανθρώπους, οι οποίοι με τη σειρά τους προσθέτουν στοιχεία και χαρακτήρα στις υπάρχουσες πρακτικές, τις διαιωνίζουν και διαμοιράζονται τη γνώση με τρίτους.

Παράλληλα, γίνεται κατανοητό πως χρειάζεται μια γνωστική πλαισίωση με επιστημονικό σκεπτικισμό (Beatley, 2010 ; Fraser et al, 2016 ; Καραλής, 2006). Η ομότιμη αλληλεκπαίδευση δεν αφορά σε διδασκαλία και εκπαιδευτική κατάρτιση, όσο σε επαναξιολόγηση των μη στοιχειοθετημένων πληροφοριών, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και τη συνεχή διαπραγμάτευση. Ειδικότερα, και σε σχέση με την περιβαλλοντική ενημέρωση και προβολή των ζητημάτων σαφώς και στοιχειοθετημένα, οι πρωτοβουλίες συνήθως είναι ατομικές και συλλογικές σε μικρή κλίμακα. Παρόλη την αναγκαιότητα έκθεσης του προβλήματος ανοικτά και συνεργατικά προς κάθε φορέα, η διαχείριση της επικοινωνίας εμφανίζεται εκτός εκπαιδευτικού σχεδίου (Ζαχαράκη - Παπαγεωργίου, 2008 ; Ντρέγκα, 2018). Το αστικό πράσινο και οι προτεραιότητες που προτάσσονται στις εκάστοτε πρωτοβουλίες επέκτασης και ανάπτυξής του, αντιμετωπίζουν και εμπόδια τα οποία αφορούν την παραπληροφόρηση και τα ατομικά οικονομικά συμφέροντα, παραγνωρίζοντας την αξία και τα οφέλη που προσφέρει ολιστικά στην κοινωνία (Κοντοδήμας, 2013 ; NCI, C40, 2018). Συνυπολογίζοντας και τις πολιτικές και υλοποιούμενες δράσεις σε υπερεθνικό επίπεδο, η αντίληψη και αναζήτηση πρακτικών εφαρμογών και τεχνικών με ουσιώδες αντίκτυπο και ξεκάθαρη εστίαση στην καθημερινότητα των Ελλήνων πολιτών είναι ένα ευαίσθητο ζήτημα (Πιπερούδη, 2020).

Τα παραπάνω καθίστανται αναγκαία σε μια συνθήκη υπό την οποία η πολυπλοκότητα των επιστημονικών δεδομένων σχετικά με περιβαλλοντικά φαινόμενα και κακοποιητικές συμπεριφορές προς τη φύση, προξενούν συχνά προκατάληψη, σύγχυση, παραπληροφόρηση και υπονοούν μεγάλη αλλαγή σε συμπεριφορές. Η διαπραγμάτευση των ζητημάτων αυτών ενθαρρύνεται σημαντικά μέσα σε έναν αστικό κήπο. Αποτελεί σύστημα, το οποίο επιτρέπει την άμεση διερεύνηση και τον εμπειρικό πειραματισμό σε μικρή και ελεγχόμενη κλίμακα, με συνεργάτες και μέρη που μπορούν να δημιουργήσουν έναν ασφαλή χώρο (Willman et al, 2016). Επομένως, το στοίχημα σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η διανοητική διαδικασία φιλτραρίσματος από το σύνολο των συνεργαζόμενων μερών για μια κοινή πλαισίωση προς την ουσιώδη πληροφόρηση και επικοινωνία των ζητημάτων μεταξύ πολιτών.

3.2. Παιγνιοποιημένη Συμμετοχικότητα & Συνεργασία

Ο σχεδιασμός ενός συστήματος συνεργατικής και δημοκρατικής συμμετοχής, στέκεται στη βάση κοινών στοχοθεσιών που ανταποκρίνονται σε κάθε ανάγκη και προβάλλονται με εύκολο και προσιτό τρόπο (Burgess, 2015 ; Ma, 2015). Η χρήση παιγνιοποιημένων μεθόδων δράσης, είτε δια ζώσης, είτε ψηφιακά παρακινεί κι ενεργοποιεί τους συμμετέχοντες, καθώς είναι μια εμπειρία που γίνεται αντιληπτή ως αντίθετη της καθημερινότητας (Bono, 2015). Η φαντασία ενθαρρύνεται από τα απεριόριστα εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για απεριόριστα αποτελέσματα. Οι μορφές των παιγνίων εξαρτώνται από τους στόχους, τους κανόνες αλληλεπίδρασης και τα μέσα παραγωγής. Μπορούν να είναι απλές ερωτήσεις, τεχνητά αντικείμενα, οπτική γλώσσα ή χειρονομίες. Με αυτόν τον τρόπο, είναι δυνατή μια σύνδεση με το περιβάλλον χρησιμοποιώντας διαφορετικά υλικά και διαδικασίες, δημιουργώντας κάτι που είναι μοναδικό και ξεχωριστό. Αυτές οι δραστηριότητες είναι πολύ σημαντικές γιατί εξυπηρετούν ως μέσα οριοθέτησης και ταξινόμησης του περιβάλλοντος από διαφορετικές σκοπιές. Παράλληλα, η ενασχόληση αυτή κινητοποιεί κι ενθαρρύνει συμπεριφορές, παραγωγή και διαμοιρασμό ποιοτικών και ποσοτικών προϊόντων μεταξύ των συνεργατών με στόχο την μεγιστοποίηση εμπλοκής και απόδοσης. Τα παίγνια διεγείρουν τον εγκέφαλο των παικτών με έναν ιδιαίτερο τρόπο, προσφέροντας ενδοσκόπηση και οραματισμό ή νέες οπτικές και ιδέες, όταν αυτό αναζητείται.

Η μόχλευση περιβαλλοντικών ζητημάτων μπορεί να κατορθωθεί μέσω παιγνιωδών αποδόσεων. Η προώθηση μηνυμάτων και πληροφοριών προσφέρεται με αποδοτικό κι ευχάριστο τρόπο, ενώ ενισχύεται η κοινοτική εμπλοκή (Ajzen & Fishbein, 1980; Halpern, 2016 ; Fisher et al., 2015 ; Baron & Pfeffer, 1994 ; Lerner, 2014). Διαμορφώνοντας, για παράδειγμα, μια συλλογική κίνηση φυτέματος με εποικοδομητικό συναγωνισμό μεταξύ ομάδων - γειτονιών ή κυνήγι θησαυρού στα πάρκα ή ένα εγχείρημα ανασχεδιασμού μιας παραμελημένης περιοχής, ενισχύονται οι θεσμοί, η ενότητα και η κοινωνική ενσωμάτωση. Τα κάθε είδους παίγνια δημιουργούν μια διαδραστική εμπειρία και μια αίσθηση κοινότητας. Οι καινοτόμες προσεγγίσεις και οι συνεργατικές δράσεις προσφέρουν αλλαγή και βελτίωση, κινητοποιούν και θεραπεύουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες (Gray et al, 2010 ; World Economic Forum, 2016). Μεταφέροντας ένα φαινόμενο ή μια παθογένεια εντός μιας παιγνιώδους πραγματικότητας, αποσκοπείται η διερεύνηση των στοιχείων και αιτίων προς την κατανόηση ή και επίλυση. Μέσα σε ένα παίγνιο, οι παίκτες έχουν την ευκαιρία να ανακαλύψουν πτυχές του εαυτού τους ή ενός προβλήματος, να σχεδιάσουν και να πράξουν ή να συνηγορήσουν υπέρ μιας θέσης.

Βασικά χαρακτηριστικά των παιγνίων αποτελούν οι πλαισιοποιημένοι κανόνες, οι καθορισμένοι σκοποί και στόχοι, οι δυνατότητες των εργαλείων και επέκτασης σε επίπεδα. Απαραίτητη σε όλα τα παραπάνω είναι η συμμετοχή των παικτών, οι οποίοι καθορίζουν το νόημα, τις μορφές και τους σκοπούς ενός τέτοιου συστήματος. Η δόμηση μπορεί να προϋπάρχει ή να σχηματιστεί σύμφωνα με τις ανάγκες του παιχνιδιού, προσφέροντας αξιοπιστία στην τελική έκβαση και δίκαιη χρήση των στρατηγικών. Η επιβεβλημένη γλώσσα, τα νοήματα, οι συμβολισμοί και ο βαθμός σοβαρότητας, καθορίζουν την σημαντικότητα και δύναμη που προσδίδει στην συμμετοχή. Επίσης, ο τρόπος εκφοράς των παραπάνω οφείλει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες δυνατότητες των συμμετεχόντων και την δύναμη της οπτικής αναπαράστασης. Η οπτική και λεκτική αλληλεξάρτηση ενισχύουν τον τρόπο που αντιλαμβάνεται κάθε άνθρωπος το περιβάλλον του και η διαχείριση μιας πληροφορίας θα πρέπει να ταξινομηθεί ούτως ώστε να γίνει αποδεκτή (Roam, 2011). Η απόλυτα γραμμική, αυστηρή και τυποποιημένη αποτύπωση ή η άκρως χαοτική, αυθόρμητη και ρευστή απόδοση, δυσχεραίνουν την συνεργασία μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές προσδοκίες, αντιλήψεις και στόχους. Τα βήματα και ο έλεγχος της κεντρικής ιδέας, μπορούν σταδιακά να ανατροφοδοτούνται από τους συμμετέχοντες, να

επανερμηνεύονται και να ελέγχονται, ώστε εν τέλει να κατατεθούν ουσιώδεις και γεφυρωμένες απαντήσεις με ευεργετικές πρακτικές τοποθετήσεις (Krasny et al, 2014).

3.3. Συμμετοχικός Σχεδιασμός

Οι συλλογικές δράσεις ενέχουν σε κάποιο βαθμό συνεργασία και συμμετοχή των μερών προς ένα ομαδικό αντίκτυπο. Η προσπάθεια αυξημένης απόδοσης στα εγχειρήματα αυτά, καθοδηγείται από ορισμένες αξίες όπως ο σεβασμός στην ατομική έκφραση και βούληση, η ισότιμη μεταχείριση και η αμερόληπτη αποδοχή. Η απόδοση των αξιών αυτών εμφανίζεται υπό όρους ανοικτής έκφρασης ιδεών, ενθάρρυνσης εναλλακτικών προσεγγίσεων σκέψης, δημιουργικών μορφών μετάφρασης ιδεολογιών και ταυτοτήτων, καθώς και διαλόγου μεταξύ πολιτισμικών, κοινωνικών και οικονομικών μορφωμάτων. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι μια αντανάκλαση της ουσιώδους ενίσχυσης της συμμετοχής και συνεργασίας μεταξύ ατόμων εντός μιας ομάδας, συλλογικότητας και κοινότητας. Αφορά σε υπηρεσίες παραγωγής αποφάσεων και σχεδίων δράσης σε συνεργασία με τον δέκτη και προσφέρεται ως μέσο βελτίωσης της αστικής βιωσιμότητας (Angelidou et al, 2017 ; Andersson et al, 2015). Ο σχεδιασμός συχνά στρέφεται προς την αντίληψη της σοβαρότητας μιας κατάστασης, όπως είναι η περιβαλλοντική κρίση και οι μη βιώσιμες πρακτικές των ανθρώπων προς το περιβάλλον (Endsley, 2011 ; Laurans et al, 2014).

Οι αστικοί κήποι, δημιουργούνται ως χώροι κοινής και ανοικτής λήψης αποφάσεων, με συλλογικό σχεδιασμό και υλοποίηση των δράσεων χωρίς προκαταλήψεις. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι ένα σημαντικό συστατικό της αειφορίας. Είναι ένας τρόπος λήψης αποφάσεων σχετικά με το πώς χρησιμοποιούνται οι πόροι στις πόλεις και δημιουργίας ευκαιριών για άτομα και επιχειρήσεις να συνεισφέρουν ουσιαστικά στο μέλλον. Οι χρήστες επηρεάζουν όλα τα επίπεδα ανάπτυξης με μια κεντρική ιδέα. Παράγουν συμβολισμούς και πρακτικές που προωθούν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και τους ιδεολογικούς προβληματισμούς των ίδιων. Επομένως, δύνανται να εξυπηρετήσουν ως μεταβατικά συστήματα αστικής ευζωίας (Ernstson et al, 2010 ; Kemp et al, 2011). Οι κοινοτικές δράσεις, φέρνουν τους πολίτες στο προσκήνιο, όπου αυτοοργανώνονται και χειραφετούνται. Δείχνοντας στους συμμετέχοντες τα συμβολικά νοήματα που μπορούν να παραχθούν, όπως οικειότητα, ευκολία, όφελος, ηθική κ.ά., δίνεται αξία στις κοινωνικές και συναισθηματικές διαστάσεις των αναγκών τους, που αν διατυπωθούν σε κοινοτικό επίπεδο, ενισχύεται η μεταξύ τους δικτύωση. Παράλληλα, με την ταύτιση, επηρεάζονται, εμπνέονται και δρουν συνεργατικά.

Η διαδικασία σχεδιασμού των αστικών κήπων με ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων, δηλ. με προσανατολισμό προς τους χρήστες και φροντιστές (UCD⁶), εστιάζει σε προσωποποιημένες ανάγκες, δημιουργώντας επιπλέον αξία (Garrett, 2010 ; Holmes, 2018). Η χειραφέτηση είναι σημαντικό σημείο εκκίνησης δράσεων, όπου το άτομο αποφασίζει συνειδητά, σχεδιάζει και δημιουργεί. Ο κήπος γίνεται προϊόν και μέσο συμπαραγωγής, επανερμηνεύσης ταυτοτήτων και διεκδίκησης, προωθώντας την προσωπική και κοινοτική ενδυνάμωση μέσω της συμμετοχής. Ο σχεδιασμός ενός κήπου ή πρωτοβουλίας οικολογικών πρακτικών στα πλαίσια μιας συλλογικότητας, οφείλει να λάβει υπόψη του τα κατάλληλα ερεθίσματα και μέσα παρότρυνσης των συμμετεχόντων για δράση (ACD⁷). Είναι μια προσέγγιση που ενθαρρύνει τους ανθρώπους να κάνουν ενέργειες που θα επιφέρουν αλλαγή στην συμπεριφορά και την καθημερινότητά τους. Αυτή η διαδικασία βασίζεται στην ιδέα ότι το άτομο δύναται να αλλάξει τη συμπεριφορά του μέσω της ενεργού συμμετοχής δημιουργώντας ευκαιρίες και κίνητρα προς επέκταση. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν είναι απλώς

⁶ <https://medium.com/dermot-holmes/user-centred-design-dd86cc5e2540>

⁷ <https://medium.com/dermot-holmes/activity-centred-design-dd28ed1ecc59>

παθητικοί συμμετέχοντες, αλλά ενεργοί συμμετέχοντες στη διαδικασία πραγματοποίησης αλλαγών. Αφορά το πώς οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ατομική και συλλογική δύναμή τους για να διαμορφώσουν το περιβάλλον τους και να επηρεάσουν τον τρόπο λειτουργίας των πραγμάτων (Halpern, 2016).

3.4. Ψηφιακότητα & Εγγύτητα στην Απόσταση

Συνήθως η ψηφιακότητα ως συνθήκη γίνεται αντιληπτή ατομικά, από τη χρήση κινητού ή υπολογιστή σε ατομικό χρόνο, επομένως ενέχει απόσταση στο βαθμό που γίνεται διαχειρίσιμη από τον χρήστη και ασύγχρονα προς συλλογικά εγχειρήματα που αναζητούν την χρονικότητα. Παράλληλα, η ψηφιακότητα επιτρέπει τον έλεγχο μιας κατάστασης, τον απαραίτητο χρόνο αναστοχασμού και το αίσθημα ασφάλειας (Παυλή – Κορρέ, 2018).

Οι συνθήκες και τα πλαίσια υπό τα οποία επιδοκιμάζεται η χρήση ψηφιακών μέσων, εξαρτώνται από τον τρόπο βίωσης. Για παράδειγμα, ένας αστικός κήπος δύσκολα γίνεται κατανοητό πως θα μπορούσε να ενέχει ψηφιακή μορφή, καθώς για τον κηπουρό είναι το μέρος όπου ζει και δημιουργεί εμπειρικά (Benson et al, 2016 ; Cajaiba-Santana, 2014). Παράλληλα, οι φυσικές απαιτήσεις και αναγκαιότητα δια ζώσης ενεργειών, όπως και η ομαδική πραγμάτωση σε έναν συλλογικό κήπο, αποτρέπουν τον συνταιριασμό ψηφιακότητας και εγγύτητας. Σε αυτό το εγχείρημα, η εγγύτητα θα μπορούσε να υπονοεί χωρική διεπαφή φυτού και φροντιστή ή φροντιστών μεταξύ τους. Σε μια τέτοια περίπτωση, αξιολογείται ο χαρακτήρας και η μορφή του κήπου, οι αρμοδιότητες των συμμετεχόντων και η αναμενόμενη συμπεριφορά, τα οποία θα καθορίσουν και ελέγξουν την έκβαση και την επιτυχία ενός τέτοιου συγκερασμού.

Η συγχρονική ή ασύγχρονη διάδραση εντός ή εκτός ψηφιακότητας, συντελείται στην απόφαση του ατόμου να δράσει αντίστοιχα. Μια διαβούλευση, επί παραδείγματι, μπορεί να οργανωθεί σε συναποφασισμένους χρόνους και υπό τα πλαίσια ανοιχτής επικοινωνίας και κοινής λήψης αποφάσεων ή συγκεντρώνοντας τα αποτελέσματα σε ένα καθορισμένο τελικό χρονικό σημείο στο μέλλον. Η ψηφιακή μορφή των κοινοτήτων ουσιαστικά αποτελεί καθρέφτη της κοινωνικής ζωής και επικοινωνεί μηνύματα με διαφορετικά μέσα ενισχύοντας την εμπειρία των ανθρώπων. Η εγγύτητα και η απόσταση είναι χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την διεπαφή. Οι νέες τεχνολογίες παρέχουν τα μέσα στους πολίτες για να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες και ανησυχίες με τρόπους πιο αποτελεσματικούς από τις παραδοσιακές μεθόδους. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών, κάνοντας τις πόλεις πιο ανθεκτικές και βιώσιμες. Γίνεται δυνατή η επικοινωνία ιδεών, ο διαμοιρασμός πληροφορίας, η κοινωνικοποίηση και η αυτοέκφραση ανεξαιρέτως δια ζώσης επιτέλεσης.

Από την άλλη πλευρά, η εγγύτητα και διεπαφή μεταξύ ανθρώπων, δεν υπονοεί αυτόματα τη βίωση του χώρου σωματικά, αλλά εμπειρικά. Οι άνθρωποι ως κοινωνικά όντα, βρίσκουν τρόπους να επικοινωνούν και να εντάσσονται σε πολιτισμικές και κοινωνικές επιτελέσεις, ακόμη και με ψηφιακά μέσα. Η αντίληψη αντικειμένων, αστικού χώρου και κανονικότητας επανερμηνεύεται και αξιολογείται σύμφωνα με τα εκάστοτε πλαίσια και συνθήκες στα οποία επιβάλλονται (Borch et al, 2015 ; Γιαλούρη, (επιμ.), 2012). Επομένως, η απόσταση καθίσταται ως μια κατάσταση μη εμπλοκής ή μη διάδρασης σε κοινωνικά μορφώματα, με αποτέλεσμα τη διαρροή από εγχειρήματα και δράσεις, ανεξαρτήτως φυσικής βάσης.

3.5. Δυναμική & Επίλυση Συγκρούσεων σε Μικρές Ομάδες

Το ζήτημα της διαχείρισης μιας δράσης από πολλά άτομα, έγκειται στην κοινή αξία που προσδίδουν στο εγχείρημα και κατορθώνεται με ξεκάθαρες βλέψεις, μικρούς στόχους και επέκταση της αξίας που εντοπίζουν τα ίδια τα άτομα (Krasny et al., 2014 ; Sarker et.al., 2017). Ο ρόλος της προόδου μπορεί να εμπνεύσει την ομάδα να αναλάβει ρόλους, να οργανωθεί καλύτερα και να δει τα όποια εμπόδια προκύπτουν, μέσα από μετρήσιμους στόχους που προαποφασίζουν και καλούνται να φτάσουν. Η εστιασμένη πλαισίωση σχετίζεται με το κατά πόσο είναι έτοιμοι να μάθουν, να διαμορφώσουν και να ακολουθήσουν νέες πρακτικές. Η κοινή αξία συμβάλλει στο να προβάλλουν τις ανάγκες τους ανοιχτά και ουσιωδώς προς όφελος της ομάδας και του σκοπού, ισότιμα και με πλήρη αποδοχή. Η μόχλευση των πρωτοβουλιών επιτυγχάνεται:

α) Μικροεπίπεδο $\sim$ οργάνωση και διαχείριση υλικών, χώρων, έλεγχος και συντονισμός ανθρώπινων πρακτικών, διαδικασίες, συστήματα, χρόνοι, εργαλεία και υπηρεσίες.

β) Μακροεπίπεδο $\sim$ λύσεις σε προβλήματα, κοινωνικές επιτελέσεις, αντίδραση και ένσταση σε οικολογικά ζητήματα, εκπλήρωση ή κάλυψη αναγκών - επιθυμιών - οραμάτων.

Μια μικρή γειτονιά ανθρώπων που ασχολούνται με οικολογικές πρακτικές μπορούν με αυτό τον τρόπο να μετατραπούν σε ένα ντόμινο θετικής επιρροής και αλληλεπίδρασης σε μεγαλύτερη κλίμακα κοινότητας ή και πόλης (Brown et al., 2014; Dalbotten, 2014).

Στην πραγμάτωση μιας ομαδικής δημιουργίας κάθε συμβολή και κάθε ιδέα και γνώση είναι σημαντικός λίθος για το χτίσιμο ενός αποτελέσματος. Οι κάθε είδους πληροφορίες και οπτικές συντελούν στην ενίσχυση των φωνών, την έκφραση αναγκών στα στρώματα της κοινωνίας και ρέουν κυκλικά αναδομώντας αντιλήψεις και νοήματα. Ένα ζήτημα που δεν πρέπει να αγνοηθεί είναι η ίδια η στάση των ατόμων εντός ομάδας. Με την ανάπτυξη κοινοτικών κήπων, αναπτύσσονται δεξιότητες, καλλιεργούνται ενδιαφέροντα, νέες οπτικές ρόλων και το προσωπικό στοιχείο ενδυναμώνεται εν μέσω των διαδικασιών αποδοχής και σεβασμού της προσφοράς του (Han, 2014). Επομένως, πολλά άτομα εμφανίζονται να λαμβάνουν θέσεις και αρμοδιότητες οι οποίες νιώθουν ότι τους ταιριάζουν, συνδέονται με ανθρώπους που μπορούν να συσχετισθούν περισσότερο και ταυτίζονται ή απομακρύνονται από άλλους. Ωστόσο, το κλίμα μπορεί εύκολα να αντιστραφεί όταν μέλη επεμβαίνουν δυναμικά σε βαθμό που οι υπόλοιποι δεν μπορούν να ακολουθήσουν, είτε όταν καταστéλλονται ιδέες, είτε όταν αποθαρρύνονται και υποβιβάζονται συναισθήματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις και για να αποφευχθεί μια τριβή ή δυνάμει συγκρουσιακή κατάσταση, έχει νόημα να γίνονται εξαρχής αποδεκτά κριτήρια επιτυχίας του εγχειρήματος που στρέφονται γύρω από την ομαδικότητα, την δημοκρατικότητα και τον σεβασμό.

Προνοητικό σημείο αποτελεί η επιλογή και προετοιμασία μελών σε υποστηρικτικούς ρόλους διευθέτησης, οργάνωσης και ομαλής επίλυσης παθογενειών προτού εδραιωθούν (Martinovsky, 2016). Άτομα τα οποία αναλαμβάνουν δυναμικούς ρόλους εντός ομάδας, μπορούν να καθορίσουν και τη συμμετοχικότητα όλων, είτε εμπνέοντας, είτε ενθαρρύνοντας, είτε διαμορφώνοντας ένα αίσθημα ανοικτής επικοινωνίας και συμπερίληψης. Με αυτό τον τρόπο, η αυτοοργάνωση της ομάδας γίνεται με αυτοαναφορικότητα σε όλα τα μέλη, αναπτύσσονται κοινοτικοί δεσμοί και δίκτυα, τα οποία προωθούν συλλογικά συμφέροντα και κοινωνικές αλλαγές (Han, 2014 ; Robins, 2015).

3.6. Τεχνικά Σημεία Αξίας προς Διατήρηση

Συμπυκνώνοντας τα παραπάνω, ο σχεδιασμός της συμμετοχικής έρευνας δράσης της παρούσας εργασίας, θα διατηρήσει τις αξίες και τις τεχνικές που προαναφέρθηκαν μέσα από τα εξής:

Διάγραμμα 4: Τεχνικά Σημεία Αξίας προς Διατήρηση

Αρχικά, η συλλογική δράση εμπνέει διεπαφή και διαμοιρασμό γνώσεων και πληροφοριών, επομένως, με τις αρχές της ομότιμης αλληλεκπαίδευσης (3.1.), ουσιαστικά αποτελούν τα σεμινάρια, τα εργαστήρια και τα λογοίς μέσα από τα οποία προάγονται κι επικοινωνούνται ιδέες ισότιμα, ανοικτά και δημοκρατικά. Παράλληλα, επισημαίνεται η αξία της χρήσης εμπειρογνομόνων, οι οποίοι, όπως και στις περιπτώσεις μελέτης, μπορούν να συνδράμουν με συμβουλευτική, εκπαίδευση ή και συμμετοχή στο σχεδιασμό.

Στην ίδια κατεύθυνση, οφείλουν να καλύπτονται οι ανάγκες για δομημένες δράσεις (3.2.). Μερικές ιδέες που σχηματοποιήθηκαν από τα παραπάνω αφορούν τις τέχνες, την παιδεία και τις πολιτισμικές εκφράσεις της κοινωνικής ζωής (φαγητό, πολιτιστικά δρώμενα, παραδόσεις, συμβολισμοί). Η παιγνιοποιημένη συμμετοχικότητα προσφέρεται για τη δημιουργία ενός κλίματος αλληλεγγύης και ψυχαγωγίας, απόλαυσης των δράσεων και οικειότητας μεταξύ μελών. Αυξάνουν την αλληλεγγύη, τις καινοτομίες και τον κατιδεασμό των συμμετεχόντων, διασφαλίζοντας την ικανοποίησή τους κι εν τέλει προωθούν τη διαίωνιση των θετικών πρακτικών.

Έπειτα, σημαντικό συμπέρασμα αποτελεί η προσέγγιση από τη σκοπιά των συμμετεχόντων και μάλιστα από την όψη της ατομικής ανάγκης (3.3.). Οι προαναφερθείσες πρωτοβουλίες χαίρουν δημοκρατικών χαρακτηριστικών συμπερίληψης, ανοικτότητας, συνεργασίας κι αλληλεγγύης. Επομένως, η επανάληψη αυτών των αρχών προβάλλει αδιάψευστα την επιτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος. Σχεδιασμοί αυτού του είδους αποτελούν οι εξατομικευμένες στοχοθεσίες, καθώς και η συλλογή σχολίων και αξιολογήσεων εν κινήσει για την καλύτερη δυνατή προσαρμογή των δράσεων και των μέσων προς τη λήψη αποφάσεων.

Όσον αφορά την εμπειρική διαπραγμάτευση και τις καινοτομίες που αναπτύσσονται μέσα από συλλογικές δράσεις, η δημιουργία ψηφιακού εργαλείου (3.4.) δύναται να γεφυρώσει το χάσμα της φυσικής απόστασης, του προγραμματισμού, της συγχρονικότητας μεταξύ όλων των μελών, καθώς και

πληροφοριών. Στην πράξη και προς διαχείριση των εμποδίων που προαναφέρθηκαν, οι στόχοι θα είναι μικροί και τα βήματα δειλά, χωρίς να μειώνεται η προσπάθεια των συμμετεχόντων, η αξία της αυτοοργανωτικής διάστασης ή οποιαδήποτε άλλη επιτέλεση. Αναμένοντας εστιασμένα εμπόδια, γίνεται δυνατός ο εντοπισμός ξεκάθαρων στόχων, ξεκάθαρων αιτημάτων, αλλά με διευρυμένη και ολιστική οπτική.

Κι εν τέλει, οι στόχοι ενός συλλογικού οικολογικού εγχειρήματος, παρουσιάζονται σε τοπική κλίμακα κι αντανακλούν τις ανάγκες και τις δυνατότητες των εμπλεκομένων. Με την αναγνώριση στοιχειωδών ζητημάτων που εμφανίζονται στη δυναμική των μικρών ομάδων, αλλά και στην ψυχρόσυνθεση και τις κοινωνικά μαθημένες συμπεριφορές που δεν συνταιριάζουν σε κάθε άτομο (3.5.), προβλέπονται εξατομικευμένες αρμοδιότητες ανά συμμετέχοντα σύμφωνα με τις ιδιαίτερες επιθυμίες και ανάγκες του. Αναγνωρίζοντας τις γνώσεις και δεξιότητες κάθε ατόμου, καθώς και τις ατομικές αρετές που μπορούν να ωφελήσουν το όλον, διαμορφώνονται δίκτυα αλληλεγγύης και προσφοράς. Όταν οι πρωτοβουλίες χτίζονται σε μια συμβιωτική σχέση, τα αγαθά που παράγονται προσφέρονται ως το πρόσχημα για οικολογικές συμπεριφορές με προέκταση σε όλο και περισσότερο πράσινο και οικολογικές πρωτοβουλίες. Τα οφέλη καρπώνονται φύση και άνθρωπος σε κάθε πτυχή της καθημερινότητάς του.

4. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

Όπως αναφέρθηκε στο [μέρος Α](#), η παρούσα συμμετοχική έρευνα δράσης αφορά σε συλλογική δράση για καλό σκοπό και αφορά στην ενημέρωση και συνηγορία προς μια υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά (Endsley, 2011 ; Hungerford & Volk, 1990 ; Johnson, 1972 ; Laurans & Mermet, 2014). Η βασική εστίαση της εργασίας αφορά σε πρώτο βήμα στην επιχειρηματολόγηση ότι η πληροφόρηση σε περιβαλλοντικά ζητήματα και η ανάδειξη συλλογικών πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο, αποτελούν ζωτικής σημασίας παράγοντες προς την ευαισθητοποίηση και την κινητοποίηση για οικολογικές πρακτικές. Επομένως, η ερευνητική υπόθεση σχηματοποιήθηκε ως εξής:

Ερ.Υπ.: Όταν δοθούν σαφείς πληροφορίες και μέσα σε άτομα που δεν γνωρίζουν ή δεν έχουν εμπειρία από οικολογικές πρακτικές για να εμπλακούν σε δράσεις γεωργίας, θα υπάρξει ευαισθητοποίηση, οικειοποίηση μέρους των πρακτικών και αλλαγή της αρχικής στάσης προς μια υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η μετακίνηση από μια προηγούμενη στάση προς μια νέα επέρχεται μέσω της προβολής πληροφοριών και στάσεων προς αυτή την κατεύθυνση (ευαισθητοποίηση), με την εις βάθος γνώση, την προσωπική επένδυση στην επίλυση του ζητήματος και την επίγνωση των επιπτώσεων της κάθε συμπεριφοράς (οικειοποίηση), καθώς και με την υλοποίηση κατάλληλων στρατηγικών, τον έλεγχο μέσα από την κατακτημένη γνώση και τη διατήρηση της επιθυμίας για εμπλοκή (ενίσχυση). Επομένως, ελέγχεται η υπόθεση ότι θα υπάρξει αλλαγή της αρχικής στάσης προς την κατεύθυνση της υπεύθυνης και συνειδητής επιλογής οικολογικών πρακτικών, έπειτα από τα αντίστοιχα γνωστικά κι εμπειρικά ερεθίσματα.

Παράλληλα, τίθεται το ερευνητικό ερώτημα:

Ερ.Ερ.1: Πώς θα εκφραστεί αυτή η αλλαγή μετά τη δράση;

Με τη δημιουργία και φροντίδα ενός λαχανόκηπου, επιδιώκεται η αναζήτηση ενημέρωσης, η εκτίμηση κι ο σεβασμός προς την φύση. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αφορούν σε γνωστικά, συμπεριφορικά και επιδραστικά προϊόντα, τα οποία σχετίζονται με:

- α) το χτίσιμο μιας συλλογικής γνώσης, το οποίο θα επέλθει έπειτα από αλληλεπίδραση, διαμοιρασμό ιδεών και θέσεων, καθώς κι έμπρακτη εμπλοκή των συμμετεχόντων με τα θέματα που μελετούν,
- β) την ηθική και ιδεολογική στάση που θα επέλθει από την επίγνωση των επιπτώσεων της κάθε συμπεριφοράς, και κατεπέκταση θα αλλάξει κάποιες συμπεριφορές και αποφάσεις στην καθημερινότητα των συμμετεχόντων,
- γ) τις αποφάσεις και πρακτικές ενασχόλησης που αφορούν τον κήπο και τελικά θα αποδώσουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Συμπληρωματικά με την ερευνητική υπόθεση και το ερευνητικό ερώτημα που μόλις περιγράφηκαν, θα εξεταστούν και ως εξής:

Ερ.Ερ.2: Όταν φροντίσουν τα δικά τους φυτά, πόσα οφέλη θα εντοπίσουν στη δράση;

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι αστικοί λαχανόκηποι δημιουργήθηκαν από πολίτες με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ατομικής και συλλογικής ζωής στην πόλη, με οφέλη που αντανακλώνται στην ατομική και συλλογική σφαίρα και αφορούν από ζητήματα πειραματισμού του εαυτού, της ταυτότητας, της αποδοχής και της ισότιμης μεταχείρισης, μέχρι στρατηγικές χειραφέτησης, δημιουργικής έκφρασης και αλληλεγγύης (Andersson et al., 2015 ; Camps-Calvet et al., 2016 ; De Bon et al., 2010 ; Elings, 2006 ; Heller et al, 2016 ; Κουτσούκος κ.σ., 2007 ; Krasny et al., 2014 ; Low et.al., 2005 ; Mees, 2018). Επομένως, διερευνάται ο εντοπισμός των παραπάνω από τα ίδια τα άτομα με σκοπό την επιχειρηματολόγηση υπέρ της διαίωνισης κι επανάληψης παρόμοιων πρακτικών.

Ερ.Ερ.3: Όταν φροντίσουν τα δικά τους φυτά, πόσοι θα συνεχίσουν να καλλιεργούν φυτά με το πέρας της έρευνας;

Η παραπάνω απορία εκφράστηκε ως συμπληρωματικό εργαλείο διερεύνησης της ερευνητικής υπόθεσης 1, σε μετρήσιμα κι εστιασμένα αποτελέσματα. Το άτομο κινούμενο με την ιδέα ότι μπορεί να έχει τον έλεγχο της αλλαγής ή ότι η πράξη του ενέχει συνέπειες προς τους άλλους, αναπτύσσει ακτιβιστικές πρακτικές με συνειδητότητα των συμπεριφορών του κι ενεργοποιείται με αίσθημα ευθύνης (Han, 2014 ; Halpern, 2016 ; Johnson, 1972 ; Tesser, et al, 1990). Μέσω της καταγραφής και χαρτογράφησης του αντίκτυπου και των θετικών επιρροών που επιφέρει μια οικολογική πρακτική άμεσα προς το άτομο κι έμμεσα προς τους γύρω του και το περιβάλλοντα χώρο, αναπτύσσονται επιχειρήματα υπέρ της δράσης. Ουσιαστικά η αξία με αυτό τον τρόπο προσμετράται και μπορεί έτσι να ακολουθηθεί η επίδραση. Επομένως, επεκτείνεται, διαιώνίζεται και προσφέρεται με διαφορετικά επιχειρήματα και νοήματα για κάθε άτομο (Ajzen & Fishbein, 1980 ; Pourias, et al, 2016).

Με το πέρας της ερευνητικής διαδικασίας, ελέγχθηκαν οι εξής επιλογές:

- α) είτε απεμπλοκή και απομάκρυνση από την κατεύθυνση αυτή, και άρα διακοπή περαιτέρω προσωπικής επένδυσης σε σχέση με τις νέες μαθημένες πρακτικές,
- β) είτε συνέχεια οποιασδήποτε καλλιεργητικής δράσης και οικολογικής πρακτικής σε ατομικά πλαίσια, έπειτα
- γ) σε συλλογικά πλαίσια, με επιθυμία παραμονής στην ομάδα και άρα διατήρησης των δράσεων, και τέλος,
- δ) σε περαιτέρω επένδυση και ενίσχυση της κατακτημένης συνθήκης, μέσα από τη βελτιστοποίηση των πρακτικών και των υπηρεσιών της συγκεκριμένης συλλογικότητας και του κήπου.

Τοιουτοτρόπως, ελέγχθηκε και η επέκταση της αξίας και της επιτυχίας του όλου εγχειρήματος, δηλ. το κατά πόσο έκριναν τα άτομα ότι είχε νόημα να αναπαράγουν τις ιδέες και πρακτικές που εφάρμοσαν στην έρευνα σε επόμενο χρόνο.

Ειδικότερα, μελετήθηκαν τρεις βασικές διαστάσεις:

A. Οι πρακτικές της συλλογικότητας και διαχείρισης μιας ομαδικής πρωτοβουλίας.

Ερ.Ερ.4: Τι θα σήμαινε μια αρνητική απόκριση;

Σύμφωνα με την επιστημονική κοινότητα, υπάρχουν πολλές θετικές επεκτάσεις στις συγκεκριμένες μορφές συλλογικών δράσεων, όπως εξίσου πολλές θετικές επεκτάσεις εμφανίζονται και στην φυσική και αστική περιβαλλοντική σφαίρα, μέσω της υπεύθυνης διαβίωσης, της βιώσιμης μεταχείρισης

πόρων και της προαγωγής δημοκρατικών φρονημάτων στη λήψη αποφάσεων (Beatley, 2010 ; Brandsen et al., 2018 ; Γιαλούρη, 2012 ; Coyle & Duany, 2011 ; Harari, 2015 ; Lin, & Chen, 2016 ; Nikolaidou, 2014 ; Paola, 2019). Ωστόσο, επιχειρείται να εξεταστεί και η αντίστροφη πλευρά, για την πιθανότητα αρνητικής όψης ή επίπτωσης στο άτομο κι έπειτα να αναζητηθούν τα αίτια και οι επιρροές του σχεδιασμού και των υλοποιούμενων δράσεων που οδήγησαν σε αυτές τις στάσεις. Με την αρνητική απόκριση σε ένα ή παραπάνω επίπεδα, ελέγχθηκαν τα αίτια που απέδωσε ο ίδιος ο συμμετέχων, ώστε να προχωρήσει η έρευνα ένα βήμα παραπέρα, με κύριο μεθοδολογικό άξονα τη διερεύνηση και αξιολόγηση των ιδιαίτερων μηχανισμών αυτοαναφοράς και αξιοποίησης της συγκεκριμένης ομάδας.

Ερ. Ερ.5: Ποιές οι πρακτικές επιτυχίες;

Σύμφωνα με τις θεωρητικές κατευθύνσεις του [κεφαλαίου 3](#), διαμορφώθηκαν σχέδια δράσης και συμπεριφοράς με εστιασμένες τεχνικές και μηχανισμούς όπου λαμβάνονται υπόψη ατομικές στάσεις, πολιτισμικά, ιδεολογικά, κοινωνικά και λοιπά πρότυπα σε σχέση με αυτές τις θέσεις (Αβδελάς, 2013 ; Ajzen, 1985 ; Krasny et al., 2014 ; Johnson, 1972). Υπό αυτή την οπτική, κατασκευάστηκαν και εξετάστηκαν: δράσεις ομότιμης αλληλεκπαίδευσης ([3.1.](#)), συλλογικά παίγνια στα πλαίσια συνεργατικότητας ([3.2.](#)), η συμμετοχικότητα των ατόμων στη λήψη αποφάσεων και τον σχηματισμό των υπηρεσιών ([3.3.](#)), ψηφιακές δράσεις και υπηρεσίες κατά την φυσική απόσταση του COVID-19 ([3.4.](#)), καθώς και πρωτοβουλίες συμμετοχικότητας με ατομικές αρμοδιότητες και ρόλους σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και δεξιότητες των ατόμων ([3.5.](#)).

Β. Η γειτνίαση και οι υπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις των ατόμων μιας ομαδικής πρωτοβουλίας.

Ερ.Ερ.6: Πώς τα κοινωνικά δίκτυα των συμμετεχόντων και οι μεταξύ τους προσωπικές σχέσεις διαμορφώνουν μια αυξημένη εμπλοκή και δέσμευση στη δράση;

Εν προκειμένω, αναφερόμενοι σε δράση συμμετοχής σε επίπεδο γειτονιάς, προϋπήρχαν σχέσεις και εγγύτητα μεταξύ κάποιων μελών. Επίσης, οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν από τον κοινωνικό κι ευρύτερο κύκλο γειτνίασης της ερευνήτριας, ώστε να ελεγχθεί η λειτουργικότητα μιας ομάδας με κοινή αφετηρία. Άτομα τα οποία αναλαμβάνουν δυναμικούς ρόλους εντός ομάδας, μπορούν να καθορίσουν και τη συμμετοχικότητα όλων, είτε εμπνέοντας, είτε ενθαρρύνοντας, είτε διαμορφώνοντας ένα αίσθημα ανοικτής επικοινωνίας και συμπερίληψης. Με αυτό τον τρόπο, η αυτοοργάνωση της ομάδας γίνεται με αυτοαναφορικότητα σε όλα τα μέλη, αναπτύσσονται κοινοτικοί δεσμοί και δίκτυα, τα οποία προωθούν συλλογικά συμφέροντα και κοινωνικές αλλαγές (Han, 2014 ; Robins, 2015). Θα μετρηθεί, λοιπόν, η επίδραση των κοινωνικών δικτύων που διαμόρφωσαν τα άτομα και η γενικότερη κινητοποίηση στα πλαίσια δράσεων, καθώς και η εμπλοκή τους στο όλο εγχείρημα.

Γ. Οι εξωτερικές πιέσεις λόγω COVID-19 και η ψηφιακότητα.

Ερ. Ερ.7: Πώς η φυσική απόσταση ενέχει και την κοινωνική;

Ερ. Ερ.8: Πώς γίνονται αντιληπτοί οι χώροι των δράσεων;

Ερ. Ερ.9: Πώς όλα τα παραπάνω γίνονται διαχειρίσιμα από την ομάδα μέσω της εμπειρίας τους στο ψηφιακό περιβάλλον;

Η συγκεκριμένη διάσταση ορίστηκε λόγω των μετασχηματισμών που επέφερε η πανδημία στις μορφές διάδρασης, τη φύση και το χώρο των δράσεων. Έγινε ορατή ως κρίση της κανονικότητας, η οποία δημιούργησε ειδικά πλαίσια αντίληψης της συνθήκης του χώρου και μόχλευσης της έρευνας. Εξετάστηκαν οι όψεις της εμπειρίας των χρηστών στο ψηφιακό περιβάλλον υλοποίησης των δράσεων και η κοινωνική αποξένωση μέσα από την φυσική απόσταση. Επομένως, τα παραπάνω ελέγχθηκαν ως παράγοντες πιέσεων και εμποδίων, αλλά και ως μηχανισμοί αυτοσυντήρησης της συλλογικότητας.

Για καλύτερη οργάνωση των παραπάνω, ακολουθεί πίνακας όλης της ερευνητικής προβληματικής:

No	Κατηγοριοποίηση	Ερευνητική Προβληματική
<i>Ερ.Υπ.1</i>	Ευαισθητοποίηση & Αλλαγή Στάσης	Παροχή σαφούς πληροφορίας & μέσων Άτομα χωρίς γνώση - εμπειρία - ενδιαφέρον για καλλιεργητικές & οικολογικές πρακτικές
<i>Ερ.Ερ.1</i>		Τρόποι εκδήλωσης: ~ προτεραιότητες σε στρατηγικές υπεράσπισης θετικών συμπεριφορών ~ αυτοαξιολόγηση συμμετεχόντων
<i>Ερ.Ερ.2</i>	Εντοπισμός Οφέλους & Επέκταση Αξίας	Μετρήσιμα υποκειμενικά οφέλη
<i>Ερ. Ερ.3</i>		Επιλογές με τη λήξη της έρευνας: ~ καλλιέργεια φυτών (γενικά) ~ οικολογικές πρακτικές ~ συνέχεια συμμετοχής στην συλλογικότητα ~ βελτίωση, επέκταση υπηρεσιών
<i>Ερ.Ερ.4</i>	Μηχανισμοί & συλλογικότητα	Αρνητική απόκριση: ~ αίτια & λειτουργίες
<i>Ερ.Ερ.5</i>		Πρακτικές επιτυχίας: ~ δράσεις - σεμινάρια - παίγνια ~σε σχέση με προσδοκίες συμμετεχόντων
<i>Ερ.Ερ.6</i>	Κοινωνικές Σχέσεις - Δίκτυα & Ομαδικότητα	Προϋπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις συμμετεχόντων Εμπλοκή - διάδραση - δέσμευση
<i>Ερ.Ερ.7</i>	COVID-19 & Ψηφιακότητα = εμπόδια;	Φυσική = Κοινωνική απόσταση;
<i>Ερ.Ερ.8</i>		Αντίληψη του χώρου (αστικού, ψηφιακού, χώρου δράσεων)
<i>Ερ.Ερ.9</i>		Εμπειρία χρήστη στο ψηφιακό περιβάλλον (μηχανισμοί & συλλογικότητα)

Πίνακας 2: Ερευνητική Προβληματική

Β ΜΕΡΟΣ . ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας συμμετοχικής έρευνας δράσης είναι η πραγμάτωση αστικού κοινοτικού λαχανόκηπου με την επέκταση δοκιμασμένων πρακτικών σε πολλά μέρη του κόσμου και μεθοδολογικών εργαλείων πραγμάτωσης συλλογικών δράσεων. Ο απώτερος στόχος της ερευνήτριας αφορά στην αναγνώριση της αξίας των βρώσιμων κήπων και της ενασχόλησης με τη φύση στην πόλη σε ατομικό και συλλογικό πλαίσιο. Έμμεσα, επιδιώκεται η αλλαγή στην οπτική που έχουν οι συμμετέχοντες για το περιβάλλον και το αντίκτυπο που επιφέρουν σε αυτό οι βιώσιμες και οικολογικές συμπεριφορές. Η επιτυχία των παραπάνω, αντιστοιχεί στην απόδοση θετικών νοημάτων από τους συμμετέχοντες, στην αυτοαξιολογητική στάση με στόχο τη βελτίωση, στην υπεράσπιση θετικών συμπεριφορών και την επιθυμία διατήρησης του κήπου και επέκτασης των πρακτικών που δοκιμάστηκαν εντός τη έρευνας. Παράλληλα, για την επίτευξη των παραπάνω, κρίνεται σημαντικό να διερευνηθούν κάποιες βασικές διαστάσεις των μέσων και των τρόπων προώθησης δράσεων στην συγκεκριμένη ομάδα.

Τέλος, να τονιστεί πως η ποιοτική διερεύνηση υφίσταται την υποκειμενικότητα των αξιών, προσδοκιών και επιλογών της ερευνήτριας, όπου επιδρούν σε κάθε στάδιο και την ίδια την ανάλυση των δεδομένων. Η επιλογή της συγκεκριμένης θεματικής της έρευνας, ενέχει μια προσωπική ιδεολογική στάση απέναντι σε θετικές και βιώσιμες πρακτικές υπέρ του περιβάλλοντος και ενδεχόμενη θετική επίδραση τόσο στην προσωπική ζωή της ερευνήτριας - με την ενασχόληση με καλλιεργητικές πρακτικές ως ενδιαφέρουσα δραστηριότητα - όσο και στην εκπαιδευτική και επαγγελματική ζωή - με την οργάνωση, διαχείριση και διεξαγωγή ερευνητικού έργου ομάδας ανθρώπων. Επομένως, κρίνεται ουσιώδης η αναφορά αυτή σε σχέση με την αναστοχαστικότητα των τελικών συμπερασμάτων.

Με σκοπό την καλύτερη χαρτογράφηση, η ενότητα αυτή θα αναλύσει σε χρονικά βήματα όλες τις διαδικασίες και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και τα ερευνητικά δεδομένα που συλλέχθηκαν σε κάθε σημείο. Επιχειρείται με αυτό τον τρόπο, η ξενάγηση του αναγνώστη στην οπτική και εμπειρική διάσταση των συμμετεχόντων. Ακολούθως, τα βήματα καταγράφηκαν ως εξής:

ΒΗΜΑ 0: ΠΡΟΛΗΨΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Αφορά στη πρόωμη προετοιμασία και σχεδιασμό του έργου κατά την περίοδο βιβλιογραφικής μελέτης και ανάλυσης πρωτοβουλιών παρόμοιων ενεργειών. Σε αυτό το σημείο, γίνεται χρήση εργαλείων διαχείρισης και διεξαγωγής έργων σε σχέση με χρόνους, βήματα και δράσεις, ενώ παράλληλα, λαμβάνεται υπόψη ο παράγοντας COVID-19 και οι επικείμενοι περιορισμοί που αναμένεται να θέσει στη διάρκεια του έργου. Αυτό το επίπεδο χτίστηκε την περίοδο Αυγούστου - Σεπτεμβρίου (2020), όπου υπήρχε μεν χαλαρότητα στα μέτρα για τις ελεύθερες μετακινήσεις, αστάθεια και ανασφάλεια δε προς τον έλεγχο της διασποράς του ιού για τους χειμερινούς μήνες. Επομένως, σε αυτό το βήμα αποφασίστηκαν οι δικλίδες ασφαλείας της έρευνας.

ΒΗΜΑ 1ο: ΟΜΑΔΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Είναι το σημείο όπου επιλέγονται τα κριτήρια δειγματοληψίας, τα μέλη της ομάδας και αξιοποιούνται οι συνεντεύξεις για τη διαμόρφωση προφίλ, εντοπισμό αναγκών και επιβεβαίωση σχεδιασμένων υπηρεσιών (Ερ.Ερ.5). Οντας έρευνα στοχευμένη στην ποιοτική διερεύνηση της συγκεκριμένης ομάδας και σε συγκεκριμένα πλαίσια, δίνεται εστίαση στα άτομα και τις δικές τους οπτικές σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο.

0

ΠΡΟΛΗΨΗ/
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΚΡΙΣΕΩΝ

1

ΣΥΜΜΕΤΕ
ΧΟΝΤΕΣ

ΒΗΜΑ 2ο: ΥΛΙΚΑ ΚΗΠΟΥ

Εδώ, γίνεται η προσέγγιση των ειδικών συμβούλων που θα υποστηρίζουν τεχνικά το καλλιεργητικό μέρος των δράσεων και ο τεχνικός έλεγχος των επιλεγμένων μεθόδων, υλικών και μέσων με τα οποία θα φυτευτεί και καλλιεργηθεί ο κήπος από την ομάδα. Οι συνεντεύξεις των ειδικών και η βιβλιογραφική μελέτη (βλ. [Τεχνικά Σημεία Αξίας προς Διατήρηση](#)), συνετέλεσαν στην αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και ιδιαίτερων συνθηκών που μπορούν να αξιοποιηθούν ευεργετικά προς τον κήπο.

2

ΥΛΙΚΑ
ΚΗΠΟΥ

ΒΗΜΑ 3ο: ΧΩΡΟΙ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η επιλογή των χώρων αφορά σε φυσικούς και ψηφιακούς τόπους, όπου η ομάδα αξιοποιεί για τον αστικό κήπο της. Σε αυτό το σημείο, ελέγχονται και αξιολογούνται από την ομάδα τα κριτήρια που έθεσε κατά τον σχεδιασμό η ερευνήτρια. Καταγράφονται μέσω επιτόπιας συμμετοχικής παρατήρησης τα επιλεγμένα χαρακτηριστικά, οι ανάγκες και δυνατότητες των συμμετεχόντων, καθώς και τα αποτελέσματα των πρώτων συλλογικών δράσεων για την πραγμάτωση των παραπάνω αποφάσεων.

3

ΧΩΡΟΙ
ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΒΗΜΑ 4ο: ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

Σημαντικό βήμα για τη δημιουργία της κεντρικής δραστηριότητας της ομάδας. Σε αυτό το σημείο εκκινούν οι ομαδικές διαβουλεύσεις και οι συλλογικές δράσεις για τη φύτευση των λαχανικών (25/10/2020). Εδραιώνεται η δοκιμή ποικίλων μηχανισμών ομότιμης αλληλεκπαίδευσης, κοινωνικών επιτελέσεων και κοινών στοχοθεσιών που θα αποτελέσουν και σημεία αξίας προς διατήρηση, κατά τα αντίστοιχα του βήματος 2.

4

ΔΙΑ
ΖΩΣΗΣ

ΒΗΜΑ 5ο: ΠΛΗΡΗΣ ΨΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η ξενάγηση σε αυτό το σημείο, αλλάζει μορφή και τόπο. Οι αυξημένες πιέσεις της πανδημίας στερούν από την ομάδα την πρόσωπο με πρόσωπο διάδραση και την φροντίδα του κήπου στους χρόνους που απαιτείται πότισμα και κλάδεμα. Πλέον, το ψηφιακό εργαλείο λαμβάνει τον κεντρικό χώρο των δράσεων και όλα τα ερευνητικά εργαλεία αναδιαμορφώνονται, όπως και οι ομαδικές συζητήσεις (15/11/2020). Στο βήμα 5, αναδύονται νέοι μηχανισμοί, εμπόδια και η ευκαιρία διερεύνησης των ερωτημάτων που αφορούν στην φυσική απόσταση (*Ερ.Ερ.7*), στην αντίληψη του χώρου (*Ερ.Ερ. 8*), καθώς και στην εμπειρία των συμμετεχόντων ως χρήστες ψηφιακού περιβάλλοντος (*Ερ.Ερ.9*).

5

ΨΗΦΙΑΚΟΤ
ΗΤΑ

ΒΗΜΑ 6ο: ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΑΞΙΑΣ ΔΡΑΣΕΩΝ

Αποτελεί το πρώτο από τα δύο μέρη αξιολογητικών δράσεων της εμπειρίας των συμμετεχόντων (6/12/2020). Χαρτογραφείται η υποκειμενική αξία που δίνει η ομάδα συλλογικά προς τις δράσεις και υπηρεσίες (*Ερ.Ερ.2*), αυτοαξιολογείται σε σχέση με στόχους και την πρόοδο των φυτών, καθώς και επιχειρείται η επέκταση της αξίας των δράσεων (*Ερ.Ερ.3*) με την βελτίωση και συνέχεια των καλλιεργητικών πρακτικών της ομάδας.

6

ΧΑΡΤΟΓΡΑ
ΦΗΣΗ
ΑΞΙΑΣ

ΒΗΜΑ 7ο: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ & ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Ως δεύτερο μέρος των αξιολογητικών δράσεων, συντελεί στην επιβεβαίωση του προηγούμενου βήματος σε ατομικούς πλέον χρόνους, αλλά και στον εντοπισμό ιδεολογικής και έμπρακτης αλλαγής (*Ερ.Υπ.1, Ερ.Ερ.1*). Πλέον, έχουν κλείσει οι σχεδιασμένες και προγραμματισμένες δράσεις της έρευνας, οπότε οι συμμετέχοντες έχουν την ευκαιρία αναστοχασμού και εκτίμησης των προσδοκιών τους για την εμπλοκή τους στην έρευνα, καθώς και του αντίκτυπου που ενέπνευσε η εμπειρία αυτή στις ζωές τους.

ΒΗΜΑ 8ο: ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ & ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

Το τελικό αυτό βήμα, χρησιμοποιήθηκε ως σημείο ελέγχου των ευρημάτων με προσπάθεια χρονικής απόστασης από τη λήξη των δράσεων, αλλά και ως μεθοδολογικό εργαλείο προσέγγισης μιας αξιόπιστης ερμηνεύσης των δεδομένων. Τα παραπάνω παρουσιάστηκαν και μέσω του ελέγχου των δράσεων και της συλλογικότητας σε επόμενο χρόνο (W10 - 11 και W20 - 21). Πρώτο σημείο, αποτελεί το αυθόρμητο αίτημα δράσης της ομάδας να διαχειριστεί τη συλλογικότητα μετά τη λήξη των οργανωμένων ομάδων εστίασης μέσω καλλιτεχνικής αποτύπωσης ενός σχεδίου - πρότασης για εφαρμογή αστικού κήπου σε αστικό δημόσιο χώρο (*Ερ.Ερ.7,8*). Δεύτερο σημείο, αποτελεί η αποτύπωση του παρόντος της έρευνας και της επέκτασης της αξίας των δράσεων δύο μήνες μετά την ολοκλήρωση των δράσεων και την επεξεργασία των δεδομένων.

Ακολουθούν αναλυτικά τα βήματα στα κεφάλαια 5 έως 13, με παράλληλη παρουσίαση των βασικών αποτελεσμάτων και δεδομένων που συλλέγονται σε γραμμικό χρόνο.

7

ΑΛΛΑΓΗ:
ΒΙΩΣΙΜΕΣ
ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

8

ΑΝΑΣΤΟΧΑ
ΣΜΟΣ

5. ΒΗΜΑ 0: ΠΡΟΛΗΨΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Ο συντονισμός κάθε περίπλοκου εγχειρήματος, οφείλει να λαμβάνει υπόψη εξωτερικές πιέσεις και κωλύματα που τυχόν παρουσιαστούν. Εντοπίζοντας από νωρίς εμπόδια και κρίσεις, είναι δυνατή η προετοιμασία για τη μείωση των επιπλοκών ή και των αρνητικών επιπτώσεων που θα ζημιώσουν το όλο εγχείρημα. Μέσω του εργαλείου PEST, έγινε δυνατή η ταξινόμηση και εστίαση σε κατηγορίες ζητημάτων, τα οποία αν ληφθούν υπόψη από το πρώτο βήμα, προσφέρουν ξεκάθαρα μονοπάτια σχεδιασμού.

Αρχικά, η πολιτική όψη σε τοπικό επίπεδο ανάλυσης, εμφανίστηκε αχνή σε σταθερές οικολογικές και περιβαλλοντικές στρατηγικές⁸ και αποτελεσματικούς σχεδιασμούς⁹, με οποιοδήποτε εγχείρημα αναβάθμισης ως επικίνδυνο σχεδιασμό ελλιπή σε βασικά κριτήρια βιωσιμότητας. Αχνή εμφανίστηκε και η αντανάκλαση των αστικών προβλημάτων και αναγκών των πολιτών σε υπηρεσίες, με αντίκτυπο στην εμπιστοσύνη προς κρατικούς φορείς (OECD, 2017) και το αίσθημα μεροληψίας σε αποφάσεις. Παράλληλα, η χωρική διάταξη των υποψήφιων αστικών υποδομών στην Αθήνα, σε συνάρτηση με τη διαχείριση των παραμελημένων δημόσιων χώρων από τις Τοπικές Αυτοδιοικήσεις, παρουσιάστηκε ως ευνοϊκός και συνάμα αποτρεπτικός παράγοντας προς την διεξαγωγή της συμμετοχικής έρευνας δράσης. Η ίδια η ύπαρξη ποικίλων ανεκμετάλλευτων δομών και δημόσιων χώρων πρασίνου στην πόλη, παρουσιάστηκε ως ευκαιρία παρέμβασης και μόχλευσης περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών διαχείρισης.

Οι υπάρχουσες οικολογικές πρακτικές σε Ελλάδα κι εξωτερικό, προσέφεραν ιδέες και έμπνευση προς τη δημιουργία του όλου εγχειρήματος, αλλά και προβληματισμό για τις αισθητές περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο (Στόχος 13 του ΟΗΕ¹⁰: Δράση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής). Η εκπαιδευτική όψη στην Ελλάδα με οικολογικό πρόσημο και περιβαλλοντική συνείδηση, εντοπίστηκαν διασκορπισμένες σε ατομικές εκφάνσεις και συλλογικές πρωτοβουλίες πολιτών, ελλείπει προσβασιμότητας σε προγράμματα δια βίου μάθησης. Στην υπουργική ατζέντα στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, εντοπίστηκαν ορισμένα προγράμματα¹¹ κι εκδηλώσεις¹² σε επιλεγμένα σχολεία, σε παραλληλία με τα σχολικά εγχειρίδια στην πρώτη βαθμίδα εκπαίδευσης και την άτυπη περιβαλλοντική εκπαίδευση στις επόμενες (Ζαχαράκη, 2008; Σπυράκου, 2008; Ντρέγκα, 2018).

Στο ίδιο πλαίσιο, και εστιάζοντας στον παράγοντα της πανδημίας του COVID-19, ο οικονομικός, κοινωνικός και τεχνολογικός τομέας συνετέλεσαν στην παρουσίαση μιας τέτοιας πρωτοβουλίας ευεργετικά¹³. Με την οικονομική αστάθεια στην ελληνική επικράτεια, στις πόλεις ιδιαίτερα και δη με

⁸ <http://www.otapractices.gr/>

⁹ <https://www.news.gr/ellada/article/1224737/vouliaxe-ipethrio-parkingk-sto-marousi.html>

¹⁰ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change/>, <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-13-climate-action.html>

¹¹ <http://edu-gate.minedu.gov.gr>

¹² http://www.moec.gov.cy/dkpe/synedria_seminaria_2019_20.html

¹³ https://ec.europa.eu/cyprus/news/20201023_1_el

τις επιπτώσεις της πανδημίας (Bank of Greece, 2020), η ανασφάλεια κάλυψης διατροφικών αναγκών και η κοινωνική αποξένωση λήφθηκαν υπόψη προς την παραγωγή ποικίλων αγαθών μέσω των υπηρεσιών της δράσης. Η ψηφιακότητα και η εξ αποστάσεως επικοινωνία ως πρακτική πλέον συνθήκη¹⁴, παρουσιάστηκαν ως εμπόδια στη λειτουργία ενός δια ζώσης αστικού κήπου, αλλά και ως συνθήκη επαναξιολόγησης και ανασύνθεσης. Τα μέτρα της ελληνικής κυβέρνησης για φυσική απόσταση και αυξημένη χρήση των ψηφιακών μέσων προς πραγμάτωση επαγγελματικής και εκπαιδευτικής απασχόλησης και ποικίλων καθημερινών δραστηριοτήτων, μετασχημάτισαν τις μορφές επικοινωνίας, εξοκείωσαν τους πολίτες σε ορισμένες τεχνολογικές πρακτικές, αλλά προξένησαν ταυτόχρονα και κόπωση.

Επομένως, η κρίση του COVID-19, όχι μόνο λήφθηκε υπόψη κατά τον σχεδιασμό, αλλά αξιοποιήθηκε ως ερευνητική διερεύνηση και σημείο επέκτασης μηχανισμών αυτοσυντήρησης της συλλογικότητας. Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά όλες οι προβλεπόμενες ενέργειες σε προβλεπόμενες ασυνέχειες εν μέσω του προγράμματος:

1	COVID-19: 1. Απαγόρευση δια ζώσης δράσεων 2. Μετεγκατάσταση μέλους 3. Οικονομική δυσχέρεια λόγω αναστολής εργασιών	<ul style="list-style-type: none"> Ψηφιακή πλατφόρμα επικοινωνίας Διαμοιρασμός των φυτών στα σπίτια Προσβάσιμα υλικά/φυτά από το σπίτι Ενημερωτικό υλικό επανάληψης αντικειμένων και μείωσης σπατάλης
2	Φυσική και κοινωνική απόσταση: 1. Έλλειψη επικοινωνίας και διάδρασης 2. Μειωμένη εμπλοκή	<ul style="list-style-type: none"> Παιγνιοποίηση: ελεύθερη χρήση εκφραστικών μέσων (πχ. gif, emoji) Σχεδιασμός μελλοντικής δια ζώσης συνάντησης για ψυχολογική ενθάρρυνση
3	Πρακτικά εμπόδια: 1. Μειωμένη/ ελλιπής προσβασιμότητα στο ίντερνετ ή σε υπολογιστή 2. Χαμηλή ποιότητα εικόνας/ ήχου	<ul style="list-style-type: none"> Επιλογή μικρής ομάδας (>10) Επίλυση στα πρώτα στάδια διαμόρφωσης των υπηρεσιών (πρόσβαση από κινητό) Προσωπική επικοινωνία με άλλα μέσα Εύρεση υποψήφιου με γνώσεις IT
4	Καταστροφή φυτού: 1. Καιρικές συνθήκες 2. Ελλιπής φροντίδα	<ul style="list-style-type: none"> Πρόληψη προστατευτικών κατασκευών γύρω από τις γλάστρες Μηχανισμοί εντοπισμού προόδου άμεσα Συμβουλευτική γεωπόνων Εντοπισμός προβλημάτων και αξιολόγηση
5	Έξοδος από το πρόγραμμα λόγω ανωτέρας βίας	<ul style="list-style-type: none"> Πρόβλεψη και διαχείριση με εχεμύθεια και σεβασμό στις ανάγκες του ατόμου Καταγραφή δεδομένων ανεξαρτήτως διάρκειας παραμονής (και για νέα μέλη)

Πίνακας 3: Διαχείριση κρίσεων - εξωτερικοί παράγοντες

Προβλέψεις σε σχέση με την ψηφιακή πλατφόρμα έχουν ήδη αναφερθεί, όπως και η επιλογή απλών υλικών προσβάσιμων από το σπίτι, ωστόσο η δυσμενής συνθήκη χρησιμοποιήθηκε για καλό. Τα νέα μέσα και μηχανισμοί που προσαρμόστηκαν στις ανάγκες των συμμετεχόντων με την ενεργή λήψη αποφάσεων και σύμφωνη γνώμη τους. Παράλληλα, η ψηφιακότητα προσέφερε ποικιλία μέσων επικοινωνίας, πληροφόρησης και αξιολόγησης. Τα παραπάνω σκιαγραφήθηκαν και στον ακόλουθο πίνακα.

¹⁴ <https://epale.ec.europa.eu/el/blog/covid-19-reviving-need-explore-online-teaching-and-learning-opportunities>

Πίνακας 4: Διαχείριση κρίσεων - εσωτερικοί παράγοντες

5.1. Σχεδιασμός Βασικών Μηχανισμών & Δράσεων

Η συμμετοχική έρευνα δράσης, χαρακτηρίζεται από πολύπλοκο σχεδιασμό τόσο στο ερευνητικό μέρος, όσο και σε αυτό των υλοποιούμενων δράσεων, καθώς δοκιμάστηκαν ποικίλες ιδέες και μηχανισμοί από την θεωρητική ανασκόπηση (βλ. [Τεχνικά Σημεία Αξίας Προς Διατήρηση](#)). Παράλληλα, η απόφαση να δοθεί πλήρης έλεγχος και ελευθερία σχεδιασμού και αποφάσεων στους συμμετέχοντες, συνετέλεσε στην πληθώρα δράσεων, παιγνίων και γενικών μετασχηματισμών στην πορεία των μηνών καταγραφής.

Η προετοιμασία και ανάλυση των πιέσεων του παραπάνω κεφαλαίου εξυπηρέτησαν το σχεδιασμό του ερευνητικού και εμπειρικού μέρους, καθώς έγινε κατανοητή η ανάγκη συνεχούς ανακατασκευής και ανάπλασης των μηχανισμών και υπηρεσιών. Παράλληλα, και σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, βασική προτεραιότητα αποτέλεσαν οι ίδιοι οι άνθρωποι και οι ανάγκες τους, επομένως, ο σχεδιασμός αποτέλεσε ώθηση και καθοδήγηση προς τα δικά τους δημιουργήματα. Το ουσιώδες, λοιπόν, κριτήριο βελτίωσης τως προσφερόμενων δράσεων και υπηρεσιών (CSF) είναι η ομαλή επικοινωνία και οργάνωση της ομάδας (Heeks, 2005 ; Robins, 2015). Προκαθορισμένες διαδικασίες στην επίτευξη των παραπάνω, ορίστηκαν:

1) Ομότιμη Αλληλεκπαίδευση

Σχεδιάστηκαν τρεις συλλογικές δραστηριότητες σεμιναρίων εν μέσω ομάδων εστίασης - συζήτησης, ένα εργαστήριο, και συνεχής συμβουλευτική υποστήριξη από επιλεγμένους γεωπόνους με στόχο τη βασική εξοικείωση σε καλλιεργητικές πρακτικές και τον διαμοιρασμό γνώσεων. Παράλληλα, η επικοινωνήση σαφούς και απλής πληροφορίας, οργανώθηκε έτσι ώστε οι συμμετέχοντες να αποκτήσουν αντίληψη για το αντίκτυπο των πράξεών τους απέναντι στο περιβάλλον κι επομένως, έναν έλεγχο της διαχείρισης πόρων με έμμεσο αντίκτυπο την συντήρηση του περιβάλλοντος. Το υλικό συγκεντρώθηκε από εκπαιδευτικές βιβλιοθήκες¹⁵, εγχειρίδια¹⁶ και βιβλία¹⁷. Οι οργανωμένες παρουσιάσεις εκπαιδευτικού υλικού και η ανοιχτή ισότιμη συζήτηση μέσω ομάδων εστίασης, στόχευαν στην προετοιμασία όλων των συμμετεχόντων να αναλάβουν δράση, αλλά και στο διαμοιρασμό πληροφοριών κι εμπειριών εντός ομάδας. Προετοιμάστηκε συμπληρωματικό υλικό σε

¹⁵ <https://inhabitat.com/environment/> , <https://inhabitat.com/environment/conservation/energy/> , <https://inhabitat.com/save-energy-and-money-with-these-eco-friendly-tips-for-winter/> , <https://inhabitat.com/10-eco-friendly-holiday-gift-ideas-for-friends/>

¹⁶ <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html> , http://www.moec.gov.cy/dkpe/synedria_seminaria_2019_20.html

¹⁷ Banks, 2017 ; Cox, 2011 ; Mayor's Office & Blasio, 2014 ; Peterson & Schmidt, 2014 ; Pierson, 2007

συνεχή ροή προβολής, με σκοπό τον προβληματισμό που θα επιφέρει συζητήσεις και κατ' επέκταση ευαισθητοποίηση για περιβαλλοντικά ζητήματα (Voorberg et. al., 2014).

2) Παιγνιοποιημένη Συμμετοχικότητα & Συνεργασία

Σχεδιάστηκαν πέντε παίγνια σε επιτραπέζια, λεκτική και ψηφιακή μορφή με σκοπό την αβίαστη παρουσίαση πληροφορίας, την επικοινωνία σε χαλαρά πλαίσια και την αύξηση της εμπλοκής και διάδρασης των συμμετεχόντων. Τα τρία οργανώθηκαν εν μέσω των ομάδων εστίασης: α) “ονοματοδοσία φυτών” ανά φροντιστή, β) “green bucket challenge” οικολογικών πόντων, γ) κάρτες γνώσεων “ΠΕΣ ΒΡΕΣ”. Τα άλλα δύο παίγνια οργανώθηκαν εν μέσω δράσεων: α) “φωτογραφικό άλμπουμ” από υποψήφιους χώρους καλλιέργειας και β) “ονοματοδοσία ομάδας”. Χαρακτηριστικά των παιχνιδιών αυτών ήταν οι χαλαροί κανόνες, ο κατιδεασμός (brainstorming), η οπτικοποίηση πληροφοριών και η δημιουργία κλίματος ψυχαγωγίας. Η ψηφιακότητα προσέφερε ποικιλία προτάσεων πολυμεσικών παιγνίων και τρόπων προσαρμογής στην πραγματικότητα της υποχρεωτικής φυσικής απόστασης. Παράλληλα, ενθαρρύνθηκαν ανεξάρτητα, αυθόρμητα μέσα παιγνιώδους επικοινωνίας, η χρήση ανεπίσημου λεξιλογίου και οπτικοακουστικών μηνυμάτων (τύπου gif, sticker, story κλπ), τα οποία βρίσκονται σε κάθε ψηφιακό μέσο και εργαλείο.

3) Συμμετοχικός Σχεδιασμός

Προαπαιτούμενο των διαδικασιών αποτέλεσε το χτίσιμο των δράσεων και των υπηρεσιών σύμφωνα με τις ανάγκες και τις προσδοκίες των συμμετεχόντων, ώστε η ομάδα να αυτοδιαχειρίζεται συλλογικά τον κήπο. Αρχικά, χρησιμοποιήθηκαν ερευνητικά εργαλεία, ώστε προσωπικές στοχοθεσίες και κοινά σημεία συνεργασίας να μεταφραστούν σε διαθέσιμα μέσα κατασκευής. Σχεδιάστηκαν ερευνητικά και ψηφιακά εργαλεία διαβουλεύσεων μέσω ομάδων εστίασης, ανατροφοδότησης δια ζώσης και ψηφιακά, καθώς και αξιολόγησης της πορείας των διαδικασιών μέσω βαθμολόγησης ικανοποίησης και ερωτηματολογίων, που στόχευαν στη βελτίωση υπηρεσιών και ενεργειών. Ειδικά σημεία αποτελούν η αξιοποίηση των δύο συμμετεχόντων με επαγγελματική γνώση στον τομέα της τεχνολογίας πληροφοριών (IT) για την επιλογή της κατάλληλης ψηφιακής πλατφόρμας, η ίδια η διαχείριση και ανακατασκευή κάθε βήματος από τα μέλη, η δημιουργία εξατομικευμένων καρτελών ποτίσματος και τα εργαλεία έκφρασης θέσεων, σχολίων και ικανοποίησης κάθε στιγμή. Το μοντέλο συσχεδιασμού που χρησιμοποιήθηκε επιλέχθηκε σύμφωνα με τον οδηγό του Διεθνούς Οργανισμού Δημόσιας Συμμετοχής¹⁸ και αφορά στο πέμπτο επίπεδο, αυτό της ενδυνάμωσης και χειραφέτησης. Οι αποφάσεις παίρνονται από τους χρήστες και δέκτες των υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα και η υλοποίηση ακολουθεί πλήρως τις υποδείξεις και τους σχεδιασμούς τους.

4) Ψηφιακότητα & Εγγύτητα στην απόσταση

Απαραίτητη κρίθηκε η δημιουργία ψηφιακού εργαλείου συντονισμού και οργάνωσης, το οποίο επιλέχθηκε συνεργατικά από ερευνήτρια και ομάδα. Το εργαλείο αυτό, αφορά στην ψηφιακή διάσταση του χώρου διενέργειας και στόχευσε στην ενθάρρυνση εμπλοκής και διάδρασης, καθώς και στην ομαλή διαχείριση των πιεστικών συνθηκών του COVID-19. Ο βασικός προσανατολισμός του εργαλείου αυτού στάθηκε στην χρηστοκεντρική προσέγγιση (UCD), όπου οι χρήστες να επικοινωνούν προφορικά ή γραπτά, συγχρονισμένα και ασύγχρονα με ευκολία, αμεσότητα και απόδοση. Με αυτό το πνεύμα, κάθε πληροφορία δύναται προς εύκολο διαμοιρασμό, ανάρτηση ή και αφαίρεση, εντάσσοντας νέες ιδέες και ανακατασκευάζοντας τον πυρήνα γνώσεων της ομάδας.

¹⁸ <https://www.iap2.org/page/pillars>

Προσανατολισμός		Λειτουργίες
1	Πλατφόρμα ανοικτής επικοινωνίας	✓ Εύκολη προσβασιμότητα από κινητό και υπολογιστή Κλήσεις, ψηφιακά συνέδρια Ανάρτηση πληροφοριών σε εμφανές σημείο
2	Συσχεδιασμός	✓ Δυνατότητα ανασύνθεσης λειτουργιών από τα ίδια τα μέλη Προσωποποιημένη χρήση σύμφωνα με ατομικές ανάγκες Λειτουργία παρακολούθησης προόδου
3	Παιγνιοποίηση	✓ Ένταξη νέων δημιουργικών ιδεών Ελεύθερη χρήση εκφραστικών μέσων (gif, αυτοκόλλητα, εφέ, emojis κλπ)

Πίνακας 5: Ανάγκες ψηφιακού εργαλείου

Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως η πρόβλεψη παθογενειών σε κοινωνικό, ψυχικό και ατομικό επίπεδο, κατηύθυνε τον επιλεγμένο ρόλο και ύφος του ψηφιακού χώρου με την επιθυμία διατήρησης της ομαδικής δια ζώσης επαφής. Η προσαρμογή και ανακατασκευή του εργαλείου αξιοποιήθηκε για την βαθμιαία αντικατάσταση του φυσικού χώρου με χρήση πληθώρας λειτουργιών για την καλύτερη δυνατή αποτύπωση της συλλογικής συνθήκης. Η παιγνιοποίηση και οι μηχανισμοί ανατροφοδότησης σχεδιάστηκαν για να ακούγεται κάθε ανάγκη και πρόβλημα, ώστε να διορθώνονται και να μετατρέπονται σε υποστηρικτικά συστήματα για όποιον τα χρειαστεί. Προβλέφθηκαν μηχανισμοί υποστήριξης πρακτικής και ψυχολογικής για τα μέλη με τον διαμοιρασμό αντίστοιχων αρμοδιοτήτων, την ενθάρρυνση και θετική νοηματοδότηση συλλογικών δράσεων και στο ψηφιακό πλαίσιο, όπως επίσης και μέσω των στοχοθεσιών. Οι αξίες που αναφέρονται παραπάνω υποστηρίζουν ένα πλαίσιο αλληλεγγύης, συνεργατικού πνεύματος, δημοκρατικών αρχών και αποδοχής. Έγιναν εξαρχής γνωστά στα μέλη και συμφωνήθηκε η συμμετοχικότητα επί ίσοις όροις για όλους.

5.2. Χρονοπρογραμματικός Σχεδιασμός

Θα πρέπει να κατανοηθεί πως το όλο εγχείρημα σχεδιάστηκε ως έργο δράσεων με παράλληλη ερευνητική διερεύνηση και πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια:

Διάγραμμα 5: WBS - Δομή ανάλυσης δράσεων

5.3. Ερευνητικός Σχεδιασμός

Η συμμετοχική έρευνα δράσης αποτελεί μεθοδολογία ποιοτικής διερεύνησης (participatory action research) και αξιώνει την σημαντικότητα των συμμετεχόντων και των γνώσεων, δράσεων και νοημάτων που αυτοί παράγουν, στα πλαίσια μιας ομάδας ή κοινότητας ανθρώπων. Προέρχεται από το πεδίο της ψυχολογίας και των κοινωνικών επιστημών, αποτελεί παράδειγμα "ιδεολογικά προσανατολισμένης έρευνας" και ανήκει στο ευρύτερο φάσμα της κριτικής θεωρίας, όπου οι συμμετέχοντες γίνονται αντιληπτοί ως ενεργά δρώντα υποκείμενα. Εστιάζει στην ενδυνάμωση των συμμετεχόντων, την χειραφέτηση και κριτική συνειδητοποίηση, επιδιώκοντας πιο δημοκρατικούς και πιο βιώσιμους τρόπους ζωής (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Ο ερευνητικός σχεδιασμός οργανώθηκε με σκοπό την ποιοτική διερεύνηση των όψεων οργάνωσης, εμπλοκής και δράσης που προέβλεπε η συγκεκριμένη ομάδα συμμετεχόντων. Αρχικά, ορίστηκε ως το εργαλείο εξαγωγής στάσεων, συναισθημάτων, σχέσεων και υλικών εκφράσεων εν κινήσει, στα πλαίσια των δραστηριοτήτων, των αποφάσεων και των εμποδίων που έλαβαν χώρα όλους τους μήνες διεξαγωγής. Επομένως, διακρίθηκε από ρευστότητα και ανοικτότητα, καθώς συνδιαμορφώθηκε στην πορεία κι από κοινού με τους συμμετέχοντες.

Εδώ επιχειρείται μια δομική προσέγγιση (constructivist approach), όπου η γνώση γίνεται κατανοητή ως ένα οικοδόμημα των υπάρχουσών σχέσεων και καταστάσεων της καθημερινότητας του ατόμου στη σύγχρονη κοινωνία και πόλη, η οποία έρχεται να αγκαλιάσει την διερευνητική προσέγγιση (explorative approach), όπου ο σχεδιασμός και η ερμηνεία των δεδομένων γίνεται συνεργατικά και σχεσιακά με τους συμμετέχοντες εν κινήσει. Με λίγα λόγια, επιχειρείται η ποιοτική ανακάλυψη κι ερμηνεία από τα κάτω, με την παράλληλη χρήση οριοθετημένων κανόνων και βημάτων μεθοδολογίας, χωρίς να υποτιμάται η ατομική θέαση, η λογική πράξη (Ajzen & Fishbein, 1980 ; Pourias, et al, 2016 ; Tesser, et al, 1990), καθώς και η συμπεριφορά (Αβδελάς, 2013 ; Ajzen, 1985 ; Krasny et al., 2014 ; Johnson, 1972). Κρατώντας τις τεχνικές διαδικασίες και τα κριτήρια αξιολόγησης της ποιότητας της έρευνας, αποσκοπείται η εκπλήρωση της αντικειμενικότητας, της αυθεντικότητας, καθώς και της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων, ώστε να μην καταλήξει μπρεσιονιστική και ατομική αποτύπωση γεγονότων (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Λόγω της υποκειμενικής φύσης της παραγωγής των πληροφοριών και των ερμηνειών από πλευράς συμμετεχόντων όσο κι από πλευράς ερευνητή, ακολουθήθηκαν διαδικασίες ελέγχου και πειθάρχησης (Muck & Breuer, 2003). Αρχικά, οι στόχοι, οι διαδικασίες και η στρατηγική επεξεργασίας και έκθεσης των δεδομένων, όπως και ο ρόλος της ομάδας στο όλο εγχείρημα προβλήθηκαν με όρους λογοδοσίας και διαφάνειας. Σκοπός αυτής της ενέργειας ήταν η προσπάθεια αποφυγής προκατειλημμένων τοποθετήσεων και συμπεριφορών που θα φαινόταν τροποποιημένες και συγκυριακά αποδοτικές για τα αποτελέσματα της έρευνας. Ειδικότερα, η πιθανή έκθεση των συμμετεχόντων σε προσδοκίες που αντανάκλουν πιθανές ανάγκες της ερευνήτριας κι όχι προσωπικές (acquiescence bias ή friendliness bias), λήφθηκε υπόψη κατά τη χρήση των ερευνητικών εργαλείων, με την καθοδήγηση προς ειλικρινείς απαντήσεις και την επανάληψη των ίδιων θεμάτων εστίασης σε άλλη μορφή ερωτήσεων κι εργαλείων προς αποφυγή τυποποιημένων μοτίβων απαντήσεων (habituation bias). Ο ίδιος ο χαρακτήρας της μεθοδολογικής πορείας, όπου τα όρια δεν είναι εξαρχής τοποθετημένα και στατικά, επιχειρεί να υποστηρίξει ένα μη καθοδηγούμενο πλαίσιο. Παράλληλα, η πιθανή τάση κοινωνικής αποδοχής από ορισμένα άτομα εντός ομάδας που θα οδηγούσε σε μεθοδευμένες τοποθετήσεις (social desirability bias ή acceptability bias), επιχειρήθηκε να καμφθεί με τις έμμεσες ερωτήσεις στα πλαίσια συλλογικού διαλόγου, καθώς και με τη δημιουργία ενός ασφαλούς και αποδεκτού περιβάλλοντος δράσης για όλους. Πιο συγκεκριμένα, οι ομάδες εστίασης, η παιγνιοποιημένη συμμετοχικότητα και η ώθηση για αυτοοργάνωση μέσω του συσχεδιασμού,

αποτελούν υποστηρικτικά μέσα μείωσης των επιβεβλημένων και στερεοτυπικών τοποθετήσεων που τυχόν δεν ταιριάζουν στην οπτική των συμμετεχόντων.

Έπειτα, όσον αφορά την υποκειμενικότητα από πλευράς ερευνητή, λήφθηκαν υπόψη ορισμένες προκαταλήψεις ή τάσεις για καθοδηγούμενες απαντήσεις κι ερμηνείες. Αναγνωρίζεται η επιρροή που προξενεί από τα πρώτα κιόλας στάδια του σχεδιασμού και της δημιουργίας του οράματος, όπως επίσης και σε κάθε επίπεδο διάδρασης με τους συμμετέχοντες. Αναγνωρίζεται η επιρροή στην αντανάκλαση των σχέσεων, των πλαισίων, των δυναμικών, των προσδοκιών και των δομικών αποστάσεων που τυπικά ή άτυπα χωρίζουν τις δύο πλευρές (ερευνητή - ερευνώμενου), εξίσου με ηθικά ζητήματα, τοποθετήσεις σε αποφάσεις ή ζητήματα συναίνεσης και διαχείρισης ισοροπιών σε κοινωνικές επιταγές. Τα πλούσια εγχειρίδια και οι οδηγίες μεθοδολογίας, προσβλέπουν στην υποκειμενική θέση του ατόμου και προτείνουν τη διάδραση με τους συμμετέχοντες για την αποφυγή μονόφθαλμων παρατηρήσεων, καθώς και την αποστασιοποίηση από τα ευρήματα κι επόμενη επίσκεψη με σκοπό τον αναστοχασμό και τη δημιουργία εναλλακτικών ερμηνειών (Stenfors, et al, 2020).

Τα ερευνητικά εργαλεία, αξιοποιήθηκαν για την βελτίωση των διαδικασιών, την στοχευμένη ανάπτυξη δράσεων, καθώς και την αξιόπιστη μέτρηση της επιτυχίας του όλου εγχειρήματος. Επίσης, διατρέχοντας όλη τη λογική της έρευνας επιχείρησαν να καλύψουν την ερευνητική προβληματική και να απαντήσουν σε όλα τα ερωτήματα που τέθηκαν προς διερεύνηση. Η ταξινόμηση και ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων ακολούθησε τη διατηματική ή κατηγορική μέθοδο, όπου διαμορφώθηκε ένα σύστημα κωδικοποίησης των στοιχείων με κοινό πρόσημο τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία χτίζονταν στην πορεία της έρευνας (Atkinson et.al., 2007 ; Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Ο βασικός επιστημονικός σχεδιασμός εξόρυξης των δεδομένων, απαρτίστηκε από τέσσερις μεθόδους έρευνας:

1. Συνέντευξη

Σχεδιάστηκαν ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις που απευθύνθηκαν προς τους συμμετέχοντες (Ii κατά το παρακάτω πίνακα), αλλά και προς τους συνεργάτες που δήλωσαν ενδιαφέρον συμβουλευτικής υποστήριξης του κήπου (Iii κατά τον παρακάτω πίνακα). Οι συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκαν για την καταγραφή βασικών χαρακτηριστικών και απόψεων των υποψηφίων ως πρώτο βήμα συντονισμού και κατανόησης των συνθηκών και απαιτήσεων του έργου, επιβεβαιώνοντας την βιβλιογραφία και καθοδηγώντας σε προσωποποιημένες μορφές υπηρεσιών. Η εστίαση των ερωτήσεων στράφηκε στον εντοπισμό των αναγκών, προσδοκιών και τοποθετήσεων της συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων και στα ιδιαίτερα νοήματα που αξιώνουν. Κατέστη παράλληλα, παράγοντας αυτοαξιολόγησης με το πέρας των διαδικασιών και την λήξη της έρευνας.

Με την καταγραφή κι ερευνητική ανάλυση των ατομικών συνεντεύξεων, έγιναν εμφανείς οι δυνατότητες, καθώς και τα όρια που πλαισίωσαν ένα πρώτο μηχανισμό διαχείρισης της συλλογικότητας. Η ποιοτική αυτή μέθοδος, είναι διαλογική, δηλ. μια συζήτηση μέσω της οποίας η ερευνήτρια προέβη σε ερμηνείες και κατασκευή ενός προφίλ για τον κάθε υποψήφιο βάσει του οποίου κλήθηκε αργότερα να προσφέρει υπηρεσίες και υλικό.

Η διεξαγωγή υλοποιήθηκε δια ζώσης και απάντησε σε ποικίλα ερευνητικά ερωτήματα ως αφετηρία σχεδιασμού των δράσεων και των στόχων της ερευνητικής διαδικασίας, όπως διαφαίνεται παρακάτω:

Μέθοδος Έρευνας	Εργαλείο	Χρήση	Διεξαγωγή
1. Συνεντεύξεις	i. Ατομική ημιδομημένη συνέντευξη συμμετεχόντων	<ul style="list-style-type: none"> ↪ Άτομα με απειρία (<i>Ερ.Υπ.1</i>) ↪ Στάση (<i>Ερ.Ερ.1</i>) ↪ Μηχανισμοί - υπηρεσίες (<i>Ερ.Ερ.5</i>) ↪ Κοινωνικές Σχέσεις - Δίκτυα (<i>Ερ.Ερ.6</i>) 	Δια ζώσης
	ii. Ατομική ημιδομημένη συνέντευξη γεωπόνων	<ul style="list-style-type: none"> ↪ Οφέλη από συνεργασία (<i>Ερ.Ερ.2</i>) ↪ Προτάσεις υπηρεσιών (<i>Ερ.Ερ.5</i>) ↪ Αξιολόγηση υποψήφιων φυτών (<i>Ερ.Ερ.5</i>) 	Δια ζώσης

Πίνακας 6: Ερευνητικό εργαλείο Συνεντεύξεις

2. Ομάδες εστίασης - συζήτησης

Λαμβάνοντας υπόψη τον αξιολογικό και ομαδικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης συμμετοχικής έρευνας δράσης, κρίθηκε ουσιώδης η χρήση του ερευνητικού εργαλείου ομάδων εστίασης - συζήτησης. Αφορά σε ανοικτό και συνεργατικό διάλογο μεταξύ μελών μιας ομάδας με σκοπό τη διερεύνηση και αξιολόγηση των ενεργειών που υλοποιούνται, καθώς και τον σχεδιασμό των επόμενων βημάτων από τα ίδια τα μέλη (Moore, 2013 ; Selloni, 2017). Η δημοκρατικότητα του εργαλείου και η δυνατότητα συσχεδιαστικών μορφών διάδρασης μεταξύ των μελών, το καθιστά απαραίτητο συστατικό ενδυνάμωσης και αυτοοργάνωσης, όπου μέσω συνδιαλλαγής και συλλογικών αποφάσεων, επιχειρείται η μετατόπιση στις δυναμικές ερευνώντος κι ερευνώμενου, όπως και μεταξύ υποστηρικτικών ειδικών συμβούλων και των ίδιων των μελών. Τα προϊόντα που θα παραχθούν από το συγκεκριμένο εργαλείο αφορούν σε στρατηγικές, σχεδιασμένες δράσεις, πρώιμες ιδέες και αντικείμενα, τα οποία σχηματοποιούν τους μηχανισμούς, το ύφος και τους σκοπούς την συλλογικότητας, ενώ ταυτόχρονα προάγουν έναν χώρο αλλαγής και κινητοποίησης. Παράλληλα, είναι χώροι έκφρασης, παιγνίων και εργαστηριακών μορφών μετάδοσης ιδεών. Σχεδιάστηκαν τρεις ομάδες εστίασης σε απόσταση τριών εβδομάδων (W4, W7, W10), ώστε να μπορεί να παρακολουθηθεί και να ελεγχθεί η πρόοδος και τα εμπόδια που τυχόν προκύψουν. Τα δεδομένα των τριών αυτών επιπέδων αποτελούν τα κυρίαρχα σημεία στα οποία προσκολλούνται δεδομένα άλλων εργαλείων.

Όπως διαφαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα, από την κάθε οργανωμένη ομάδα εστίασης αντλούνται διαφορετικά ζητήματα ανάλογα τη φάση της έρευνας και την πρόοδο των δράσεων. Αρχικά, αξιοποιώντας τη βιβλιογραφία, το μοτίβο είναι κοινό ως προς την προώθηση της ομότιμης αλληλεκπαίδευσης μέσω παιγνιώδους συμμετοχικότητας και συσχεδιασμού. Η σεμιναριακή δράση καλλιέργειας είναι η πιλοτική ομάδα εστίασης όπου δοκιμάζονται εργαλεία και μέσα, ενώ η επόμενη προσφέρει τα πρώτα συγκρίσιμα δεδομένα. Τέλος, η δράση “Χαρτογράφηση Αξίας” συνετέλεσε σε μια οργανωμένη παραγωγή ποιοτικών δεδομένων με την ευκαιρία αξιολόγησης, ανασκόπησης και βελτίωσης του όλου εγχειρήματος.

Διάγραμμα 7: WBS - Δομή ανάλυσης - Ομάδες εστίασης

3. Επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση

Παράλληλα, η επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση χρησιμοποιήθηκε για την αναζήτηση ποιοτικών δεδομένων σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο εν κινήσει. Προσφέρει την ευκαιρία ουσιαστικής εμπλοκής στο πεδίο και σμιλεύει ουσιαστικές σχέσεις ευθύνης των δεδομένων που αναλύονται. Εμπλουτίζει τις γνώσεις και την αντιληπτική ικανότητα του ερευνητή να εντοπίσει τα ουσιαστικά θέματα και χώρους έρευνας, τα οποία έπειτα θα αναπτύξει (Γκέφου - Μαδιανού, 2011; Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Χρησιμοποιήθηκε σε δια ζώσης δράσεις, αλλά και ψηφιακά, μέσω της καταγραφής λεκτικών και έμπρακτων εκδηλώσεων ενδιαφέροντος για συμμετοχή, ενθαρρυντικών συμπεριφορών παρακίνησης της ομάδας, αυτοαξιολογητικών σχολίων και γενικότερης ανατροφοδότησης. Η μορφή της παρατήρησης αυτού του είδους εμπλέκει ερευνητή και ερευνώμενο σε μια αλληλεπιδραστική σχέση που τυχόν επηρεάσουν τις “φυσικές” αντιδράσεις των συμμετεχόντων, αλλά εξυπηρετεί στην ουσιαστική εμπλοκή και κατανόηση της εμπειρίας της ομάδας σε πρώτο πρόσωπο. Το εργαλείο αυτό, αξιοποιήθηκε συμπληρωματικά προς τα υπόλοιπα εργαλεία, μέσω οδηγού που κατασκευάστηκε για να ακολουθεί τα ερευνητικά ερωτήματα, σε μια προσπάθεια ταξινόμησης και ομαδοποίησης σε επίπεδα συμμετοχής και ανταπόκρισης των συμμετεχόντων, σε σχέση με τους προσωπικούς τους στόχους. Η ει δυνατόν αντικειμενική καταχώρηση σε κατηγορίες σχηματοποιήθηκε βάσει της συνολικής συχνότητας και εικόνας συμπεριφορών και διαιρέθηκε σε τρία επίπεδα, ανάλογα με την ατομική απόδοση. Έπειτα, χωρίστηκε σε τρία χρονικά σημεία, από την αρχική συνέντευξη (W3), την χρονική μέση εβδομάδα της ανατροφοδότησης (W7) και την τελική εβδομάδα καταγραφών που εν τέλει επεκτάθηκε κατά μία λόγω της επιθυμίας των συμμετεχόντων για συνέχιση των δράσεων και μετά την ερευνητική διαδικασία (W11).

4. Ερωτηματολόγια

Τέλος, τα ερωτηματολόγια χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικά με τις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Οργανώθηκαν τρία διαφορετικά ερωτηματολόγια σε διαφορετικές φάσεις της έρευνας, ώστε να ελεγχθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υλοποιούμενες δράσεις. Κατά αυτόν τον τρόπο, δόθηκε η δυνατότητα συλλογής και ελέγχου διαφορετικών και ποικίλων “πυκνών” δεδομένων, μέσα από κοινή σύνθεση και σύγκριση (Κουλαουζίδης & Παλιός, 2017). Παρακάτω, ακολουθεί συνοπτικός πίνακας με τη θεματολογία των ερωτηματολογίων και την ερευνητική προβληματική που καλύπτεται ανά επίπεδο:

Μέθοδος Έρευνας	Εργαλείο	Χρήση	Διεξαγωγή
4. Ερωτηματολόγια	i.Βαθμολόγηση Ικανοποίησης	~ Μηχανισμοί - υπηρεσίες (<i>Ερ.Ερ.5,7,9</i>) ~ Οφέλη & Επέκταση Αξία (<i>Ερ.Ερ.2,3</i>) ~ Αίτια αρνητικών αποκρίσεων (<i>Ερ.Ερ.4</i>)	Ψηφιακά
	ii.Ατομική Έκφραση Θέσης	~ Προτεραιότητες σε στρατηγικές υπεράσπισης θετικών συμπεριφορών (<i>Ερ.Υπ.1, Ερ.Ερ.1</i>)	Ψηφιακά
	iiiα.Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο συμμετεχόντων	~ Ευαισθητοποίηση & Αλλαγή Στάσης (<i>Ερ.Υπ.1, Ερ.Ερ.1</i>) ~ Πρακτικές επιτυχίας & αποτυχίας (<i>Ερ.Ερ.5</i>) ~ Ψηφιακότητα & Απόσταση (<i>Ερ.Ερ.7,9</i>) ~ Αντίληψη του χώρου (<i>Ερ.Ερ.8</i>)	Ψηφιακά
	iiiβ.Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο γεωπόνων	~ Εντοπισμός Οφέλους (<i>Ερ.Ερ.2</i>) ~ Μηχανισμοί & συλλογικότητα (<i>Ερ.Ερ.4,5</i>) ~ Προσωπική εμπειρία στη δράση (<i>Ερ.Ερ.7,8,9</i>)	Ψηφιακά

Πίνακας 7: Ερευνητικό εργαλείο Ερωτηματολόγια

Το πρώτο ερωτηματολόγιο, δηλ. η Βαθμολόγηση Ικανοποίησης, αξιοποιήθηκε συνεργατικά και σε μορφή διάσκεψης της ομάδας, για τον εντοπισμό των πρακτικών που κρίθηκαν επιτυχείς και εκείνων που χρήζουν βελτιώσεων. Εστίαση δόθηκε σε ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με τα οφέλη των δράσεων, της απόδοσης των μηχανισμών και την επιρροή που ασκούν στην ομάδα.

Έπειτα, η Ατομική Έκφραση Θέσης, αφορά στη δημιουργία προφίλ μέσω διαγραμμάτων αράχνης (spider chart), τα οποία διαμορφώθηκαν στην αρχική ατομική συνέντευξη και στο τέλος της έρευνας για τον εντοπισμό αλλαγής στάσης, που θα μεταφραστεί σε ευαισθητοποίηση, οικειοποίηση και ενίσχυση (Endsley, 2011 ; Hungerford & Volk, 1990 ; Johnson, 1972 ; Laurans & Mermet, 2014). Η ερευνητική προβληματική που επιχειρείται να ελεγχθεί εδώ, αφορά την υπόθεση ότι τα άτομα αλλάζουν στάση και ευαισθητοποιούνται όταν εμπλέκονται σε δράσεις και πληροφόρηση που αφορά περιβαλλοντικές και οικολογικές πρακτικές.

Ακολούθως, το Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο, χρησίμευσε στην αποτύπωση συγκρίσιμων δεδομένων και επιβεβαίωσης των απαντήσεων της ομαδικής διάσκεψης σε ατομικούς, προσωπικούς χρόνους. Συμμετέχοντες δεν ήταν μόνο οι φροντιστές φυτών, αλλά και οι συνεργάτες που προσφέρθηκαν για συμβουλευτική στήριξη. Επομένως, διαμορφώθηκε ατομικό ανοιχτό ερωτηματολόγιο στο οποίο εξέφρασαν και οι γεωπόνοι τις απόψεις τους και συνέβαλαν στην βελτιστοποίηση των υπηρεσιών και την εγκυρότητα των ερευνητικών συμπερασμάτων. Απώτερος σκοπός ήταν να επιβεβαιωθεί με κάθε τρόπο η λειτουργικότητα των υπηρεσιών, η οπτική των συμμετεχόντων και η επιτυχία ή αποτυχία ενεργειών.

6. ΒΗΜΑ 1ο: ΟΜΑΔΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Στο πρώτο στάδιο, αυτό του Συντονισμού, ακολουθεί το πρώτο βήμα επιλογής του ανθρώπινου δυναμικού, όπου προσεγγίθηκαν κι επιλέχθηκαν οι δημιουργοί και φροντιστές του κήπου. Η επιλογή των συμμετεχόντων καθορίστηκε από δύο βασικούς άξονες: α) τη δειγματοληψία ευκολίας και β) τη δειγματοληψία κρίσιμης περίπτωσης. Αρχικό κριτήριο επιλογής, αποτελεί η πρακτικότητα εύρεσης υποψηφίων σε σχέση με την εγγύτητα προς τον τόπο διεξαγωγής και προς την ερευνήτρια. Εξάλλου, η γειτονιά ως χώρος διενέργειας, υπονοεί και τη δυνατότητα συμμετοχής των κατοίκων της, οι οποίοι ενδεχομένως γνωρίζονται κι επικοινωνούν στα πλαίσια καλής γειννίας και κοινωνικοποίησης. Παράλληλα, αναζητήθηκε η ατομική στάση σε εγχειρήματα συλλογικών δράσεων με οικολογικό πρόσημο και τυχόν προϋπάρχουσες σχέσεις με άλλα υποψήφια μέλη, ώστε να μειωθούν οι πιθανές ασυνέχειες στην προσπάθεια εξοικείωσης προς τη δημιουργία συλλογικού οράματος κι ευθύνης. Η κρίση της ερευνήτριας, καθότι υποκειμενική, όρισε ως βασικούς παράγοντες επιτυχίας την αλληλεπίδραση και ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ ισότιμων μελών. Η πρωτότερη κοινωνική επαφή μεταξύ ορισμένων υποψηφίων, σχηματοποίησε προφίλ με θετική αξιολόγηση ως προς την διευκόλυνση της συνεργατικότητας και του ομαδικού πνεύματος, επιδιωκόμενα για τα πλαίσια μιας ομαδικής δράσης. Να σημειωθεί εδώ πως αναγνωρίζεται η επιρροή της προσωπικής σχέσης με την ερευνήτρια ή και των στόχων της έρευνας πάνω στα μέλη και δια τούτου, κατέστη εξ αρχής γνωστό στα μέλη πως κάθε αποτυχία, απομάκρυνση, παρέκκλιση ή διαφοροποίηση από το όποιο αρχικό στόχο, είναι σημαντικό ποιοτικό στοιχείο διερεύνησης και δεν θα πρέπει να ειπωθεί ως αποτυχία ή αρνητικό αντίκτυπο στις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκομένων.

Τα άτομα από τα οποία απαρτίστηκε η ομάδα προσεγγίθηκαν ως γείτονες, κι έπειτα ως συνεργάτες ή φίλοι, οι οποίοι ενδιαφέρθηκαν να εμπλακούν ενεργά στο όλο εγχείρημα, χτίζοντας μια εγγύτητα. Παράλληλα, προσεγγίθηκαν χωρίς ηλικιακά, εθνοτικά ή γνωστικά όρια, διαμορφώνοντας μη ιεραρχικές και ισότιμες σχέσεις. Η προετοιμασία των συμμετεχόντων κατορθώθηκε μέσα από την πλήρη πληροφόρηση των σκοπών και των μεθόδων της έρευνας, της φιλοσοφίας και των σημείων αξίας που λαμβάνονται υπόψη από την βιβλιογραφική μελέτη, καθώς και την ειλικρινή στοχοθέτηση των προτεραιοτήτων ερευνήτριας και συμμετεχόντων. Δεν επιχειρήθηκε μια οριοθέτηση ή κατευθυντήρια γραμμή από πλευράς έρευνας, όσο η προβολή ποικίλων εργαλείων και μέσων τα οποία δύνανται προς αξιοποίηση. Η συνεργασία με τους συμμετέχοντες ορίστηκε εξ αρχής με ειλικρίνεια και πλήρη ανωνυμία, ενώ έγινε αποδεκτή και η επιθυμία ορισμένων συμμετεχόντων να διατηρήσουν προσωπικά ορισμένα στοιχεία που τυχόν εκτίθενται μέσω των διαδικασιών και της καταγραφής των δεδομένων.

6.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Για την επιτυχή χρήση του ερωτηματολογίου και της επιβεβαιωμένης ορθότητας των ερωτήσεων, υλοποιήθηκε μια πρώτη πιλοτική συνέντευξη στο μέλος που εξ αρχής εξέφρασε την επιθυμία να προσφέρει και να βοηθήσει σε κάθε βήμα την έρευνα (εφεξής συμμετέχων “Θ”). Με το πέρας της

πρώτης συνέντευξης, οι μικρές τροποποιήσεις συνετέλεσαν σε μια προσεγμένη και διακριτική χρήση της προσωπικής επικοινωνίας συναισθημάτων και σκέψεων των υποψηφίων. Τα άτομα κατηγοριοποιήθηκαν σύμφωνα με την έκφραση ενδιαφέροντος κι εμπειρίας σε καλλιεργητικές και οικολογικές πρακτικές, την ατομική τους τοποθέτηση για περιβαλλοντικά ζητήματα, ώστε να ειδωθούν τα κοινά σημεία εστίασης σε εκπαιδευτικό και πληροφοριακό πλαίσιο, καθώς και προσωπικές προτάσεις ή ανάγκες υπηρεσιών και μηχανισμών. Παράλληλα, ρωτήθηκαν για τους ατομικούς στόχους που θέλουν να κατακτήσουν με τη συμμετοχή τους, ώστε να αναζητηθούν τα οφέλη, η αξία των δράσεων και να μετρηθούν στο τέλος η κάλυψη αυτών των αναγκών και τα αναδυόμενα επιπλέον οφέλη. Τέλος, αναζητήθηκε η σχέση τους με τα υπόλοιπα μέλη, σε μια προσπάθεια καταγραφής των δικτύων των ανθρώπων στο αρχικό σημείο εξαγωγής ποιοτικών δεδομένων και προτού εμπλακούν στις συλλογικές δράσεις (W3).

Η δημιουργία και ταξινόμηση των βασικών προφίλ των συμμετεχόντων, διαμορφώθηκε και μέσω διαγράμματος αράχνης, όπου οι συνεντευξιαζόμενοι κλήθηκαν να τοποθετήσουν τους εαυτούς τους σε σχέση με τις προτεραιότητες που δίνουν σε περιβαλλοντικές ανάγκες. Σκοπός του ήταν να αυτοαξιολογηθούν τα άτομα, να εντοπίσουν μες στις δράσεις θετικό αντίκτυπο στις συμπεριφορές τους και να εκφράσουν την στάση τους (Ερ.Υπ.1 & Ερ.Ερ.1). Με την επιλογή θέσεων από 1 έως 5, έγινε εφικτή η δημιουργία μετρήσιμων δεδομένων. Εκτέθηκαν σε έξι προτάσεις - θέσεις, οι οποίες αποσκοπούν σε διαφορετικές διαστάσεις συμπεριφορών και χαρακτηρίζονται από εσωτερική αντίφαση ή και εκ πρώτης όψεως μη αλληλένδετη σχέση με άλλες:

1. Οικολογικές πρακτικές με αίσθημα προσωπικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον.
2. Η επιβολή ή κύρωση από μια κρατική ή υπερκρατική εξουσία ως το (αναγκαίο) μέσο προβολής οικολογικών πράξεων.
3. Ο βαθμός προτεραιότητας που δίνει κάθε συμμετέχων στον εαυτό του σε σχέση με το περιβάλλον.
4. Η ανθρωποκεντρικότητα των πράξεων της καθημερινότητας σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον.
5. Σχέση ανθρώπου - φύσης με βαρύτητα στο περιβάλλον.
6. Εντοπισμός βιοφιλίας και αξίας φυσικού περιβάλλοντος.

Η πρώτη θέση, τοποθετείται προς επιβεβαίωση των κριτηρίων δειγματοληψίας, συμπληρωματικά προς την συνέντευξη, αλλά και για την συσχέτιση με τη δεύτερη θέση της επιβολής. Η δεύτερη θέση, επιχειρεί να προβληματίσει τους συμμετέχοντες ως προς το βαθμό αναγκαιότητας που κρίνουν ότι διατρέχει μια πρακτική επιβολής ή και προστίμων με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και την διαιώνιση οικολογικών συμπεριφορών. Έπειτα, η τρίτη θέση στοχεύει στον προβληματισμό της ατομικής ευθύνης και της ιδεολογικής τοποθέτησης, όπου οι πράξεις χαρακτηρίζονται από προσωπικές αξίες και νοήματα (Κοντοδήμας, 2013 ; Riechers, 2016 ; Tang, 2013). Στη συνέχεια, οι θέσεις 4 και 5, ενέχουν μια αντίφαση και μια σχέση αλληλοαποκλεισμού, καθώς η βαρύτητα ζητείται να πέσει είτε στις ανθρώπινες ανάγκες, είτε στην προάσπιση του φυσικού περιβάλλοντος. Εδώ επιχειρείται η ανάδειξη των σχέσεων ανθρώπου - φύσης, μέσω μιας κατάστασης (situation awareness), όπου καλούνται να μοιράσουν ή και να ισορροπήσουν τις επιλογές τους (Endsley, 2011). Τέλος, η έκτη ερώτηση αντιδιαστέλλεται της τρίτης και λειτουργεί όπως στο παραπάνω ζεύγος, σε μια ζυγαριά μονάδων. Η βιοφιλία, αποτελεί ιδεολογική προσέγγιση με όρους απόλυτου σεβασμού και αγάπης προς το περιβάλλον, αναγνωρίζοντας τη συμβιωτική σχέση όλων των όντων και καθρεφτίζει ένα όραμα βιώσιμης και οικολογικής ευημερίας (Beatley, 2010). Το συγκεκριμένο διάγραμμα αξιοποιήθηκε αρχικά ως προφίλ συμμετεχόντων κι ως εργαλείο εντοπισμού αλλαγής στάσης ακολουθώντας το ψυχολογικό διάγραμμα των τύπων του σχετίζεσθαι (Καλαϊτζάκη, Α., 2009).

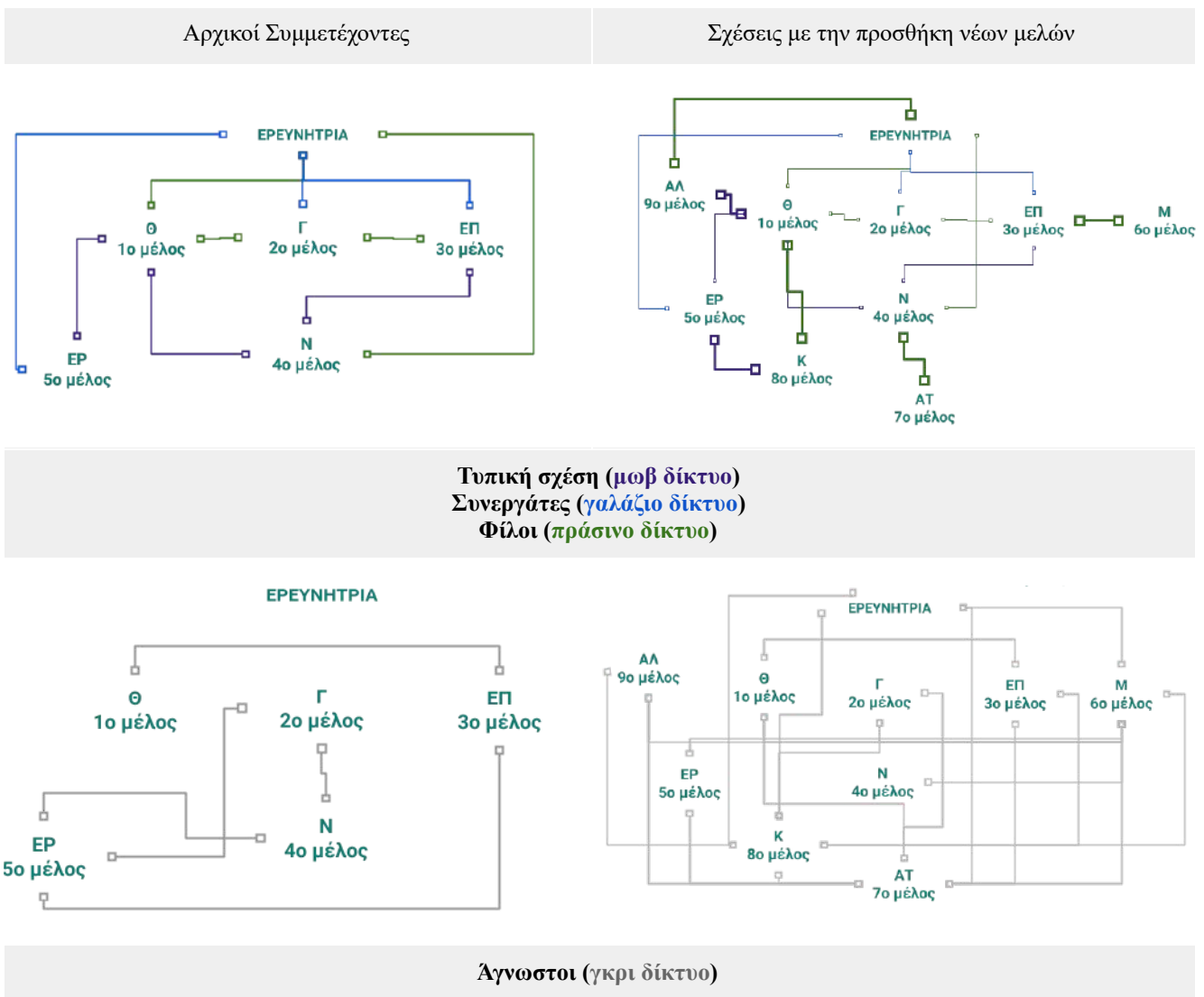
6.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια

6.2.1. Προφίλ Συμμετεχόντων

Δειγματοληψία Ευκολίας

Οι συμμετέχοντες που αποτέλεσαν την αρχική ομάδα ήταν πέντε (εφεξής Θ, Γ, ΕΠ, Ν και ΕΡ), με ηλικιακό εύρος 21-31, τόπο διαμονής την συγκεκριμένη γειτονιά και γνωρίζονται σε ένα βαθμό με την ερευνήτρια, αλλά και ορισμένοι μεταξύ τους στα πλαίσια τυπικής γειτνίασης και κοινών γνωριμιών. Επιπροσθέτως, σημαντική απόρροια της επιλογής υποψηφίων με προϋπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις, αποτέλεσε η προσέλκυση νέων μελών. Μοιράζοντας τον ενθουσιασμό τους με γνωστούς και φίλους, επέκτειναν την αξία του εγχειρήματος προσκαλώντας τέσσερα ακόμη ενεργά μέλη στα αρχικά στάδια αλλά και στην πορεία των δράσεων: Μ (μέλος από 8/11/2020), Κ (μέλος από 15/11/2020), ΑΤ (μέλος από 16/11/2020) και ΑΛ (μέλος από 17/11/2020). Το ηλικιακό εύρος παρέμεινε σταθερό, πλην του μέλους Κ με ηλικία 51-61. Με σκοπό την ευρύτερη κατανόηση των σχέσεων των ατόμων εντός της ομάδας, οργανώθηκαν πίνακες κατά τους οποίους διαφαίνονται όλες οι κοινωνικές σχέσεις και η έλλειψη αυτών.

Εικόνα 7: Σχέσεις μεταξύ μελών στην αρχική ομάδα & προσθήκη νέων - κοινωνικά δίκτυα

Στην αριστερή κολώνα, βρίσκεται το δίκτυο των πέντε πρώτων μελών, καθώς και το εκάστοτε ύφος των διαπροσωπικών σχέσεων που προϋπήρχαν της έρευνας. Το δίκτυο τυπικών σχέσεων μεταξύ συμμετεχόντων σκιαγραφήθηκε με μωβ χρώμα, το δίκτυο συνεργατών με γαλάζιο, ενώ το δίκτυο των πιο στενών σχέσεων με πράσινο. Στη δεξιά κολώνα, συμπληρώνονται τα νέα μέλη και τα δίκτυα σχέσεων που έχουν με τα πρώτα. Η κατηγορία σχέσεων έγκειται στις δηλώσεις των ίδιων των ατόμων και διαμορφώθηκε γραμμικά για την γενικότερη κατανόηση της δυναμικής της ομάδας όπου οργανώνεται ισότιμα, λαμβάνοντας υπόψη τα επίπεδα συνεργατικότητας (Baron et al, 1994 ; Martinovsky, 2016). Τέλος, ακολουθούν οι ίδιοι πίνακες με τα δίκτυα ελλείπει σχέσεων (άγνωστοι - γκρι δίκτυο), ώστε να κατανοηθούν οι δυνατότητες νέων διεπαφών.

Όπως γίνεται κατανοητό δεν γνωρίζονται όλοι μεταξύ τους. Δύο μέλη (Μ, ΑΤ) αρχικά γνώριζαν μόνο το μέλος που τα προσκάλεσε (ΕΠ και Ν αντίστοιχα), ενώ το όγδοο και ένατο μέλος (Κ, ΑΛ) γνωρίζουν από έναν ακόμη μέλος (Θ, ΕΡ και Θ, ερευνήτρια αντίστοιχα). Αυτές οι σχέσεις τονίζονται, ώστε να επιχειρηματολογηθεί κατά την πορεία των δράσεων, η επιλογή των κριτηρίων δειγματοληψίας. Με λίγα λόγια, διαμορφώνεται μια ομάδα ανθρώπων, μικτών επιπέδων σχέσεων, ως δικλείδα ασφαλείας και υποστηρικτικό μέσο διαχείρισης πιθανών κρίσεων που τυχόν προέκυπταν ανάμεσα σε εντελώς άγνωστα άτομα. Παράλληλα, σκιαγραφείται το επιχείρημα πως οι τυπικές σχέσεις μεταξύ ορισμένων μελών δεν είναι η γενική και βασική κατηγορία σκέψης, όσο σε κάποιο βαθμό η απόρροια μιας τοπικότητας, δηλαδή της γειννίαςσης, η οποία και χαρακτηρίζει το επιχείρημα.

Δειγματοληψία Κρίσιμης Περίπτωσης

Εκκινώντας από την δημιουργία προφίλ και βασικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων γίνεται εφικτή η δημιουργία στοχευμένων υπηρεσιών με γνώμονα την κάλυψη των ατομικών και ομαδικών αναγκών. Αρχικά, κανένα μέλος δεν δήλωσε καλλιεργητικά έμπειρο. Ωστόσο, 2/9 μέλη δήλωσαν πως πράττουν με οικολογικό πρόσημο και δοκιμάζουν καλλιεργητικές πρακτικές ως αρχάριοι, ενώ άλλοι 4/9 θεωρούν τους εαυτούς τους ευαισθητοποιημένους με γενική ενημέρωση και κατανόηση σχετικά με περιβαλλοντικά προβλήματα. Τέλος, 3/9 συμμετέχοντες δεν δείχνουν να γνωρίζουν και να ενδιαφέρονται εστιασμένα για όλα τα παραπάνω. Αντίστοιχα προς την απειρία που χαρακτηρίζει το δείγμα, οι συμμετέχοντες διαχωρίζονται σε αυτούς με: α) θετική διάθεση για ενασχόληση με ομαδικές δράσεις στα πλαίσια της έρευνας 5/9 και β) 2 άτομα εκφράζουν δεκτικότητα και ουδετερότητα.

Η ατομική ιδεολογική τοποθέτηση των ατομικών συνεντεύξεων αναδεικνύει τρεις τάσεις:

- α) Μια ανθρωποκεντρική στάση, με επιλεκτικές πρακτικές και άρνηση για ατομική επίπτωση των πράξεων (Θ, Γ).
- β) Μια ανθρωποκεντρική στάση με έμφαση στον εαυτό, αλλά παράλληλη την προσπάθεια θετικών πρακτικών (ΕΠ, Κ).
- γ) Μια φυσιολατρική τάση ανθρώπων που μεγάλωσαν στην πόλη, με ταυτόχρονη προτεραιότητα στον εαυτό και μοναδική οικολογική πρακτική την φροντίδα ανθέων στο σπίτι (Μ, ΑΛ).
- δ) Μια βιοφιλική τάση, με αναγνώριση της αξίας του περιβάλλοντος και τεκμηριωμένη πληροφόρηση (ΕΡ, Ν, ΑΛ).

Έπειτα, τα άτομα τοποθέτησαν τους εαυτούς τους με μονάδες ταύτισης και προσέγγισης των ζητημάτων που θίχτηκαν και παραπάνω, από 1 (μικρότερη δυνατή προτεραιότητα) έως 5 (μεγαλύτερη δυνατή προτεραιότητα). Οι μονάδες αυτές οπτικοποιήθηκαν και μετρήθηκαν αθριστικά ως κατηγορίες προτάσεων, ως ατομικές προσεγγίσεις, αλλά και συνδυαστικά, καθώς τοποθετήθηκαν θέσεις που χαρακτηρίζονται από αντίθεση ή αντίφαση σε σχέση με τις υπόλοιπες. Η πρώτη

αποτύπωση του γραφήματος αράχνη δείχνει ποικίλες κατευθύνσεις και στάσεις, χωρίς άκρα ούτε προς την θετική πλευρά (5) ούτε προς την αρνητική (0), ενώ οι συμμετέχοντες κλίνουν κυρίως προς τις ανθρώπινες και ατομικές ανάγκες.

Διάγραμμα αράχνη 8: Προφίλ Συμμετεχόντων - Ατομική Έκφραση Θέσης

Παράλληλα, παρατηρείται αυξημένη η δήλωση ότι δίνεται προτεραιότητα στο περιβάλλον (6/9 μέλη βαθμολόγησαν με 3 ή 4 μονάδες και συνολικό σκορ 32), αλλά τα ίδια άτομα βαθμολόγησαν χαμηλότερα τις οικολογικές τους συμπεριφορές. Οι οικολογικές πράξεις ευθύνης είναι η επιλογή με το συνολικά χαμηλότερο σκορ μονάδων (24) κι αμέσως μετά είναι η επιλογή της προτεραιότητας στο περιβάλλον (28). Οι αποκρίσεις των συνεντεύξεων σε κάποια σημεία αντιφάσκουν με τις δηλώσεις του γραφήματος, οπότε μπορούν να θεωρηθούν ως ανάγκες, τάσεις ή βλέψεις κι αναμένεται να αναλυθούν στο τελικό διάγραμμα (W11).

Ατομικές Στοχοθεσίες & Οφέλη Δράσεων

Κάθε άτομο εξέφρασε ιδιαίτερες και διαφορετικές ανάγκες και προσδοκίες για το εγχείρημα, οι οποίες έγιναν και οι στόχοι των δράσεων και των μηχανισμών. Όλα τα μέλη αναφέρθηκαν στην ανάγκη συμβουλευτικής & πληροφόρησης (9/9), ενώ οι περισσότεροι στόχευσαν στην προσωπική ανάπτυξη & εκμάθηση (6/9). Το κομμάτι της κοινωνικοποίησης & εμπειρίας (5/9) εμφανίστηκε ως όφελος που κατακτάται από τέτοιου είδους δράσεις, ενώ παίγνια & ανταγωνισμός (3/9) απασχόλησαν λιγότερο σε πρώτη φάση. Στα ίδια επίπεδα, η επαφή με τη φύση (6/9) και η κατανάλωση των φυτών (5/9) φάνηκαν απτοί στόχοι, όπως και η ίδια η προσφορά & καλές πρακτικές (5/9) που επεκτείνονται μέσω πράσινων εγχειρημάτων, βρήκαν θετικούς υποστηρικτές. Τέλος, η ψυχολογική ενδυνάμωση (4/9) ως στόχος και ατομικός σκοπός ορισμένων μελών, υπήρξε σημείο που κατηύθυνε τις δράσεις.

Παράλληλα, για κάθε μέλος δημιουργήθηκε καρτέλα ατομικών στόχων σχετικά με τα φυτά, τις δράσεις, τις προσδοκίες εντός ομάδας, εν μέσω ψηφιακότητας, καθώς και ορισμένων στοιχείων τα οποία μπορούν να συμβάλουν στην ομαδική διάσταση των δράσεων:

- 1) Το μέλος Θ είναι IT, επιθυμεί ένα μέρος να συζητάει ως μέλος κάτι μεγαλύτερου, αναγνωρίζει ως βασική αξία την ψυχολογική ικανοποίηση από το εγχείρημα και δηλώνει: *“ίσως να έβαζα κι εγώ το λιθαράκι μου με το να βάλω κάποια φυτά που θα βελτιώσουν κι εμένα, την καθημερινότητά μου και το περιβάλλον που ζω”*.
- 2) Το μέλος Γ είναι επίσης IT, επικοινωνιακός, βρίσκει την φροντίδα φυτών ως ένα νέο χαριτωμένο χόμπι, αναμένει την ομαδικότητα και το αίσθημα παρέας, ενώ θεωρεί πως *“δεν θα λύσει το πρόβλημα σε μικρή κλίμακα”*.
- 3) Το μέλος ΕΠ είναι *“παιδί της πόλης”* με μεγάλη εμπειρία εξορμήσεων σε φυσικά τοπία ως πρόσκοπος, επιθυμεί να μάθει, να παίζει και παρουσιάζει συναισθηματική άρνηση για ερεθίσματα και συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.
- 4) Το μέλος Ν είναι φοιτήτρια ψυχολογίας, δυναμική προσωπικότητα, βρίσκει πολλά οφέλη στη δράση και επιδιώκει την ομαδικότητα, ενώ εκτιμά πολύ την δια ζώσης και κατά πρόσωπο επικοινωνία ακόμη κι αν βλέπει οφέλη ως προς την ασύγχρονη ψηφιακότητα.
- 5) Το μέλος ΕΡ μεταπτυχιακή απόφοιτος, με επιθυμία ανάληψης ευθυνών, συγκρατημένος χαρακτήρας και θέλει να μάθει για να ακολουθήσει πρακτικές της γιαγιάς της, να δει προσωπική πρόοδο και ανταγωνιστεί την ομάδα.
- 6) Το μέλος Μ είναι φοιτήτρια, αντιλαμβάνεται τη δράση ως ένα χαλαρό πλαίσιο κοινωνικοποίησης, αγαπά τα άνθη και αναζητά ένα εύκολο και πρακτικό εργαλείο, ώστε να να ανθίσουν τα φυτά της.
- 7) Το μέλος ΑΤ είναι αθλητής, ευχάριστη προσωπικότητα που παίρνει σοβαρά τη δράση για να συνεχίσει να εξελίσσει μετά την έρευνα τις διαδικασίες, καθώς έχει θέσει ως στόχο την διατροφική *“ανεξαρτησία”*. Όσον αφορά την απόσταση θεωρεί πως *“μειώνει το εγχείρημα και δεν συγκρίνεται με το δια ζώσης”*.
- 8) Το μέλος Κ είναι μητέρα του μέλους Θ, έχει απόψεις και θέλει να ενθαρρύνει και να μοιραστεί γνώσεις, παρόλο που παρουσιάζει ανασφάλεια προς τη χρήση κι επικοινωνία μέσω ψηφιακών εργαλείων.
- 9) Το μέλος ΑΛ μεγάλωσε σε επαρχία κι επιθυμεί να φέρει τη φύση στο μπαλκόνι της μέσω μικρών και ρεαλιστικών προσδοκιών, όπου παράλληλα θα βοηθήσει. Παρουσιάζει ουδέτερη στάση απέναντι στους στόχους για την ομαδική προσπάθεια.

Όσον αφορά το ψηφιακό εργαλείο, τα μέλη μοιράστηκαν ισόποσα ως προς τα τρία επίπεδα επιθυμητής χρήσης: α) Επιθυμία αυξημένης χρήσης (Θ, Γ, ΕΡ), β) Επιθυμία χρήσης ως λειτουργικό - προνοητικό εργαλείο (ΕΠ, Μ, ΑΛ) και γ) ως Αναγκαίο κακό (Ν, Κ, ΑΤ), ενώ μόνο ένα μέλος (Κ) δεν δήλωσε άνεση χρήσης ψηφιακών εργαλείων.

6.2.2. Εμπόδια κατά την Επιλογή & Προετοιμασία Συμμετεχόντων

Πολλά άτομα με επιθυμία συμμετοχής και ειδικοί δίστασαν να συμμετέχουν λόγω:

- α) συναισθηματικής ανασφάλειας εμπλοκής & φόβου προσωπικής αποτυχίας,
- β) ανασφάλειας διαχείρισης της απόστασης και της ψηφιακότητας, καθώς και
- γ) COVID-19 που συνεπάγεται πίεση, στρες, και γενικότερη ανασφάλεια παραμονής μέχρι την ολοκλήρωση των δράσεων.

Αυτό εντοπίστηκε κυρίως σε άτομα σε μεγάλα ηλικιακά εύρη (40+) και άτομα που διαμένουν έναν και δύο Δήμους μακριά και φοβούνταν την χρήση των ΜΜΜ για την μετακίνηση από και προς τον κήπο.

7. ΒΗΜΑ 2ο: ΥΛΙΚΑ ΚΗΠΟΥ

Στο πρώτο στάδιο, αυτό του Συντονισμού, ακολουθεί το δεύτερο βήμα επιλογής των υλικών πόρων, όπου ελέγχθηκαν εργαλεία, άνθη, πληροφορίες και διαθεσιμότητα, σε συνεργασία με τους ειδικούς της ομάδας. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, στο επίπεδο της ανάλυσης των ζητημάτων εμπειρικής διαπραγμάτευσης (2.2.4), η δόμηση ενός ρεαλιστικού πλαισίου που ταιριάζει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ομάδας και τόπου, οφείλει να λάβει υπόψη του οικονομικούς περιορισμούς στον διαμορισμό της σοδειάς, χρήση ιθαγενών φυτών, καθώς και τεχνική αρτιότητα (Ανθοπούλου, 2012 ; Benson et al, 2016 ; Camps-Calvet et al, 2016 ; Cox, 2011 ; Ernstson et al, 2010 ; Fox-Kämper et al, 2016 ; Heller et al, 2016 ; Kemp et al, 2011 ; Pourias).

Κατέστη εξαρχής σκόπιμη η χρήση χαμηλών πόρων, με αξιοποίηση απλών εργαλείων και μη τοξικών λιπασμάτων. Ουσιαστικά, αναζητήθηκαν βιώσιμες και απλές λύσεις, χωρίς ιδιαίτερο εξοπλισμό, λόγω της μικρής εμπειρίας των συμμετεχόντων, αλλά και για πρακτικούς λόγους αυτοσυντήρησης του έργου σε περίπτωση αναγκαστικής απόστασης και κολυμάτων λόγω COVID-19. Τα φυτά που επιλέχθηκαν και προτάθηκαν προς καλλιέργεια, ήταν λαχανικά και βότανα χειμερινής σποράς με μήνα φύτευσης τον Οκτώβρη, στο ξεκίνημα της συμμετοχικής έρευνας δράσης. Να σημειωθεί εδώ, πως ο αρχικός σχεδιασμός επέτρεπε συγκαλλιέργεια φυτών και τοποθέτηση στον ίδιο χώρο, στοιχείο που αναπροσαρμόστηκε για τις ξεχωριστές ανάγκες κάθε υποκειμένου, με ποικιλία επιλογών και την προσπάθεια συμπερίληψης κάθε ιδιαιτερότητας.

Τα κριτήρια επιλογής αποτέλεσαν τους κύριους άξονες επιτυχημένης καλλιέργειας, σύμφωνα με τις επιθυμίες των συμμετεχόντων, τις δυνατότητες και τη διαθεσιμότητα υλικών και χώρων. Ο βαθμός δυσκολίας καθορίστηκε σύμφωνα με τις λοιπές απαιτήσεις του κάθε φυτού και όπως επιβεβαιώθηκε από τους γεωπόνους που συνεργάστηκαν για την υλοποίηση του πειράματος. Τα υποψήφια φυτά που προτάθηκαν στην ομάδα χρειάστηκαν ελάχιστη ανθρώπινη υποστήριξη (δυσκολία:1,2). Λαμβάνοντας, παράλληλα, υπόψη την εποχικότητα των φυτών και τις πιέσεις της πόλης (συνθήκες έκθεσης στον ήλιο, καυσαέριο), ακόμη και η λεβάντα, το ραπάνι, η ρίγανη και το σπανάκι ως φυτά δυσκολίας δύο, διευκόλυναν σε άλλες πτυχές φροντίδας τους συμμετέχοντες. Τα λιπάσματα ήταν ενδεικτικά ανά φυτό και κυρίως για ενημερωτικούς σκοπούς, σε σχέση με πιθανές αλλοιώσεις και ασθένειες που θα τα κατέβαλαν κατά την ανάπτυξη ή την επιθυμία μελλοντικής εξέλιξης της μορφής των δράσεων και του επιπέδου καλλιεργητικών τεχνικών. Τέλος, η διάρκεια ανάπτυξης και κατανάλωσης, διαμορφώθηκαν σε σχέση με τις προσδοκίες και την υπομονή του κάθε φροντιστή, καθώς και με τους σύντομους χρόνους που απαιτούσε το εγχείρημα (W4-10, βλ. [Χρονοπρογραμματικός Σχεδιασμός](#)).

Έπειτα, η αξιοποίηση ειδικών, οι οποίοι καλούνται να υποστηρίξουν συμβουλευτικά όπου το επιθυμεί και το ζητά η ομάδα, επιλέχθηκε ως μηχανισμός για την ασφαλέστερη και αποδοτικότερη ένταξη γεωργικών πρακτικών σε μια ομάδα ανθρώπων που λειτουργεί με άξονα τη χειραφέτηση και την ενδυνάμωση (Ανθοπούλου, 2012 ; De Bon et al, 2010 ; Κουτσούκος κ συν, 2007 ; Kemp et al, 2011 ;

Mees, 2018). Ο ρόλος των ειδικών γεωπόνων ορίστηκε ως συμπληρωματικός των πληροφοριών και γνώσεων που χτίζονται εντός ομάδας, αλλά και κυρίως, ψυχολογικής ενθάρρυνσης και βεβαιότητας πως δεν θα ζημιωθούν φυτά από λανθασμένους χειρισμούς κατά τη φροντίδα. Η απλή παρατήρηση κι επέμβαση μόνο εφόσον ζητηθεί, σε στοιχειώδη ζητήματα, καθιστά την ύπαρξη των γεωπόνων ως απλό μηχανισμό και όχι ως παράγοντα χειρισμών, ως κριτήριο τακτικής αυθεντικότητας των ευρημάτων.

7.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Αρχικά, διεκπεραιώθηκε βιβλιογραφική μελέτη γεωπονίας, ανάλυση κειμένων σε ψηφιακούς ιστοτόπους¹⁹ με περιβαλλοντικό περιεχόμενο και βίντεο²⁰ καλλιεργητικών πρακτικών, για την καλύτερη δυνατή κατανόηση και πληροφόρηση σχετικά με τα υποψήφια φυτά καλλιέργειας, τις τεχνικές και δυνατότητες που οφείλουν να ληφθούν υπόψη. Παράλληλα, υλοποιήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις γεωπόνων για τον εντοπισμό κι αξιολόγηση των συνεργατών που θα υποβοηθούσαν το τεχνικό μέρος της συμβουλευτικής. Η προσέγγιση και η εστίαση του διαλόγου αφορούσαν επαγγελματικές συμβουλές και αξιολόγηση του υλικού που είχε προετοιμαστεί από την ερευνήτρια. Παράλληλα, αναζητήθηκε η πρόθεση και επιθυμία συμβολής, καθώς οι συνεργάτες θα προσφέρουν άμεση και συνεχή συμβουλευτική υποστήριξη στους φροντιστές του κήπου.

7.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια

7.2.1. Συμβουλευτική Ειδικών

Προφίλ Γεωπόνων

Η ομάδα συνεργατών απαρτίστηκε από δύο γεωπόνους με καλλιεργητική εμπειρία σε επίπεδο δράσεων και εργαστηρίων και πρόθεση συμμετοχής με γνώμονα την προσωπική ανάπτυξη & εμπειρία. Το ένα μέλος κατέχει Διδακτορικό επίπεδο γνώσεων (PhD) και το άλλο Προπτυχιακό επίπεδο γνώσεων (BSc). Η προσέγγιση πραγματοποιήθηκε μέσω ψηφιακών πλατφορμών και δημόσιας αναζήτησης ενδιαφερομένων.

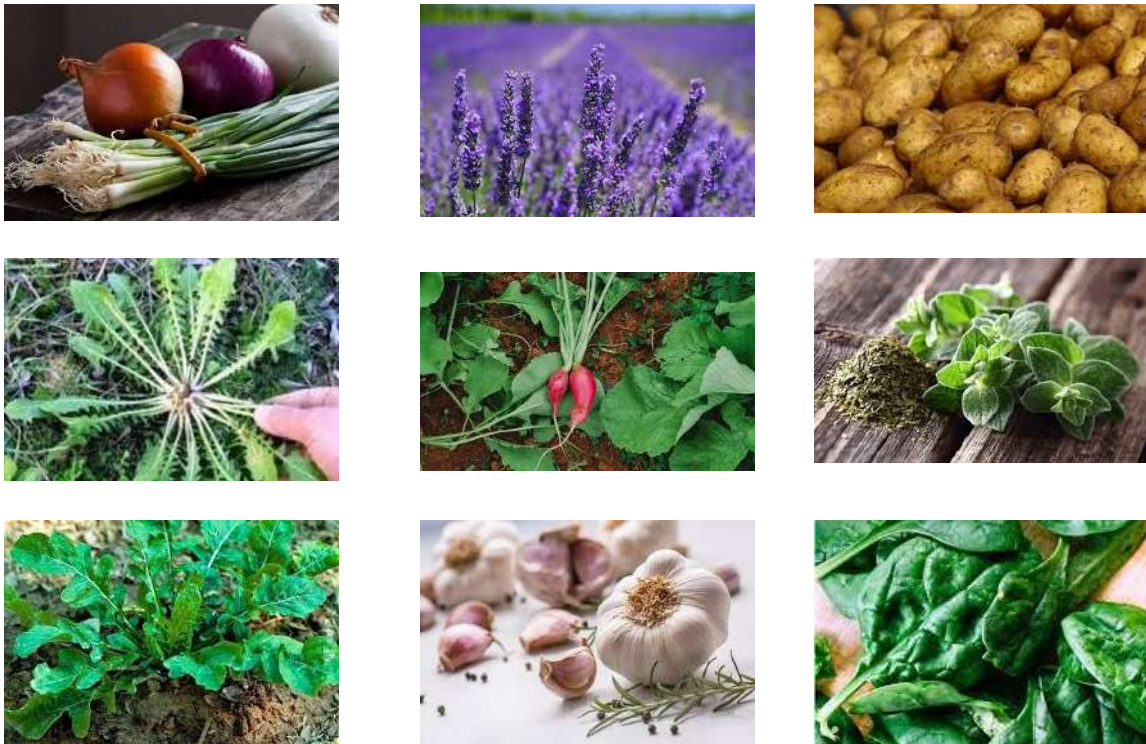
Τεχνικά Σημεία

Σε αυτό το επίπεδο, συγκεντρώθηκαν και επιβεβαιώθηκαν βασικοί μηχανισμοί σύμφωνα με τα τεχνικά σημεία που μελετήθηκαν στο κεφάλαιο 1 και 3 (βλ. [Τεχνικά Σημεία Αξίας προς Διατήρηση](#)), αλλά και σύμφωνα με την διαθεσιμότητα σε πόρους, ανθρώπινο κεφάλαιο, συνθήκες και απαιτήσεις. Οι απαντήσεις των γεωπόνων και η επιβεβαίωση της επάρκειας πληροφοριών, αποτέλεσαν το θεμέλιο των μετέπειτα κινήσεων. Χαρακτηριστικά, καλύφθηκαν η μορφή του κήπου, η οποία ορίστηκε ως ιδιωτική, αλλά και τα μέσα επίτευξης, που αφορούν στην προετοιμασία των συμμετεχόντων για τη διαχείριση των φυτών. Οργανώθηκαν οι κατάλληλες πληροφορίες κι εκπαιδευτικό υλικό για το σεμινάριο, το εργαστήριο και την ανάρτηση κειμένων στην πλατφόρμα. Η επικοινωνία με ειδικούς, οι συνεντεύξεις και η μελέτη του συγκεντρωμένου υλικού προς ανατροφοδότηση, έλαβαν υπόψη

¹⁹ <https://www.facebook.com/groups/ecocommunitiesaroundgreece/>, <https://www.facebook.com/groups/environmentandclimateneeds/>, https://www.facebook.com/ftiagno.monosmou/?ref=page_internal, <https://www.facebook.com/peliti.community/>

²⁰ https://www.facebook.com/mistikakipou/videos/?ref=page_internal, <https://www.mistikakipou.gr/>

παράγοντες, όπως η απειρία σε παρόμοια εγχειρήματα από μέρους ομάδας και ερευνήτριας, όπου μια μεγάλη κλίμακα ίσως πρακτικά να προξενούσε εμπόδια έναντι απόδοσης, κι επομένως ένα μικρό πλήθος φυτών και χρήση γλαστρών με σπόρους φαίνεται πιο πρακτική. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό, πως η ομάδα κλήθηκε να επιλέξει τα φυτά της αρεσκείας της από λίστα εννέα λαχανικών, σύμφωνα με ποικίλες παραμέτρους που δόθηκαν για τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του κάθε λαχανικού. Τα λαχανικά, ανάλογα με τις συνθήκες ευζωίας, και σύμφωνα με τους ειδικούς, θα φυτευόνταν σε σειρά ή απομακρυσμένα σε χωριστές γλάστρες, ανάλογα με τις ανάγκες σε πότισμα κι έπειτα θα ελέγχονταν σε βάρδιες, αλλά και ομαδικά μέσα στην εβδομάδα. Τα στοιχειώδη φυτά επιλογής ήταν τα εξής:

Εικόνα 8: Υποψήφια φυτά προς καλλιέργεια

Το κρεμμύδι, όπως και το σκόρδο με δυσκολία βαθμού 2, απαιτεί πότισμα περίπου 2 φορές την εβδομάδα, χρειάζεται ηλιόλουστη θέση, με αναγκαία την αποστράγγιση και καταναλώνεται οποτεδήποτε με κόψιμο των κορυφών. Αντίστοιχα και το ραδίκι, το οποίο είναι ακόμη πιο εύκολο και αντέχει στο κρύο, είναι εύκολη και επιθυμητή επιλογή, καθώς αναπτύσσεται εύκολα και δεν αρρωσταίνει. Ένα ακόμη λαχανικό που αντέχει στο κρύο είναι και το σπανάκι, το οποίο, με δυσκολία βαθμού 2, απαιτεί πότισμα περίπου 2 φορές την εβδομάδα, χρειάζεται ημισκιά, καθότι έχει ευαίσθητα φύλλα τα οποία δεν πρέπει να βρέχονται, αναπτύσσεται εύκολα και καταναλώνεται προτού ανθίσει. Έπειτα, λεβάντα και ραπάνι, με δυσκολία βαθμού 2, απαιτούν πότισμα περίπου 1 φορά την εβδομάδα, χρειάζονται θέση σε ημισκιά, χωρίς υγρασία και καταναλώνονται σε λίγες εβδομάδες. Η ρίγανη και η ρόκα, με δυσκολία βαθμού 1, απαιτούν πότισμα 1, 2 και 4 φορές την εβδομάδα αντίστοιχα, χρειάζονται θέση σε ημισκιά, χωρίς υγρασία και καταναλώνονται σε λίγες εβδομάδες. Η περίπτωση της πατάτας, αν και με μεγάλη διάρκεια αναμονής (2-3 μήνες), επιλέχθηκε καθώς έχει μηδαμινή δυσκολία φύτευσης και φροντίδας, καθώς οι συνθήκες ενός σπιτιού της επιτρέπουν να βλαστήσει από το ντουλάπι και χωρίς χόμα στα αρχικά στάδια. Τα λαχανικά αυτά, επιλέχθηκαν σε σχέση με δυνατότητες, ανάγκες και στόχους της ομάδας, τα οποία ήταν μετρήσιμα:

- κάθε εμπλεκόμενος φροντίζει κατά μέγιστο αριθμό 3 φυτά
- ποικιλία φυτών με περιορισμό στα 9 είδη

- στόχος η πλήρης ανάπτυξη στο χρόνο του είδους του φυτού (σοδειά)
- φροντίδα μέσω ατομικού προγράμματος
- Με τη φύτευση, κάθε εβδομάδα καταγραφή προόδου με φωτογραφία (διάρκεια 6 εβδομάδων)

Καινοτομίες & Τεχνικές Χαμηλών Πόρων

Τέλος, οργανώθηκαν τα επιλεγμένα εργαλεία και υλικά χαμηλών πόρων, με βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις, όπως αναφέρθηκαν και παραπάνω. Οι επιλογές δεν αποστερούν από τους συμμετέχοντες την συμμετοχή, καθώς δεν απαιτούν ειδικές δεξιότητες, εξοπλισμό ή αγορά υλικών. Αξιοποιούνται κυρίως τα διαθέσιμα μέσα και η δυνατότητα διαμοιρασμού και ανταλλαγής βλαστών και σπόρων.

Απαραίτητα Υλικά	Εναλλακτικές Λύσεις Χαμηλών Πόρων
Φυτά	<ul style="list-style-type: none"> ~ Σπόροι ~ Διαθέσιμοι βλαστοί από διαμοιρασμό ~ Προσβάσιμα από το σπίτι : πατάτα, κρεμμύδι
Χώμα & Λιπάσματα	<ul style="list-style-type: none"> ~ Απλό χώμα από δημόσιο χώρο & διαμοιρασμός υλικών ~ Λιπάσματα στο σπίτι: κόκκοι καφέ, τσόφλια αυγών, μπανάνες, ληγμένο γάλα, υπολείμματα τσαγιού, τσόφλια ξηρών καρπών κ.ά.
Σκεύη συντήρησης	~ Γλάστρες, κούπες, μεγάλα δοχεία, χάρτινα κουτιά κ.ά.
Εργαλεία καλλιέργειας	~ Κουτάλια, ψαλίδια, γάντια, απλά εργαλεία κουζίνας

Πίνακας 8: Επιλεγμένα υλικά και εργαλεία χαμηλών πόρων

Ο παραπάνω πίνακας, παρουσιάζει ποικιλία τρόπων εξοικονόμησης και ανακύκλωσης υλικών που υπάρχουν στο σπίτι. Με την τακτική μηδενικής σπατάλης (zero waste), επιχειρείται μια επιπλέον διάσταση οικολογικών πρακτικών που ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες σε εναλλακτικές λύσεις και μέσα αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων, όπου εκπαιδεύονται κι ενθαρρύνονται να λειτουργούν καινοτόμα (Voorberg et al, 2014 ; Willman et al, 2016). Η αξιοποίηση των διαθέσιμων μέσων και τεχνικών, αναπτύσσει νέες ιδέες και δράσεις και επιχειρεί να εμπνεύσει αλλαγές στην οπτική των προϊόντων και του τρόπου κατανάλωσης ή και σπατάλης (FAO, 2007). Εν προκειμένω, αναδύθηκε καινοτομία, όπου το μέλος Θ, πραγμάτωσε την εύκολη δίοδο των νέων βλαστών πατάτας, αξιοποιώντας δύο γλάστρες διαφορετικού μεγέθους και κόβοντας σε τετράγωνα τμήματα τη μικρή, διευκολύνοντας τον έλεγχο της προόδου χωρίς να ανακατευτεί ή σκαφτεί χώμα στην πορεία.

7.2.2. Εμπόδια κατά την Επιλογή & Προετοιμασία Υλικών

Δύο συμμετέχοντες αγνόησαν τις προτάσεις και τους σκοπούς καλλιέργειας λαχανικών κι επέλεξαν άνθη, με αποτέλεσμα: α) αλλαγή λίστας για επιβεβαίωση χαρακτηριστικών από γεωπόνους και β) έλλειψη καταλληλότητας ως προς τους χρόνους που διατίθενται για την έρευνα προς πλήρη ανάπτυξη. Τοιουτοτρόπως, δεν ανταποκρίθηκαν όπως αναμενόταν, παρόλο που δεν υπήρξε καμία δυσαρέσκεια από την πλευρά της ομάδας. Ενδεχομένως, να μην έχει γίνει κατανοητό σε αυτό το επίπεδο πως αυτοσκοπός της έρευνας δεν είναι η πλήρης ανάπτυξη και σοδειά στα χρονικά πλαίσια των 10 εβδομάδων, αλλά ως απόρροια των δράσεων με εντοπισμό της αξίας για το ίδιο το άτομο.

8. ΒΗΜΑ 3ο: ΧΩΡΟΙ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ακολουθώντας το προηγούμενο βήμα, και βρισκόμενοι στο στάδιο Συντονισμού, ένα σημείο το οποίο χρειάζεται να ελεγχθεί προς το ξεκίνημα της Υλοποίησης, είναι αυτό της εύρεσης και διεκδίκησης των χώρων²¹ δράσης. Ο προγραμματισμός της έρευνας, προέβλεπε σε κατεξοχήν δια ζώσης δράσεις, με αξιοποίηση του αστικού χώρου και δη του χώρου καλλιέργειας, με παράλληλη χρήση ενός ψηφιακού.

8.1. Φυσικός Χώρος Καλλιέργειας

Δια τούτου, αρχικό βήμα προετοιμασίας, αποτέλεσε η διερεύνηση περιοχών της Βόρειας Αθήνας, αρχικά από την ερευνήτρια κι έπειτα από την ομάδα στο πιλοτικό στάδιο υλοποίησης. Η επιλογή μιας γειτονιάς στην ευρύτερη περιοχή διαμονής των συμμετεχόντων και της ερευνήτριας, περιόρισαν την αναζήτηση στις περιοχές της Νέας Ιωνίας (Περισσός, Πευκάκια, Ειρήνη, Ιωνία, Καλογρέζα, Αλσούπολη). Σύμφωνα με τον παράγοντα πολεοδομικού ύφους, η γειτονιά χαίρει ανοιχτών χώρων και ιδιωτικών υποδομών, που μπορούν αξιοποιηθούν με ευκολία: τaráτσες, βεράντες, τοίχοι, αυλές ή πεζοδρόμια, υποδομές σε δημόσια κτίρια, πάρκα και κήποι. Παράλληλα, οι οικισμοί της Νέας Ιωνίας είναι μονοκατοικίες προσφυγικού ²²τύπου, με αυλές και διαχωριστικούς πεζόδρομους εσωτερικά των οικοδομικών τετραγώνων, οπότε εκτίθενται στον ήλιο τις περισσότερες ώρες της μέρας κι επιτρέπουν τη χρήση μεγάλων γλαστρών (Τουλούπη & Μαρούγκα, 2010).

Δράση: Περιπλάνηση στις γειτονιές της Νέας Ιωνίας

Την Παρασκευή 16/10/2020 (W3), η ομάδα κινήθηκε στις γειτονιές του Δήμου Νέας Ιωνίας κι επιχείρησε να εντοπίσει τον κατάλληλο χώρο για τη δημιουργία αστικού λαχανόκηπου. Αναζήτησε δράσεις αξιοποίησης δημόσιων χώρων με οικολογικά και αισθητικά πρότυπα, ώστε να εκτιμήσει θετικές - από πλευράς δημόσιας αρχής - προθέσεις και δεκτικότητα για παρέμβαση προς μελλοντική αξιοποίηση της συλλογικότητας. Χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, οι οποίες εξερεύνησαν το Δήμο σε διαφορετική φάση της ημέρας για να ελεγχθεί η προσβασιμότητα σε ήλιο και η υγρασία των χώρων και παράλληλα υλοποίησαν παίγνιο φωτογραφίας. Οι ομάδες απαθανάτισαν χώρους που έκριναν ως κατάλληλους για καλλιέργεια με κριτήρια προσβασιμότητας σε φως, αλλά και χώρους που ήδη παρουσιάζουν άνθη για πιθανή μελλοντική χρήση. Τελική επιλογή του φυσικού χώρου διενέργειας, υπήρξε ο πεζοδρομημένος χώρος μπροστά από το σπίτι της ερευνήτριας (Νέα Ιωνία, πλησίον Σταθμού Τρένου), καθώς αποφάσισαν ότι ένας επιπλέον παράγοντας επιτυχίας ήταν η εμπιστοσύνη. Επομένως, από πλευράς χωρητικότητας, δυνατοτήτων σε κάθετη επέκταση και σχετικά μικρής απόστασης από τα σπίτια των συμμετεχόντων, εκκίνησαν τη δημιουργία συλλογικού κήπου.

²¹ <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

²² <https://www.ionianet.gr/arxitektoniki-klironomia-tis-prosfigikis-neas-ionias/>

Εικόνα 9: Αποτελέσματα δράσης “Περιπλάνηση στις γειτονιές της Νέας Ιωνίας”

Ονομασία συλλογικότητας & φυτών

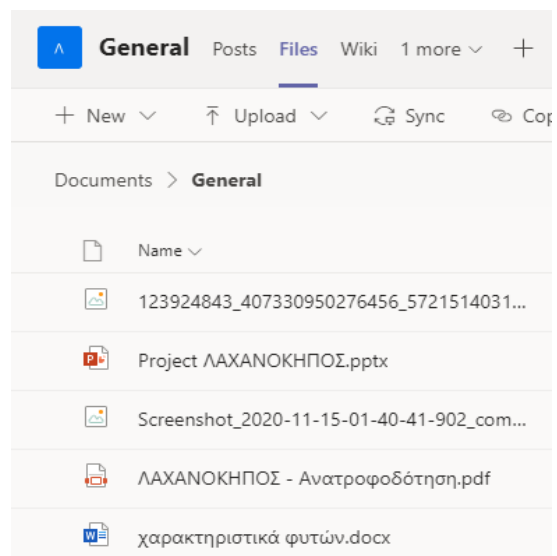
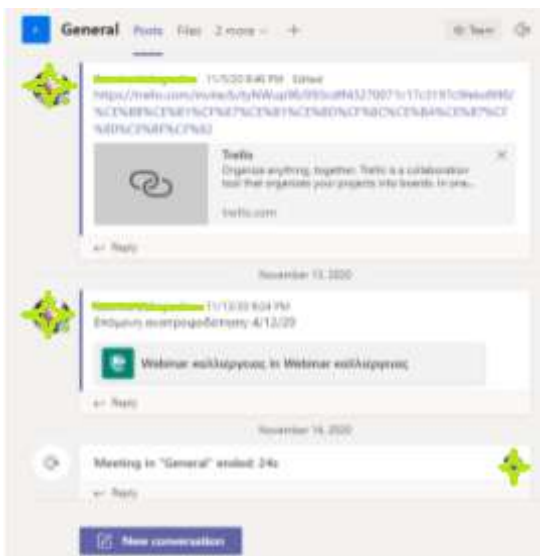
Παράλληλη πρώτες αυτοοργανωτικές δράσεις, αποτέλεσαν η ονοματοδοσία της συλλογικότητας, αλλά και των φυτών του εκάστοτε φροντιστή. Βασικές αξίες και χαρακτηριστικά υπήρξαν η παιγνιοποίηση, η αυτοαναφορά και η ελεύθερη δημιουργική έκφραση των συμμετεχόντων. Οι ονομασίες μπορούσαν να είναι οτιδήποτε επιθυμούν τα μέλη, χωρίς απαγορεύσεις, οι οποίες ενδεχομένως προέκυπταν από την ιδέα της σοβαρότητας μιας διπλωματικής εργασίας. Τοιουτοτρόπως, τα παίγνια αυτά σχεδιάστηκαν με τρόπο που τα άτομα να νιώσουν ότι παράγουν τα δικά τους νοήματα κι ότι γίνονται αποδεκτά. Το όνομα του αστικού κήπου που επιλέχθηκε ήταν “Λαχανόκηπος” και προσέδωσε ένα αίσθημα ενότητας και συλλογικότητας, ενώ η επιλογή ονομάτων των καλλιεργούμενων φυτών από τους φροντιστές τους, προσέφερε εγγύτητα προς τα φυτά τους και αίσθημα προσωπικής ευθύνης και οικειότητας (Ερ.Υπ.1 & Ερ.Ερ.1). Παράλληλη εργασία της ομάδας ήταν η δημιουργία λογότυπου, το οποίο αρχικά σχεδίασαν κι έπειτα ζωγράρισαν με ψηφιακό εργαλείο:

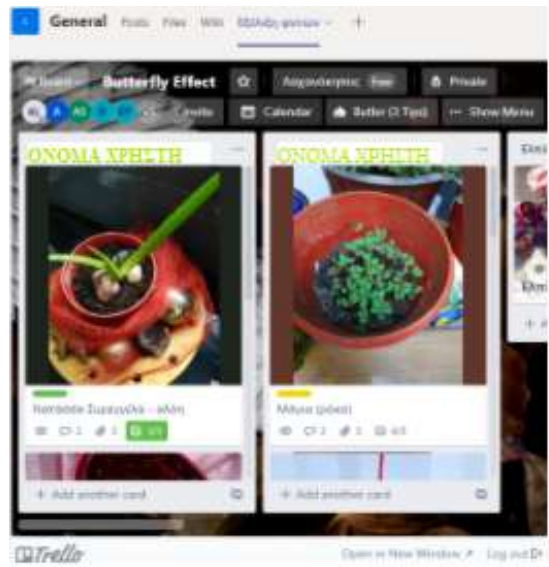
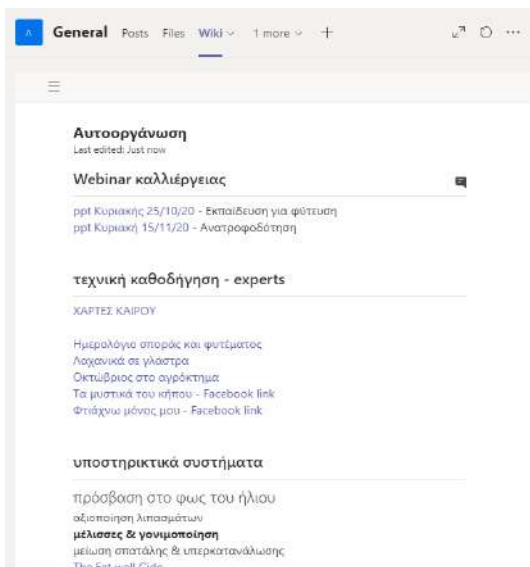
Εικόνα 10: Ονομασία Ομάδας & λογότυπο

8.2. Ψηφιακός Χώρος Αυτοοργάνωσης

Ο ψηφιακός χώρος αρχικά εκτιμήθηκε ως εργαλείο ασύγχρονης επικοινωνίας διαμοιρασμού ιδεών και καταγραφής της προόδου του κήπου. Αναζητήθηκε ψηφιακή πλατφόρμα με δυνατότητα ομαδικής επικοινωνίας, τηλεδιασκέψεων και ανάρτησης εκπαιδευτικού υλικού, για χρόνο μελέτης και προετοιμασίας θεμάτων προς αξιοποίηση. Στην ψηφιακότητα υπό συνθήκες εγκλεισμού, δεν αγνοήθηκαν εμπόδια όπως αργό ίντερνετ, έλλειψη αυτού ή και γνωστική κόπωση από την συνεχή χρήση τεχνολογίας ([ΒΗΜΑ 0: Πρόληψη & Διαχείριση Κρίσεων](#)). Το εργαλείο που επιλέχθηκε και χρησιμοποιήθηκε ήταν το MS Teams και στην πορεία (W8), το Messenger. Δοκιμάστηκε πιλοτικά από τους συμμετέχοντες και συζητήθηκε σε κάθε ευκαιρία για ανατροφοδότηση και έλεγχο της λειτουργικότητας του (Ερ.Ερ.5,6).

Λειτουργία ψηφιακής συζήτησης (post) & ανάρτησης πληροφοριών (files) MS Teams

Λειτουργίες οργάνωσης εργασιών (wiki) & καρτέλα ανάρτησης φυτών (trello) MS Teams

Εικόνα 11: Αρχιτεκτονική του ψηφιακού εργαλείου MS Teams

Η βασική αρχιτεκτονική διάταξη διαμορφώθηκε σύμφωνα με τα προαπαιτούμενα που τέθηκαν παραπάνω και αποτελεί:

- α) μέσο ανοικτού διαλόγου μέσω άμεσης ανάρτησης κειμένων και οπτικοακουστικών μέσων,
- β) εργαλείο αρχειοθέτησης και ταξινόμησης μεγάλου όγκου κειμένων και PPT,
- γ) χώρος οργάνωσης των σκέψεων της ομάδας και των βραχυπρόθεσμων αρμοδιοτήτων, και
- δ) εργαλείο διαχείρισης των φυτών απομακρυσμένα με δυνατότητα άμεσης ανατροφοδότησης.

8.3. Ερευνητικά Εργαλεία

Αρχικό βήμα στην επιλογή αστικών χώρων, αποτέλεσε η κειμενική μελέτη και η αναζήτηση δεδομένων και πληροφοριών σε χάρτες, ψηφιακές διευθύνσεις των Δημοτικών Αρχών των υποψηφίων περιοχών, καθώς και οι χώροι των υποψηφίων. Οι τρεις βασικοί παράγοντες εντοπισμού του κατάλληλου ψηφιακού μέσου επικοινωνίας, ήταν α) αφενός η μελέτη των βασικών χαρακτηριστικών προτεινόμενων²³ βραβευμένων εφαρμογών, β) η γνώμη των δύο μελών (Θ, Γ) με επαγγελματική ειδικότητα πληροφοριακών συστημάτων (IT) και γ) αφετέρου τα στοιχεία και οι ανάγκες που γνωστοποιήθηκαν μέσω των ατομικών συνεντεύξεων όλων των συμμετεχόντων.

Υπενθυμίζεται πως οι εβδομάδες καταγραφής μέσω επιτόπιας συμμετοχικής παρατήρησης, χωρίστηκαν σε τρεις φάσεις μέσω των οποίων γίνεται δυνατή η σύγκριση του προηγούμενου επιπέδου με κάθε επόμενο για τον εντοπισμό της μετατόπισης (W3, W7, W11). Επιλέχθηκε η πλήρης συμμετοχή, η οποία μεταφράστηκε σε συμμετοχή στις καλλιεργητικές και άλλες δράσεις ως ισότιμο μέλος, παρά ως το άτομο που ελέγχει, αποφασίζει και συμπεραίνει. Αυτό σημαίνει πως υπήρχε συνεχής προσπάθεια διαχείρισης των δυο αντικρουόμενων ρόλων, α) του λειτουργικού μέλους και β) του ερευνητή, αναγνωρίζοντας παράλληλα τη δύναμη κι επιρροή που ενέχει η θέση αυτή προς τους συμμετέχοντες. Η συμβουλευτική στήριξη και οι ιδέες που εξέφρασε η ερευνήτρια καταστάθηκε εξαρχής κατανοητό πως ήταν συμπληρωματικές κι ενθαρρυντικές ενέργειες, παρά οδηγίες ή επιβολή τέλεσης των μηχανισμών. Εδώ να σημειωθεί πως γίνεται κατανοητή η συνθήκη κατά την οποία τα άτομα δρουν προκατειλημμένα και ανακλαστικά προς τις σχέσεις και δυναμικές που επιθυμούν να σχηματίσουν κι επομένως, όπως αναφέρθηκε και στο κομμάτι της μεθοδολογίας, αξιολογούνται ποικίλα εργαλεία και εγχειρίδια μέσω των οποίων επιχειρείται ένας πειθαρχημένος υποκειμενισμός.

8.4. Αποτελέσματα & Εμπόδια

8.4.1. Συλλογικές Δράσεις & Ομάδα

Η περιπλάνηση εκφράστηκε από την ομάδα ως *“διασκεδαστική εμπειρία που μας θυμίζει και λίγο ανακάλυψη χαμένου θησαυρού!”* ΕΠ. Κανένα μέλος δεν δυσανασχέτησε με τη διαδικασία, γεγονός ευχάριστο, καθώς αναμενόταν μια κάποια δυσφορία ή έλλειψη κινήτρου για ενέργειες που δεν ταιριάζουν με την καθημερινότητα όλων. Τα μέλη Θ και Γ ήταν οι φωτογράφοι της παρέας και απathanάτισαν *“..ό,τι έχει πράσινο πάνω του γιατί κάπως χρήσιμο θα φανεί στην πορεία..”* και *“..όλα όσα δεν είναι τσιμέντα ή σκουπίδια σε χώρους ή πεζούλια, αλλά μήπως να δούμε αν θα μας επιτρέψουν οι άνθρωποι που μένουν εκεί ή να τους πούμε να έρθουν κι αυτοί. Γιατί όχι;”*. Επίσης, το μέλος Ν, εξέφρασε ενθουσιασμό για τα όσα συνάντησε στη γειτονιά της ως *“πράγματα που δεν είχα δει ενώ περνάω κάθε μέρα από εδώ”* και το μέλος ΕΡ βρήκε πως: *“Ααα κοίτα ιδέες στο δήμο, θα μπορούσαμε να το κάνουμε κι εμείς με παρόμοια φυτά γιατί το χώμα τα θέλει υποθέτω..!”*.

Όσον αφορά τα παίγνια, η ομάδα κατακλύστηκε από γέλια, καθώς τα ονόματα ήταν παρατσούκλια, λογοπαίγνια με τα είδη φυτών και αποφασίστηκαν έπειτα από κατιδεασμό και επιρροή των Θ και Γ που συνεχώς πρότειναν ονόματα που διακωμωδούσαν σειρές, ηθοποιούς και χαρακτήρες κινουμένων σχεδίων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν: Νατάσα Συρεγγέλα, Στύρος Μπιμπίλας, Ραβανάκι, Ροκάς και Ντάλια Χατζηαλεξάνδρου. Ειδικότερα προς το όνομα της ομάδας, οι διαβουλεύσεις διήρκησαν τρεις ημέρες.

Στις πρώτες δράσεις εντοπίστηκαν ψήγματα αλληλεγγύης, μέσα από συζητήσεις οι οποίες δεν αφορούσαν την ευρύτερη θεματική των δράσεων, αλλά εκκινούσαν από ένα σημείο ενδιαφέροντος

²³ <https://zapier.com/blog/best-team-chat-app/>

προς τα προβλήματα της καθημερινότητας. Χαρακτηριστικά, τα μέλη Θ, Γ και ΕΠ επιχειρούσαν την οικειότητα και τη γνωριμία, μέσα από αστεία και χαλαρή κουβέντα που εν τέλει οδηγούσε σε εγγύτητα, φιλικότητα και παρέα. Πέρα από τις συζητήσεις για τις ζωές τους και κοινά μέρη τα οποία επισκέπτονται στην Αθήνα για ψυχαγωγία, εμφανίστηκαν και σχέδια ή προτάσεις για περαιτέρω επαφή εκτός ερευνητικού πλαισίου, γεγονός που δεν αναμενόταν ή δεν αποσκοπούσαν από τον ερευνητικό στόχο, αλλά σημειώθηκε ως επιρροή των κοινωνικών δικτύων που διαμορφώνονται.

8.4.2. Εμπόδια κατά την Εύρεση & Επιλογή Χώρων Διενέργειας

Να σημειωθεί εδώ, πως ο σχεδιασμός αυτός δεν απέδωσε και δεν λειτούργησε, καθώς η ομάδα εντόπισε κωλύματα στις αποστάσεις που απαιτούσαν τη χρήση τρένου ή ειδική άδεια μετακίνησης προς τον κήπο. Δεν βρέθηκαν επαρκή στοιχεία τίτλων ιδιοκτησίας για οικόπεδα στον ευρύτερο χώρο της Νέας Ιωνίας και αρχεία για δημοτική περιουσία. Παράλληλα, το άγχος της αβεβαιότητας και του περιορισμού κινήσεων ή του φόβου ότι πιθανόν τα φυτά εκτίθενται χωρίς τη συχνή επίβλεψη, έστρεψε την ομάδα σε λύσεις τοπικά εστιασμένες. Με την ιδέα της περίπτωσης “Sharing Backyards”²⁴, κατέληξαν στην ημι-ιδιωτική δράση με διαμοιρασμό ενός εκ των δικών τους κήπων, αλλά αυτό οδήγησε σε προβλήματα πειθαρχημένου υποκειμενισμού, καθώς η ερευνήτρια βρίσκεται έτσι στο επίκεντρο. Γίνεται, λοιπόν, απαραίτητο να εκφραστεί και η παραδοχή πως μεθοδολογικά, εντοπίζονται ζητήματα αυτοσυνειδησίας τόσο της ερευνήτριας, όσο και των συμμετεχόντων, καθώς δεν αποσκοπείται η μετατόπιση της δυναμικής στον έλεγχο του ενός και δη της ερευνήτριας. Επομένως, συνυπολογίζεται στην παραγωγή κάθε επόμενων ευρημάτων στη διάρκεια της καταγραφής η απομάκρυνση από το κριτήριο τακτικής αυθεντικότητας. Με λίγα λόγια, λαμβάνεται υπόψη η πιθανή προσπάθεια των συμμετεχόντων να απεμπλακούν από ορισμένες αρμοδιότητες και θα επιχειρηθεί η αύξηση των μέσων συλλογικής δράσης.

---

²⁴ <https://www.forbes.com/hsbcpersonaleconomy/cultivating-connections.html> ,
<https://www.alive.com/lifestyle/sharing-backyard-gardens/> ,
<http://burnabyfoodfirst.blogspot.com/p/sharing-backyards.html>

9. ΒΗΜΑ 4ο: ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

Αυτό το βήμα βρίσκεται στο Στάδιο Υλοποίησης και αποτελεί τον πυρήνα του όλου εγχειρήματος, καθώς πλαισιώνει κάθε δράση και ενέργεια. Βασική δράση γύρω από την οποία οργανώθηκαν οι ερευνητικές και λοιπές δραστηριότητες, αποτέλεσε η δημιουργία και καλλιέργεια λαχανόκηπου. Αποτελεί το μέσο για την επίτευξη της πληροφόρησης, ευαισθητοποίησης και παρότρυνσης για οικολογικές πρακτικές στην καθημερινότητα της πόλης, με θετική αλλαγή στάσης προς τη βιωσιμότητα και την υπεράσπιση του φυσικού περιβάλλοντος. Με την σπορά και φύτευση των επιλεγμένων οπωροκηπευτικών και ανθέων, ακολούθησαν οι εκπαιδευτικές, παιγνιώδεις και οργανωτικές δράσεις. Στα πλαίσια της πρώτης ομάδας εστίασης, την Κυριακή 25/10/2020 (W4 του εγχειρήματος), ξεκινούν οι διαδικασίες καλλιέργειας του αστικού λαχανόκηπου της συλλογικότητας, με πρώτο σκέλος τη λήψη αποφάσεων και ελέγχου των δράσεων από την ομάδα.

Σεμινάριο Καλλιέργειας

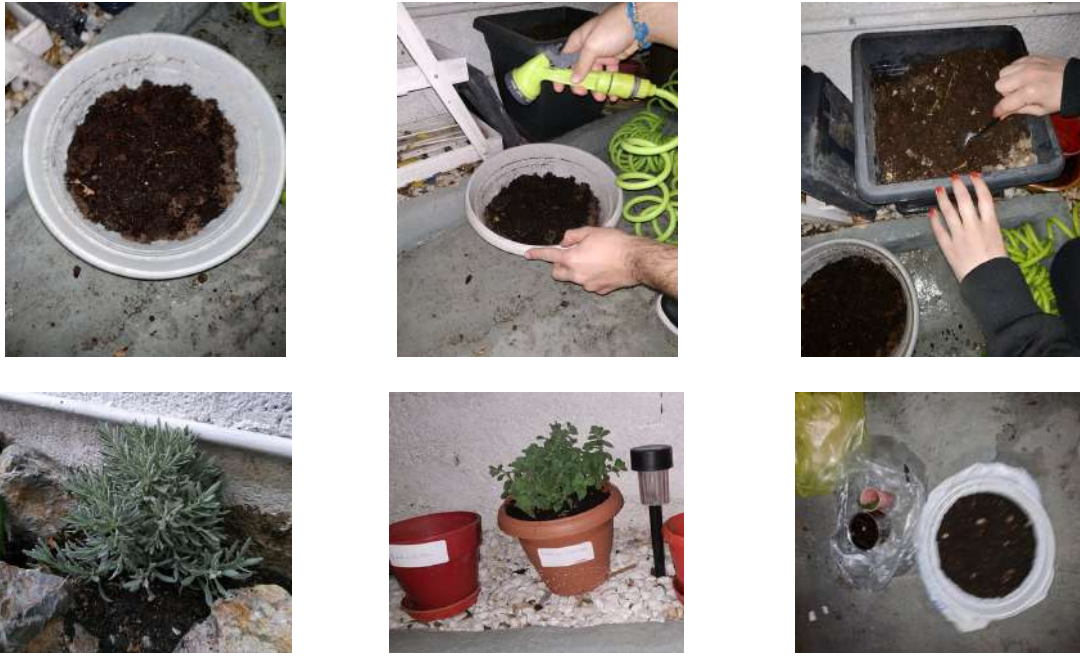
Το σεμινάριο καλλιέργειας κατέστη το δεύτερο σκέλος της πρώτης ομάδας εστίασης και υλοποιήθηκε για την ορθή προετοιμασία της ομάδας, στον επιλεγμένο χώρο δράσεων με ΡΡΤ, στο οποίο είχαν συλλεχθεί οδηγίες και απλές τεχνικές, όπως επίσης και όλες οι πληροφορίες που οργάνωσε η ομάδα σε προηγούμενα στάδια. Σε αυτό το επίπεδο έχουν επιλεγθεί και ανατεθεί τα φυτά του κάθε φροντιστή, τα υλικά, ο χώρος, αλλά και ο εξοπλισμός που απαιτείται για τις γεωργικές ασχολίες.

Δράση Φύτευσης

Στο τρίτο σκέλος, αξιοποιήθηκαν οι προτάσεις των γεωπόνων με εργαστηριακής μορφής συμβουλευτική και πρώτο εγχείρημα φύτευσης. Σε αυτό το σημείο, υλοποιήθηκε η δράση φύτευσης των λαχανικών, με την εφαρμογή των οδηγιών και μικρή εποπτεία από τους ειδικούς. Η δια ζώσης δράση καλλιέργειας, επιτελέστηκε ως μέσο διαχείρισης του χώρου υπό τα αισθητικά πλαίσια και τις απαιτήσεις των συμμετεχόντων (Ερ.Ερ.8). Ακολουθούν φωτογραφίες από τη δράση με σεβασμό στα προσωπικά δεδομένα των συμμετεχόντων.

Εικόνα 12: Δράση Φύτευσης - Κυριακή 25/10/2020

9.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και η ερευνητική κοινότητα υποδεικνύουν, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο μέρος, ορισμένες διαδρομές, ενώ οι πρωτοβουλίες ως περιπτώσεις μελέτης προσφέρουν βιώσιμες προτάσεις προς αξιοποίηση, οι οποίες ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις επιθυμίες μιας ομάδας. Η μελέτη και οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν, αξιοποιήθηκαν και για δημόσια ανοικτή συζήτηση της ομάδας, για κατ'ιδίαν, οριοθέτηση στόχων και διαχείριση των ζητημάτων εντός συλλογικότητας.

Όπως αναφέρθηκε στο παρόν βήμα, η πρώτη ομάδα εστίασης - συζήτησης στόχευσε στην οργάνωση και συλλογή των ιδεών και των ομαδικών αναγκών. Δια τούτου και αξιοποιήθηκε η μέθοδος Card Sorting μέσω δωρεάν ψηφιακού εργαλείου (Ux Tweak), όπου μέσα από κάρτες, τοποθετήθηκαν στην σειρά που έκρινε η ομάδα τα επόμενα βήματα, το ψηφιακό εργαλείο και οι οργανωμένες δράσεις. Σκοπός ήταν η ξεκάθαρη επικοινωνία των εργαλείων, των σκοπών και των στόχων της συμμετοχικής έρευνας δράσης τόσο για την ομάδα όσο και για την ερευνήτρια. Η πρώτη οργανωμένη συζήτηση με την ομάδα, σχηματοποιήθηκε ως πιλοτική δοκιμή των εργαλείων έρευνας, αλλά και πρώτη γνωριμία μεταξύ μελών. Η συμμετοχική παρατήρηση συνετέλεσε στην καταγραφή ποιοτικών στοιχείων σε σχέση με σχόλια, παρεμβάσεις, δυναμική ενασχόληση και διάδραση μεταξύ των μελών. Παράλληλα, καταγράφη η έκφραση ενδιαφέροντος, ενθουσιασμού και κάλυψης των προσδοκιών της δράσης σαν πρώτη εμπειρία.

9.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια

9.2.1. Πιλοτική Ομάδα Εστίασης

Τα αποτελέσματα του Card Sorting επιβεβαίωσαν τις προτεραιότητες των συμμετεχόντων, οι οποίες κατηγοριοποιήθηκαν σε ατομικές ανάγκες για την κάλυψη των ερευνητικών ερωτημάτων 2 και 6, καθώς και σε μηχανισμούς - υπηρεσίες για την κάλυψη της διερευνητικής διάστασής τους. Υπήρξαν ποικίλες απαιτήσεις και στόχοι, οι οποίοι λόγω της ανοικτής συζήτησης προς το σύνολο των συμμετεχόντων κατέληξαν κοινός για όλους και αφορούν στα στοιχεία, το ύψος και τους βασικούς

μηχανισμούς. Με λίγα λόγια, ζητήθηκε πρωταρχικά η συμβουλευτική και πληροφόρηση σε σχέση με καλλιεργητικές και άλλες οικολογικές πρακτικές με παιγνιοποιημένο και χαλαρό ύφος, καθώς και η χρήση ψηφιακού εργαλείου για τη συνεχή επικοινωνία της ομάδας, ενώ οριοθετήθηκαν οι στόχοι σε ένα πρώτο βαθμό ευκολίας και πρακτικότητας.

9.2.2. Καλλιεργητικές Δράσεις Ομάδας

Το σεμινάριο και η πρακτική εφαρμογή των πληροφοριών, έδωσαν υλικό προς καταγραφή των συμμετεχόντων. Υπήρξε θετική ανταπόκριση και ενδιαφέρον από τους συμμετέχοντες, καθώς κατέγραφαν και σημείωναν όσα ειπώθηκαν, ενώ είχαν προετοιμάσει απορίες κι εναλλακτικές ιδέες. Σε αυτό το επίπεδο ο βαθμός συνειδητότητας παρουσιάζεται χαμηλός, εφόσον τα μέλη επιθυμούν την προσωπική ανάπτυξη και επιχειρούν να συσχετίσουν τις νέες πληροφορίες και το όλο πλαίσιο προβληματισμού που προάγουν τα εκπαιδευτικά και πληροφοριακά μέσα. Η δράση φύτευσης ήταν μια ομαδική διαδικασία που χαρακτηρίστηκε από απόλυτη συμμετοχικότητα. Υπήρξε προετοιμασία από πλευράς συμμετεχόντων και ο προγραμματισμός ακολουθήθηκε σύμφωνα με τις συμφωνημένες ώρες. Σε αυτό το χρονικό σημείο, κάθε μέλος δηλώνει ενδιαφέρον για συνέχεια και η προθυμία και συνεργατικότητα των μελών βρίσκεται ψηλά. Δύο μέλη, οι Θ και Γ παρουσίασαν στην ομάδα πληροφορίες που βρήκαν στο διαδίκτυο και παρότρυναν για πρωτοβουλίες και δοκιμές, ενώ ανέλαβαν και χρέη τεχνικών (IT) για τη διευκόλυνση της ομάδας στο ψηφιακό κομμάτι. Η Ν διαμόρφωσε τη σειρά με την οποία κάθε μέλος θα κάνει ερωτήσεις και θα φυτεύσει, η ΕΡ ανέλαβε τη φωτογράφιση της δράσης, ενώ η ΕΠ ακολούθησε το πρόγραμμα και τις διαδικασίες.

Όσον αφορά τη δικτύωση και την επικοινωνία των συμμετεχόντων, οι Ν και Γ ήταν τα πιο κοινωνικά μέλη, όπου συζητούσαν με όλους και δημιουργούσαν ένα ευχάριστο κλίμα, ενώ η ΕΠ γνωρίστηκε με όλους και συγκέντρωσε στοιχεία επικοινωνίας. Ο Θ γνωρίζοντας τα περισσότερα μέλη έδειχνε εξοικειωμένος και άνετος, ενώ η ΕΡ κράτησε μια απόσταση από την υπόλοιπη ομάδα. Ενδιαφέρον για τις δράσεις εκδήλωσαν έμπρακτα οι Θ και Ν, αφού φύτεψαν πρώτοι και με ιδιαίτερο καμάρι κόλλησαν αυτοκόλλητα στις γλάστρες τους, διεγείροντας την περαιτέρω δράση (κριτήριο καταλυτικής αυθεντικότητας των ευρημάτων). Τα μέλη Γ και ΕΠ εξέφρασαν την επιθυμία επανάληψης της ενέργειας και των ομάδων εστίασης και τέλος η ΕΡ ευχαριστούσε την ερευνήτρια, τους συμμετέχοντες και τους ειδικούς για την προσφορά και την ευκαιρία.

9.2.3. Εμπόδια στην Υλοποίηση του Κήπου

Υπήρξαν προβλήματα κατανόησης για τα κριτήρια και τις απαιτήσεις των φυτών στο στάδιο διαμοιρασμού φυτών. Επίσης, ορισμένοι συμμετέχοντες (Ν, ΕΠ) ανέλαβαν ατομικά να αγοράσουν υλικά από φυτώρια, με αποτέλεσμα να επιλέξουν βολβούς που χρειάζονται πολύ μεγαλύτερο χρόνο ανάπτυξης. Όσον αφορά την καταλυτική αυθεντικότητα των ευρημάτων, έχοντας ήδη μελετήσει και σχεδιάσει δράσεις για διάδραση και εμπλοκή των συμμετεχόντων, δεν επιχειρήθηκε περαιτέρω λεκτική ενθάρρυνση από πλευράς ερευνήτριας με σκοπό τον έλεγχο της επιτυχίας και των ει δυνατόν αντικειμενικών προφίλ συμμετεχόντων. Επομένως, το γεγονός ότι η δράση διεγείρεται μεταξύ ορισμένων μελών και σε διαφορετικούς βαθμούς αποτελεί αποδεκτή συνθήκη στα πλαίσια της αποδοχής των διαφορετικών κινήτρων και τρόπων έκφρασης.

10. ΒΗΜΑ 5ο: ΠΛΗΡΗΣ ΨΗΦΙΑΚΟΤΗΤΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οι διαδικασίες βρίσκονται στο Στάδιο Υλοποίησης, όπου πλέον εφαρμόζονται οι μηχανισμοί και οι οδηγίες κατά τις οποίες επιλύονται τα μεγάλα εμπόδια, κωλύματα και ελλείψεις σχεδιασμοί. Λόγω της πανδημίας του COVID-19, η προετοιμασία για τη διαχείριση κρίσεων στο βήμα μηδέν, καθίσταται αναγκαία και υπό αυτές τις συνθήκες, επαναπροσδιορίστηκαν οι δράσεις και οι χώροι διενέργειας της συλλογικότητας και οι τηλεδιασκέψεις προσφέρθηκαν για οργάνωση, αλλά και για αύξηση της προσωπικής επικοινωνίας (Borch et al, 2015 ; Branon, & Essex, 2001). Παράλληλα, τα λαχανικά προσφέρθηκαν για μείωση διατροφικής ανασφάλειας εφόσον περιορίζονται η εργασία και η επαφή με τα σουπερμάρκετ, κι επομένως αποτελούν ένα μέσο διαχείρισης, ενδυνάμωσης και εξισορρόπησης της καθημερινότητας (Brown et al, 2014 ; Cajaiba-Santana, 2014 ; FAO, 2010). Τέλος, οι δράσεις εμπλοκής υπήρξαν υποστηρικτικά συστήματα ψυχολογικής ενδυνάμωσης και σύσφιξης σχέσεων σε μια μικρή κοινότητα ανθρώπων (Halpern, 2016 ; Κουτσούκος και συν, 2007). Δια τούτου και προβλέφθηκε η αξιοποίηση του αβέβαια λιγοστού χρόνου πριν την καραντίνα, για διεπαφή πρόσωπο με πρόσωπο με κάθε δυνατή διάδραση· από την προσωπική συνέντευξη, την καλλιέργεια, μέχρι την πρόταση εκδήλωσης για μαγείρεμα και κατανάλωση όλων των προϊόντων. Επεκτείνοντας την έννοια του κοινού χώρου, το κάθε φυτό τοποθετήθηκε στο κάθε σπίτι μέλους, αλλά και στην ψηφιακή πλατφόρμα. Το MS Teams, έγινε συγχρονισμένο, πλέον, μέσο κάθε επικοινωνίας κι έτσι, κατορθώθηκε η ομαλή συνέχεια της έρευνας, με μείωση των επιπτώσεων διαρροής από το εγχείρημα. Ειδικότερα, προσαρμόζοντας το σχεδιασμό, διαμορφώθηκε ένα νέο σχήμα οικιακών λαχανόκηπων.

Δράση: Ανατροφοδότηση

Η δεύτερη οργανωμένη ομάδα εστίασης που πραγματοποιήθηκε Κυριακή 15/11/2020 (W7), σχεδιάστηκε ως αφορμή αναστοχασμού, εντοπισμού αξίας των δράσεων, καθώς και ως μηχανισμός συγκρότησης συλλογικής γνώσης μέσα από την ψηφιακή πλατφόρμα της ομάδας. Ακολουθώντας τον αρχικό σχεδιασμό, το ένα μέρος οργανώθηκε και παρουσιάστηκε σκοπό ηλεκτρονικής μάθησης (Παυλή – Κορρέ, 2018 ; Willman, 2016), όπου συζητήθηκαν οι προκλήσεις που υφίσταται το περιβάλλον από τις επιβλαβείς δράσεις του ατόμου, καθώς και η τοπική χλωρίδα. Οι θεματικές αυτές εξυπηρετούν στην άτυπη περιβαλλοντική εκπαίδευση και τον σχηματισμό στρατηγικών με αυτοαναφορικά κριτήρια (Ζαχαράκη , 2008 ; Ντρέγκα, 2018).

Στο δεύτερο μέρος, συζητήθηκαν οι στοχοθεσίες, τα εμπόδια και τα ζητήματα που προξενήθηκαν λόγω του COVID-19. Η πρόσβαση σε φωτεινά σημεία στις βεράντες προβλέφθηκε ως εμπόδιο, καθώς η Αθήνα αποτελείται κυρίως από πολυκατοικίες με παράθυρα, ή αυλές και παρτέρια στις εισόδους που εκτίθενται ορισμένες ώρες της μέρας, λόγω του πυκνού κτισίματος.

Στο τρίτο μέρος, σχολιάστηκαν οι οικολογικές πρακτικές της καθημερινότητας που μπορούν να πραγματοποιηθούν με μικρές αλλαγές μέσω του παιχνιδιού “green bucket challenge”. Παρουσιάστηκαν σε φύλλα του PPT απλές συμπεριφορές, οι οποίες ανάλογα το βαθμό δυσκολίας είχαν ένα τυπικό

νούμερο και στόχος ήταν να συλληθθούν πόντοι από τις υπάρχουσες οικολογικές συμπεριφορές που έχουν οι συμμετέχοντες.

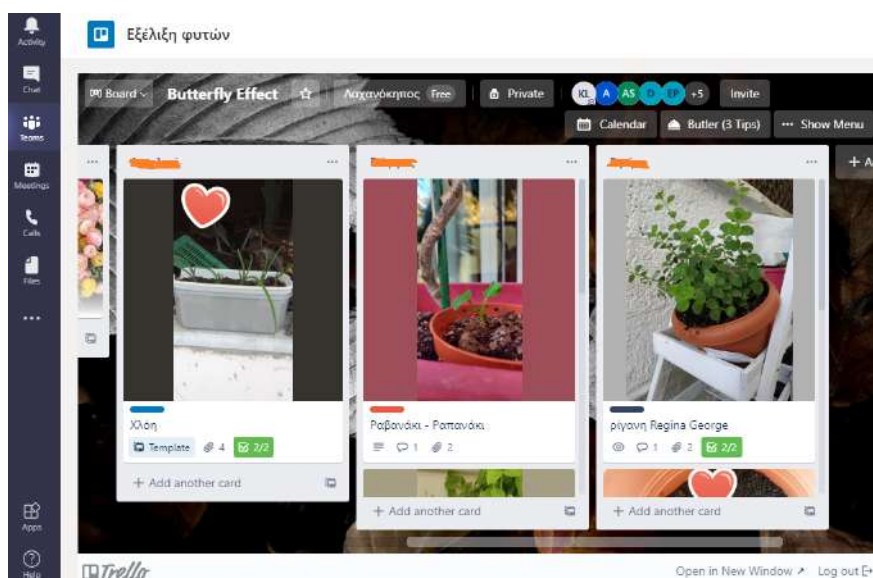

Εικόνα 13: Εκπαιδευτικό υλικό από Δράση: "Ανατροφοδότηση" - φύλλα από την παρουσίαση PPT

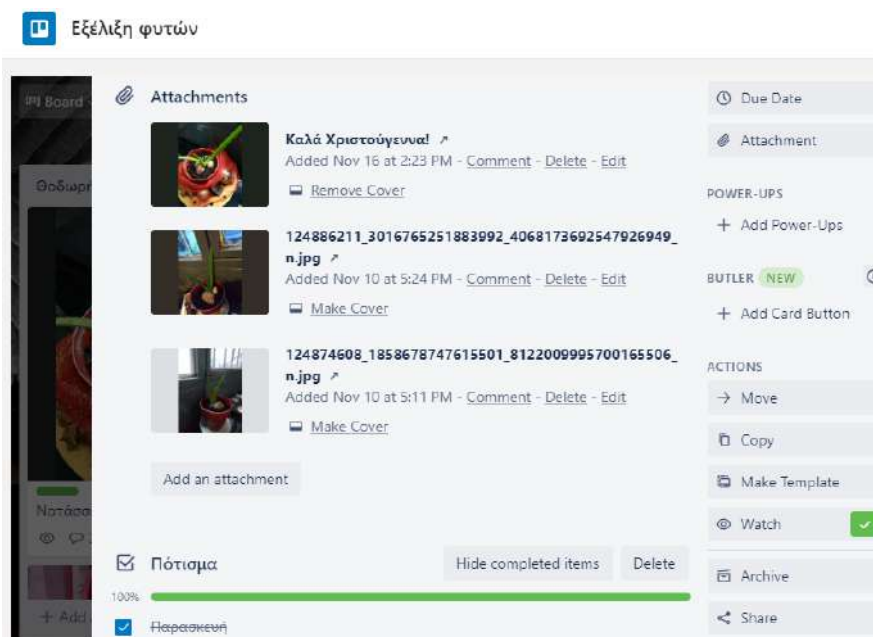

Δράση Φροντίδας

Η συγκεκριμένη δράση αφορά σε μικρή πράξη καινοτομίας με στόχο τη βελτίωση των διαδικασιών., Αρχικά σχεδιάστηκε για δια ζώσης αυτοαξιολόγηση και ανατροφοδότηση, εν τέλει μετασχηματίστηκε σε μόνιμη ψηφιακή λειτουργία. Είχε σχεδιαστεί εκπαίδευση στη μέτρηση της ανάγκης του φυτού σε νερό σύμφωνα με το χρώμα και παράλληλα, με την λειτουργία Trello του MS Teams και είχε αποφασιστεί προγραμματισμένη ανάρτηση φωτογραφιών από κάθε φυτό. Αξιοποιώντας τη λειτουργία του Trello, κατασκευάστηκαν ατομικές καρτέλες ανά φυτό, με ταυτόχρονη ανάρτηση φωτογραφίας, σχολίων και αυτοκόλλητων. Κάθε εβδομάδα και κάθε νέα φωτογραφία μπορούσε να αποτυπώσει την ανάπτυξη και την αλλαγή στο φυτό, ενώ μπορούσε να οργανωθεί η αναγκαία συχνότητα ποτίσματος. Η επικαιροποίηση αξιοποιήθηκε, παράλληλα, ως εργαλείο εμπλοκής των χρηστών, διάδρασης και ενθάρρυνσης για περαιτέρω ανάπτυξη. Παρατίθενται εικόνες από την όψη και χρήση του MS teams προς την συγκεκριμένη δράση φροντίδας:

Εικόνα 14: Καρτέλες στο Trello - προσωποποιημένη λειτουργία MS Teams

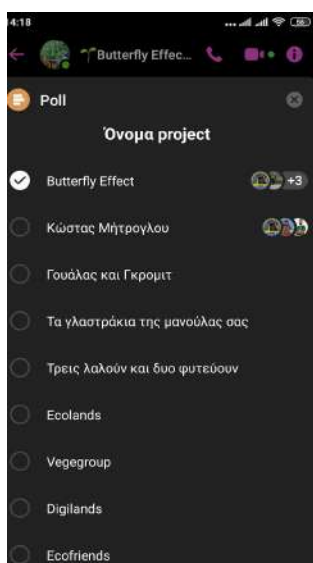

Εικόνα 15: Ψηφιακό Πρόγραμμα Ποτίσματος

Αλλαγή Ονομασίας συλλογικότητας

Με την αλλαγή της μορφής του “Λαχανόκηπου”, την φυσική απόσταση και την ατομική ανάθεση, θεωρήθηκε από την ομάδα απαραίτητο να μετονομαστεί η συλλογικότητα. Υλοποιήθηκε Δημοσκόπηση στο Messenger, σε από κοινού καθορισμένο χρόνο και η επιλογή ονόματος καθορίστηκε από το πλήθος ψήφων που συγκέντρωσαν οι προτάσεις των μελών. Σχεδιάστηκε με αφορμή τη διάδραση και την παιγνιοποίηση, καθώς οι προτάσεις δεν χαρακτηρίστηκαν από σοβαρό ύφος και κατέληξε στο όνομα “Butterfly Effect” με την αιτιολόγηση πως “η απόσταση δεν μπορεί να περιγράψει έναν φυσικό τόπο ” (ΑΛ), δηλ. τον κήπο, αλλά “μπορεί να περιγράψει το πως μια μικρή αλλαγή μπορεί να αλλάξει τον κόσμο” (Γ).

Εικόνα 16: Αλλαγή Ονομασίας συλλογικότητας - Δημοσκόπηση Messenger

10.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Η εβδομάδα της δεύτερης ομάδας εστίασης, αφορά στην δεύτερη φάση καταγραφής (W7), όπου γίνεται πλέον σύγκριση με το προηγούμενο επίπεδο για αναζήτηση εκφράσεων ευαισθητοποίησης, οικειοποίησης και ενίσχυσης (Endsley, 2011 ; Hungerford & Volk, 1990 ; Johnson, 1972 ; Laurans & Mermet, 2014) μέσω της επιτόπιας συμμετοχικής παρατήρησης των δράσεων. Το συμπληρωματικό εργαλείο της ομάδας εστίασης λειτούργησε ως ερευνητικός μηχανισμός με σκοπό:

- α) στη διαχείριση της φυσικής απόστασης που ενδεχομένως επηρεάσει το όλο εγχείρημα (Ερ.Ερ.7),
- β) στην επανερμηνεία των χωρικών συνθηκών λόγω του ψηφιακού μετασχηματισμού (Ερ.Ερ.8), και
- γ) στην εμπειρία των συμμετεχόντων και την κάλυψη προσωπικών αναγκών μέσω του ψηφιακού εργαλείου και των παιγνιωδών δράσεων (Ερ.Ερ.9).

Παράλληλα, μετρήθηκε η ψηφιακή επικοινωνία της εβδομάδας (8-15/11/20), όπου καταγράφηκαν το πλήθος μηνυμάτων κάθε συμμετέχοντα, το άτομο ή τα άτομα στα οποία αναφερόταν, καθώς και το πόσες φορές το περιεχόμενο αφορούσε ζητήματα κήπου ή ανεξάρτητα καθημερινά άλλα θέματα, με σκοπό την ανάδειξη της διέγερσης διαδικασιών και δράσεων από τους ίδιους τους συμμετέχοντες (κριτήριο καταλυτικής αυθεντικότητας ευρημάτων).

10.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια

10.2.1. Συλλογικές Ψηφιακές Δράσεις

Εγγύτητα στην Απόσταση

Ξεκινώντας με τις μετρήσεις στην ψηφιακή επικοινωνία κατά την εβδομάδα 7, η εμπλοκή των συμμετεχόντων διαφοροποιείται από τις αρχικές τοποθετήσεις τους και διαφαίνονται μετατοπίσεις στις συμπεριφορές αυτές. Ειδικότερα, το πλήθος μηνυμάτων ήταν το εξής:

Θετική ανταπόκριση : Θ - 30 μηνύματα, Γ - 28 μηνύματα, ΕΠ - 29, Κ - 27.

Δεκτική/ ουδέτερη στάση: ΕΡ - 12 μηνύματα, ΑΛ - 14.

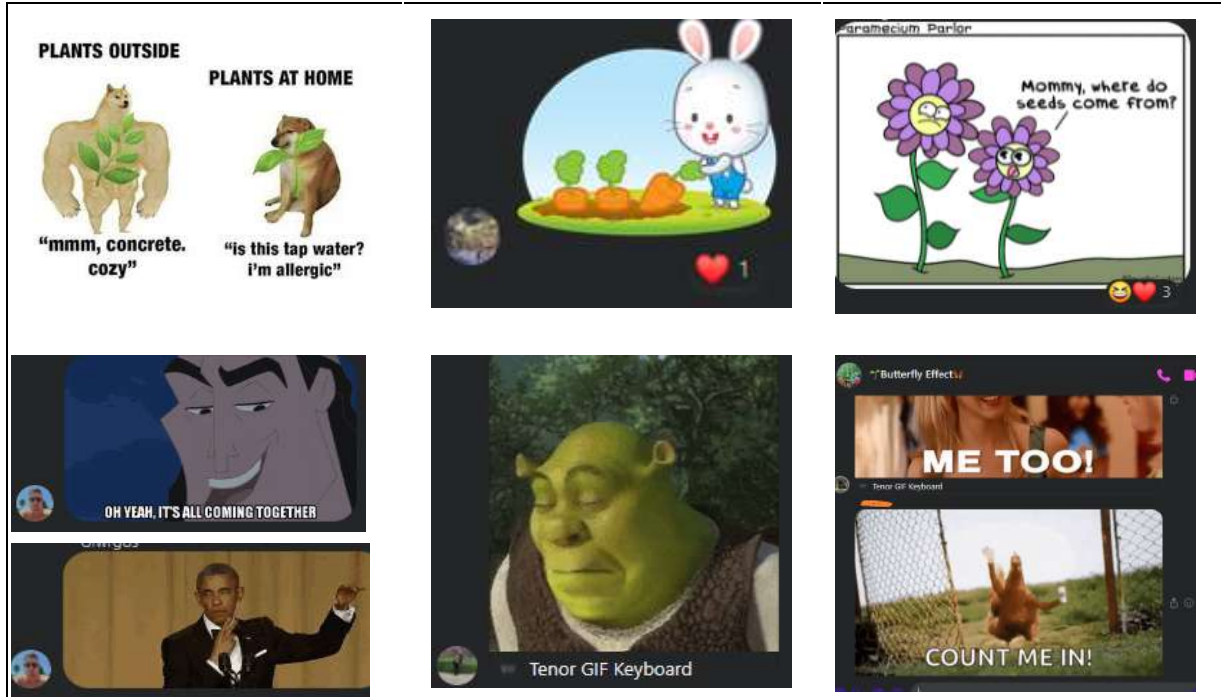
Ανασφάλεια/ απομάκρυνση: Ν - 4 μηνύματα, Μ - 1, ΑΤ - 1.

Τα άτομα που κυρίως προσεγγίθηκαν πέραν του γεωπόνου και της ερευνήτριας (16 σχετικά μηνύματα), ήταν: Θ (12), Γ (16), ΕΠ (13), Ν (9), ΕΡ (8), Μ (3), ΑΤ (3), Κ (8), ΑΛ (10). Να σημειωθεί πως η ομάδα επικοινωνούσε κυρίως συλλογικά και απευθύνονταν όλοι σε όλους με συμπληρωματικά τα σχόλια σε ατομικό επίπεδο, αλλά στην έλλειψη ανταπόκρισης των μελών Μ και ΑΤ, η ομάδα σταμάτησε να τα προσεγγίζει, όπως σταδιακά έκανε και με το μέλος Ν. Αυτή η στάση, δυστυχώς προκάλεσε κωλύματα στην επικοινωνία με τα τρία μέλη και κυρίως με τους Μ και ΑΤ, καθώς η ένταξη στην ψηφιακή κοινότητα απεδείχθη άκαρπη. Ωστόσο, πληθώρα μηνυμάτων ανταλλάχθηκαν από Θ και ΕΠ, Θ και Γ, Γ και Ν, Κ και ΑΛ, ΑΛ και ΕΠ, αποτυπώνοντας νέα δίκτυα διάδρασης. Όσον αφορά το περιεχόμενο, με έκπληξη παρατηρήθηκαν συζητήσεις που αφορούσαν άλλα θέματα, όπως για παράδειγμα το νέο ενυδρείο του μέλους ΕΠ, σχολιασμός της επικαιρότητας, ψηφιακά παιχνίδια από τα μέλη Θ και ΑΛ, όπως και αστεία ή εκφραστικά gif και emoji, με 70 σχετικά μηνύματα στο σύνολο των 146 της εβδομάδας εκείνης. Σημαντικό σημείο προς αναφορά κρίνεται και το γεγονός ότι τα μέλη αξιοποίησαν τις επαγγελματικές και γνωστικές του ιδιότητες προς όφελος όλων, με την προσφορά συμβουλευτικής σε άλλα ζητήματα, όπως πχ. το μέλος Γ υλοποίησε τεχνική υποστήριξη στο λάπτοπ του μέλους ΕΠ, το μέλος Ν προώθησε βιβλία και τεχνικές διαχείρισης άγχους, ενώ το μέλος ΑΛ προσέφερε συμβουλευτική για αποθεραπεία του σώματος έπειτα από πολύωρη καθιστική στάση σε υπολογιστή, και τέλος, το μέλος Κ μοιράστηκε συνταγές με υλικά του κήπου.

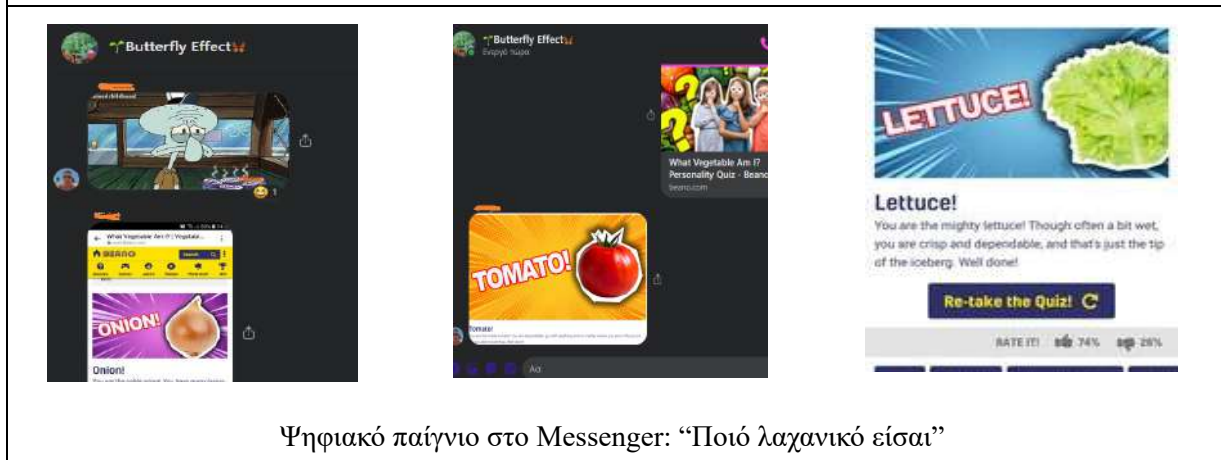

Παιγνιοποιημένη Συμμετοχικότητα

Με αφορμή την πλήρη ψηφιακότητα και την ποικιλία εργαλείων που διατίθενται στο διαδίκτυο, άρχισαν να αυξάνουν τα ψυχαγωγικά εγχειρήματα, σε μια προσπάθεια διάδρασης, συλλογικών δράσεων και ψυχολογικής υποστήριξης. Η ανοικτότητα της έκφρασης με ποικίλες μορφές και μέσα αποτυπώθηκε σε βίντεο, κινούμενες εικόνες, σκίτσα, αυτοκόλλητα και λογοίς οπτικά προϊόντα. Η αυξημένη ανάγκη για επικοινωνία στην φυσική απόσταση, προβλήθηκε έντονα στο Messenger, όπου άρχισαν και τα αυθόρμητα ψηφιακά παίγνια μεταξύ των μελών.

Εκφραστικά μέσα χαλαρής επικοινωνίας

Ψηφιακό παίγνιο στο Messenger: “Ποιό λαχανικό είσαι”

Ψηφιακή πρόκληση στο Messenger: #okiposmou

Εικόνα 17: Παιγνιοποιημένη εμπλοκή & διάδραση στο Messenger

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το κουίζ “Ποιό λαχανικό είσαι;”, όπου απαντώντας σε ερωτήσεις κατέληγαν σε κάποιο λαχανικό, ενώ η πρόκληση #okiposmou, έδωσε έναυσμα για διαμοιρασμό φωτογραφιών από γλάστρες και άνθη που βρίσκονται στις βεράντες και τις αυλές των συμμετεχόντων.

Αλλαγή Σκέψης

Χαρακτηριστικά Ευαισθητοποίησης από το μέλος Κ

“..όταν μου είπατε (η ομάδα) θα ασχοληθούμε με λαχανόκηπο δεν φανταζόμουν ότι έχουν γίνει τόσα πράγματα στο εξωτερικό και εδώ, ούτε περίμενα να διαβάζουμε και να ακολουθούμε τεχνικές πέραν του φυτέματος. Έχω εκπλαγεί με το πόσα πράγματα μπορείς να μάθεις και να ταιριάζεις στο όλο σκηνικό, χωρίς τελικά να αλλάξεις και θέμα όταν μιλάς για βιωσιμότητα ή ανακυκλωμένα δώρα κλπ.. ”

Χαρακτηριστικά Οικειοποίησης από το μέλος ΑΛ

“Νόμιζα ότι ήξερα τι προξενούν οι συμπεριφορές μου στο περιβάλλον, και νόμιζα ότι το μόνο που έλειπε ήταν να μάθω κάποια πραγματάκια για να φυτέω..Τελικά μέσα σε όλο αυτό που κάνουμε, ζύγισα καλύτερα τα όσα επιλέγω να κάνω και πιστεύω ότι αν ασχοληθείς και διαβάσεις και ακούσεις και τους άλλους στο θέμα θα θες να ασχοληθείς..“

Χαρακτηριστικά Ενίσχυσης από το μέλος ΕΠ

“Θεωρώ ότι μέρος του πρότζεκτ ήταν να δεθουμε σαν ομάδα, ωστόσο μέσω των επικοινωνιακών πλατφορμών χάθηκε μεγάλο μέρος αυτού καθώς υπήρχε η αίσθηση του "προαιρετικού". Η αρχική ιδέα όπου μαζευτήκαμε για να φυτέψουμε ήταν πιο κοντά σε αυτό που περίμενα. Σίγουρα όμως κι εδώ υπάρχει θετικό πόρισμα, διότι η πλειοψηφία θελει να συνεχίσει το πρότζεκτ και πιστεύω ότι σιγά σιγά καλλιεργείται και η επιθυμητή συνεργατική σχέση μέσω κοινού κινήτρου..”

10.2.2. Εμπόδια κατά την Προσαρμογή στην Ψηφιακή Λειτουργία

Σε ό,τι αφορά το ψηφιακό εργαλείο τα βασικά εμπόδια ήταν:

α) Ζητήματα ευχρηστίας (κολλάει, ζητά μείλ, δεν εμφανίζει πάντα την καρτέλα στο trello),

- β) Φροντίδα φυτών χωρίς ανάρτηση για εβδομάδες, δυσκολεύοντας την παρακολούθηση και συμβουλευτική και
- γ) Δεν επικοινωνούν τις ανάγκες τους και δεν αξιοποιούν τους γεωπόνους χωρίς παρακίνηση.

Άλλα εμπόδια που εμφανίστηκαν με την πλήρη ψηφιακότητα:

- α) Καμία πρωτοβουλία ανάθεσης ρόλου συντονιστή, καθώς η ομάδα θεωρεί την ερευνήτρια ως κατάλληλη για αυτή την αρμοδιότητα κι έτσι υπάρχει δυσκολία μετατόπισης της δυναμικής προς τα μέλη σε κάθε διάσταση του κήπου, χωρίς βέβαια να αποτιμώνται οι εκφράσεις συλλογικής και ισότιμης εμπλοκής.
- β) Μετεγκατάσταση μέλους σε Νομό εκτός Αττικής (ΕΡ), που πήρε μαζί το ένα φυτό και ξεκίνησε εκ νέου φυτεύσεις, οδηγώντας σε πιθανά ζητήματα οντολογικής αυθεντικότητας, καθώς θεωρείται πιθανό το αίσθημα απόστασης από την ομαδική διάσταση.
- γ) Ζημιά φυτού από καιρικές συνθήκες (N), καθώς δεν προέβη σε προτεινόμενη πρακτική προστασίας και εν τέλει ξεκίνησε από την αρχή το φύτεμα, συμπεριφορά που παρεκκλίνει των αρχικών υποθέσεων της ερευνήτριας.
- δ) Αίσθημα ότι χάνεται ο αυθορμητισμός και το χαλαρό ύφος των δράσεων, λόγω των οργανωμένων σεμιναρίων, όπου αναδύονται νέα δεδομένα.

11. ΒΗΜΑ 6ο: ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΑΞΙΑΣ ΔΡΑΣΕΩΝ

Το βήμα αυτό αφορά στην πρώτη εκ των δύο εβδομάδων Αξιολόγησης και διερευνά τόσο αξιολογήσεις της ομάδας προς την ομάδα, όσο και προς υπηρεσίες και τη γενική εμπειρία της συμμετοχικής έρευνας δράσης. Παράλληλα, αξιοποιήθηκε ως εργαλείο ενθάρρυνσης συμμετοχικού σχεδιασμού των επόμενων βημάτων και υπηρεσιών της συλλογικότητας, επιβεβαιώνοντας το νόημα που προσέφεραν οι δράσεις στους συμμετέχοντες. Αποτέλεσε το σημείο εντοπισμού των επιτυχημένων και μη λειτουργιών κατά τα πρότυπα και τις ανάγκες των χρηστών, αλλά κι ως σημείο κλεισίματος τυχόν ερευνητικών κενών.

Τελική Ομάδα Εστίασης

Η τρίτη και τελευταία ομάδα εστίασης πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 6/12/2020 (W10), ως κλείσιμο και χαιρετισμό, αλλά και ως ευκαιρία ανάδειξης του αντίκτυπου των δράσεων και της μετατόπισης των στάσεων των συμμετεχόντων προς υπεύθυνες περιβαλλοντικές συμπεριφορές. Αρχικά, υλοποιήθηκε παιχνίδι γνώσεων με κάρτες, με σκοπό την ανασκόπηση των σεμιναρίων που προηγήθηκαν και της απόδοσης περαιτέρω νοημάτων μέσω του αναστοχασμού των δράσεων για την προβολή και ενίσχυση του βαθμού συνειδητότητας των συμμετεχόντων σε σχέση με πολύπλοκες πτυχές του πλαισίου δράσης (κριτήριο οντολογικής αυθεντικότητας).

Εικόνα 18: Παίγνιο γνώσεων με κάρτες από Δράση: “Χαρτογράφιση Αξίας” - φύλλα από την παρουσίαση PPT

Έπειτα, υλοποιήθηκε αξιολόγηση των δράσεων μέσα από παρουσίαση των φυτών από το Trello στο MS Teams, για την εκτίμηση του “Πριν” και “Μετά” από κάθε φροντιστή, καθώς και βαθμολόγηση ικανοποίησης ([ερωτηματολόγιο 4i](#)). Εδώ έγινε εφικτή η επικοινωνία και ομαδική έκφραση σχολίων, ο αναστοχασμός και η αξιολόγηση των υπηρεσιών. Υπήρξε ανοικτή αξιολόγηση με αστεράκια από όλα τα μέλη, δημόσια. Τέλος, ακολούθησε συζήτηση για την βελτίωση και επέκταση των δράσεων της αυτοοργάνωσης, με παρουσίαση περιπτώσεων μελέτης προς σχολιασμό κι έμπνευση. Στόχος της

δράσης αυτής, αποτέλεσε η βελτίωση των μελλοντικών μηχανισμών και υπηρεσιών σε επίπεδο απόλυτης διαχείρισης των αποφάσεων από την ομάδα, σύμφωνα με τον οδηγό του Διεθνούς Οργανισμού Δημόσιας Συμμετοχής²⁵ (5ο επίπεδο, empower). Στόχος για τελικό προϊόν ήταν η δημιουργία οργανωτικού πλαισίου ενεργειών και κατ' επέκταση τα στοιχεία εκείνα που κρίθηκαν προς επανάληψη και προς αποφυγή (βλ. Κεφ. 15 [ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ](#)).

11.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Εργαλείο που ακολουθεί τις ομάδες εστίασης υπήρξε η επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση και αξιοποιήθηκαν ερωτηματολόγια. Χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά προς τη συνέντευξη, καθώς η μια εκδοχή δόθηκε στους συμμετέχοντες στα πλαίσια ομαδικής διάδρασης και η δεύτερη έπειτα, σε προσωπικό χρόνο ως αφορμή ανασκόπησης. Το ερωτηματολόγιο για τη Βαθμολόγηση Ικανοποίησης, σχεδιάστηκε ως βαθμολογία με αστεράκια από το 1 έως 5, αλλά και με χρήση παιγνιδιών οπτικών μέσων έκφρασης συναισθημάτων (Read, J. C., 2007), ενώ για το επόμενο ερωτηματολόγιο υπάρχει ανάλυση στο επόμενο βήμα. Γίνεται εδώ μια υπενθύμιση προς τους χρόνους καταγραφής, καθώς αφορά στο τρίτο μέρος ερευνητικών δεδομένων, το οποίο θα συγκριθεί με τα προηγούμενα (W3, W7). Η καταγραφή αυτή ολοκληρώνεται μία εβδομάδα μετά όπου έχουν συγκεντρωθεί τα ατομικά ερωτηματολόγια.

11.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια

11.3.1. Αξιολόγηση του εγχειρήματος

★★★★★ Βαθμολόγηση Ικανοποίησης

Με το πέρας της ερευνητικής διαδικασίας, ελέγχθηκε το ερ.ερ.3 που αφορά σε έκφραση επιθυμίας για συνέχεια. Η βαθμολόγηση υπήρξε πολύ θετική και η αναμενόμενη επέκταση της αξίας των δράσεων διαμορφώθηκε σε τέσσερα επίπεδα:

Ερ/συμ.	Θ	Γ	ΕΡ	Ν	ΕΠ	Μ	Κ	ΑΤ	ΑΑ
Οφέλη	5	5	5	4.5	5	5	5	5	5
Μηχανισμοί	4	4	5	4	4	4	5	4	5
Εμπειρία	3,5*	5	5	5	5	4	5	5	5
Επιλογές με τη Λήξη	γ, δ	γ, δ	γ, δ	γ, δ	γ, δ	β	γ, δ	β	γ, δ

Πίνακας 9: Βαθμολόγηση ικανοποίησης Συμμετεχόντων εντός Ομάδας εστίασης

- α) απεμπλοκή και απομάκρυνση από την κατεύθυνση αυτή, και άρα διακοπή περαιτέρω προσωπικής επένδυσης σε σχέση με τις νέες μαθημένες πρακτικές (0/9),
- β) συνέχεια οποιασδήποτε καλλιεργητικής δράσης και οικολογικής πρακτικής σε ατομικά πλαίσια (2/9),

²⁵ <https://www.iap2.org/page/pillars>

γ) σε συλλογικά πλαίσια, με επιθυμία παραμονής στην ομάδα και άρα διατήρησης των δράσεων (7/9), και τέλος,

δ) σε περαιτέρω επένδυση και ενίσχυση της κατακτημένης συνθήκης, μέσα από τη βελτιστοποίηση των πρακτικών και των υπηρεσιών της συγκεκριμένης συλλογικότητας και του κήπου (7/9).

Το μέλος Θ, βαθμολογώντας με 3,5 αστεράκια στην εμπειρία του από όλο το εγχείρημα, απέδωσε τα αίτια στις ιδιαίτερες πιέσεις της απόστασης, ατομικής ανάθεσης φυτών και του γενικότερου στρες. Αξιολογώντας θετικά οφέλη και μηχανισμούς και παράλληλα δηλώνει επιθυμία παραμονής και συνέχειας (γ,δ).

“Ο fun factor ήταν για μένα από τα πράγματα που σε κρατάνε σε κάτι τέτοιο. Θεωρώ ότι το επίπεδο ανέβηκε πολύ με όσα κάναμε και δεν το περίμενα! Ναι μεν είχαμε θέματα μέχρι να συντονιστούμε, αλλά ήταν απαραίτητο και το μαντρόσκυλο (δηλ. ερευνήτρια) να μας κληρονομήσει λίγο από πίσω με ένα πρόγραμμα. Παρόλες τις συνθήκες θέλω να δω που θα φτάσει αυτό.” Γ

“Βρήκα τη δράση σημαντική και μου έδωσε απαντήσεις σε απορίες. Έφαγα τα κρεμμύδια μου και θέλω να συνεχίσω να τα φτιάχνω στο σπίτι. Η ομάδα μου άρεσε και θέλω να συμμετέχω με τις συμβουλές και τις ιδέες, γιατί έτσι τελικά έμαθα περισσότερα πράγματα.” ΑΛ

“Αυτό που κατάφερα σε μεγάλο βαθμό είναι η σωστή ανακύκλωση..σίγουρα θα συνεχίσω με τα φυτά μου και θα τα αυξάνω σιγά σιγά, μέχρι να μπορέσω να ελέγξω ένα μπουστάνι και όταν ανοίξουμε και μπορεί να γίνει δια ζώσης όλο αυτό, να έρχομαι στον κήπο της ομάδας να τον φροντίζω.” ΑΤ

Αξία Δράσεων

Στο τρίτο επίπεδο μετρήσεων μπορούν πλέον να ελεγχθούν συμπεριφορές που οδηγούν σε ευαισθητοποίηση, οικειοποίηση και ενίσχυση για την μετατόπιση προς βιώσιμες και υπεύθυνες περιβαλλοντικές πρακτικές. Βασικό επιχείρημα προς αυτά, αποτελούν οι στοχοθεσίες του αρχικού σταδίου που πλέον καλύφθηκαν υπέρ του δέοντος, καθώς αναπτύχθηκαν στα άτομα και νέα νοήματα στην αξία των δράσεων. Η συμβουλευτική και η προσωπική ανάπτυξη αναζητήθηκαν από όλα τα μέλη και κατακτήθηκαν, ενώ η κατανάλωση των λαχανικών και η επαφή με τη φύση, από τα αρχικά 5 και 6 άτομα αντίστοιχα αναγνωρίστηκε ως όφελος για το σύνολο της ομάδας. Έπειτα, άλλα σημαντικά οφέλη που η ομάδα δηλώνει ότι κατέκτησε αποτελούν η κοινωνικοποίηση της εμπειρίας αυτής (από αρχικά 5 σε 7 άτομα), η προσφορά μέσω καλών πρακτικών (από αρχικά 5 σε 7 άτομα), η ψυχολογική ενδυνάμωση (από αρχικά 4 σε 6 άτομα) και τέλος, το παιχνίδι και ο ανταγωνισμός (από αρχικά 3 σε 5 άτομα). Συγκεκριμένα, η κοινωνικοποίηση της εμπειρίας αναφέρθηκε από τους συμμετέχοντες ως ευχάριστο μέσο εκμάθησης και άρα ως κίνητρο για καλές πρακτικές, ενώ η παιγνιοποιημένη συμμετοχικότητα αναφέρθηκε ότι διευκόλυνε την επικοινωνία κι επομένως την αλληλεγγύη εντός ομάδας.

Βελτίωση - Επέκταση Δράσεων Ομάδας

Οι συμμετέχοντες, κατά την τελευταία ομάδα εστίασης διαμόρφωσαν τη μορφή και τα επόμενα βήματα της συλλογικότητας με απαραίτητη την ευνοϊκή συνθήκη των δια ζώσης δράσεων. Θέλησαν να επεκτείνουν τον χρόνο καλλιέργειας και να ελέγξουν την έκβαση του κήπου με την υποστήριξη περισσότερων εθελοντών. Σχετικά με τις επιτυχημένες πρακτικές, έκριναν τη συνέχιση όσων δοκιμάστηκαν και την προσθήκη υπηρεσιών και δράσεων με εστίαση στην ψυχική ευημερία και την

οικολογική συνείδηση, αναμένοντας το “Δια ζώσης σε μεγάλο κήπο με εκδηλώσεις για να τρώμε τα λαχανικά μας” ΑΤ. Τέλος, πρότειναν την επισημοποίηση της συλλογικότητας με διαμόρφωση νομικής υπόστασης για ευκολότερη πρόσβαση σε προγράμματα οικονομικής υποστήριξης με την ανάγκη “να γίνει το επάγγελμά μας γιατί θα το αγαπάμε” ΕΡ. Παρατίθεται διάγραμμα με τις αποφάσεις της συλλογικότητας.

Διάγραμμα 9: Επέκταση Αξίας - Προτάσεις για Επόμενα Βήματα συλλογικότητας

11.3.2. Εμπόδια στην Ψηφιακότητα του COVID-19

“Θεωρώ ότι στερηθήκαμε αρκετό κομμάτι της δράσης λόγω της απόστασης αλλά επειδή υπήρχε ψηφιακή υπόσταση, μπορέσαμε να κρατήσουμε μια επαφή και να παρακολουθούμε σε δικό μας χρόνο τη πρόοδο. Παρόλο που είχαμε θέμα συντονισμού, μπορέσαμε να πάρουμε κάποια μαθήματα (όπου πιστεύω ότι ήταν και ο απώτερος σκοπός) ανεξάρτητα από τη φροντίδα ενός φυτού.” Θ

“Αισθάνθηκα μια αμυδρή συνεργασιμότητα, ένα «δεσιμο» με την ομάδα, αλλά κυρίως με το ίδιο το φυτό. Η απόσταση και η ψηφιακότητα μου ήταν ζόρικη, με αποσυντονίζαν και με αποξενωναν από τον τελικό στόχο.” Μ

“Δεδομένων των συνθηκών η φυσική απόσταση και κατ'επέκταση η ψηφιακότητα της δράσης κρίθηκαν αναγκαία. Ενώ η φυσική απόσταση θεωρώ πως βοήθησε στην εξοικονόμηση χρόνου και διευκόλυνε με τις αποστάσεις από και προς τον τόπο της δράσης, εντούτοις η ψηφιακότητα δυσκόλεψε κατά κάποιον τρόπο την εξέλιξή της και οι λόγοι είναι οι εξής: η εφαρμογή που χρησιμοποιήθηκε παρουσίασε κάποια δυσκολίες ως προς την χρήση, οι διασκέψεις απαιτούσαν τον συντονισμό πολλών ατόμων με διαφορετική καθημερινότητα και υποχρεώσεις.” ΑΛ

“Θεωρώ ότι μέρος του πρότζεκτ ήταν να δεθούμε σαν ομάδα, ωστόσο μέσω των επικοινωνιακών πλατφορμών χάθηκε μεγάλο μέρος αυτού καθώς υπήρχε η αίσθηση του "προαιρετικού". Η αρχική ιδέα όπου μαζευτήκαμε για να φυτέψουμε ήταν πιο κοντά σε αυτό που περίμενα. Σίγουρα όμως κι εδώ υπάρχει θετικό πόρισμα, διότι η πλειοψηφία θελει να συνεχίσει το πρότζεκτ και πιστεύω ότι σιγά σιγά καλλιεργείται και η επιθυμητή συνεργατική σχέση μέσω κοινού κινήτρου” ΕΠ

12. ΒΗΜΑ 7ο: ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ & ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Το βήμα αυτό αφορά στη δεύτερη εκ των δύο εβδομάδων Αξιολόγηση και διερευνά την επιτυχία των υπηρεσιών, τα οφέλη που εντοπίζουν οι συμμετέχοντες στις δράσεις, καθώς και το τελικό αντίκτυπο που τα παραπάνω παρουσιάζουν στις στάσεις και τις συμπεριφορές τους.

12.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Όπως προαναφέρθηκε, το συγκεκριμένο διάγραμμα αράχνη αξιοποιήθηκε αρχικά ως προφίλ συμμετεχόντων κι ως εργαλείο εντοπισμού αλλαγής στάσης. Έγινε εφικτή η οπτικοποίηση των ποιοτικών δεδομένων και η ποσοτικοποίησή τους, ώστε να αποτυπωθεί η επιρροή των δράσεων πάνω στα άτομα. Οι μετατοπίσεις μετρώνται αρχικά για το σύνολο της ομάδας σε κάθε θέση κι έπειτα για το σύνολο των θέσεων για κάθε άτομο. Με αυτό τον τρόπο θα γίνουν μετρήσιμα δεδομένα, τα οποία στη συνέχεια προσφέρουν εσωτερική εστίαση, ανάλογα με την χρήση κάθε πρότασης, όπως αναλύθηκε παραπάνω (6.1). Να τονιστεί, πως προτού αναλυθούν οι οδηγίες προς την συμπλήρωση Θέσης ([ερωτηματολόγιο 4ii](#)), υπήρξε ανοιχτή επικοινωνία των συμπερασμάτων της ερευνήτριας σχετικά με τις συνεντεύξεις και τα βήματα που οδήγησαν στα προφίλ και το διάγραμμα αράχνη. Με λίγα λόγια επικοινωνήθηκε ανοιχτά προς τα άτομα, εξηγώντας πως δεν αφορά σε κατευθύνσεις ή επιθυμίες που θα ωφελήσουν την έρευνα, όσο σαν μέσο προβληματισμού κι ευκαιρία ανασκόπησης της επιρροής που είχαν οι δράσεις. Ακόμη και με αυτή η ενέργεια να τονιστεί πως αναγνωρίζεται η επιρροή και η πίεση που τυχόν αντιμετωπίσουν οι συμμετέχοντες στην προσπάθεια κάλυψης λαθεμένων προσδοκιών ή υποθετικών απαιτήσεων της ερευνήτριας και δια τούτου, αξιοποιήθηκε και τελικό ερωτηματολόγιο ([4iiia](#) και [4iiib](#)), το οποίο κλήθηκαν να απαντήσουν όλοι οι συμμετέχοντες - ειδικοί και μη - ώστε να υπάρχει ει δυνατόν σφαιρική εικόνα σχετικά με το αντίκτυπο του όλου εγχειρήματος.

12.2. Αποτελέσματα & Εμπόδια

12.2.1. Αλλαγή Στάσης

Χαρακτηριστικά Ευαισθητοποίησης από το μέλος Θ

Πριν: “Δεν μπορώ να πω ότι είμαι εναντίον των δράσεων, αλλά δεν κάνω και κάτι υπέρ..”

Μετά: “..νιώθω ότι το εκπαιδευτικό κομμάτι με βοήθησε να κατανοήσω την σημαντικότητα του προβλήματος.”

Χαρακτηριστικά Ενίσχυσης από το μέλος EP

Πριν: “Θα νιώσω ενθουσιασμό και χαρά, γιατί γενικά επιδιώκω πολλά χρόνια τη σύνδεση με τη φύση.. υπερηφάνεια, γιατί θα το έχω αναλάβει εγώ από την αρχή και θα το φτάσω μέχρι το τέλος - όπου κι αν είναι αυτό.”

Μετά: “Εγώ πραγματικά το νιώθω φουλ όλο το πρότζεκτ και με έχει αγγίξει συναισθηματικά και θεωρώ ότι αυτό είναι επιτυχία και ατομική και συλλογική για την ομάδα μας..τα κατάφερα! Θα συνεχίσω με πατάτα, κρεμμύδι και βότανα από μικρά γλαστράκια που πουλάνε σε σουπερμάρκετ.. Ευχαριστώ! Νιώθω ότι η σχέση μου με τη φύση αποκαταστάθηκε!”

Χαρακτηριστικά Ενίσχυσης από το μέλος N

Πριν: “Είμαι ένας πολίτης που η φωνή μου δεν ξέρω αν θα ακουστεί όσο θα ήθελα (φοιτήτρια, αφρικανικής καταγωγής) αλλά δεν έχω προσπαθήσει κιόλας για να δω πως θα βγει. Με κρατάει κάτι να μην κάνω τη δράση που θέλω. Βλέπω την αδιάφορη στάση των άλλων δήμων, χωρών - κυρίως μεσόγειο επηρεάζομαι. Αν δεν κάνουν αυτοί το βήμα πόσο να γκαριζω; θα αρκεστώ σε όσα μπορώ.”

Μετά: “Πιστεύω πως ναι, έμαθα να κάνω κάτι μόνη μου αντί να τα αγοράζω, οπότε αυτό μου έδωσε την ευκαιρία αλλά και την ικανοποίηση να καταλάβω ότι η φύση είναι υπερβολικά πολύτιμη και αν την αξιοποιήσουμε σωστά έχει πολλά να μας προσφέρει. Εγώ προσωπικά αγόραζα προϊόντα με aloe vera αλλά τώρα δεν θα το κάνω αυτό διότι έχω στο μπαλκόνι μου. Τα ονόματα με έκαναν να νιώσω πιο κοντά στα φυτά μου και να είμαι υπεύθυνη για τη ζωή τους! Περιμένω την αλόη μου να μεγαλώσει πώς και πώς για να κάνω μάσκα!”

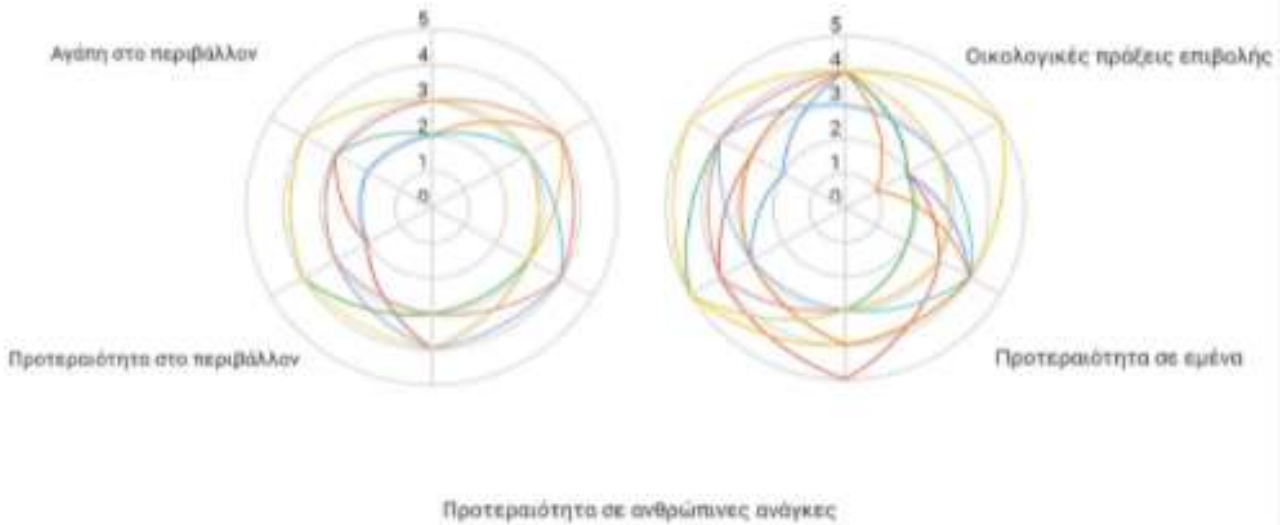
Διάγραμμα Αράχνη & Έκφραση Θέσης

Ενδεικτικά παρατίθενται και οι αλλαγές στην ατομική έκφραση θέσης, με το τέλος των δράσεων σε σχέση με την πρωταρχική τοποθέτηση, όπου κατά γενική ομολογία, αυξήθηκε η προτεραιότητα σε οικολογικές πράξεις ευθύνης (από 24 βαθμούς σε 34), η προτεραιότητα στο περιβάλλον (από 28 βαθμούς σε 36) και την αγάπη προς αυτό (από 29 βαθμούς σε 34). Αντίστοιχα, ανά συμμετέχοντα, παρατηρούνται μετατοπίσεις ενός ή και δύο βαθμών σε κάποιες τοποθετήσεις με σημαντικότερες: Θ (2 βαθμοί άνοδος προς τις οικολογικές πράξεις ευθύνης), Γ (2 βαθμοί άνοδος προς την προτεραιότητα στο περιβάλλον, αλλά ταυτόχρονη άνοδο στις ανθρώπινες ανάγκες), EP (άνοδος σε κάθε θέση), N (κάθοδος στην ατομική προτεραιότητα και την επιβολή για υπεύθυνες πράξεις), EP (3 βαθμοί κάθοδος στις οικολογικές πράξεις από επιβολή), M (άνοδος σε οικολογικές πράξεις ευθύνης, προτεραιότητα και αγάπη στο περιβάλλον), K (κάθοδος στην ατομική και ανθρωποκεντρική θέση με ταυτόχρονη άνοδο στην αγάπη για το περιβάλλον), AT (κάθοδος ατομικής προτεραιότητας και επιβλητικότητας των πράξεων με άνοδο στις υπεύθυνες οικολογικές πράξεις), AL (άνοδος σε οικολογικές πράξεις ευθύνης, προτεραιότητα και αγάπη στο περιβάλλον, με ταυτόχρονη κάθοδο στην προτεραιότητα των ανθρώπινων αναγκών). Διακρίνεται στο διάγραμμα αράχνη η έκταση στο θετικό άκρο και το γενικότερο αντίκτυπο που εξέφρασαν τα άτομα μέσω συζήτησης και ερωτηματολογίων.

Θ Γ ΕΡ Ν ΕΠ Μ Κ ΑΤ ΑΛ

Οικολογικές πράξεις ευθύνης

Προφίλ Συνεντεύξεων

Μετά τις Δράσεις

Διάγραμμα αράχνη 10: Έκφραση Θέσης Πρίν & Μετά τις Δράσεις

Εμπειρία Γεωπόνων

Γεωπόνος 1ος

“ Η δράση ανταποκρίθηκε πλήρως στις ανάγκες μου, καθώς μου δόθηκε η δυνατότητα να εξηγήσω σε άλλα μέλη της ομάδας, θέματα που αφορούσαν την ανάπτυξη των φυτών τους, όπως την προστασία από δυσμενείς συνθήκες ανάπτυξης και να επιλύσω απορίες σχετικά με τους τρόπους προστασίας από παθογόνα..”

Γεωπόνος 2ος

“..η δράση είχε οργανωθεί με τέτοιο τρόπο που έγινε δυνατή η διάγνωση προβλημάτων στην ανάπτυξη κάποιων φυταρίων μέσω φωτογραφιών. Μετά από συνομιλία με τα μέλη της ομάδας που διέθεταν τα φυτά αυτά, δόθηκαν προτάσεις για την επίλυση των προβλημάτων αυτών. Στα τελικά δείγματα φωτογραφιών που εξέτασα, όλα τα φυτά ήταν υγιή και η ανάπτυξή τους συνεχίστηκε με κανονικούς ρυθμούς.”

13. ΒΗΜΑ 8ο: ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ & ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

Η πλούσια βιβλιογραφία και τα εγχειρίδια, προτάσσουν τεχνικές λύσεις για την καλύτερη δυνατή δόμηση των πολλαπλών πραγματικοτήτων των ανθρώπων που επηρεάζουν δυναμικές, σχέσεις, ερμηνείες και κατεπέκταση τα ευρήματα. Με λίγα λόγια, αναγνωρίζοντας την υποκειμενική διάσταση κάθε θέσης, την ατομική επένδυση με κοινωνικές, πολιτισμικές και άλλες επιταγές, καθώς και την πιθανή συναισθηματική εμπλοκή της ερευνήτριας, αξιοποιούνται εργαλεία που θεραπεύουν σε ένα βαθμό την αντικειμενικότητα, προσπαθώντας να προσεγγίσουν μια διυποκειμενική διάσταση (Atkinson et.al., 2007 ; Γκέφου - Μαδιανού, 2011; Ίσαρη & Πουρκός, 2015 ; Endsley, 2011 ; Κοντοδήμας, 2013 ; Κουλαουζίδης & Παλής, 2017 ; Mruck & Breuer, 2003 ; Moore, 2013 ; Riechers, 2016 ; Selloni, 2017 ; Stenfors et al, 2020 ; Tang, 2013).

Το Μετά της Συμμετοχικής Έρευνας Δράσης I

Οι χρόνοι διεξαγωγής της έρευνας, ολοκληρώνονται με τις δράσεις αξιολόγησης, ωστόσο αυτή η φάση, ενέπνευσε τη συλλογικότητα για επόμενα βήματα και επέκταση των δράσεων, τα οποία θεωρήθηκαν προς το παρόν μη προσπελάσιμα, λόγω των συνθηκών της πανδημίας. Η ανάγκη για διαζώσης πραγμάτωση αστικού λαχανόκηπου σε δημόσιο αστικό χώρο, οδήγησε την ομάδα σε καλλιτεχνική αποτύπωση ενός σχεδίου - πρότασης προς τη δημοτική αρχή της Νέας Ιωνίας (Κυριακή 13/12/2020 - W11).

Εικόνα 19: Κολάζ Δράσης “Συμμετοχικού Αστικού Ανασχεδιασμού”

Αποτελεί ψηφιακή παιγνιώδη δράση, η οποία οργανώθηκε και υλοποιήθηκε με το πέρας της έρευνας κι έπειτα από αυθόρμητο αίτημα των συμμετεχόντων. Η δράση αφορά στην δημιουργική σκοπιά της παρέμβασης και διαχείρισης του αστικού χώρου με την ψηφιακή επεξεργασία εικόνας. Η ομάδα επέλεξε μία φωτογραφία από την συλλογή της πρώτης δια ζώσης δράσης, δημιουργώντας μια υποθετική ανάπλαση του συγκεκριμένου χώρου που αποτυπώνεται. Μέσω ψηφιακών εργαλείων, ανασυνέθεσε τους χώρους και αναδιαμόρφωσε το αστικό περιβάλλον σε ένα συσχεδιαστικό αποτέλεσμα βελτίωσης, κατά τα πρότυπα υποκειμενικής αισθητικής εμπειρίας. Το έργο συντέθηκε με χρήση χρωμάτων, ανθέων και μικρών διακοσμητικών παρεμβάσεων από φυσικά υλικά, όπου παρουσίασαν κι ερμήνευσαν στο ψηφιακό περιβάλλον MS Teams. Εξέφρασαν το αποτέλεσμα της σύνθεσης ως:

“μελλοντικές βλέψεις του Butterfly effect” EP
και *“τι θα γινόταν εάν..”* K

ενώ παράλληλα αιτιολόγησαν τις επιλογές τους:

“κάτι τόσο όμορφο και ανεκμετάλλετο, με λίγο μεράκι και αγάπη γίνεται όμορφο και χρήσιμο συνάμα”
AA

“ο δημόσιος χώρος είναι για τους δημότες και άρα για μένα που θέλω να τον καμαρώνω” N

“τόσα παραδείγματα κοινοτικών κήπων είδαμε, δεν θεωρώ ότι η ιδέα είναι εξωπραγματική..” Γ.

Η φωτογραφία έχει εμφανείς διαφορές, οι οποίες αποτυπώνουν τις δυνατότητες του χώρου, τις βλέψεις της συλλογικότητας για συνέχιση των δράσεων, καθώς και την αναγκαιότητα αισθητικής αναβάθμισης του δημόσιου χώρου. Παράλληλα, ο αποτυπωμένος λαχανόκηπος εκμεταλλεύεται φυσικά υλικά και προτείνει τη χρήση ανθέων και οργανωμένων τεχνικών καλλιέργειας, όπως προτάθηκε ήδη από την δράση “Χαρτογράφηση αξίας”.

Το Μετά της Συμμετοχικής Έρευνας Δράσης II

Η [χρονοπρογραμματική ανάλυση έργου](#) παρουσιάζει δύο εβδομάδες με χρονική απόσταση δύο μηνών από το εγχείρημα (W20-21), όπου επιχειρείται έλεγχος της εξέλιξης της συλλογικότητας στο παρόν, δηλαδή τις εβδομάδες 8/2/21 - 21/2/21. Σκοπός του μέρους αυτού είναι η επιχειρηματολόγηση υπέρ της διάρκειας που έχουν στο χρόνο οι αστικοί κοινοτικοί κήποι και τα συλλογικά εγχειρήματα σε επίπεδο γειτονιάς (Ανθοπούλου, 2012 ; Camps-Calvet et al, 2016 ; Cox, 2011 ; Ernstson et al, 2010 ; Fox-Kämpfer et al, 2016 ; Heller et al, 2016 ; Kemp et al, 2011 ; Pourias, 2016). Παράλληλα, είναι το βήμα κατά το οποίο αποδεικνύονται οι προθέσεις για κινητοποίηση που δήλωσαν οι συμμετέχοντες στη βαθμολόγηση ικανοποίησης κατά τη χαρτογράφηση αξίας (κεφ. 11), εφόσον ακολουθούν έμπρακτα τις δηλώσεις τους. Επομένως τα ευρήματα, απαντούν σε ερωτήματα που αφορούν τα εργαλεία, τις υπηρεσίες, τους ενεργούς συμμετέχοντες, καθώς και στα ψήγματα αλληλεγγύης, καινοτομίας και εγγύτητας που διαμορφώθηκαν μέχρι το σημείο αυτό.

13.1. Ερευνητικά Εργαλεία

Ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται σε αυτό το βήμα είναι ο αναστοχασμός, που σημαίνει αρχικά μια χρονική απόσταση από τα ευρήματα και τις δράσεις κι έπειτα επανεξέταση ψύχραιμα και

ουσιωδώς, ελέγχοντας εναλλακτικές διαστάσεις και νέες πτυχές στα υπάρχοντα ευρήματα. Τα παραπάνω για να επιτευχθούν σε δεύτερο χρόνο, οφείλει να προηγηθεί η συχνή και ξεκάθαρη επεξήγηση του σκοπού, της μεθοδολογίας που ακολουθείται, καθώς και των στόχων προς στους συμμετέχοντες, ώστε να επιτευχθούν κριτήρια μεθοδολογικής αυτοσυνειδησίας και πειθαρχημένου υποκειμενισμού. Εξίσου σημαντική είναι και η διάδραση με τους συμμετέχοντες, ώστε να αποφευχθεί μια μονόφθαλμη οπτική των γεγονότων κατά την καταγραφή που τυχόν εστιάσει σε σημεία ανάλυση και αγνοήσει την ανάπτυξη ερμηνευτικών κύκλων επιρροής.

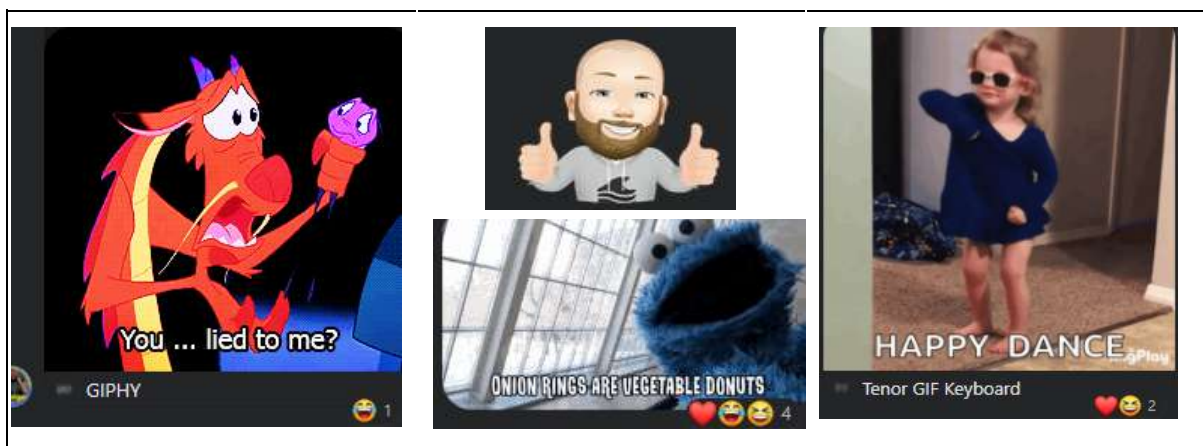
13.2. Τελικά Αποτελέσματα & Εμπόδια

13.2.1. Πρακτικές Επιτυχίες

Υπηρεσίες & Μηχανισμοί

Οι προκαθορισμένες διαδικασίες που αφορούνται από παρόμοιες περιπτώσεις διατηρήθηκαν με σημαντική την ομότιμη αλληλεκπαίδευση και την παιγνιοποιημένη συμμετοχικότητα. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός φαίνεται να απέδωσε, καθώς η ομάδα εξακολουθεί να αξιοποιεί τις δράσεις που έχτισε, με κυρίαρχο το ψηφιακό μέρος. Το MSTeams χρησιμοποιείται ως αρχείο οργάνωσης, ενώ το Messenger εξακολουθεί να καταλαμβάνει το χώρο δράσεων. Έχουν υλοποιηθεί δύο βιντεοδιασκέψεις μεταξύ των μελών, καθώς και έχουν συγκεντρωθεί επιπλέον προτεινόμενοι ιστότοποι με ειδικές θεματικές προς ενημέρωση. Παράλληλα, οι καρτέλες Trello χρησιμοποιούνται για έξι νέα φυτά, αλλά σε πιο χαλαρούς χρόνους, όπως επίσης και η επαφή με τους γεωπόνους (5 μηνύματα στο διάστημα W20-21). Τα παίγνια και τα δημιουργικά εκφραστικά μέσα παραμένουν στο προσκήνιο, όπου χρησιμοποιούνται ανεξαρτήτως θεματικής.

Εικόνα 20: Εκφραστικά μέσα χαλαρής επικοινωνίας στο Messenger

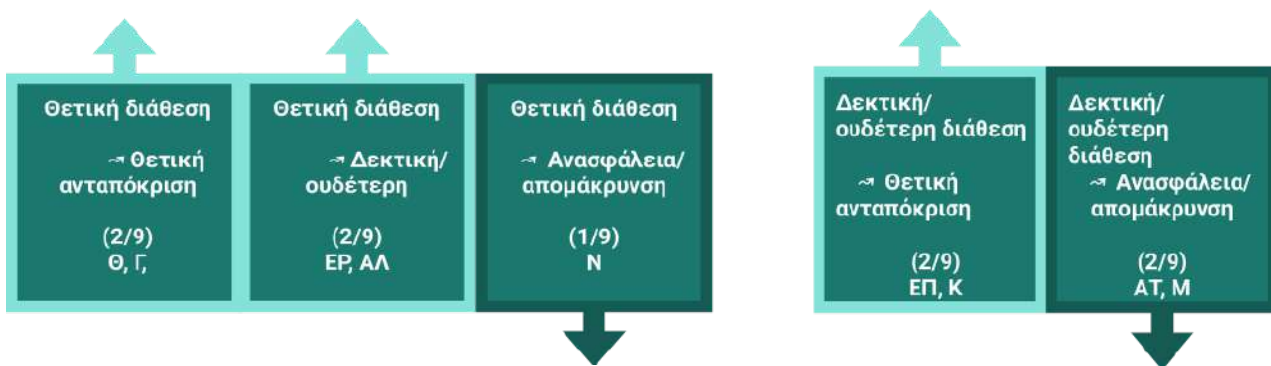

Συμμετέχοντες

Ενεργοί παραμένουν 7 εκ των 9 αρχικών μελών, αλλά η επικοινωνία και η διάδραση εντός ψηφιακών εργαλείων έχει μειωθεί σε ένταση και σε συχνότητα για τρία μέλη (ΕΡ, Ν, ΑΛ). Φυτά συνεχίζουν να καλλιεργούν ΕΡ, Ν, ΑΛ, Κ, ενώ το μέλος ΕΠ αύξησε το πλήθος και την ποικιλία φυτών εσωτερικού κι εξωτερικού χώρου. Το μέλος Γ δήλωσε “*περιμένω την καλοκαιρινή σπορά για να δω το παρακάτω*”, ενώ το μέλος Θ, βρίσκοντας σκουλήκι στη γλάστρα του προτίμησε να δημιουργήσει ένα οικοσύστημα σε γυάλινο βάζο (terrarium). Με αυτό τον τρόπο διαμορφώνεται μια εναλλακτική

πρακτική απομάκρυνσης χωρίς θανάτωση, καθώς θα προστατευτούν και θα καταναλώνουν φυτά και ρίζες, χωρίς να χαλάνε τα λαχανικά.

Όσον αφορά την επίδοση της δήλωσης για συνέχεια και βελτίωση, κατηγοριοποιήθηκε ανάλογα με: α) το πόσο εμπλέκονται και ενθαρρύνουν την ψηφιακή επικοινωνία και διάδραση, β) αν μένουν παρατηρητές και γ) αν απέχουν ή χάνονται. Οι μετρήσεις ακολούθησαν το μοτίβο καταγραφής πλήθους μηνυμάτων, παραληπτών και θεματικών που δεν εμπίπτουν στα πλαίσια της αρχικής οργάνωσης και συμψηφίστηκαν με τα πρώτα δεδομένα από το βήμα της πλήρους ψηφιακότητας (κεφ. 10). Παρατίθενται τα ευρήματα από το σύνολο των μηνών:

Διάγραμμα 11: Συνολική Ψηφιακή εμπλοκή Συμμετεχόντων σε σχέση με συνέντευξη

Όπως είχε διαφανεί από τα μέσα των διαδικασιών, τα μέλη Μ και ΑΤ, δεν επιθυμούσαν ψηφιακή εμπλοκή και δυσκολεύτηκαν να ακολουθούν κάθε βήμα. Η υπόνοια για παραίτηση υπήρξε από νωρίς, ωστόσο η έκβαση κατά την οποία παραμερίστηκαν εν τέλει από την ομάδα δεν ήταν αναμενόμενη, καθώς υπήρξε προσέγγιση, συζήτηση και προσπάθεια εύρεσης λύσεων από πλευράς ερευνήτριας. Ωστόσο, περιμένοντας τη δια ζώσης εμπειρία, προβάλλουν μια αποστασιοποίηση. Ένα ακόμη μέλος που απείχε ή χανόταν για ημέρες ήταν το μέλος Ν, το οποίο δήλωνε αρχικά πως “θα μου άρεσε πάρα πολύ αν όντως δεν γίνει χαζομάρα και κάποια μέλη δεν συνεργαστούν. Μου αρέσει να δουλεύω σε ομάδες και να βλέπω τον άλλο να δημιουργούμε κάτι μαζί με ιδέες”. Αυτή η στάση, από το ίδιο το άτομο εκφράστηκε ως τακτική παρακολούθησης των συζητήσεων ασύγχρονα, χωρίς αυτή η στάση να αποσυντονίζει έντονα τους προγραμματισμούς για απαρτία, ενώ ήταν αποδέκτης πολλών μηνυμάτων (9 μηνύματα στην καταγραφή W7 και 6 στην καταγραφή W20-21). Έπειτα, μέλη που διατήρησαν τη θετική τους διάθεση (Θ με 17 μηνύματα και Γ με 22) συνέχισαν να επικοινωνούν τακτικά, όπως και μέλη που στην αρχή δίστασαν ή περιόρισαν τις προσδοκίες τους (ΕΠ με 15 μηνύματα και Κ με 10). Τέλος, δύο μέλη κράτησαν μια απόσταση από ψηφιακές συζητήσεις, χωρίς να αγνοούν ζητήματα του κήπου (ΕΡ με 7 μηνύματα και ΑΛ με 8).

13.2.2. Εμπόδια

- Δεν αξιοποιήθηκαν οι γεωπόνοι από όλους τους συμμετέχοντες κι επιλεγόταν συχνά η τακτική αναζήτησης πληροφοριών στο ίντερνετ πληροφορίες, αναδεικνύοντας παράλληλα τον μη επιβεβλημένο ρόλο των ειδικών.
- Αντανακλαστικές συμπεριφορές ή προσπάθειες δράσης μελών, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη το πρόγραμμα όλης της ομάδας (Ν, Μ, ΑΤ).
- Πίεση για γρήγορη ανάπτυξη του φυτού χωρίς να είναι ο βασικός στόχος.
- Δεν επικοινωνούταν κάθε εμπόδιο άμεσα και στο σύνολο των συμμετεχόντων.

Γ ΜΕΡΟΣ . ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συμμετοχική έρευνα δράσης που διεξήχθη στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αφορμάται από την ανάγκη για βιώσιμες και υπεύθυνες πρακτικές στον αστικό χώρο, ώστε να μην επιβαρύνεται το περιβάλλον και να επιχειρηθεί μια συμβιωτική σχέση περιβάλλοντος ανθρώπου. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο πλανήτης με την κατασπατάληση πόρων και την αλόγιστη χρήση επιβλαβών προς το περιβάλλον ουσιών, αποτέλεσε και το λόγο για τον οποίο κρίθηκε αναγκαία μια απόπειρα πραγμάτωσης οικολογικών πρακτικών. Το γεγονός ότι οι πολίτες όλου του κόσμου έχουν δοκιμάσει κι επιτύχει το πρασίνισμα των κοινοτήτων που ζουν, σε παραλληλία με την ανάγκη της ερευνητριας να κινητοποιηθεί για τη βελτίωση του περιβάλλοντός της, οδήγησε στην επιθυμία να διαιωνίσει τις αξίες αυτές στο μεγαλύτερο άστυ της Ελλάδας. Η προσφορά της παρούσας έρευνας είναι το σύνολο των μηχανισμών, τεχνικών, αξιών και εμπειριών που δοκιμάστηκαν σαν ένα παράδειγμα περίπτωσης, αλλά και ως μοτίβο ενεργειών προς επανάληψη σε άλλα πλαίσια. Η διαφορά των ερευνητικών δεδομένων της παρούσας εργασίας σε σχέση με προηγούμενα οικολογικά εγχειρήματα σε επίπεδο πολιτών, έγκειται στην ευελιξία και προσαρμογή ποικίλων επιτυχημένων τακτικών και χαρακτηριστικών δράσης, στα πειστικά πλαίσια μιας παγκόσμιας πανδημίας. Παράλληλα, τα άτομα διαμόρφωσαν τον τόπο και τον χώρο με διαφορετική εννοιολογική οργάνωση, όπου ο δια ζώσης κοινοτικός κήπος μετατράπηκε σε ψηφιακούς οικιακούς κήπους στην προσπάθεια διαχείρισης και ελέγχου ενός ομαδικού εγχειρήματος. Το σχέδιο ήταν να φτιαχτεί ένας αστικός λαχανόκηπος όπου άνθρωποι θα τον φροντίζουν ομαδικά και πλέον υπάρχει μια κοινότητα που εκπαιδεύει και εκπαιδεύεται, επικοινωνεί με ποικίλα μέσα και συναποφασίζει με σεβασμό στους ιδιαίτερους χρόνους, χώρους και ανάγκες κάθε μέλους. Οι προσωπικές προσδοκίες και στοχοθεσίες σε σχέση με το εγχείρημα, κατακτήθηκαν και τα δεδομένα που παρήχθησαν υποδεικνύουν την επιτυχημένη μετάδοση προβληματισμού, ευαισθητοποίησης και μετατόπισης ορισμένων πρακτικών στην καθημερινή ζωή των συμμετεχόντων.

Η ερευνητική προβληματική κατόρθωσε να αναδείξει την υπάρχουσα θεωρία, καθώς τα αποτελέσματα προτείνουν τη δοκιμή αστικών γεωργικών πρακτικών μικρής κλίμακας μέσω συνεργατικού σχεδιασμού και συλλογικής δράσης με βάση τα συμβολικά νοήματα και τις ανάγκες των συμμετεχόντων. Υπήρξε αλλαγή της αρχικής στάσης προς την κατεύθυνση της υπεύθυνης και συνειδητής επιλογής οικολογικών πρακτικών, με αγάπη προς το περιβάλλον και εκδηλώθηκαν συμπεριφορές ευαισθητοποίησης, οικειοποίησης και ενίσχυσης από τα μέλη παρά τα εμπόδια και τις αντιξοότητες. Υπηρεσίες και μηχανισμοί προσαρμόστηκαν με ευελιξία προς ανάγκες και εμπόδια, ενώ παράλληλα αναδείχθηκαν οι επιλεγμένες τεχνικές όπως η ομότιμη αλληλεκπαίδευση, η παιγνιοποιημένη συμμετοχικότητα και ο συσχεδιασμός. Το αντίκτυπο της εμπειρικής διαπραγματεύσεως εμφανίστηκε από τις πιο μικρές πράξεις (πχ. έβαλε δυόσμο στα μπιφτέκια), μέχρι πιο εξειδικευμένη πληροφόρηση (πχ. έμαθε το μικροκλίμα της βεράντας και πλέον γνωρίζει τις ανάγκες των φυτών που μπορούν να ευδοκιμήσουν εκεί), ενώ διαμορφώθηκαν ψήγματα αλληλεγγύης, εγγύτητας στην απόσταση και προσπάθειες ανακάλυψης του εαυτού μέσα από την ανάδειξη ρόλων. Παρακάτω, συμπυκνώνονται τα ουσιώδη συμπεράσματα από την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων της συμμετοχικής έρευνας δράσης:

14.1. Ερευνητική Υπόθεση 1: Αλλαγή Στάσης & Υπεύθυνη Περιβαλλοντική Συμπεριφορά

Ερ.Υπ.: Όταν δοθούν σαφείς πληροφορίες και μέσα σε άτομα που δεν γνωρίζουν ή δεν έχουν εμπειρία από οικολογικές πρακτικές για να εμπλακούν σε δράσεις γεωργίας, θα υπάρξει ευαισθητοποίηση, οικειοποίηση μέρους των πρακτικών και αλλαγή της αρχικής στάσης προς μια υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά.

Η υπόθεση που διατυπώνεται στην παρούσα εργασία αφορμάται από τη δύναμη που έχει η πληροφόρηση και την επιρροή που μπορεί να ασκήσει η εμπειρική ενασχόληση με ένα ζήτημα. Παράλληλα, όπως αναφέρθηκε τόσο στα εγχειρήματα αστικής γεωργίας που μελετήθηκαν στο [Κεφάλαιο 2](#), όσο και στα τεχνικά ζητήματα προς την πραγμάτωση συλλογικών δράσεων για καλό σκοπό στο [Κεφάλαιο 3](#), η ομότιμη αλληλεκπαίδευση, η συμμετοχική δράση και συνεργασία προς έναν καλό σκοπό, οδηγεί σε αλλαγή της προηγούμενης οπτικής για το ζήτημα. Δίνοντας στην ομάδα το χώρο και τα μέσα για να ασχοληθούν ουσιαστικά με το πρόβλημα της περιβαλλοντικής ρύπανσης και των επιπτώσεων αλόγιστων συμπεριφορών και να υλοποιήσουν στρατηγικές, υποστηρίχθηκε πως θα επέλθει αλλαγή και ανάγκη βελτίωσης των καθημερινών πρακτικών.

Πράγματι, η υπόθεση αυτή επιβεβαιώθηκε, καθώς όλοι οι συμμετέχοντες ένιωσαν τη θετική επίδραση των δράσεων και πλέον δηλώνουν επιθυμία διαιώνισης των όσων διδάχθηκαν και ορισμένοι συνεχίζουν να βελτιώνουν τις πρακτικές τους. Από τα πρώτα κιόλας στάδια των δράσεων και της ερευνητικής καταγραφής, τα μέλη της ομάδας αναζητούσαν πληροφορίες και επιστημονικά στοιχεία για να επιχειρηματολογήσουν μεταξύ τους, προωθούσαν υλικό και δήλωναν επηρεασμένοι από τα όσα ανακαλύπτουν προς την κατεύθυνση αυτή, κατακτώντας σιγά σιγά μια στάση ευαισθητοποίησης. Η προσωπική επένδυση και η επίγνωση ορισμένων επιπτώσεων επέφερε για τα περισσότερα μέλη της ομάδας την οικειοποίηση. Όσον αφορά το αντίκτυπο της ενασχόλησης με τα λαχανικά και τον κήπο, όλοι οι συμμετέχοντες δέθηκαν με τα φυτά τους και είδαν την αξία και τη σημαντικότητα της διατήρησης της φύσης στην πόλη:

“Εβλεπα το φυτό μου ως μικρόκοσμο της γης και ότι οι ενέργειές μου ή η αμέλειά μου το κλωνίζουν άμεσα...” Θ

Οι στρατηγικές που υλοποίησαν σε αυτά τα πλαίσια, οι μηχανισμοί που διαμόρφωσαν και η επέκταση των παραπάνω σε γνωστούς και φίλους, ενίσχυσαν την αξία και τις προσπάθειες για εφαρμογή της γνώσης που συνέλεξαν ως ομάδα. Παράλληλα, αναγνωρίζουν πως η πληροφόρηση και η φροντίδα μπορεί να αποτελέσει βασικό έναυσμα ευαισθητοποίησης των πολιτών έναντι της ποινής, καθώς *“οι σωστές προτεραιότητες αποδίδουν περισσότερο από τα προσχήματα. Αν το κατανοήσουμε και διδάξουμε και τους άλλους...” ΑΛ*

Η διατήρηση της επιθυμίας για εμπλοκή εκφράστηκε στα τελικά στάδια διάδρασης κι επιβεβαιώθηκε μέσα στις επόμενες εβδομάδες από το πέρας των προγραμματισμένων εβδομάδων δράσεις. Επομένως, η μετακίνηση που δηλώθηκε μέσα από το διάγραμμα αράχνη σε συνάρτηση με την παρατηρούμενη και καταγεγραμμένη σε ερωτηματολόγια πρόθεση, επιχειρηματολογούν υπέρ της προβολής των εγχειρημάτων πρασινίσματος της πόλης και της έμπρακτης ανακάλυψης. Στα ευρήματα που αποδίδουν τα παραπάνω, εκπληρώνονται κριτήρια επιβεβαίωσης (confirmability) μέσω ποικίλων ερευνητικών εργαλείων, καθώς και ευελιξία (reflexivity), λόγω των πολλαπλών διαστάσεων που προβάλλονται μέσα στις συζητήσεις και τις διαφορετικές συνθήκες της δια ζώσης και της ψηφιακής πραγματικότητας.

14.2. Ερευνητικό Ερώτημα 1: Εκδήλωση Αλλαγής Στάσης

Ερ.Ερ.1: Πώς θα εκφραστεί αυτή η αλλαγή μετά τη δράση;

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση προβάλλει τα εγχειρήματα αστικών κήπων ως συνεχείς επαναδιαπραγματεύσεις των συνθηκών ζωής και των τρόπων βίωσης στην πόλη, ενώ παράλληλα προτάσσει την ιδεολογική και ηθική ικανοποίηση των συμμετεχόντων. Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα συμπληρώνει την ερευνητική υπόθεση αναζητώντας έμπρακτες προτεραιότητες που δίνουν οι συμμετέχοντες σε συγκεκριμένες στρατηγικές υπεράσπισης θετικών συμπεριφορών απέναντι στο περιβάλλον. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αφορούν γνωστικά, συμπεριφορικά και επιδραστικά προϊόντα, τα οποία σχετίζονται με τη διαιώνιση των θετικών πρακτικών που διαμορφώθηκαν εντός της ομάδας και την επέκταση της αξίας των δράσεων και την εφαρμογή στην καθημερινότητα.

Εν προκειμένω, κάθε συμμετέχων εντόπισε για τον εαυτό του την επίδραση των δράσεων στην καθημερινή του ζωή και επέλεξε συνειδητά να χρησιμοποιεί ενέργεια, πόρους και τρόφιμα σε μια κατεύθυνση υπευθυνότητας απέναντι στο φυσικό περιβάλλον. Η αλλαγή της στάσης εκφράστηκε μέσω της επανάληψης των όσων συζητήθηκαν και χτίστηκαν εντός της έρευνας, είτε με προσωπική προσπάθεια ανάπτυξης περιβαλλοντικής συνείδησης και πληροφόρησης, είτε σε ορισμένες περιπτώσεις μέσω διαμόρφωσης προσωπικών στρατηγικών. Η τελευταία έκφραση μπορεί να αποτυπωθεί γλαφυρά και μέσω του συμμετέχοντος Γ, που δεν θεωρούσε τις προσωπικές πράξεις των πολιτών ως επιβλαβείς σε σχέση με τα εργοστάσια και δεν κατανοούσε τα υψηλά επίπεδα ενεργειακής σπατάλης που καταναλώνει:

“πέφτει το μάτι μου πλέον ακόμη και στο λουλουδάκι που φυτρώνει στο τσιμέντο..Έχω αναπτύξει μέσα μου ένα παιχνίδι πόντων με καλές πρακτικές. Όταν δεν ξεχνάω πχ. το θερμοσίφωνο ανοιχτό να καίει για ώρες κερδίζω πόντους, αν όμως κάνω την παραμικρή παρασπονδία έχω αρνητική βαθμολόγηση. Είναι μια νέα πρόκληση με τον εαυτό μου.”

Διατυπώνεται μια συνολική αύξηση στην προτεραιότητα που δίνουν στο περιβάλλον και στις οικολογικές πρακτικές, σε σχέση με τις προσωπικές ανάγκες με το πέρας της έρευνας, ενώ αυξήθηκαν και οι δηλώσεις αγάπης προς το περιβάλλον. Αυτοαξιολόγησαν τις παρελθοντικές στρατηγικές τους και πλέον, υπερασπίζονται θετικές συμπεριφορές προς το περιβάλλον.

14.3. Ερευνητικό Ερώτημα 2: Εντοπισμός Υποκειμενικού Οφέλους Δράσης

Ερ.Ερ.2: Όταν φροντίσουν τα δικά τους φυτά, πόσα οφέλη θα εντοπίσουν στη δράση;

Τα ερευνητικά εργαλεία ανέδειξαν πέντε βασικά σημεία για τους συμμετέχοντες, τα οποία στήριζαν κατά γενική ομολογία και αφορούν σε θετικά υποκειμενικά οφέλη που εντοπίζουν ή υποθέτουν ότι θα κατορθώσουν μέχρι το τέλος της έρευνας. Τα κυρίαρχα οφέλη που αναδύθηκαν από τα ποιοτικά δεδομένα ήταν μεταξύ άλλων, η ψυχολογική ώθηση για τη δημιουργία, ανάπτυξη και ομαδική επιτέλεση με καλό σκοπό, καθώς και η εκτίμηση και ο σεβασμός προς το περιβάλλον που οδήγησαν τους συμμετέχοντες σε μια πιο βιώσιμη οπτική για τον κόσμο.

“Σίγουρα η αγάπη και η φροντίδα για το περιβάλλον είναι αξίες που χτίζονται με τα χρόνια στον κάθε άνθρωπο και όχι μέσα από την συμμετοχή σε μια δράση. Όμως κάποιος που ενδιαφέρεται να μάθει για

το περιβάλλον και να το κατανοήσει καλύτερα, σίγουρα βρίσκει ενδιαφέρουσες και επικοινωνιακές πρακτικές σαν αυτή.. Μέσω της χρήσης της κοπριάς ως το πιο αθώο μέσο λιπάσματος, φάνηκε στην πράξη η αποτελεσματικότητα που δίνει η "φύση" στη φύση." ΑΛ

Παρουσιάστηκε απόλυτη η ικανοποίηση των συμμετεχόντων σε σχέση με:

- α) Προσωπική ανάπτυξη
- β) Επαφή με τη φύση στην πόλη
- γ) Κατανάλωση της σοδειάς

Ενώ κατά γενική ομολογία η ικανοποίηση αφορούσε:

- α) Πολιτιστικά δρώμενα κοινωνικοποίησης
- β) Παιγνιοποιημένη συμμετοχικότητα
- γ) Ψυχολογική ενδυνάμωση

Σημαντικό σημείο εστίασης, αποτέλεσε η θετική επίδραση των δράσεων στην οπτική των συμμετεχόντων, καθώς στην αρχική συνέντευξη θεώρησαν ότι θα λάβουν πολύ συγκεκριμένα οφέλη, οπότε και στόχευσαν προς αυτές τις κατευθύνσεις. Ωστόσο, κατέκτησαν κάθε στοχοθεσία τους και μάλιστα εντόπισαν περαιτέρω οφέλη και σημεία αξίας, τα οποία δεν ήταν κοινά για όλους, διαμορφώνοντας ποικίλα επιχειρήματα υπέρ της επανάληψης παρόμοιων δράσεων.

“Ειδικά αυτή την περίοδο που είναι τα πράγματα πιο περιορισμένα σε αρκετούς τομείς, ήταν μια καινούρια και ενδιαφέρουσα καθημερινή ασχολία και εμπειρία, διότι δεν είχα ασχοληθεί ποτέ πριν.. όλα υπέροχα στο βαθμό που τα βίωσα κι εγώ..έμαθα πολλά πράγματα, η ομάδα super, όλα τα παιχνίδια και οι δράσεις, τεράστιο όλο αυτό και μπράβο σου!” Ν

14.4. Επέκταση Αξίας Δράσεων

Ερ.Ερ.3: Όταν φροντίσουν τα δικά τους φυτά, πόσοι θα συνεχίσουν να καλλιεργούν φυτά με το πέρας της έρευνας;

Μέσω της καταγραφής και χαρτογράφησης του αντίκτυπου και των θετικών επιρροών που επιφέρει μια οικολογική πρακτική άμεσα προς το άτομο κι έμμεσα προς τους γύρω του και το περιβάλλοντα χώρο, αναπτύσσονται επιχειρήματα υπέρ της δράσης. Η αναμενόμενη επέκταση της αξίας των δράσεων διαμορφώθηκε μέσω της συνέχια οποιασδήποτε καλλιεργητικής δράσης και οικολογικής πρακτικής σε ατομικά πλαίσια για δύο μέλη, καθώς και μέσω της παραμονής στην ομάδα και της διατήρησης των μηχανισμών και δράσεων για τα υπόλοιπα επτά μέλη. Η επέκταση της αξίας αναζητήθηκε μέσω της επέκτασης των δράσεων και την επιθυμία των συμμετεχόντων να συνεχίσουν την συλλογικότητα με το πέρας της ερευνητικής καταγραφής (βλ. [Βελτίωση - Επέκταση Δράσεων Ομάδας](#)).

Μεγάλο όφελος για την αύξηση της αξίας, αποτέλεσε η κατανάλωση κάποιων φυτών κατά τη διάρκεια καταγραφής, όσο και η εμφανής μεταμόρφωση του κάθε φυτού που επικοινωνήθηκε από το MS Teams σε εβδομαδιαία βάση, αλλά και στην τελική Χαρτογράφηση της αξίας μέσω της παρουσίασης. Σχεδόν παμπηφεί, τα μέλη επιθυμούν την διατήρηση των πρακτικών και αξιών που προβλήθηκαν μέσω της έρευνας, καθώς επίσης και να βελτιώσουν τις υπηρεσίες και την επίδραση της συλλογικότητας στα άτομα.

Σημαντικό στοιχείο στην απόδοση της επιτυχούς επέκτασης και του εντοπισμού της αξίας για τα άτομα, αποτέλεσε η επικοινωνία των δράσεων και των στόχων της ομάδας σε γνωστούς και φίλους, όπως θα αναλυθεί παρακάτω στο υποκεφάλαιο [14.7](#).

14.5. Εντοπισμός Αστοχιών

Ερ.Ερ.4: Τί θα σήμαινε μια αρνητική απόκριση;

Η αρνητική απόκριση έγκειται στην πανδημία ως το σημείο σύγκρουσης με την δια ζώσης εμπειρία και την επιβάρυνση της καθημερινότητας. Η απομάκρυνση που εντοπίστηκε σχεδόν από τα πρώτα στάδια εμπλοκής δύο μελών (M, AT) παρέμεινε μέχρι τέλους και αιτιολογήθηκε από την αλλαγή της δια ζώσης μορφής και της γενικότερης ανασφάλειας του COVID-19.

Η αρνητική βαθμολόγηση μέλους για συνέχεια καλλιεργητικών πρακτικών στο σπίτι μετά την έρευνα αιτιολογήθηκε από:

“..αίσθημα στρες και αυξημένων ευθυνών, που υπερβαίνουν την καθημερινότητά μου για ατομική ανάθεση. Καλύτερα θα είναι να αναλάβουμε όλοι μαζί την ευθύνη κάθε φυτού..” Θ

Αστοχία εντοπίστηκε και στην απόδοση της Ψηφιακής πλατφόρμας. Η επιλογή ψηφιακής πλατφόρμας επικοινωνίας επιλεγμένης από τα ίδια τα μέλη, διαφάνηκε ως μια βιώσιμη λύση που κάλυψε σε μεγάλο βαθμό την ανάγκη κοινωνικοποίησης, αν αναλογιστεί κανείς και την ψυχολογική και γνωστική κόπωση που επέρχεται με τον εγκλεισμό και την αυξημένη χρήση ψηφιακών μέσων. Στην πορεία το MS Teams παρουσιάστηκε ανεπαρκές ως προς τις προσδοκίες των συμμετεχόντων και αντικαταστάθηκε από το Messenger στην προσπάθεια χαλάρωσης των ενεργειών και την έκφραση περισσότερων οπτικοακουστικών προϊόντων.

14.6. Διερεύνηση Μηχανισμών

Ερ. Ερ.5: Ποιές οι πρακτικές επιτυχίας;

Ακολουθώντας τα βήματα προηγούμενων πρωτοβουλιών και πρακτικών, δημιουργήθηκαν μηχανισμοί και υπηρεσίες σύμφωνα με τις ανάγκες της ομάδας, των διαθέσιμων πόρων και συνθηκών υλοποίησης. Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την ανάγκη των συμμετεχόντων να φέρουν τη φύση στην πόλη, ακόμη κι αν αρχικά δεν το επεδίωκαν, καθώς ακόμη και με την φυσική απόσταση και τα ποικίλα εμπόδια και πιέσεις του COVID-19, οι συμμετέχοντες παρέμειναν μέχρι τέλους ενισχύοντας τις υπηρεσίες και εκφράζοντας την ανάγκη περαιτέρω ενασχόλησης. Ο συσχεδιασμός και η ανατροφοδότηση παρουσιάστηκαν από τα δεδομένα ουσιώδεις, καθώς οι αρχές αυτές συνετέλεσαν στον σχηματισμό της μορφής και ταυτότητας της συλλογικότητας.

Παρουσιάστηκε ως θετικό κίνητρο ο εκπαιδευτικός και συμβουλευτικός χαρακτήρας των υπηρεσιών, καθώς επίσης και η ισότητα και αποδοχή των μελών. Υπό αυτά τα πλαίσια, η παιγνιώδης μορφή των δράσεων και της πληροφόρησης φαίνονται να διαμόρφωσαν χώρους δημιουργικών προτάσεων και διάδρασης, καθώς οι συμμετέχοντες δημιούργησαν διαγωνιστικά παιχνίδια, τα οποία είτε να αφορούν την πρόοδο των φυτών τους, είτε τις πρακτικές που δύνανται να ακολουθήσουν. Η βιβλιογραφία ανέδειξε ως ουσιώδεις λειτουργίες την ανοιχτή επικοινωνία, την προσβασιμότητα σε πληροφορίες και ειδικούς συμβούλους, καθώς και τη δυνατότητα ανασύνθεσης κατά τις ανάγκες και δυνατότητες των χρηστών, καθώς τα μέλη μπόρεσαν να φροντίσουν τα φυτά που ανέλαβαν ακόμη και από απόσταση χωρίς παθογένειες.

Η σχεδόν απόλυτα θετική βαθμολόγηση των μελών (4/5 και 5/5), καθώς και τα σχόλια σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο, οδήγησαν στο συμπέρασμα πως τα αυτοαναφορικά κριτήρια και η απόλυτη εμπλοκή των μελών στις αποφάσεις, επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η ομαδική διαχείριση και παρέμβαση στις λειτουργίες και τους μηχανισμούς των δράσεων, η προτεραιότητα στις ανάγκες

ατόμων και ομάδας, καθώς και η ενθάρρυνση της αλληλεκπαίδευσης, συνετέλεσαν στην επιτυχημένη υλοποίηση κάθε βήματος. Η διαμόρφωση μικτής ομάδας ατόμων ως προς τους στόχους και την υπάρχουσα ανάγκη για περιβαλλοντικές δράσεις, οδήγησε σε εποικοδομητικούς διαλόγους και σε μια πλούσια συνολική γνώση. Τα δεδομένα και οι ίδιοι οι συμμετέχοντες υποδεικνύουν πως οι υπάρχουσες καλές πρακτικές και εγχειρήματα πολιτών από όλο τον κόσμο, προσφέρονται ως ουσιώδη παραδείγματα έμπνευσης και αναπαραγωγής ακόμη και σε τοπικό ή ατομικό επίπεδο ανεξαρτήτως εμποδίων διότι η αξία είναι και το σημείο εμπλοκής και κινητοποίησης.

14.7. Κοινωνικές Σχέσεις - Δίκτυα & Ομαδικότητα

Ερ.Ερ.6: Πώς τα κοινωνικά δίκτυα των συμμετεχόντων και οι μεταξύ τους προσωπικές σχέσεις διαμορφώνουν μια αυξημένη εμπλοκή και δέσμευση στη δράση;

Όσον αφορά τη διάσταση της δειγματοληψίας με κριτήριο την ατομική στάση σε εγχειρήματα συλλογικών δράσεων με οικολογικό πρόσημο και τυχόν προϋπάρχουσες σχέσεις με άλλα υποψήφια μέλη, παρουσιάστηκε στοχευμένη για τη συγκεκριμένη ομάδα. Δεν υπήρξαν ασυνέχειες, τριβές ή συγκρούσεις μεταξύ των μελών, ενώ δημιούργησαν συλλογικό όραμα κι αίσθημα ομαδικότητας. Τα δίκτυα που διαμορφώθηκαν παρουσιάστηκαν ως παράγοντας ομαλής λειτουργίας και επικοινωνίας μεταξύ μελών, ιδιαίτερα εντός ψηφιακής πλατφόρμας, καθώς η ίδια η επιθυμία χρήσης ψηφιακών μέσων μοιράστηκε σε τρεις ισόποσες κατευθύνσεις (αυξημένη χρήση - συμπληρωματική χρήση - μηδενική χρήση). Επομένως, ως απομονωμένος παράγοντας, η προϋπάρχουσα εξοικείωση μεταξύ μελών διαφαίνεται να λειτουργεί θετικά στη διάδραση και ροή των δράσεων. Παράλληλα, η ομάδα μεγάλωσε, με την προσέλευση περισσότερων ανθρώπων του κοντινού περιβάλλοντος που ενδιαφέρθηκαν να εμπλακούν ενεργά σε μια ομάδα με γνώριμα πρόσωπα και καλή προδιάθεση συνεργασίας.

Εξίσου σημαντικό σημείο αναφοράς, αποτελεί η επιλογή ειδικών αρμοδιοτήτων εντός ομάδας, όπου - πέραν των δύο ΙΤ (Θ, Γ) - αφορούν σε διαχείριση και επίλυση πιθανών συγκρούσεων (ΕΠ, Ν), καθώς και σε συμβουλευτική υποστήριξη (Κ, ΑΛ). Η ανάδειξη συγκεκριμένων ρόλων και δυναμικών, ενισχύθηκαν από την αμεσότητα και φιλική σχέση των συμμετεχόντων, καθώς και από την προώθηση της ομότιμης αλληλεκπαίδευση που ώθησε τα μέλη να αναδείξουν τις γνωστικές κι επαγγελματικές τους δεξιότητες. Ωστόσο, προτίμησαν ισότιμες σχέσεις και διαμοιρασμό κάθε ευθύνης, παραδίδοντας τον ρόλο του συντονιστή στην ερευνήτρια.

14.8. Ψηφιακότητα & Εγγύτητα στην Απόσταση

Ερ. Ερ.7: Πώς η φυσική απόσταση ενέχει και την κοινωνική;

Το Ερευνητικό Ερώτημα 7, ανοίγει ένα νέο οπτικό πεδίο διερεύνησης των όψεων οργάνωσης της συγκεκριμένης συλλογικότητας λόγω των μετασχηματισμών που επέφερε η πανδημία. Επιχειρείται εδώ να ελεγχθεί η σχέση επιβεβλημένης φυσικής απόστασης και κοινωνικής απομάκρυνσης. Αναγνωρίζοντας τις συναισθηματικές, ψυχικές και κοινωνικές πιέσεις που επιφέρει μια μεγάλη κρίση, έγινε εξαρχής κατανοητή η πιθανότητα αποξένωσης, μειωμένης εμπλοκής και διάδρασης μεταξύ των συμμετεχόντων.

Η φυσική απόσταση επέφερε και την κοινωνική σε ένα βαθμό. Οι συμμετέχοντες διαχειρίστηκαν την ψηφιακότητα ως εν μέρη ατομική συνθήκη, δρώντας παράλληλα με συλλογικά πλαίσια. Αναζήτησαν

την επαφή και την ψυχολογική ενθάρρυνση του ανήκειν, επεχείρησαν εγγύτητα στην απόσταση και αύξησαν τα παίγνια εμπλοκής και διάδρασης. Η πορεία των δράσεων εν μέσω των τελευταίων εβδομάδων παρουσίασε τον Λαχανόκηπο ως πλαίσιο γενικότερης κοινωνικής διεπαφής και επικοινωνίας με ανθρώπους που ζουν στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, αλλά δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνίας.

“Η δράση ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες μου και θεωρώ ότι ούτε θα προσέθετα ούτε θα αφαιρούσα κάτι. Στην ουσία, μου άρεσε το ότι το επίκεντρό μας ήταν να έχουμε ένα φυτό υπό την επίβλεψή μας και να το παρακολουθούμε να μεγαλώνει. Θεωρώ ότι αν προσθέταμε κι άλλα θα χανόμασταν στην πορεία .. η ψηφιακότητα της δράσης βελτίωσε την πορεία μου, με βοήθησε και με ώθησε να συμμετέχω περισσότερο καθώς έβλεπα και αναρτήσεις - σχόλια άλλων χρηστών. Μου άρεσε που κάναμε webinars επιμόρφωσης καθώς και συναντήσεις στο Teams καθώς ήταν και μία ευκαιρία επικοινωνίας με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Νιώθω ότι η ψηφιακότητα της δράσης με επηρέασε θετικά.” ΕΡ

Παρατηρήθηκαν θετικές και μη αναμενόμενες συμπεριφορές από άτομα που αρχικά στέκονταν δεκτικά ή ουδέτερα (ΕΠ, Κ), όπως επίσης και η εκ διαμέτρου αντίθετη στάση ατόμου (Ν). Οι τελικές κατηγορίες στις οποίες ταξινομήθηκαν οι συμπεριφορές των συμμετεχόντων ως προς την εμπλοκή και τη διάδραση με την ομάδα, χωρίστηκαν σε Θετική διάθεση που ακολούθησε μια Θετική ανταπόκριση (Θ,Γ), Θετική διάθεση που στάθηκε Δεκτικά ή Ουδέτερα (ΕΡ,ΑΛ), αλλά και σε Ανασφάλεια ή Απομάκρυνση (Ν). Αντίστοιχα, τα άτομα που αρχικά στέκονταν Δεκτικά ή Ουδέτερα στην πορεία χωρίστηκαν ως προς την Θετική (ΕΠ,Κ) ή Ανασφαλή ανταπόκρισή τους (ΑΤ,Μ).

Ο συσχεδιασμός τέθηκε ως το προαπαιτούμενο χαρακτηριστικό της πλατφόρμας, όπου προσφέρθηκε ως χώρος για νέα μορφώματα και αφηγήσεις, ενώ οι χρήστες προσθαφαίρεσαν λειτουργίες και υπηρεσίες κατά το δοκούν. Συνυπολογίστηκαν οι δεξιότητες των χρηστών, η διαθεσιμότητα σε μέσα, η δυνατότητα πρόσβασης, καθώς και η μεγαλύτερη δυνατή προώθηση της χρήσης εκφραστικών και δημιουργικών μέσων, τα οποία να μην περιορίζονται ή επικρίνονται από κανέναν. Δεν έλειψαν, ωστόσο, τα κωλύματα και η δυσανασχέτηση, τα οποία όμως, λειτούργησαν ευεργετικά προς την έρευνα και τις υπηρεσίες, καθώς αξιοποιήθηκαν νέες οπτικές και μορφές εμπλοκής στο ψηφιακό περιβάλλον έναντι της διακοπής.

“..ο μοναδικός ενδοιασμός μου ήταν ότι ολη η διαδικασία έγινε διαδικτυακά και αυτό με επηρέασε αρκετά. Η φυσική επικοινωνία δεν μπορεί να αντικατασταθεί από τον ψηφιακό κόσμο, όσο εξελιγμένος και να είναι.. δεν ήταν το ίδιο. Θεωρώ πως οι άνθρωποι αντιδρούν και εμπλέκονται πολύ διαφορετικά στην άμεση επαφή..από κοντά ομάδα, από μακριά άτομο..” Ν

14.9. Αντίληψη του Φυσικού & Ψηφιακού Χώρου

Ερ. Ερ.8: Πώς γίνονται αντιληπτοί οι χώροι των δράσεων;

Οι δια ζώσης δράσεις, όπου επιτελέστηκαν οι καλλιεργητικές και φυσικές δραστηριότητες κατασκεύασαν την υλική διάσταση του βιωμένου τόπου, ενώ ο χώρος ως πιο αφηρημένη έννοια, αποτέλεσε το ψηφιακό κέντρο το οποίο διαφάνηκε ως γέφυρα με την προηγούμενη κανονικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα προς τα παραπάνω, αποτελεί η διπλή ονομασία της συλλογικότητας. Στην αρχική δια ζώσης διάσταση το όνομα “Λαχανόκηπος” εξυπηρετούσε τις βλέψεις της ομάδας, ενώ με την ψηφιακή εμπειρία το “Butterfly Effect” ήταν ένα όνομα που παράγει νόημα πέρα από απλή περιγραφή χώρων. Έπειτα, τα δεδομένα από την τελική δράση “Αστικός Συμμετοχικός Ανασχεδιασμός”, προέβαλαν τους προβληματισμούς και τις ανάγκες των συμμετεχόντων για τον

δημόσιο αστικό χώρο, αλλά και τις απαλλαγμένες από την απόσταση προσδοκίες της χρήσης του φυσικού χώρου. Έδωσε στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να εκμεταλλευτούν τον αστικό χώρο, να πειραματιστούν και να δημιουργήσουν τη δική τους βίωση μέσα από τα αντικείμενα και τις μεταξύ τους σχέσεις.

“..οι online συναντήσεις είχαν τη μεγαλύτερη επίρεια στην επίτευξη του στόχου..καθώς η δράση δεν μπόρεσε να λειτουργήσει στο έπακρο των δυνατοτήτων της, δεν θα άλλαζα κάτι μέχρι να γίνει ολοκληρωμένα...ευκαιρία για εναλλακτικές ιδέες και αξιοποίηση εργαλείων..” Θ (IT)

Ο “Λαχανόκηπος” άλλαξε σε “Butterfly Effect” με την αιτιολόγηση πως “η απόσταση δεν μπορεί να περιγράψει έναν φυσικό τόπο ” (ΑΛ), δηλ. τον κήπο, αλλά “μπορεί να περιγράψει το πως μια μικρή αλλαγή μπορεί να αλλάζει τον κόσμο” (Γ).

14.10. Διερεύνηση Μηχανισμών σε Πλήρη Ψηφιακότητα

Ερ. Ερ.9: Πώς όλα τα παραπάνω γίνονται διαχειρίσιμα από την ομάδα μέσω της εμπειρίας τους στο ψηφιακό περιβάλλον;

Εδώ οφείλει αρχικά να αναφερθεί πως το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα δημιουργήθηκε στην προσπάθεια στήριξης του Ερευνητικού Ερωτήματος 5 σχετικά με τη διερεύνηση μηχανισμών επιτυχίας. Από το χρονικό σημείο της μεταφοράς των φυτών στα σπίτια των συμμετεχόντων και την φυσική απόσταση, οι μέχρι πρότινος δια ζώσης ομαδικές δράσεις, ενέργειες και πρακτικές υποκαθίστανται από την ψηφιακή πραγματικότητα. Επομένως, επιχειρήθηκε με το ερώτημα 9 να αναζητηθεί η επέκταση των πρακτικών επιτυχίας και αποτυχίας στον ψηφιακό χώρο.

Η διερεύνηση της επιβεβλημένης ψηφιακότητας ως μοναδικής διάστασης, ήταν για κάποιους εργαλείο και μέσο προς την επίτευξη των καλλιεργητικών και άλλων δραστηριοτήτων, για κάποιους ευκαιρία ή διευκόλυνση και για άλλους πρόκληση, αλλά ακόμη και οι δύο απόμακροι συμμετέχοντες, τον αντίληφθηκαν ως απόρροια των κοινωνικών επιτελέσεων και της ανάγκης για διαπαφή. Εξακολουθούσαν και στην πλατφόρμα να λειτουργούν συλλογικά και να υλοποιούν ομαδικές δράσεις, αναγνωρίζοντας το αίσθημα ενότητας και δεσίματος, ωστόσο, η επιτόπια κι εμπειρική διάσταση των ενεργειών, ανασκευάστηκε με την απόσταση. Ο συσχεδιασμός έφερε ως αποτέλεσμα τη χρήση ψηφιακού μέσου που εν τέλει δεν αξιοποιήθηκε επαρκώς και υποστηρίχθηκε συμπληρωματικά από το Messenger.

“..προκειμένου να έχουμε οφέλη στο πρότζεκτ μας, πολύ σημαντικό ή πολύ ξεχωριστό από την υπηρεσία, γιατί τα άτομα θα μπορούν ενώ είναι και σε άλλη πόλη, να νιώθουν ότι είναι μαζί. Να αλληλεπιδρούν ο ένας με τον άλλο, είτε δείχνοντας την πρόοδο τους, είτε δίνοντας συμβουλές, είτε ρωτώντας απορίες ... το MSteams άπογο, αλλά αφού δεν τράβηξε τα μέλη σωστή λύση η χρήση εναλλακτικού μέσου..το κομμάτι της αποξένωσης έστω ψηφιακά να μπορεί να καλυφθεί” Γ (IT)

Στον αντίποδα των επιτυχημένων πρακτικών προς επανάληψη, υπήρξαν μικρές αστοχίες στην επικοινωνία με δύο μέλη λόγω της δυσαρέσκειας και της στέρησης των δια ζώσης πρακτικών, οι οποίες όμως δεν αναίρεσαν τα θετικά οφέλη τόσο για τους ίδιους, όσο και για τους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

15. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ

Το παρόν κεφάλαιο αποτυπώνει την εμπειρία της συλλογικότητας σε ένα βασικό εγχειρίδιο οδηγιών προς ενδιαφερόμενους. Συμπυκνώνει τα σημεία εκείνα που θεωρήθηκαν χρήσιμα προς εστίαση για ένα συλλογικό εγχείρημα ιδιωτικής αστικής γεωργίας σε επίπεδο πολιτών, όπως διαμορφώθηκε από την μελέτη περιπτώσεων, τα ερευνητικά συμπεράσματα και την τελική συζήτηση της ομάδας στη δράση “Χαρτογράφηση Αξίας”. Αρχικά, αξιοποιώντας τις καλές πρακτικές, τις δοκιμασμένες τεχνικές οδηγίες, καθώς και τον προσανατολισμό σε ανοικτή και ισότιμη συνεργασία μεταξύ πολιτών, παρατίθενται έξι σημεία που λειτούργησαν ευεργετικά προς την ομάδα:

Εικόνα 20: Εγχειρίδιο Οδηγιών, “Τι λειτουργεί”

A) Προετοιμασία

Η ομάδα, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις επιθυμίες της τόσο σε συλλογικό, όσο και σε ατομικό πλαίσιο, κατόρθωσε να ορίσει στόχους που ακολουθήθηκαν όσο το δυνατόν πιο πιστά και σε σχέση με τις συνθήκες που παρουσιάζονταν ανατροφοδοτικά. Η χρονική οριοθέτηση, εξυπηρέτησε της επίτευξη των στόχων και την επιλογή των κατάλληλων ενεργειών και φυτών που πληρούν αυτό το κριτήριο, ώστε να υπάρχουν μετρήσιμα και ελεγχόμενα αποτελέσματα.

B) Πληροφόρηση

Η γνώση και κατανόηση των βασικών συνθηκών και απαιτήσεων των φυτών, αλλά και των πρακτικών και τεχνικών που προσφέρουν την επιθυμητή απόδοση είναι ουσιώδη σημεία. Η συνεχής ενασχόληση και αναζήτηση πληροφοριών, ο διαμοιρασμός με την ομάδα φέρνουν την κατανόηση πως υπάρχουν λύσεις και εναλλακτικοί τρόποι συντήρησης και ανάπτυξης των ιδεών χωρίς οικονομική, ενεργειακή και υλική σπατάλη.

Γ) Οργάνωση

Η συλλογικότητα αποτελείται από πολλά άτομα με διαφορετικούς τρόπους αντίληψης και βίωσης της καθημερινότητας. Όταν ορίζονται εξ αρχής κοινά πλαίσια συνεργασίας, αρμοδιότητες και θέσεις ταιριαστές προς το κάθε άτομο επιτυγχάνεται μια ομαδική δουλειά. Η ιδέα ενός αρχηγού χρησίμευσε ως προς την οργανωτική ώθηση και διατήρηση των στόχων στα καθορισμένα πλαίσια, ενώ βοήθησε τα μέλη να αποφύγουν διαπληκτισμούς, περιττή παρέμβαση και έλεγχο της εμπλοκής και των ατομικών δράσεων.

Δ) Συμβουλευτική

Εστιάζει στην αποδοχή της βοήθειας. Είναι σημαντικό να κατανοηθεί πως κάθε γνώση είναι χρήσιμη και κάθε βαθμός εμπειρίας και εμπλοκής συνεισφέρει στο σύνολο. Επομένως, ο ειδικός είναι πάντοτε καλοδεχούμενος ως υποστηρικτής, σύμβουλος και καθοδηγητής.

Ε) Θέληση

Όταν ο σκοπός στρέφεται στο συλλογικό καλό και σε κοινά ενδιαφέροντα, η ομαδική προσπάθεια επιφέρει καλό. Η δράση απέδειξε ότι η δουλειά που έγινε με μεράκι και αγάπη απέδωσε και τα αντίστοιχα αποτελέσματα για τους συμμετέχοντες.

ΣΤ) Ανοιχτή επικοινωνία

Ο διαμοιρασμός των προβληματισμών, των ατομικών εμποδίων και των ιδεών μπορεί να προσφέρει συλλογική γνώση, ολιστικές λύσεις και συλλογικά αποτελέσματα. Η ανατροφοδότηση και η αξιολόγηση έδωσαν στην ομάδα τα εργαλεία να επιλύσουν κάθε ζήτημα.

Αντίστοιχα, στρεφόμενοι στις αντίθετες προσεγγίσεις, εμφανίζονται και πρακτικές οι οποίες δεν προσφέρουν τα μέγιστα στην συλλογικότητα και τον κήπο:

Εικόνα 21: Εγχειρίδιο Οδηγιών, "Τι να αποφύγεις"

A) Προετοιμασία

Οι μεγαλεπίβολες στοχοθεσίες και οι πολύπλοκοι στόχοι μπορούν εύκολα να αποπροσανατολίσουν, κουράσουν ή απομακρύνουν τους συμμετέχοντες. Όσοι προσωπικοί στόχοι αφορούσαν σε μεγάλη ανάπτυξη φυτών άμεσα και χωρίς τις αναγκαίες συνθήκες που επιζητά το φυτό απέτυχαν.

B) Πληροφόρηση

Η όποια βεβαιασμένη και τεχνικά αστήρικτη δράση υλοποιήθηκε δεν απέδωσε τα επιθυμητά αποτελέσματα ή προξένησε προβλήματα και κωλύματα. Συγκρατώντας πληροφορίες ή αναμένοντας επιτυχία χωρίς συντονισμένη προσπάθεια θίγεται η συνοχή και η ουσία της ομάδας.

Γ) Οργάνωση

Η άτσαλη τοποθέτηση εργασιών στο χρόνο και χωρίς τη συμφωνία των συνεργατών ή εκάστοτε διαθέσιμων συνθηκών, οδηγεί σε απομάκρυνση και συχνά ζημίωση του όλου εγχειρήματος. Ακολουθώντας τακτικές μη γνώριμες ή αντίθετες από τα πιστεύω ενός συμμετέχοντος, μπορεί εξίσου να θίξει την προσωπική και συλλογική προσπάθεια.

Δ) Συμβουλευτική

Η ατομική συνθήκη εντός μια συλλογικής δράσης είναι συχνά αναμενόμενη σε ένα βαθμό, αλλά πρέπει να γίνεται ελεγχόμενα κι όχι επιδοκίμαστικά. Η έλλειψη εμπειρίας του ενός και η καλή διαχείριση του θέματος ενός άλλου, δεν υπονοούν ασυνέχεια στην συνεργασία, παρά συμπληρωματική και πολυεπίπεδη λειτουργία.

E) Θέληση

Η κακή διάθεση και η απογοήτευση είναι αισθήματα που αν αγνοηθούν προξενούν αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες στην υγεία των ατόμων. Η προσπάθεια μικρών και βιώσιμων, προσωποποιημένων στόχων συντελεί στην θετική όψη των δράσεων.

ΣΤ) Ανοιχτή επικοινωνία

Η απόσταση και η απόρριψη των συνεργατών συντελεί στην απόλυτα ατομική συνθήκη. Οποιοδήποτε πρόβλημα και ανάγκη προκύπτει μπορεί να λυθεί άμεσα και με σεβασμό προς τις ιδιαίτερες δυνατότητες κάθε μέλους, μόνο αν γνωστοποιηθούν και επικοινωνηθούν στην ομάδα.

16. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ

Κάθε πλαισιωμένη ιδέα, η οποία σχεδιάζεται για έμπρακτη εφαρμογή, υπόκειται σε περιορισμούς. Εν προκειμένω, τα όρια της εργασίας διαμορφώθηκαν σε σχέση με εξωτερικές πιέσεις, αλλά και στρατηγικές επιλογές ως απόρροια της προσωπικής κρίσης της ερευνήτριας και της ομάδας συμμετεχόντων.

16.1. COVID-19 & Δυσκολία Προσέγγισης Συμμετεχόντων

Πρωταρχικό εμπόδιο και εξωτερικός παράγοντας πιέσεων, αποτέλεσε η πανδημία του COVID-19. Ακόμη και με αναμενόμενη την επιρροή που θα ασκούσε στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μέρους των δράσεων, παρεμπόδιζε κρίσιμα σημεία και τομείς του όλου εγχειρήματος. Μια μεγάλης κλίμακας κρίση σαν αυτή, έγινε εμπειρικά κατανοητό πως κατορθώνεται να ελεγχθεί σε ένα βαθμό και στα πλαίσια της αποδοχής της ως ανωτέρα βία.

Σημαντικός περιορισμός, ήταν η δυσκολία προσέγγισης και συνεργασίας με ανθρώπους που είτε θα φρόντιζαν τα φυτά, είτε θα προσέφεραν συμβουλευτική και εξειδικευμένες προτάσεις για τους μηχανισμούς και τις δράσεις. Αποτέλεσμα ήταν η συνεργασία με - αρχικά - μικρό αριθμό συμμετεχόντων και δύο γεωπόνων. Όσον αφορά τους ειδικούς, βασικά κωλύματα σε πρακτικά κι εμπειρικά ζητήματα θεωρητικά θα αποφεύγονταν με την συμβουλευτική υποστήριξη εμπειρογνομόνων, αγροτών ή και τοπογράφων. Βασικά αίτια ήταν: α) δισταγμός, ανασφάλεια και στρες στην ιδέα πιθανής έκθεσης στον ιό, β) πιθανή προσωπική αποτυχία επαρκούς φροντίδας των φυτών λόγω της αλλαγής και αστάθειας στην καθημερινότητα, είτε γ) ως γενική απόρροια της κοινωνικής και φυσικής απομάκρυνσης που επέρχεται με μια τόσο μεγάλη κρίση.

16.2. COVID-19 & Γεωγραφικοί Περιορισμοί Δράσεων

Περιορισμοί λόγω της πανδημίας, τέθηκαν και στη γεωγραφία των χώρων, όπου οι επιλογές στένευαν από την αρχική κιάλας δράση. Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε τη χρήση συγκεκριμένου αστικού χώρου σε μικρό πάρκο (πλατεία Άγαλμα Μητέρας, Νέα Ιωνία) και την συνεργασία ομάδων από την Εργατική Λέσχη Νέας Ιωνίας. Η επιλογή αυτή τέθηκε με βασικά κριτήρια την επιλογή υποψηφίων από ποικίλα ηλικιακά εύρη, μικτό πολιτισμικό και οικονομικό χαρακτήρα, αλλά κοινό ευρύτερο χώρο διαμονής, ώστε να έχει νόημα η διαμόρφωση ομάδας σε επίπεδο γειτονιάς. Παράλληλα, με αυτό το σκεπτικό, θα υπήρχε η δυνατότητα αξιοποίησης ταράτσας, βεράντας, αυλής του πολυώρου της Λέσχης ή του ίδιου του πάρκου, επομένως ποικιλία φυτών, επιπέδων καλλιέργειας και συνεργασίας περισσότερων ομάδων.

Εν τέλει, και σε σχέση με τους περιορισμούς μετακινήσεων και το καθολικό κλείσιμο των πολιτιστικών χώρων, η επιλογή φυσικού χώρου διενέργειας του κήπου περιορίστηκε σε:

- α) σημεία κοντινά προς τους συμμετέχοντες, οπότε οι υποψήφιοι θα έπρεπε να είναι γείτονες που διαμένουν μερικά τετράγωνα μακριά, αλλά ταυτόχρονα,
- β) σημεία προσβάσιμα από όλους χωρίς τη χρήση των ΜΜΜ ή μεγάλη απόσταση επί ποδός, και
- γ) χώρο με εύκολη καθημερινή πρόσβαση από τουλάχιστον την πλειοψηφία των μελών στην περίπτωση ολικής απαγόρευσης κυκλοφορίας (π.χ. σημείο που είναι προσβάσιμο για τις καθημερινές δραστηριότητες και εργασιακές υποχρεώσεις).

Επομένως, αλληλοαποκλείονταν τα κριτήρια επιλογής υποψηφίων με αυτά των χώρων καλλιεργητικών δράσεων και θα ήταν δύσκολο υπό αυτές τις συνθήκες να παραμείνουν τα άτομα μέχρι τέλους εάν δεν συνυπολογίζονταν όλα τα παραπάνω. Παράλληλα, και υπό τις περιοριστικές

αυτές συνθήκες, η γειτονιά εντός της οποίας θα υλοποιούταν η συμμετοχική έρευνα δράσης, αν ήταν σε μεγάλη χιλιομετρική απόσταση από την ερευνήτρια θα κατέληγε σε αποτυχία.

16.3. COVID-19 & Ατομική Ανάθεση Φυτών

Η συνθήκη της ολικής απαγόρευσης έγινε διαχειρίσιμη από την ομάδα υπό όρους ατομικότητας, με τη λύση ατομικής φροντίδας και διαμοιρασμού των φυτών στα σπίτια των συμμετεχόντων. Αν και ακραία λύση, αιτιολογείται από το γεγονός ότι ο περιορισμός κυκλοφορίας και οι γενικότερες μετακινήσεις των συμμετεχόντων περιορίστηκαν ή και μηδενίστηκαν σε ορισμένες περιπτώσεις. Η γενική ανασφάλεια και η επιλογή μελών να μετακινηθούν γεωγραφικά ή να αποκλειστούν στα σπίτια τους για την ευρύτερη ασφάλεια των οικογενειών τους, υπήρξε καθοριστικό σημείο περιορισμού. Η συγκεκριμένη συνθήκη επέφερε και την αρνητική απόκριση μέλους για συνέχεια καλλιεργητικών πρακτικών σαν ατομική ασχολία. Τα αίτια που απέδωσε ο ίδιος ο συμμετέχων, προήλθαν από την ανασφάλεια της ατομικής ευθύνης φροντίδας φυτών και την ψυχολογική πίεση. Συμπέρασμα του ίδιου του ατόμου και συμπληρωματικά της ομάδας στο συγκεκριμένο ζήτημα, είναι πως η καθημερινότητα έχει αλλάξει για όλους κι ενδεχομένως η φροντίδα τριών φυτών να είναι ψυχολογικό βάρος προς το άτομο, όταν πρωταρχικός αυτοσκοπός και στόχος του μέλους ήταν η σοδειά και η ευζωία του φυτού. Η επιλογή διαμοιρασμού των φυτών στα σπίτια με ατομική ανάθεση, παρότι στηριζόμενη με συμβουλευτική γεωπόνων, κατέστη περιοριστική τόσο για τη συλλογικότητα του εγχειρήματος, όσο και για την εμπειρία των συμμετεχόντων.

16.4. Περιορισμοί Συγχρονικότητας

Μια διπλωματική εργασία χαρακτηρίζεται από περιορισμένο χρόνο υλοποίησης και πραγμάτωσης. Από την άλλη πλευρά, τα φυτά ως φυσικοί οργανισμοί, έχουν δικούς τους χρόνους ανάπτυξης και επηρεάζονται από λογούς συνθήκες. Επομένως, υπήρξε περιορισμός και χρονική εγκράτεια σε βασικά ζητήματα:

α) Συγχρονισμός βημάτων σχεδιασμού μεθοδολογίας - υλοποίησης έργου - ανάλυσης δεδομένων έρευνας, επομένως οι δράσεις θα έπρεπε να λάβουν το 1/3 του διαθέσιμου χρόνου, δηλ. περίπου δύο μήνες εν μέσω των οποίων θα γίνουν όλες οι δράσεις. Επομένως, οι συμμετέχοντες μέσα σε λίγες εβδομάδες κλήθηκαν να εκπαιδευτούν, να καλλιεργήσουν, να φροντίσουν και να συμμετάσχουν σε ερευνητικές διαδικασίες, και στο τέλος να συμπυκνώσω την εμπειρία τους σε ιδεολογικό κι έμπρακτο χαρακτήρα. Ο περιορισμός αυτός, με τον οποίο κλήθηκαν να προσαρμοστούν σε ταχύτατους ρυθμούς τόσο διαφορετικοί άνθρωποι, υπήρξε ως ένα στοίχημα με τον χρόνο και την επιτυχία του όλου εγχειρήματος.

β) Εύρεση Συμμετεχόντων, Χώρων, Υλικών, τα οποία θα έπρεπε να γίνουν ταυτόχρονα για τη σύμφωνη γνώμη της ομάδας. Αναμενόμενο βήμα, το οποίο με κάθε καθυστέρηση και κώλυμα θα προξενήσει τη μείωση του διαθέσιμου χρόνου υλοποίησης, αλλά διαφαίνεται να επηρέασε και την διαχείριση μηχανισμών και δράσεων στο όλο εγχείρημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα περιορισμού κατέστη η λίστα φυτών, τα οποία και θα είχαν γρήγορη και ορατή ανάπτυξη - αν όχι πλήρη ωρίμανση - για τις ανάγκες της εργασίας. Στο ίδιο σημείο, όπως προαναφέρθηκε η δυσκολία εύρεσης συμμετεχόντων και χώρων διενέργειας, μείωσε την αναδραστικότητα των διαδικασιών και του επαρκούς συγχρονισμού των παραπάνω.

γ) Συγχρονισμός εννέα ατόμων, τα οποία έχουν ποικίλες υποχρεώσεις και προγράμματα, τοποθετούσαν με διαφορετική προτεραιότητα την έρευνα σε σχέση με την καθημερινότητά τους και

δη την αξία του ψηφιακού εργαλείου. Τα παραπάνω, είναι αναμενόμενα σε ομάδες ανθρώπων και ειδικά σε συνθήκες όπου υπάρχουν και αυστηρές πιέσεις χρόνων. Ωστόσο, αναφέρονται ως άξονες στενέματος του έργου.

16.5. Περιορισμένη Διερεύνηση των Ερευνητικών Ερωτημάτων

Θέματα που δεν μπόρεσαν να διερευνηθούν επαρκώς:

A) Ερ.Υπ.1: Η ψηφιακή διαμόρφωση δεν εμπόδισε την παροχή σαφούς πληροφορίας, αλλά εμπόδισε την επαρκή παροχή μέσων. Παρόλη την πρόβλεψη χρήσης εργαλείων και εξοπλισμού τα οποία είναι διαθέσιμα σε κάθε σπίτι, δεν αναιρείται η περιορισμένη χρήση εργαστηρίων και πρακτικής δια ζώσης εφαρμογής με ειδικούς. Επομένως, γίνεται κατανοητό πως δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς η υπόθεση κατά την οποία οι άνθρωποι λαμβάνουν όσα χρειάζονται κι έτσι βιώνοντας τις καλλιεργητικές πρακτικές έρχονται πιο κοντά στη φύση και επιθυμούν περαιτέρω ενασχόληση.

B) Ερ.Ερ.2: Τα οφέλη των δράσεων αν και αισθητά για κάθε συμμετέχοντα, προσεγγίστηκαν μερικώς. Σε θεωρητικό επίπεδο, είναι εφικτό να εντοπιστούν υποκειμενικά οφέλη σε τέτοιου είδους δράσεις. Ωστόσο, η κατάσταση της πανδημίας, εμπόδισε να αναδυθούν πτυχές της καθημερινής τριβής με τα φυτά, τις δράσεις και την ομαδική δουλειά. Επομένως, λείπουν στοιχεία, τα οποία θα στοιχειοθετούσαν πιο δυναμικά την απάντηση σε αυτό το ερώτημα.

Γ) Ερ.Ερ.4 & 5: Υπήρξε δυσκολία ανάδειξης των μηχανισμών επιτυχίας και αποτυχίας υπό κανονικές συνθήκες. Οι μηχανισμοί και η διαμόρφωση της συλλογικότητας επηρεάστηκαν από τις ατομικές και συλλογικές ανάγκες για δράση, καθώς και από τα όποια εμπόδια προέκυψαν. Ωστόσο, τα εξωτερικά εμπόδια και οι εσωτερικές ψυχολογικές και άλλες πιέσεις, είναι δύσκολο να διαχωριστούν σε αυτές που προξενήθηκαν λόγω COVID-19 και σε άλλες. Με αυτό το σκεπτικό, διαμορφώθηκε το Ερ.Ερ.7, που ουσιαστικά επιχειρείται να διερευνηθεί μια μεγάλη πίεση αλλαγών των μηχανισμών, αλλά που μπορεί να ειπωθεί ως συσχέτιση των υπόλοιπων εμποδίων.

Δ) Ερ.Ερ.6: Η μικρή διεπαφή και πρόσωπο με πρόσωπο διάδραση, περιόρισε τη διερεύνηση των κοινωνικών σχέσεων των ατόμων και των επιρροών που επιφέρουν στην ομάδα. Το επιχείρημα αυτό, στέκεται στην τοποθέτηση των συμμετεχόντων ότι η δια ζώσης σχέση και κοινωνικοποίηση δεν συγκρίνεται με την απόλυτα ψηφιακή σχέση. Παράλληλα, περιοριστική γίνεται η διερεύνηση των κοινωνικών δικτύων και εμπλοκής σε ένα εγχείρημα που προσχεδιάζεται δια ζώσης, επιλέγεται ως επιθυμητή συνθήκη από τους συμμετέχοντες κι εν τέλει υλοποιείται σχεδόν εξ ολοκλήρου με φυσική απόσταση.

Ε) Ερ.Ερ.8: Η μικρή τριβή με φυσικούς χώρους και ένα αστικό περιβάλλον διάδρασης, περιόρισε τη διερεύνηση της αντίληψης του χώρου. Οι συμμετέχοντες είχαν ελάχιστες επαφές με τη διαπραγματεύση και διαχείριση φυσικών χώρων, επομένως η έρευνα στηρίχθηκε στην ανάγκη για δια ζώσης κοινοτικό κήπο και στην Δράση του Συμμετοχικού Αστικού Ανασχεδιασμού (βλ. [ΒΗΜΑ 8ο : Αναστοχασμός ευρημάτων & εγχειρήματος](#)).

17. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Οι προτάσεις που παρατίθενται, εμπεριέχουν και ιδέες των συμμετεχόντων, οι οποίες παρουσιάστηκαν στη Δράση “Χαρτογράφηση Αξίας”. Η περαιτέρω ανάπτυξη των μηχανισμών και δράσεων, των προσανατολισμών της ομάδας, καθώς και των τρόπων επέκτασης της υπάρχουσας αξίας προς το κοινό, είναι τα σημεία στα οποία συμερίζονται στο επίπεδο αυτό ερευνητικά και συμμετέχοντες. Οι ποικίλοι περιορισμοί που σχηματοποίησαν το έργο, κρίνονται ως αφετηρία προς διαχείριση και βελτιστοποίηση στα επόμενα βήματα.

17.1. Επέκταση Καλλιεργητικών Δράσεων

Αναπαράγοντας τις επιβεβαιωμένες πρακτικές επιτυχίας, προτείνεται η επέκταση καλλιεργητικών δράσεων με την επιλογή περισσότερων φυτών για όσους νιώθουν πως μπορούν να ανταπεξέλθουν στις υπαρκτές συνθήκες απόστασης και καραντίνας. Η εμπειρία που αποκτήθηκε από την καλλιέργεια λαχανικών επιτρέπει την αξιοποίηση λαχανικών με μεγαλύτερη δυσκολία φροντίδας, επομένως προτείνεται η αξιοποίηση μεγαλύτερης ποικιλίας ειδών. Επόμενο βήμα θα μπορούσε να είναι η επιλογή μη φαγώσιμων ανθών, θάμνων ή και δέντρων, για να εξεταστούν πιο δυναμικά τα οφέλη της οργανωμένης καλλιέργειας με αισθητικό κριτήριο και να αναπτυχθούν διαφορετικού είδους μηχανισμοί, μορφές οργάνωσης, τεχνικές και σκοποί. Παράλληλα, αξιοποιώντας τις πρακτικές της περίπτωσης “Slottsträdgården” στην Σουηδία, μπορεί να επιχειρηθεί ο πειραματισμός σε είδη με ειδικές ανάγκες ή απαιτήσεις (πχ. άλλου κλίματος). Τα παραπάνω, μπορούν να δοκιμαστούν σε άλλες εποχικές ζώνες καλλιέργειας (πχ. άνοιξη - καλοκαίρι) και πλέον, με ελεγχόμενο και επεκταμένο χρονοδιάγραμμα των έξι μηνών, που θα επιτρέψει την πλήρη ανάπτυξη και σοδειά στους χρόνους που απαιτούν τα επιλεγμένα φυτά, χωρίς τους περιορισμούς της πραγματοποιημένης έρευνας.

17.2. Βελτιστοποίηση Καλλιεργητικών Τεχνικών

Με την επέκταση των παραπάνω, επέρχεται και βελτιστοποίηση των τεχνικών. Προτείνεται, λοιπόν η δοκιμή εξειδικευμένων τεχνικών, συγκαλλιέργειας, κρεμαστών κήπων και χρήσης λιπασμάτων, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν σε μικρούς χώρους με αποδοτικότητα σε πλήθος και ποιότητα φυτών. Επομένως, μπορούν να βελτιστοποιηθούν και τα υλικά, τα εργαλεία και ο εξοπλισμός προς διαχείριση, φροντίζοντας να είναι προστατευμένα τα φυτά από καιρικές συνθήκες, να αερίζονται επαρκώς και να ελέγχεται δυναμικά η υγρασία και η ποιότητα του χώματος. Επίσης, όπως προτάσσει και το παράδειγμα της Ρωσίας (βλ. [2.1.3. Περιπτώσεις Ιδιωτικής Αστικής Γεωργίας σε επίπεδο Γειτονιάς](#)), μπορούν να ελεγχθούν οι ιδιαιτερότητες στην ανάπτυξη λαχανικών που μειώνουν την απορρόφηση καυσαερίου, για την καλύτερη δυνατή ποιότητα σοδειάς.

17.3. Αύξηση Οικολογικών Πρακτικών

Συμπληρωματικά, προτείνεται η χρήση περαιτέρω οικολογικών πρακτικών, όπως η ανακύκλωση, η κομποστοποίηση και η καλλιτεχνική δημιουργία γλαστρών και συνθέσεων στο χώρο. Έχοντας μια πρώτη εμπειρία σχετικά με καλλιεργητικές δράσεις και οικολογικές πρακτικές, έχουν γεννηθεί από την ομάδα ιδέες και ανάγκες επέκτασης των όσων μελέτησαν και βίωσαν. Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε την ενθάρρυνση και ασχολία με χόμπι και ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων, τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ευεργετικά προς τις δράσεις. Επομένως, διατίθενται κι έχουν αναφερθεί ιδέες και πρακτικές, στα πλαίσια των κοινών στοχοθεσιών ενασχόλησης της ομάδας, που θα μπορούσαν πλέον, να δοκιμαστούν.

17.4. Ψηφιακή Επικοινωνία των Δράσεων στο Κοινό

Στις υπάρχουσες υπηρεσίες, βρίσκεται και ο ψηφιακός χώρος διενέργειας. Η επιλογή των συμμετεχόντων για ψηφιακό εργαλείο με ιδιωτικό χαρακτήρα, ενδεχομένως παρεμπόδιζε τη δημόσια προβολή του εγχειρήματος και τον χαρακτήρα ανοιχτής συμμετοχικότητας που θα χαρακτήριζε μια ημι-δημόσια συλλογική πρωτοβουλία. Προτείνεται, λοιπόν, η αξιοποίηση του τύπου, με σκοπό τόσο την επικοινωνία των αναγκών, των δράσεων και των πληροφοριών που συλλέγει η ομάδα, όσο και την εύρεση πόρων. Παράλληλα, η χρήση του MS Teams, φάνηκε να μην εξυπηρετεί ολιστικά τις ανάγκες της ομάδας και κρίνεται ως βελτιωτικό βήμα η αξιοποίηση του Messenger και κατ'επέκταση του Facebook, σε δημόσια ομάδα με διαφανή προβολή των δράσεων και των ιδεολογικών μηνυμάτων που θέλει να εκφράσει η ομάδα στον κόσμο.

17.5. Αύξηση Συμμετεχόντων & Ομάδων

Τα παραπάνω μπορούν να γίνουν εφικτά με την προσθήκη περισσότερων μελών στην υπάρχουσα ομάδα και τη γενικότερη συνεργασία με εθελοντές ή ομάδες εθελοντών. Αυξάνοντας τους συμμετέχοντες, μεγαλώνει η κλίμακα των δράσεων, των πόρων και των δυνατοτήτων του κήπου. Συνεργάτες μπορούν να αναζητηθούν μεταξύ ειδικών, αλλά και μεταξύ παρόμοιων εγχειρημάτων και κήπων εντός κι εκτός Αθηνών, για την ευκολότερη διασύνδεση και επικοινωνία ζητημάτων που προκύπτουν. Η συλλογική γνώση που παράγεται προσφέρει μεγαλύτερα αποθέματα εκπαιδευτικού υλικού που μπορούν να διαμοιραστούν ανοιχτά με όφελος που επεκτείνεται.

17.6. Επέκταση Επιτυχημένων Δράσεων

Τέλος, οι επιτυχημένες πρακτικές και ο προσανατολισμός των δράσεων επιτάσσουν την επέκταση και χρήση εκπαιδευτικών, παιγνιοποιημένων και ψυχολογικής ενδυνάμωσης ασκήσεων. Με την περαιτέρω ενασχόληση, οι συμμετέχοντες επιθυμούν να αξιοποιήσουν τους μηχανισμούς που σχεδίασαν στην Δράση “Χαρτογράφηση Αξίας” (βλ. [Βελτίωση - Επέκταση Δράσεων Ομάδας](#)). Επομένως, η αναζήτηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων από γεωπόνους και εκπαιδευτικούς φορείς, είναι θεμιτή και επιθυμητή, εξίσου με τη δημιουργία παιχνιδιών, ψηφιακών και μη. Επίσης, εστίαση προτείνεται να δοθεί στο ψυχολογικό αντίκτυπο των συλλογικών δράσεων ως κοινωνική διεπαφή εν μέσω καραντίνας, όσο και τα ευεργετικά οφέλη στην ευημερία των ανθρώπων που ζουν με πράσινο και μεγαλώνουν φυτά.

17.7. Επαγγελματική & Οικονομική Ανάπτυξη

Τέλος, και σε απόλυτη συνάφεια με την παραπάνω πρόταση, προτείνεται η διερεύνηση των κήπων ως χώρων επαγγελματικής ανάπτυξης, με εδραιωμένη νομική μορφή. Τα πράσινα επαγγέλματα και η αναγνωρισμένη εκπαιδευτική επάρκεια, ήταν ανάγκες που εκφράστηκαν εν μέσω των συμμετεχόντων. Η διαιώνιση των πρακτικών αυτών επιφέρει και ανάγκες οικονομικής στήριξης που γίνεται κατανοητό πως πρέπει να ελεγχθούν σε επόμενα βήματα.

18. ΑΝΟΙΚΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, τόσο τα εμπόδια που περιορίζουν το όλο εγχείρημα, όσο και προτάσεις βελτιστοποίησης, υπόκεινται σε συγκεκριμένα πλαίσια. Η τελική διάταξη της παρούσας εργασίας, επιχειρηματολογεί σε σχέση με τα όσα πραγματώθηκαν έπειτα από ελιγμούς και δυναμικές εξωτερικές πιέσεις. Επομένως, το στένεμα των μέσων και η αξιοποίηση παραδρόμων, άφησε εσκεμμένα κάποια σημεία στο παρασκήνιο.

18.1. Διερεύνηση Περαιτέρω Δειγματοληπτικών Μεθόδων

Ως προς τις στρατηγικές επιλογές οι οποίες ακολούθησαν όλη την πορεία της έρευνας, προτείνεται η πραγμάτωση μιας συμμετοχικής έρευνας δράσης με συμμετέχοντες αγνώστους τόσο μεταξύ τους, όσο και με την ερευνητική ομάδα. Δίνεται έτσι, η δυνατότητα διερεύνησης του κατά πόσο αποτελεσματικές ή όχι θα ήταν οι δράσεις μεταξύ αγνώστων με κοινούς στόχους, αλλά και η επικοινωνία των προσωπικών επιθυμιών και η ανοιχτή συζήτηση εντός ομάδας. Επίσης, μπορεί να ελεγχθεί το κατά πόσο θα συμμετείχαν συνεργατικά και εξισωτικά σε δράσεις κοινωνικοποίησης άτομα με μηδενική οικειότητα και κατά πόσο τα παίγνια και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν από την παρούσα ομάδα, θα μπορούσαν να διαμορφώσουν μια νέα. Επομένως, προτείνεται και η χρήση διαφορετικών μεθόδων δειγματοληψίας.

18.2. Χρήση Αξιολογητών προς την Επιλογή Υποψηφίων

Όσον αφορά το ερευνητικό πλαίσιο, ανοιχτό ζήτημα της μεθοδολογίας αφορά η χρήση αξιολογητών οι οποίοι και θα επέλεγαν συνολικά τα υποψήφια μέλη της ομάδας. Οι περιορισμοί του COVID-19 επηρέασαν αυτή την όψη, οπότε προτείνεται η δημιουργία ξεκάθαρης κλίμακας για να τοποθετούν τους εαυτούς τους οι συμμετέχοντες σε σχέση με τα προφίλ και την προδιάθεση για συμμετοχή. Επίσης, η ποσοτικοποίηση ποιοτικών ευρημάτων, εξυπηρετεί μεν σε μικρές ομάδες, είναι αναγκαία δε σε μεγαλύτερες. Επομένως, ένα ζήτημα περαιτέρω ελέγχου και δοκιμής θα ήταν η χρήση ποσοτικών εργαλείων και εργαλείων προόδου, τα οποία μπορούν να ανεβάσουν το επίπεδο διαχείρισης των δράσεων σε μεγαλύτερες ομάδες. Παράλληλα, αν και έχει δοθεί χώρος στους συμμετέχοντες να αυτοοργανωθούν και να προβάλλουν τις ιστορίες τους, συνυπολογίζοντας την πορεία και πρόοδο του υπάρχοντος έργου, προτείνεται να ειπωθεί πιο εστιασμένα η οπτική των συμμετεχόντων μέσω των ψηφιακών εργαλείων, ατομικών βίντεο και ιστοριών που θα δημιουργήσουν οι ίδιοι με πλήρη ελευθερία έκφρασης.

18.3. COVID-19 ως Βασική Παράμετρος Διερεύνησης

Ανοιχτό ζήτημα είναι η ίδια η κατάσταση του COVID-19. Αρχικά, με την κατανόηση πως αναγκαστικά επηρεάζει κάθε πτυχή της παρούσας έρευνας και κάθε άλλης η οποία πραγματώνεται εν μέσω των χρονικών αυτών συνθηκών, αλλά και τους ίδιους τους ανθρώπους και τις επιλογές τους, μπορεί να μελετηθεί ως μοναδικός παράγοντας σε ανεξάρτητη έρευνα. Προτείνεται να δοκιμαστεί σε διαχειρίσιμα πλαίσια και ειδικό σχεδιασμό ακριβώς σαν περίπτωση κι όχι ως επιρροή σε μια έρευνα. Μπορούν να παραχθούν έτσι, περαιτέρω μηχανισμοί και αιτιολογήσεις εστιασμένες σε ένα βασικό ερευνητικό προβληματισμό ή και σε μελλοντική αξιολόγηση των παραγμένων δεδομένων της παρούσας εργασίας ή παρόμοιων πρωτοβουλιών.

18.4. Δια Ζώσης Πραγμάτωση Αστικού Κήπου

Σχετικά με την ιδέα της παρούσας συμμετοχικής έρευνας δράσης, η δια ζώσης πραγμάτωση αστικού κήπου δεν πραγματοποιήθηκε ολοκληρωτικά, κι επομένως χρήζει διερεύνησης. Ο κοινός χώρος διενέργειας και τα πολιτιστικά δρώμενα πρόσωπο με πρόσωπο θεωρήθηκαν από την ομάδα ως σημεία ολοκλήρωσης της ομάδας, γεγονός που επηρέασε τις ανάγκες και προσδοκίες τους. Με την συνθήκη της φυσικής απόστασης από την δεύτερη εβδομάδα της καταγραφής, εγείρει το ερώτημα του κατά πόσο θα άλλαζε η μορφή των δράσεων, της συμμετοχικότητας και της προσβασιμότητας σε κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη. Με την κατανόηση πως παρόμοια εγχειρήματα έχουν υλοποιηθεί σε πολλά μέρη του κόσμου, αλλά και στην Ελλάδα, το παραπάνω ερώτημα τίθεται τόσο για κάθε πρωτοβουλία, αλλά κυρίως για την ομάδα του “Butterfly Effect”, η οποία εξέφρασε την ανάγκη να κατορθώσει σε επόμενο χρόνο δια ζώσης λαχανόκηπο σε συνέχεια των όσων έχει μέχρι τώρα κατακτήσει.

18.5. Ανοικτότητα Αστικού Κήπου

Σε επόμενο βήμα, λοιπόν, προτείνεται η χρήση ευρύτερων χώρων των γύρω Δήμων, οι οποίοι να είναι μεν προσβάσιμοι από την υπάρχουσα ομάδα, να είναι δε ανοιχτοί προς ενδιαφερόμενους πολίτες μακρινών περιοχών. Κατ’ επέκταση, και σε πρόταση που εκφράστηκε από την ομάδα, θα ήταν σημαντικό να διερευνηθεί ένας δημόσιος αστικός κήπος, με συνεργασία δημόσιου φορέα, εθελοντών, και λοιπών ενδιαφερομένων φορέων. Στην ίδια συνιστώσα, θα μπορούσε να οργανωθεί συνεργασία με ακαδημαϊκό τμήμα γεωπονίας για την σωστή διαχείριση ενός μεγάλου κήπου, αλλά και χώρος πειραματισμών ή εργαστηριακών εγχειρημάτων, με σκοπό την ανάπτυξη απαιτητικών φυτών και την εκπαίδευση των εμπλεκομένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αβδελάς, Ε. (2013). Μήπως είναι καιρός να γυρίσουμε πίσω; (Εφημερίδα Go Green) 1, 1-2
- Ανθοπούλου, Θ. επιμ. (2012). *Αστική Γεωργία. Κοινωνική ένταξη και Βιώσιμη Πόλη. Μελέτη δύο αστικών δημοτικών αγροκηπίων (Δ.Θέρμης και Αλεξανδρούπολης)*, Τελική έκθεση (χρηματοδότηση Πράσινο Ταμείο- Υ.Π.Ε.Κ.Α.). Αθήνα: Πάντειο Παν/μιο, 330 σελ.
- Ανθοπούλου, Θ., & Νικολαΐδου, Σ. (2013, Ιούνιος). Δημοτικοί αστικοί λαχανόκηποι και βιώσιμη πόλη: τοποθετώντας το αγρο- διατροφικό σύστημα στην αστική ατζέντα. 11ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο ERSA, Αγροτική οικονομία, ύπαιθρος χώρος, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, Πάτρα.
- Ajzen, A., & Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall: 6-41.
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In Kuhl, J., Beckmann, J. (Eds.), *Action control: from cognition to behavior*. (pp. 11-39). Springer, Berlin Heidelberg New York
- Angelidou, M., & Psaltoglou, A. (2017). An empirical investigation of social innovation initiatives for sustainable urban development. *Sustainable Cities and Society*, 33, 113–125. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2017.05.016>
- Andersson, E., Tengö, M., McPhearson, T., & Kremer, P. (2015). Cultural ecosystem services as a gateway for improving urban sustainability. *Ecosystem Services*, 12, 165–168. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2014.08.002>
- Anderson, J.R., Reder, L. M., & Simon, H.A. (1996). Situated learning and education. *Educational Researcher*, 25(4), 5-11.
- Anthopoulou, T. (2015, December). The field in the city: Urban agriculture and producer-consumer solidarity networks in the neighbourhoods of Athens. Retrieved from <https://www.athenssocialatlas.gr/en/article/the-field-in-the-city/>
- Atkinson, P., Delamont, S., Coffey, A., Lofland, J., & Lofland, L. H. (2007). *Handbook of Ethnography* (1st New edition). SAGE Publications Ltd.
- Βογιατζόγλου, Ο. (2019, Απρίλης). Αρχιτεκτονική Κληρονομιά της Προσφυγικής Νέας Ιωνίας. Retrieved from <https://www.ionianet.gr/arxitektoniki-klironomia-tis-prosfigikis-neas-ionias/>
- Bank of Greece, (2020). COVID-19 AND OTHER PANDEMICS: a literature review for economists. *Economic bulletin*, 51, 7-42. <https://www.bankofgreece.gr/Publications/oikodelt202007.pdf>
- Banks, B. (2017, July). *Cities can build resilience thinking into their infrastructure projects. Our research with 100RC identifies how.* Retrieved from

https://www.ey.com/en_gl/government-public-sector/why-it-s-time-for-cities-to-get-real-about-resilience

Beatley, T. (2010). *Biophilic Cities: Integrating Nature into Urban Design and Planning* (2nd ed.). Island Press.

Benson, M., National University of Ireland, Ireland; Gawryszewska, B.J., Warsaw University of Life Sciences, Poland; Noori, S., Birmingham City University, United Kingdom; (2016, July 20). Urban gardens in Europe. How to make your urban garden your place, 1(V), 1–3. <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Bono, D. E. (2015). *Lateral Thinking: Creativity Step by Step* (Reissue ed.). Harper Colophon.

Borch, C., & Kornberger, M. (2015). *Urban Commons: Rethinking the City (Space, Materiality and the Normative)* (1st ed.). Routledge.

Brandsen, T., Cattacin, S., Evers, A., & Zimmer, A. (2018b). *Social Innovations in the Urban Context (Nonprofit and Civil Society Studies)* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2016 ed.). Münster, Germany: Springer International Publishing.

Branon, R. F., & Essex, C. (2001). Synchronous and asynchronous communication tools in distance education. *TechTrends*, 45(1), 36. <https://doi.org/10.1007/bf02763377>

Brown, L. J., & Dixon, D. (2014). *Urban Design for an Urban Century: Shaping More Livable, Equitable, and Resilient Cities* (2nd ed.). Wiley.

Burgess, M. (2015). *Thinking in Promises: Designing Systems for Cooperation*. O'Reilly Media.

Γιαλούρη, Ε. (επιμ.). (2012). Χώρος, τόπος, τοπίο. Φαινομενολογικές προσεγγίσεις. Στο *Υλικός Πολιτισμός: Οι περιπέτειες των πραγμάτων στην ανθρωπολογία*. (σσ.215–250). Αλεξάνδρεια.

Γκέφου - Μαδιανού, Δ. (2011). *Ανθρωπολογική θεωρία και εθνογραφία, σύγχρονες τάσεις* (Ανθρωπολογικοί ορίζοντες ed.). (σσ.11-66, 153-206, 365-436) Πατάκη.

Cajaiba-Santana, G. (2014). Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 82, 42–51. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.05.008>

Camps-Calvet, M., Langemeyer, J., Calvet-Mir, L., & Gómez-Baggethun, E. (2016). Ecosystem services provided by urban gardens in Barcelona, Spain: Insights for policy and planning. *Environmental Science & Policy*, 62, 14–23. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2016.01.007>

Caputo, S. & University of Portsmouth. (2016, July 20). Urban Gardens in Europe. Where Else Can You Grow If You Can Not Find an Allotment?, 1(V), 1–4. <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Cox, M. (2011). *How to grow plants in pots*. London: Royal Horticultural Society

Coyle, S. J., & Duany, A. (2011). *Sustainable and Resilient Communities: A Comprehensive Action Plan for Towns, Cities, and Regions* (1st ed.). Wiley.

Δημητριάδη, Π. (2005). Το Δικαίωμα στο Περιβάλλον ως Ανθρώπινο Δικαίωμα. Η Ανάγκη Θεσμιοθέτησης Ενός Εκτελεστικού Δικαιώματος. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Διδακτορική διατριβή)

ΔΙΚΤΥΟ ΚΕΝΤΡΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (n.d.). Σεμινάρια - Συνέδρια. Retrieved from http://www.moec.gov.cy/dkpe/synedria_seminaria_2019_20.html

Dalbotten, D. (2014). *Future Earth: Advancing Civic Understanding of the Anthropocene (Geophysical Monograph Series)* (1st ed.). American Geophysical Union.

De Bon, H., Parrot, L. and Moustier, P. (2010). *Sustainable urban agriculture in developing countries*. A review. *Agronomy for Sustainable Development* 30(1), 21-32

Eanes, L. (2013). *Backyard Roots: Lessons on Living Local from 35 Urban Farmers*. Skipstone.

Endsley, M. R. (2011). *Designing for Situation Awareness: An Approach to User-Centered Design, Second Edition* (2nd ed.). CRC Press.

Elings, M. (2006). People-plant interaction: the physiological, psychological and sociological effects of plants on people. *FARMING FOR HEALTH*, 43-55. https://doi.org/10.1007/1-4020-4541-7_4

Ernstson, H., van der Leeuw, S. E., Redman, C. L., Meffert, D. J., Davis, G., Alfsen, C., & Elmqvist, T. (2010). Urban Transitions: On Urban Resilience and Human-Dominated Ecosystems. *AMBIO*, 39(8), 531-545. <https://doi.org/10.1007/s13280-010-0081-9>

Etingoff, K. (2015). *Urban Ecology: Strategies for Green Infrastructure and Land Use* (1st ed.). Apple Academic Press.

FAO (2010). «Fighting Poverty and Hunger. What Role for Urban Agriculture?». Policy Brief, Economic and Social Perspectives: 10.

FAO (2007). «Profitability and sustainability of urban and periurban agriculture». Agricultural management, marketing and finance. Occasional paper 19.

FAO (1999). “Issues in Urban Agriculture”. <http://www.fao.org/ag/magazine/9901sp2.htm>

FAO (1998). “Urban and Peri-Urban Agriculture” <http://www.fao.org/unfao/bodies/COag/cOAG15/X0076e.htm>

Fisher, D. R., Svendsen, E. S., & Connolly, J. (2015). *Urban Environmental Stewardship and Civic Engagement: How planting trees strengthens the roots of democracy (Routledge Explorations in Environmental Studies)* (1st ed.). Routledge.

Fleury, A., Moustier, P. (1999). “L’ agriculture périurbaine, infrastructure de la ville durable”. *Cahiers Agricultures* 8 (σσ.281-287).

Fox-Kämper, R., ILS - Research Institute for Regional and Urban Development, University of Portsmouth, & Caputo, S. (2016, July 20). Urban gardens in Europe. How to Set up a Garden (and Keep It Going), 1(V), 1-3. <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Fox, T. (2011). *Urban Farming: Sustainable City Living in Your Backyard, in Your Community, and in the World*. CompanionHouse Books.

Fraser, E. D. G., Dougill, A. J., Mabee, W. E., Reed, M., & McAlpine, P. (2006). Bottom up and top down: Analysis of participatory processes for sustainability indicator identification as a pathway to community empowerment and sustainable environmental management. *Journal of Environmental Management*, 78(2), 114–127. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2005.04.009>

Ζαχαράκη - Παπαγεωργίου, Π. (2008). *Η Ατυπη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Τοπική Ατζέντα 21: η Περίπτωση του Δήμου Αμαρουσίου, Νομού Αττικής*. (Διδακτορική διατριβή).

Gray, D., Brown, S., & Macanuso, J. (2010). *Gamestorming: A Playbook for Innovators, Rulebreakers, and Changemakers* (1st ed.). O'Reilly Media.

Garrett, J. J. (2010). *The Elements of User Experience: User-Centered Design for the Web and Beyond* (2nd Edition) (Voices That Matter) (2nd ed.). New Riders.

Haenn, N., Harnish, A., & Wilk, R. (2016). *The Environment in Anthropology (Second Edition): A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living* (2nd ed.). NYU Press.

Halpern, D. (2016). *Inside the Nudge Unit: How Small Changes Can Make a Big Difference* (Reprint ed.). Ebury Press.

Han, H. (2014). *How Organizations Develop Activists: Civic Associations and Leadership in the 21st Century* (1st ed.). Oxford University Press.

Harari, Yuval N. (2015), *Sapiens : a brief history of humankind*, New York :Harper

Heeks, R. (2005). *Implementing and Managing eGovernment An International Text*. Sage Publications Ltd

Heller, A., Ministry of Agriculture and Rural Development, Israel; Luz, P.B., INIAV, National Institute of Agrarian and Veterinary Research, Portugal, (2016, July 20). Urban gardens in Europe. The contribution of urban allotment gardens to ecosystem services, 1(V), 1–3. <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Holmes, D. (2018, June). *User Centred Design. Orbital not circular*. Retrieved from <https://medium.com/dermot-holmes/user-centred-design-dd86cc5e2540>

Holmes, D. (2018, June). *Activity Centred Design. Moving beyond the user*. Retrieved from <https://medium.com/dermot-holmes/activity-centred-design-dd28ed1ecc59>

Hungerford, H. R., & Volk, T. L. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *The Journal of Environmental Education*, 21(3), 8–21. <https://doi.org/10.1080/00958964.1990.10753743>

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση* [E-book]. Κάλλιπος. <http://hdl.handle.net/11419/5826>

International Association for Public Participation (n.d.-a). Advancing the practice of public participation. Retrieved from <https://www.iap2.org/page/pillars>

International Association for Public Participation (n.d.-b). IAP2 Core Values. Retrieved from <https://www.iap2.org/page/corevalues>

International Association for Public Participation (n.d.-c). IAP2 Code of Ethics for Public Participation Practitioners. Retrieved from <https://www.iap2.org/page/ethics>

INHABITAT (n.d.-a). ENVIRONMENT section for educational purposes. Retrieved from <https://inhabitat.com/environment/>

INHABITAT (n.d.-b). ENERGY section for educational purposes. Retrieved from <https://inhabitat.com/environment/conservation/energy/>

INHABITAT (n.d.-c). Hammon, D. (2020, December). *Save energy and money with these eco-friendly tips for winter*. Retrieved from <https://inhabitat.com/save-energy-and-money-with-these-eco-friendly-tips-for-winter/>

INHABITAT (n.d.-d). Bergen, T. (2020, November). *10 eco-friendly holiday gift ideas for friends*. Retrieved from <https://inhabitat.com/10-eco-friendly-holiday-gift-ideas-for-friends/>

Baron, N., J. & Pfeffer, J. (1994, September). *The Social Psychology of Organizations and Inequality: Conceptualizing Structure in Social Psychology* (No. 57, 3). American Sociological Association. <https://doi.org/10.2307/2786876>

Johnson, A. W. (1972). Individuality and experimentation in traditional agriculture. *Human Ecology*, 1(2), 149–159. <https://doi.org/10.1007/bf01531352>

Καλαϊτζάκη, Α., Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών (ISSN 1105-1167). (χειμώνας 2009). Η θεωρία των τύπων του σχετίζεσθαι: Κλινικές και θεραπευτικές εφαρμογές. *ΊΔ* (54), 167-202.

<http://ojs.lib.uth.gr/index.php/tovima/article/view/259>

Καραλής, Θ. (2018). *Το πολλαπλασιαστικό μοντέλο σχεδιασμού προγραμμάτων: Θεωρητικά ζητήματα και εφαρμογές στην εκπαίδευση ενηλίκων*. (Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο). (σσ.1-12).

Καραλής Θ. (2006). *Τυπολογίες αξιολόγησης: Θεωρητικές προσεγγίσεις και προϋποθέσεις εφαρμογής*. (Νέα Παιδεία, τ. 120). (σσ. 98-109).

Κόκκος, Α., Γαλατά, Β., Βεργίδης, Δ., Δακοπούλου, Α., Καλογρίδη, Σ., Κεδράκα, Κ., Τσιμπουκλή, Α. (2017). *Η Διεξαγωγή της Έρευνας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*. (Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο).

Κοντοδήμας, Δ.Χ. (2013). Οι εχθροί του αστικού πράσινου και αντιμετώπισή τους στο αστικό περιβάλλον. *Go Green- Ένθετο Εφημερίδας Παραγωγή 2*, 10-11

Κουλαουζίδης, Γ., Παληός, Ζ., (2017). *Η Ποιοτική Έρευνα: Οδηγός για νέους επιστήμονες*. (Επιστήμες της Αγωγής/ Εκπαιδευτική Έρευνα ed.). (σσ. 117-160) Μεταίχμιο.

Κουτσούκος, Μ., ΕΑΠ, Δασκολιά, Μ., Κόκκος, Α., Παυλάκης, Μ., & Κωσταρά, Ε. (2007). *Αστικοί Λαχανόκηποι*. ΚΔΒΜ.

Kam, M. C. Y., & Siu, A. M. H. (2010). Evaluation of a Horticultural Activity Programme for Persons with Psychiatric Illness. *Hong Kong Journal of Occupational Therapy*, 20(2), 80–86. <https://doi.org/10.1016/s1569-18611170007-9>

- Kemp, R. L., & Stephani, C. J. (2011). *Cities Going Green: A Handbook of Best Practices*. McFarland & Company.
- Krasny, M. E., Russ, A., Tidball, K. G., & Elmqvist, T. (2014). Civic ecology practices: Participatory approaches to generating and measuring ecosystem services in cities. *Ecosystem Services*, 7, 177–186. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2013.11.002>
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laurans, Y., & Mermet, L. (2014). Ecosystem services economic valuation, decision-support system or advocacy? *Ecosystem Services*, 7, 98–105. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2013.10.002>
- Lauster, M. (2007). Walter Benjamin's Myth of the "Flâneur". *The Modern Language Review*, 102(1), 139-156. Retrieved December 21, 2020, from <http://www.jstor.org/stable/20467157>
- Lerner, J. (2014). *Making Democracy Fun How Game Design Can Empower Citizens and Transform Politics*. MIT Press.
- Lin, C. Y., & Chen, J. (2016). *The Impact of Societal and Social Innovation: A Case-Based Approach* (1st ed. ed.). Springer Singapore.
- Low, S., Taplin, D., & Scheld, S. (2005). *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity* (Illustrated ed.). University of Texas Press.
- Martinovsky, B. (2016). *Emotion in Group Decision and Negotiation (Advances in Group Decision and Negotiation (7))* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2015 ed.). Springer.
- Mees, C. (2018). *Participatory Design and Self-building in Shared Urban Open Spaces: Community Gardens and Casitas in New York City (Urban Agriculture)* (1st ed. 2017 ed.). Springer.
- Ma, J. (2015). When Human-Centered Design Meets Social Innovation: The Idea of Meaning Making Revisited. *Lecture Notes in Computer Science*, 349–360. https://doi.org/10.1007/978-3-319-20907-4_32
- Mayor's Office of Long-Term Planning and Sustainability, Mayor's Office of Recovery and Resilience, & Blasio, B. (2014). A greener, greater New York, A stronger, more resilient New York. The City of New York. <https://www.nyc.gov/planyc>
- Moore, M.H. (2013). *Recognizing Public Value*. Harvard University Press.
- Ντρέγκα, Ι.-Ε. (2018). Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη; Ο δύσκολος δρόμος προς την αειφορία περνάει από το σχολείο Μια συγκριτική μελέτη των πολιτικών Ελλάδας και Γερμανίας. (Διπλωματική εργασία).
- NCI, C40 (2018). *Climate Opportunity: More Jobs, Better Health, Livable Cities*. <https://c40.original.pdf>
- Nikolaidou, S., (2014). *Emerging forms of Urban Gardening in Geneva*. Basel: Short Term

Scientific Mission Report. Basel.
https://www.academia.edu/19183095/Emerging_forms_of_Urban_Gardening_in_Geneva

OECD, (2017). Government at a Glance Report.
<http://www.oecd.org/gov/govataglance.htm>

Osburg, T., & Schmidpeter, R. (2015). *Social Innovation: Solutions for a Sustainable Future (CSR, Sustainability, Ethics & Governance)* (2013th ed.). Springer.

Παυλή – Κορρέ Μ. (2018). *Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικής μάθησης (e-learning)*. (Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο).

Πιπερούδη, Σ. (2020). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ευρώπη: Εργαλεία, Πολιτικές και Διεθνείς Δράσεις. (Διπλωματική εργασία).

Paola, D. M. (2019). *Ethics and Politics of the Built Environment: Gardens of the Anthropocene (The International Library of Environmental, Agricultural and Food Ethics (25))* (Softcover reprint of the original 1st ed. 2017 ed.). Springer.

Peterson, C., & Schmidt, P. (2014). *Practical Projects for Self-Sufficiency: DIY Projects to Get Your Self-Reliant Lifestyle Started*. Cool Springs Press.

Pierson, J. (2007). *Going Local (The Social Work Skills Series)* (1st ed.). Routledge.

Pourias, J., UMR SAD - APT AgroParisTech – INRA, France; Čakovská, B., Slovak University of Agriculture in Nitra, Slovakia; March, H., Internet Interdisciplinary Institute (IN3), Universitat Oberta de Catalunya, Spain; Nordh, E., The Norwegian University of Life Sciences, Aas, Norway & Calvet - Mir, L., Universitat Oberta de Catalunya, ICTA, Universitat Autònoma de Barcelona, Spain, (2016, July 20). Urban gardens in Europe. How to Take into Account Gardeners Motivations into Urban Garden Planning, 1(V), 1–3.
<https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Read, J. C. (2007). Validating the Fun Toolkit: an instrument for measuring children's opinions of technology. *Cognition, Technology & Work*, 10(2), 119–128.
<https://doi.org/10.1007/s10111-007-0069-9>

Renting, H., RUAFA, NL, (2020). Urban Green Train Modules and Resources (IO2) Module 3: Urban Agriculture types/production systems and short food chains.
<https://site.unibo.it/urbangreentrain/en/educational-resources>

Rhoades, R., & Rhoades, V. (1980). Agricultural Anthropology. *Practicing Anthropology*, 2(4), 10–12. <https://doi.org/10.17730/praa.2.4.m7216527u8818r71>

Riechers, M., Barkmann, J., & Tschardtke, T. (2016). Perceptions of cultural ecosystem services from urban green. *Ecosystem Services*, 17, 33–39. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2015.11.007>

Roam, D. (2011). *Blah Blah Blah: What To Do When Words Don't Work* (1st ed.). Portfolio Penguin.

Robins, G. L. (2015). *Doing Social Network Research: Network-based Research Design for Social Scientists* (1st ed.). SAGE Publications Ltd.

Rojas, E. (2011). *Building Cities: Neighbourhood Upgrading and Urban Quality of Life*. David Rockefeller Center for Latin American Studies.

Σακελλαροπούλου, Α., Κουφάκη, Ι. (2011). Δίκαιο του Περιβάλλοντος. Πρακτικά Σεμιναρίων 2008-2009. Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών 1, 8-52

Σεκλιζιώτης, Σ. (2013). Το νόημα της αστικής γεωργίας. Go Green- Ένθετο Εφημερίδας Παραγωγή 1, 1-2

Sarker, M. N. I. & School of Public Administration, Sichuan University, Chengdu, China. (2017). An Introduction to Agricultural Anthropology: Pathway to Sustainable Agriculture. *Journal of Sociology and Anthropology*, 1(1), 47–52. <https://doi.org/10.12691/jsa-1-1-7>

Selloni, D. (2017). *CoDesign for Public-Interest Services*. Springer

Shannon, P., & Hambacher, E. (2015). Authenticity in Constructivist Inquiry: Assessing an Elusive Construct. The Qualitative Report. Published. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2014.1418>

Stenfors, T., Kajamaa, A., & Bennett, D. (2020). How to . . . assess the quality of qualitative research. *The Clinical Teacher*, 17(6), 596–599. <https://doi.org/10.1111/tct.13242>

Sustainable Development Goals (n.d.-a). Goal 11: Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable. Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>

Sustainable Development Goals (n.d.-b). Goal 11: Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable. Retrieved from <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-11-sustainable-cities-and-communities.html>

Sustainable Development Goals (n.d.-c). Goal 13: Take urgent action to combat climate change and its impacts. Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change/>

Τουλούπη, Φ., Μαρούγκα, Α., (2010). Προσφυγικοί οικισμοί στον ευρύτερο χώρο της Αττικής. (Διπλωματική Εργασία), (σσ 87-102)

Tang, Z. (2013). *Eco-City and Green Community: The Evolution of Planning Theory and Practice (Environmental Science, Engineering and Technology)* (UK ed.). Nova Science Pub Inc.

Tesser, A., & Shaffe, D. R. (1990). Attitudes and attitudes change. *Annual Review Psychology*, 41, 479-523.

Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων (n.d.). Δικτυακή Εκπαιδευτική Ύλη. Retrieved from <http://edu-gate.minedu.gov.gr/>

Ulrich, H., & Probst, G. (2011). *Self-Organization and Management of Social Systems: Insights, Promises, Doubts, and Questions (Springer Series in Synergetics (26))* (Softcover reprint of the original 1st ed. 1984 ed.). Springer.

Urban Allotment Gardens (n.d.). URBAN GARDENS FACT SHEETS. Retrieved from <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Voorberg, W. H., Bekkers, V. J. J. M., & Tummers, L. G. (2014). A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the social innovation journey. *Public Management Review*, 17(9), 1333–1357.

<https://doi.org/10.1080/14719037.2014.930505>

World Economic Forum. (2016, April). *Inspiring Future Cities & Urban Services. Shaping the Future of Urban Development & Services Initiative*. (Industry Agenda).

http://www3.weforum.org/docs/WEF_Urban-Services.pdf

Williams, A. (2009). *User-centered design, activity-centered design, and goal-directed design*. Proceedings of the 27th ACM International Conference on Design of Communication - SIGDOC '09, 1–8. <https://doi.org/10.1145/1621995.1621997>

Willman, K., University of Tampere, Finland; Thomas, N., Oehler, P., Huber, T., University of Applied Sciences, Basel, Switzerland (2016, July 20). Urban gardens in Europe. How to develop urban gardens as learning spaces, 1(V), 1–3. <https://www.urbanallotments.eu/fact-sheets.html>

Young, T. M. (2005). *Technical Writing A-Z: A Commonsense Guide to Engineering Reports and Theses* (Illustrated ed.). ASME Press.

Zaman, B., Vanden Abeele, V., & De Grooff, D. (2013). Measuring product liking in preschool children: An evaluation of the Smileyometer and This or That methods. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 1(2), 61–70. <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2012.12.001>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. - Υλικό που παράχθηκε για την Έρευνα

A.1. Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων

Κεφάλαιο	Ερωτήσεις
A. Ατομα με απειρία & Στάση <i>(Ερ.Υπ.1 & Ερ.Ερ.1)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Έχεις μεγαλώσει κοντά στη φύση; 2. Τί σημαίνει οικολογία για σένα; 3. Πού θα τοποθετούσες τον άνθρωπο σε σχέση με τη φύση στο τώρα και στο τι θα έπρεπε;
B. Ατομικές ανάγκες & Σχέσεις <i>(Ερ.Ερ.2, 6)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Βρισκόμενος σε μια πόλη, τί πρακτικές πιστεύεις μεταφράζονται σε περιβαλλοντικές λύσεις 2. Τί θα διόρθωνες/ άλλαζες ο ίδιος; 3. Τί νιώθεις ότι σε εμποδίζει από το να τα κάνεις; 4. Πιστεύεις ότι η ιδέα του αστικού λαχανόκηπου ανταποκρίνεται ως λύση σε τέτοια προβλήματα; 5. Άλλα οφέλη/ προσωπικό κέρδος από το πείραμα;
Γ. Μηχανισμοί - υπηρεσίες <i>(Ερ.Ερ.5)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μιλώντας για το εγχείρημα του λαχανόκηπου και την όλη ιδέα που σχεδιάσα, έχει σημασία για σένα μια φυσική/ κοινωνική απόσταση λόγω covid; 2. Θα ήταν βοηθητική μια πρακτική παρακολούθησης προόδου, ώστε να έχεις διαρκή συμβουλευτική υποστήριξη; 3. Αν σου δοθεί και μια ψηφιακή πλατφόρμα οργάνωσης, επικοινωνίας, πληροφόρησης, πόσο άνετα θα ένιωθες με αυτό και τί θα ήθελες να δεις μέσα; 4. Όταν όλα αυτά τα σου προσφερθούν πώς πιστεύεις ότι θα νιώσεις;

A.2. Ατομική Συνέντευξη Γεωπόνων

Κεφάλαιο	Ερωτήσεις
A. Εμπειρία & προθυμία	<ol style="list-style-type: none"> 1. Έχεις προηγούμενες εμπειρίες σε καλλιεργητικές και οικολογικές πρωτοβουλίες; 2. Ποιές είναι οι προσωπικές επιδιώξεις σου από την συμμετοχική έρευνα δράσης; 3. Νιώθεις άνετα με τη χρήση ψηφιακής πλατφόρμας για τη συμβουλευτική σου συνδρομή στους συμμετέχοντες;
B. Προτάσεις υπηρεσιών (Ερ.Ερ.5)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Πιστεύεις από τις πληροφορίες που σου δόθηκαν ότι χρειάζεται κάποια περαιτέρω προετοιμασία σε υλικά, τεχνικά ή άλλα ζητήματα; 2. Από τεχνικής απόψεως, τα υποψήφια φυτά είναι κατάλληλα για τους συμμετέχοντες; Έχουν προβλεφθεί όλες οι καλλιεργητικές ανάγκες των φυτών;
Γ. Εκπαιδευτικό υλικό (Ερ.Ερ.5)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Πιστεύεις είναι επαρκές και κατανοητό το εκπαιδευτικό υλικό; Οι οδηγίες για τα σεμινάρια είναι ολοκληρωμένες; 2. Θα ήθελα τη γνώμη σου για την σωστή προετοιμασία του χώρου πριν τη φύτευση.

A.3. Οδηγός Επιτόπιας Συμμετοχικής Παρατήρησης

Ερ. Προβλημ.	ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ
<i>Ερ.Υπ.1 & Ερ.Ερ.1</i>	<ul style="list-style-type: none"> ~ εκφράζει προβληματισμό & ανάγκη αναζήτησης περισσότερης πληροφορίας ~ σχολιάζει - μιλά για την αλλαγή που νιώθει ~ δηλώνει πως δοκιμάζει τις προτεινόμενες πρακτικές
<i>Ερ.Ερ.2</i>	~ αναφέρεται σε οφέλη & αξιολογεί τους στόχους του
<i>Ερ. Ερ.3</i>	<ul style="list-style-type: none"> ~ δηλώνει ενδιαφέρον συνέχειας ~ ζητά & ενθαρρύνει για συνέχεια
<i>Ερ.Ερ.4</i>	~ δηλώνει ή εντοπίζονται προβληματισμοί/ εμπόδια
<i>Ερ.Ερ.5</i>	~ επιλογές - σχέδια - προτεραιότητες - σχολιασμοί
<i>Ερ.Ερ.6</i>	~ συμμετοχική δράση σε επίπεδα : Χαμηλό - Μεσαίο - Υψηλό
<i>Ερ.Ερ.7</i>	<ul style="list-style-type: none"> ~ τι δηλώνει στη συνέντευξη σε σχέση με τι πράττει ~ Επίπεδα: Θετική - Δεκτική - Ανασφαλής στάση
<i>Ερ.Ερ.8</i>	<ul style="list-style-type: none"> ~ διαχωρισμός χώρων (αστικός, ημι-ιδιωτικός, ψηφιακός) ~ έκφραση προτιμήσεων & διάδραση
<i>Ερ.Ερ.9</i>	~ σχόλια, επιθυμίες, σχεδιασμός, ανατροφοδότηση, αντίληψη χρήσης

A.4. Ερωτηματολόγιο - Βαθμολόγηση Ικανοποίησης Συμμετεχόντων

Κεφάλαιο	Ερωτήσεις
A. Βαθμολόγηση (Ερ.5,7,8,9)	Βαθμολόγηση συμβουλευτικής υποστήριξης - τεχνικής καθοδήγησης (γεωπόνων και ερευνήτριας)
B. Οφέλη - αξία (Ερ.Ερ.3)	Βαθμολόγηση αξίας δράσης (κοινωνική, ψυχολογική, οικολογική, ατομική)
Γ. Επόμενο βήμα (Ερ.Ερ.3 & 4)	Συνέχεια καλλιέργειας / οικολογικών πρακτικών / συμμετοχής στην συλλογικότητα/ βελτίωσης συλλογικότητας

A.5. Ερωτηματολόγιο - Ατομική Έκφραση Θέσης

Πού τοποθετείς τον εαυτό σου;	Κλίμακα
Θέση 1: Οικολογικές πράξεις ευθύνης	Από το 1 έως το 5
Θέση 2: Οικολογικές πράξεις από επιβολή	Από το 1 έως το 5
Θέση 3: Προτεραιότητα σε εμένα	Από το 1 έως το 5
Θέση 4: Προτεραιότητα σε ανθρώπινες ανάγκες	Από το 1 έως το 5
Θέση 5: Προτεραιότητα στο περιβάλλον	Από το 1 έως το 5
Θέση 6: Αγάπη στο περιβάλλον	Από το 1 έως το 5

A.6. Ερωτηματολόγιο - Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο Συμμετεχόντων

Κεφάλαιο	Ερωτήσεις
A. Μηχανισμοί συλλογικότητας <i>(Ερ. 5, 6, 9)</i>	Ανταποκρίθηκε η δράση στις προσωπικές σου επιδιώξεις - ανάγκες; Τί θα προσέθετες/ αφαιρούσες;
B. Οφέλη & Ευαισθητοποίηση <i>(Υπ. 1, Ερ. 1)</i>	Νιώθεις ότι έχει πλέον καλύτερη κατανόηση σε σχέση με περιβαλλοντικά ζητήματα; Σε κάλυψε το εκπαιδευτικό υλικό;
Γ. Αναπροσαρμογή λόγω COVID-19 <i>(Ερ. Ερ. 7, 8)</i>	Πώς σε επηρέασε η φυσική απόσταση και η ψηφιακότητα της δράσης;

A.7. Ερωτηματολόγιο - Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο Γεωπόνων

Κεφάλαιο	Ερωτήσεις
A. (Ερ.Ερ.2)	Βαθμολόγησε την αξία που βρίσκεις στη δράση (κοινωνική, ψυχολογική, οικολογική, ατομική)
B.Μηχανισμοί & συλλογικότητα (Ερ.Ερ.4,5)	Ανταποκρίθηκε η δράση στις προσωπικές σου επιδιώξεις - ανάγκες; Τί θα προσέθετες/ αφαιρούσες;
Γ. Αναπροσαρμογή λόγω COVID-19 (Ερ.Ερ.7,8,9)	Πιστεύεις καλύφθηκαν τα εμπόδια επαρκώς; Ποιά η γνώμη σου για τους χώρους διενέργειας; (αστικό, ψηφιακό, χώρο δράσεων) Πώς σου φάνηκε το ψηφιακό μέρος των δράσεων;

Α.8. Σεμινάριο Καλλιέργειας 25/10/20 - Εκπαιδευτικό Υλικό

Project Λαχανόκηπος

Σεμινάριο καλλιέργειας
25/10/20

Το Κοινωνικό Πείραμα του Λαχανόκηπου

- Αυτοοργανωνόμαστε
- Φυτεύουμε λαχανικά
- Φροντίζουμε να αναπτυχθούν

1. Συνεντεύξεις ✓
2. Ψηφιακό εργαλείο ✓
3. Focus Group
4. Αξιολογήσεις

Παραγωγική αξία

Εκπαιδευτικά → ευαισθητοποίηση
→ βιώσιμη ανάπτυξη

Κατανάλωση → υγεία
→ ποιοτικά αγαθά → ασφάλεια

Δημόσια Συμμετοχή → εμπλοκή → αυτοδιαχείριση
→ αύξηση ευημερίας

Ψυχολογία → μείωση στρες → ενεργοποίηση
→ κοινωνικοποίηση

Οικολογικές Πρακτικές

Κοινοτικός κήπος
Κάθετο δάσος

Κήποι

Υποψήφιοι: κριτήρια

- Βαθμός δυσκολίας
- Απαιτήσεις σε πότισμα
- Απαιτήσεις σε ήλιο
- Απαιτήσεις σε φροντίδα
- Διάρκεια ανάπτυξης
- Κατανάλωση

- ✓ κρεμμύδι
- ✓ λεβάντα
- ✓ πατάτα
- ✓ ραβίκι
- ✓ ραπάνι
- ✓ ρίγανη
- ✓ ρόκα
- ✓ σκόρδο
- ✓ σπανάκι

Υποψήφιοι I

λαχανικό	δυσκολία	πότισμα/εβδ	θέση	φροντίδα	κατανάλωση	πλήρης ανάπτυξη
κρεμμύδι	2	2	ήλιος	κάλιο, ασβεστόλιθος, αποστράγγιση	κορφολόγημα τούφες που πτενάν	οποτεδήποτε
λεβάντα	2	1	ημισκιά	κάλιο, κοπριά, αποστράγγιση	αφότου βαρύνουν τα φύλλα	οποτεδήποτε
πατάτα	1	1	ημισκιά	ήλιος, αντέχει κρύο	λίπασμα, αποστράγγιση	2-3 μήνες 3 εβδομάδες
ραβίκι	1	2	ήλιος	λίπασμα, αποστράγγιση	κορφολόγημα	οποτεδήποτε

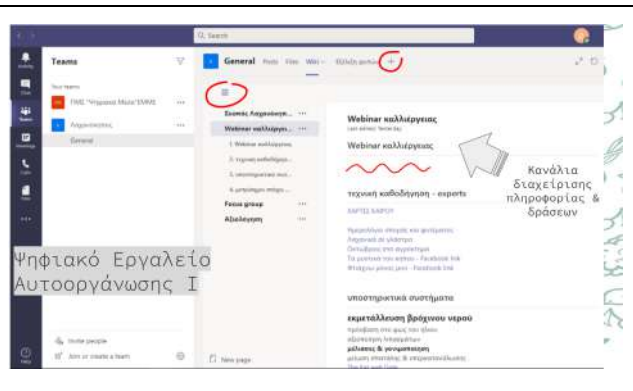
Υποψήφιοι II

λαχανικό	δυσκολία	πότισμα/εβδ	θέση	φροντίδα	κατανάλωση	πλήρης ανάπτυξη
ραπάνι	2	2	ημισκιά	φώσφορος, λίπασμα	κορφολόγημα	3 εβδομάδες
ρίγανη	1	2	ημισκιά	υγρασία, όχι λιπάσματα	κορφολόγημα	οποτεδήποτε
ρόκα	1	4	ημισκιά	άζωτο, υγρασία	οποτεδήποτε	εβδομάδα!
σκόρδο	1	3	ήλιος	άζωτο, ήπιος, ξηρό	οποτεδήποτε	οποτεδήποτε
σπανάκι	2	2	ημισκιά, αντέχει κρύο	άζωτο, υγρασία, αποστράγγιση, δεν βρέχου φύλλα	οποτεδήποτε	πριν τα φύλλα αρχίσουν να κτηνίζουν

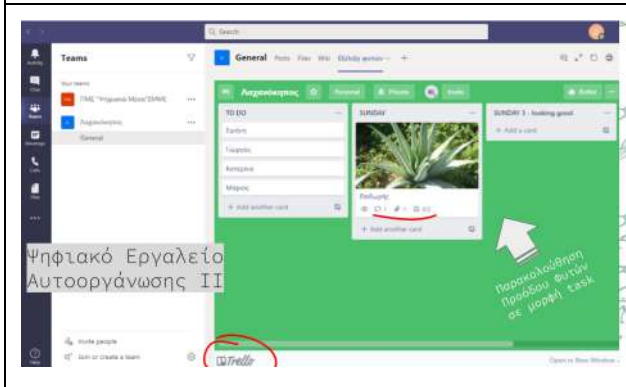
Απαραίτητα Υλικά	Εναλλακτικές Λύσεις Χαμηλών Πόρων
Φυτά	Σπόροι Αυθόσπασμα βλαστοί από διαφορετικό Προσβάσιμο από το σπίτι : πατάτα, κρεμμύδι
Χώρο & Αιχμές	Απλό χώρο από δημόσιο χώρο & διαμορφωσός υλικών από τα σπίτια Αιχμές στο σπίτι: κόκκινη κοφέ, τσούλια αγιόν, μπανόνες, λιγμένο γάλα, υπολείμματα τσαγιού, τσούλια ζηρών καρμών, υπολείμματα αρωματικών και βοτάνων, στάχτη από τα ζέλα στο τζάκι, νερό από βράσιμο λαχανικών και ζυμαρικών
Σκεύη συλλογής & συντήρησης	Γλάστρες, κούπες, μεγάλα δοχεία, πέτρινες κατασκευές, χάρτινη κουτιά, άδεια πλαστικά δοχεία απορριπτικών, εφημερίδες, πιάτα, παλιά σκεύη ή ρούχα ή παπούτσια
Εργαλεία καλλιέργειας	Κουτάλια, ψαλίδια, γάντια, φαρσί, αλλά εργαλεία κηπουρικής

Υλικά

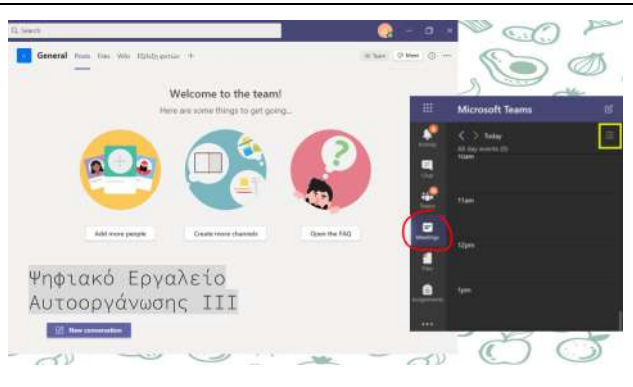
Ψηφιακό Εργαλείο Αυτοοργάνωσης I

Κανάλια διαχείρισης πληροφορίας & δράσεων

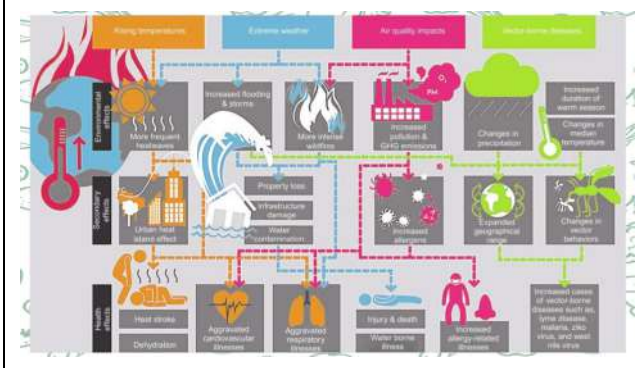
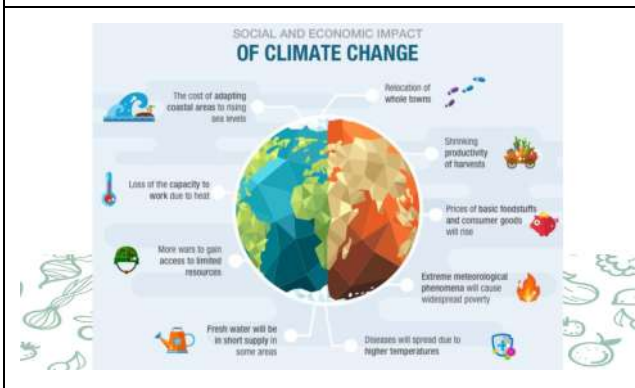

Ψηφιακό Εργαλείο Αυτοοργάνωσης II

Παρακολούθηση Προόδου εργασιών σε μορφή task

Ψηφιακό Εργαλείο Αυτοοργάνωσης III

Green bucket challenge

- 1 Πετώ σκουπίδια μόνο σε κάδους
- 2 Φυτεύω
- 2 Ανακυκλώνω
- 1 Παγούρι αντί για πλαστικά μιας χρήσης
- 1 Υφαντίνες πετσέτες αντί μιας χρήσης
- 4 Δεν σπαταλώ/ πετώ φαγητό
- 1 Μεταλλικά μαχαιροπήρουνα και καλαμάκια αντί μιας χρήσης
- 2 Πράσινο σαπούνι/ ξύδι/ λεμόνι αντί για χημικά
- 4 Κλιματισμός στους 25°C

Green bucket challenge

- 4 Πλυντήριο με γεμάτο κάδο
- 1 Κλείνω την βρύση όταν δεν τη χρησιμοποιώ
- 1 Ενεργειακές λάμπες
- 1 Κλείνω τα φώτα όταν δεν είμαι στο δωμάτιο
- 2 Ηλεκτρονικές συσκευές Α ενεργειακής κλάσης
- 4 Φροντίζω για διαρροές από παράθυρα και πόρτες
- 2 Αγοράζω τοπικά προϊόντα και οπωροκηπευτικά

Green bucket score

1

Γράψτε τη βαθμολογία σας στη συνομιλία του MStears

2

4

A.10. Χαρτογράφηση Αξίας 6/12/20 - Εκπαιδευτικό Υλικό

Project Butterfly Effect

Χαρτογράφηση Αξίας
6/12/20

Υπόσχομαι! Τελευταίο ppt

Παιχνίδια γνώσεων
Αξιολόγηση επιτυχίας
Προτάσεις βελτίωσης

ECOLOGY

Τί μάθαμε από τα φυτά μας;

Τα φυτά για να αναπτυχθούν χρειάζονται:

Photosynthesizer

Τί μάθαμε από τα φυτά μας;

Τα φυτά για να αναπτυχθούν χρειάζονται:

1. Νερό
2. Ήλιο
3. Χώμα
4. Φροντίδα

+ Σωστή φύτευση
+ Σωστό μήνα σποράς
+ Αγάπη

Τί μάθαμε από τις πρακτικές μας;

Μικρές οικολογικές πρακτικές μας στη μέρα μου:

Nice rubace!
Thanks. It's my ex-husband.

Τί μάθαμε από τις πρακτικές μας;

Μικρές οικολογικές πρακτικές μας στη μέρα μου:

There's me in the Johnsons' trash...
There's me in the Kiseburgs' trash...
There's me in the Millers' trash...

1. Αντικείμενα → ανακυκλώνω - αναδιανέμω - χαρίζω
2. Πλαστικό → αντικαθιστώ
3. Ενέργεια → εκτιμώ αξιοποιώ όταν την έχω ανάγκη

+ Μοιράζομαι + Βελτιώνομαι

Αξιολόγηση επιτυχίας

1 2 3 4 5

- ★ Βαθμολόγηση συμβουλευτικής υποστήριξης - τεχνικής καθοδήγησης (γεωπόνων και ερευνητριών)
- ★ Βαθμολόγηση αξίας δράσεων (κοινωνική, ψυχολογική, οικολογική, ατομική)
- ★ Συνέχεια ομάδας/ οικολογικών δράσεων/ καλλιέργειας

Αξιολόγηση επιτυχίας

Οικολογικές πράξεις επίδοσης	3
Οικολογικές πράξεις επιβολής	1
Προτεραιότητα σε εμένα	2
Προτεραιότητα σε ανθρώπινες ανάγκες	3
Προτεραιότητα στο περιβάλλον	4
Αγάπη στο περιβάλλον	5

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

ΑΓΑΠΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΕΜΕΝΑ

Η ατομική αξιολόγηση της ερευνητριας ως παράδειγμα χρήσης

Πρωτοβουλίες Αστικής Γεωργίας εκτός Ελλάδας

"People's potato"

- > Ανοιχτός κήπος λαχανικών & Μαγειρείο
- > Στέγαση σε Πανεπιστήμιο Κονκόρντια, Καναδάς
- > Δωρεάν - Συμβολική στήριξη & μικροεμπόρευμα
- > Επίπεδο γειτονιάς
- > Δράσεις - Εκδηλώσεις

peoplespotato.com

[facebook/peoplespotato/](https://www.facebook.com/peoplespotato/)

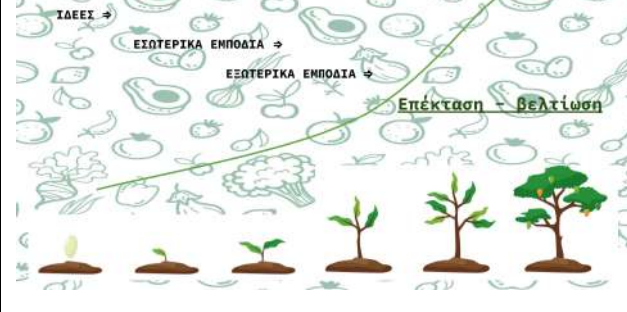
"Slottsträdgården"

- > Κοινοτικός αστικός κήπος λουλουδιών
- > Μάλμε, Σουηδία (νησί - Κάστρο)
- > Διαφορετικά είδη φυτών ανά έκταση για εκπαιδευτικά οφέλη

Slottstradegarden-castle-garden

urban-gardening

Επόμενα βήματα;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. - Δεδομένα από τα Ερευνητικά Εργαλεία

B.1. Απαντήσεις Ατομικής Συνέντευξης Συμμετεχόντων

Κεφάλαιο	Απαντήσεις
A. Εμπειρία & προθυμία	<p>1. Όχι, έχω μεγαλώσει στην Αθήνα. Έχω ζήσει ελάχιστα στη φύση, αλλά δεν το θυμάμαι γιατί τα 2 πρώτα μου χρόνια μεγάλωσα στη Σάμο. Μόνο ό,τι είχε σχέση με το σχολείο κι ό,τι κάναμε με τους γονείς.</p> <p>2. Η πρακτική κατά την οποία ενδιαφέρεσαι ή φροντίζεις ή κάτι, με το περιβάλλον. Είναι η αναγκαία δράση που πρέπει να κάνεις για να συνεχίσεις να ζεις χωρίς συνέπειες στο περιβάλλον.</p> <p>3. Δεν μπορώ να πω ότι είμαι εναντίον των δράσεων, αλλά δεν κάνω και κάτι υπέρ. Ο άνθρωπος επωφελείται από το περιβάλλον και τη φύση και πλέον στον 21ο αι η φύση επωφελείται από τις δράσεις που κάνει ο άνθρωπος για αυτήν. Αυτή η συνεξάρτηση είναι καλή, δηλ να υπάρχει πάρε δώσε. Πιστεύω ότι έχουμε οικολογική συνείδηση σε σχέση με το παρελθόν, οπότε πιστεύει ότι συμβαίνει από μέρος του πληθυσμού.</p>
B. Προτάσεις υπηρεσιών	<p>1. Η δενδροφύτευση, ο καθαρισμός των δημόσιων χώρων, μεμονωμένες δράσεις πολιτών να φυτεύουν στον κήπο - μαπαλόκι κλπ. Τον τελευταίο καιρό οι δήμοι έχουν κάνει πολλές ενέργειες να διορθώσουν / να έχουν πιο οικολογικές πρακτικές, αναλαμβάνουν μόνοι τους περισσότερη φύτευση πρασίνου. Θα μπορούσαν να έχουν ενημερωτικά προγράμματα πάνω στην οικολογία προς τους δημότες, να έχουν δημοτικούς κήπους. Προβλήματα στα οποία είμαι κι εγώ μέρος τους, δεν ασφαλίζουν αυτό το πράσινο που φυτεύουν και θα πάω με το σκύλο και θα τα κατουρήσει και θα τα χαλάσει. Δεν φαίνεται να είναι σωστά ενημερωμένοι για το τι φυτεύουν, οπότε έτσι κι αλλιώς θα καταστραφεί σε ένα δύο μήνες.</p> <p>2. Ίσως να έβαζα κι εγώ το λιθαράκι μου με το να βάλω κάποια φυτά που θα βελτιώσουν κι εμένα, την καθημερινότητά μου και το περιβάλλον που ζω. Η ρουτίνα της πόλης είναι αρκετά πειστική για να κάτσω να βάλω συν ένα στο πρόγραμμά μου, η ευθύνη γιατί είναι ζωντανός οργανισμός κι ευθύνομαι για το αν θα ζήσει ή θα πεθάνει.</p> <p>3. Ανταποκρίνεται κι από τη στιγμή που θα υπάρχουν τα κατάλληλα βοηθήματα θα μπορεί να ενημερωθεί κανείς για το τι μπορεί να κάνει σωστά ή λάθος, ώστε να αναπτυχθεί πιο γρήγορα αυτή η ιδέα.</p>

	<p>4. Η κατανάλωση των φυτών που θα μεγαλώσει, πιο καθαρός αέρας μέσα στο χώρο που μένει, ένα αίσθημα ικανοποίησης εντελώς ψυχολογικό ότι έκανε κάτι. Θα κρατούσα προσωπικά μόνο το ψυχολογικό boosting.</p>
<p>Γ. Εκπαιδευτικό υλικό</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μια φυσική απόσταση θεωρητικά θα έπρεπε να υπάρχει γιατί εκτός από το κομμάτι της ομάδας, που από τη στιγμή που είσαι μέρος της πρέπει να νοιάζεσαι, οπότε λόγω κοβιντ θα έπρεπε να υπάρχει. 2. Σίγουρα! Ως άνθρωπος με κακή μνήμη, το να είμαι μέλος μιας ομάδας που θα ανταλλάσει γνώμες, ιδέες, απόψεις πάνω στο θέμα, ή να έχω μόνιμα τη γνώση διαθέσιμη θα με βοηθούσε. 3. Θα μου άρεσε μια ψηφιακή πλατφόρμα όπου θα ενημερώνομαι καθημερινά για πράγματα που αφορούν τα φυτά, ή να έχω κάπου τον καιρό κι ένα μέρος να συζητάω. Είναι ωραίο να αισθάνεσαι ότι υπάρχει κι ένας ειδικός οπότε δεν θα κάνεις κάτι λάθος, που ακόμη κι αν έχεις αποστηθίσει ένα κείμενο σίγουρα αυτός θα σου πει κάτι παραπάνω. Θα μάθεις από την εμπειρία του και είναι μια ασφάλεια παραπάνω. 4. Ψυχολογική ικανοποίηση που θα έχεις όταν βλέπεις κάτι να μεγαλώνει υπευθύνη σου, είναι ωραίο που είσαι μέλος μιας ομάδας.

Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων - Θ

Κεφάλαιο	Απαντήσεις
Α. Εμπειρία & προθυμία	<p>A.1. Έχω μεγαλώσει σε προάστιο της Αθήνας και τα καλοκαίρια ήμουν λίγο πιο κοντά στην επαρχία, δεν είχα συναναστραφεί τόσο αλλά ήμουν πιο κοντά σε πράσινο συγκριτικά με τη μέση πόλη.</p> <p>2. Οικολογία είναι σεβασμός προς το περιβάλλον, τρόποι συμπεριφοράς - όπως έχουμε προς τους ανθρώπους - ανάλογα και προς τη φύση.</p> <p>3. Ζει παράλληλα. Μπορεί να μην είναι καλή η σχέση του, αλλά εξαρτάται το ένα από το άλλο. Μια συνεξάρτηση.</p>
Β. Προτάσεις υπηρεσιών	<p>1. Οτιδήποτε βλάπτει την εξάρτηση ανθρώπου και περιβάλλοντος, δηλ. ανακύκλωση, λιγότεροι ρύποι στα οχήματα, αν όχι εξάλειψη, θεωρώ ότι θα ήταν κάποια λύση. Το πιο σύνηθες που αντιμετωπίζει είναι η οικολογική συνείδηση. Όσο οι μεγάλες εταιρείες και τα εργοστάσια μπορούν να μειώσουν τους ρύπους τους και τις τεχνικές που χρησιμοποιούν, στο τέλος είναι στον άνθρωπο: να μην ρυπαίνω το περιβάλλον, να ακολουθώ όχι ακραία αλλά έστω κάποιους κανόνες, να αφιερώσω λίγο παραπάνω χρόνο ώστε να μην καταλήξουν τα σκουπίδια μου στη χωματερή. Δεν έχουμε κάποια ιδιαίτερα προβλήματα. Και κάδους ανακύκλωσης έχουμε, και συχνά περνάνε (να τους αδειάσουν), το πρόβλημα είναι σε πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές. Αφενός έχουν γίνει κάποιες κινήσεις τοποθετώντας κάδους, με την ανακύκλωση σε ηλεκτρικές συσκευές κλπ, αλλά από την άλλη δεν υπάρχει κάποια πληροφόρηση ώστε να ωθήσεις τον άλλο να το κάνει. Τα περισσότερα πεζοδρόμια είναι καθαρά, σπάνια ξεχειλίζουν τα σκουπίδια στους κάδους, όσον αφορά πάντα το δικό μου Δήμο. Το τι αφορά το περιβάλλον γενικά δεν έχω δει κάποια άλλη κίνηση, κάποια οικολογική δράση που ωφελεί όχι μόνο το Δήμο αποκλειστικά, αλλά την πόλη δεν υπάρχει κάποια αντίστοιχη.</p> <p>2. Περισσότερο ευαισθητοποίηση, να μεν ανακυκλώνω τα σκουπίδια μου πχ, αλλά να ξέρω γιατί το κάνω πρακτικά και να το κάνω σωστά, άσχετα αν θεωρείται μια από τις καθαρές περιοχές. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι δεν καταλήγει σε κάποια χωματερή και ξαναχρησιμοποιούνται ή έλα μωρέ γιατί πρέπει να πλύνω τώρα μια κονσέρβα, σιγά! την πετάω έτσι. Εδώ που τα λέμε δεν έχουν κι άδικο! Πρέπει να πλύνουν το μπουκάλι πριν το πετάξουν, υγρό είχε μέσα, υγρό θα του βάλω και τώρα. Προσωπική μου γνώμη πάντα, τα δύο μεγαλύτερα προβλήματα, όσον αφορά το περιβάλλον, είναι περιβαλλοντικοί ρύποι και - δεν θα το πω υπερκατανάλωση - θα το πω έλλειψη/ αγνόηση σωστών μελετών για το πως θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν οποιεσδήποτε εκτάσεις, ο,τι γύρω από μεγάλες εταιρείες, δηλ. Οι</p>

μεγάλες λίμνες, από τα απόβλητα που πετάνε μέσα, καταλαβαίνω ότι τα εργοστάσια δεν ζουμε σε ένα ιδανικό μέρος που μπορούν να μην παράγουν καθόλου ρύπους, αλλά θα μπορούσε η διαχείριση αυτών των ρύπων να είναι πιο σωστή. Συνειδητοποιημένη δεν θα είναι ποτέ γιατί πάντα υπάρχει το κέρδος κι όταν μπορώ να τη γλιτώσω επενδύοντας πολλά περισσότερα εκατομμύρια για να μην πάθω κάτι (ο καταναλωτής/ μέσος άνθρωπος στην πόλη), η επιχείρηση δεν θα νοιαστεί. Σημασία έχει να ήταν αυστηρότερος ή ο έλεγχος ή τα πρόστιμα αντίστοιχα, εκτός αν είναι για το φαίνεσθαι και τη δημόσια εικόνα που θα κοιτάζουν το περιβάλλον. Πιστεύω ότι εγώ δεν θα σώσω το περιβάλλον αγοράζοντας ένα λιγότερο πλαστικό μπουκάλι νερό. Προφανώς το να πάρω 10, να πιω το ένα και να πετάξω τα άλλα 9 εκεί δείχνει άλλα προβλήματα από πίσω. Είναι ακραίο, όπως και το φαγητό που δεν τρως και το πετάς, αλλά ως γενικότερο πρόβλημα που έχει επίπτωση ΚΑΙ στο περιβάλλον. Δεν ξέρω να διαχειρίζομαι αυτά που έχω.

3. Ως ατομική λύση, να καλλιεργώ καθαρά τα δικά μου για την οικογένειά μου, για μένα, δεν το θεωρώ τόσο βιώσιμο, επειδή το ένα πραγματάκι, ναι μεν ωραίο, κάποιες πρακτικές, βλέπω τι γίνεται όταν ξαφνικά το φυτό μου λόγω κακής ποιότητας - αέρα - αρρώστια, ασχολούμαι άμεσα με αυτό. Πιστεύω, όμως, ότι κάτι πιο μεγάλο, με έξοδα από το κράτος στη στέγαση ή την παραγωγή να αυξηθεί λίγο πιο μαζικά θα ήταν πιο αποτελεσματικό, στο ατομικό κομμάτι θα ήταν περισσότερο να συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση. Για παράδειγμα δεξ την πατάτα, αν την αγοράσω, εντάξει είναι μια πατάτα, δεν θα την φάω, την πέταξα. Όταν έχω κάτσει να την μεγαλώνω μήνες θα την φάω με το ζόρι. Το αν θα παράγεις και κάτι, ok cute. Δεν θα λύσει το πρόβλημα σε μικρή κλίμακα.

4. Σίγουρα το πράσινο παραμένει πράσινο. Αν το κάθε μπαλκόνι ξαφνικά σε όλη την Αθήνα, έστω και σε ένα Δήμο, ξαφνικά θα έχει από ένα γλαστράκι, μιλάμε για σεβαστή ποσότητα πράσινου που σιγά σιγά αποτελεί μέρος του περιβάλλοντος. Δεν θα ήταν το δάσος του Αμαζονίου, αλλά δεν θα έκανε κακό στο περιβάλλον. Όταν γίνεται κάτι μαζικά πολλαπλασιάζονται τα οφέλη, όπως κι να μαζέψω ένα σκουπιδάκι σε μια παραλία, δεν έγινε κάτι. Αν μαζευτεί όλος ο Δήμος και μαζέψει ο καθένας από ένα σκουπιδάκι σε μια παραλία, μπορεί να την καθαρίσει.

Γ.
Εκπαιδευτικό
υλικό

1. Επειδή πλέον έχουμε απομονωθεί στο σπίτι και δεν είναι εύκολο να μαζευτούμε μια χ ομάδα ατόμων σε ένα χώρο, πχ ένα δημόσιο φυτώριο, όπου ο καθένας θα μπορούσε να έχει το δικό του χώρο αν ήταν δημότης. Προκειμένου να έχουμε οφέλη στο πρότζεκτ μας, θα ήταν πολύ σημαντικό ή πολύ ξεχωριστό από την υπηρεσία, ενώ θεωρητικά τα άτομα θα μπορούν να είναι και σε άλλη πόλη, να

νώθουν ότι είναι μαζί. Να αλληλεπιδρούν ο ένας με τον άλλο, είτε δείχνοντας την πρόοδο τους, είτε δίνοντας συμβουλές, είτε ρωτώντας απορίες.

Το κομμάτι της αποξένωσης έστω ψηφιακά να μπορεί να καλυφθεί. (+2 +3) το να πάρω μόνος μου ενα γλαστρακι ή έστω τους σπόρους, να τα μεγαλώσω και να πω πως πέρασα δεν είναι κάτι ξεχωριστό. Σημασία έχει να το μοιραστείς με τον άλλο. Να κοίτα, η δική μου πατάτα έγινε καλύτερη από τη δική σου, ναι αλλά κοίτα, εμένα έχει πιο ωραίο φύλλωμα. Εστω και με αυτό ασχολείσαι λίγο παραπάνω της δε της. Δεν το έχω ξανακάνει και θα με ενδιέφερε πολύ να το δω μόνο και για την εμπειρία του πως μπορεί να λειτουργήσει κάτι τέτοιο. Να ξεφύγει μια υπηρεσία από το ξύλινο πρότυπο το μαζί για την πόλη, κοιτάχτε βγαλαμε φωτογραφίες με μια γλάστρα σε πλαστική σακούλα, το στημένο τέλος πάντων και να γίνει και ψηφιακά πιο παρείστικο σε μεγάλη κλίμακα. Δεν θα ήθελα να έχει μια φόρμα από μόνη της, όσο να οδηγήσουν οι χρήστες προς αυτό το σκοπό. Αν εξελιχθεί μέσω των χρηστών σε μια συμβουλευτική για κάποιον που θέλει να ξεκινήσει ένα φυτώριο για παράδειγμα, οκ δεκτόν. Το έχει κάνει η κοινότητα. Αν θέλεις να εξελιχθεί στο επόμενο social trend #tofitomou, όπου ο καθένας ανεβάζει το δικό του φυτό, κι αυτό θα ήταν κάτι θετικό. Το Α και το Ω είναι ο κόσμος και η πλατφόρμα ας έχει μέσα τα πάντα, σημασία έχει πως θα τους αναδείξουμε. Την αλληλεπίδραση θέλω. Δεν πρόκειται να ανεβάσω κάποιο άρθρο σε ένα φορομ όπου δεν διαντιδρά κανένας. Νομίζω λογικό είναι. Μπορεί να δώσουμε ιδέες που δεν έχουν περάσει από το μυαλό κάποιου. Μπορεί εμένα να μην με ενδιαφέρει η πλατφόρμα, αλλά να συναναστραφώ με κάποιο μέλος με το οποίο να καταλήξουμε ακτιβιστές κάπου. Θα έχει πετύχει το σκοπό της!

4. Αυτό θα το δω. Ως άνθρωπος που δεν μπορώ να πω ότι δεν με ενδιαφέρει η φύση, όλα είναι μια απάτη, θέλουν να μας περάσουν το τσιπ.. δεν μπορώ να με κατατάξω και ως οικολόγο. Αυτό θέλω να βιώσω, ουσιαστικά: το πως μπορώ να κάνω κάτι που δεν με ενδιαφέρει κιόλας, αλλά θέλω να μάθω γι αυτό. Δεν έχω προς το παρόν κάποιο δέσιμο συγκεκριμένο. Δεν ανυπομονώ να πάρω το γλαστράκι καθαυτό, όσο τη συνολική εμπειρία και το πως μπορεί να εξαπλωθεί.

Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων - Γ

Κεφάλαιο	Απαντήσεις
Α. Εμπειρία & προθυμία	<p>1. Η αλήθεια είναι ότι έχω, μεγάλωσα σε χωριό και σε μικρή επαρχία.</p> <p>2. Νομίζω σχετίζεται με την παιδεία που έχει ο καθένας, τι γνώσεις λαμβάνει σχετικά με το περιβάλλον στη διάρκεια της ζωής του και πως μπορεί να είναι μέρος μιας βιώσιμης ανάπτυξης και να συνεισφέρει στη λύση ενός οικολογικού προβλήματος. Όσο μικρή κι αν φαίνεται η συνεισφορά του ενός πιστεύω ότι κάθε άτομο μπορεί.</p> <p>3. Στο τώρα, νομίζω ότι ο σύγχρονος άνθρωπος είναι αρκετά μακριά από τη φύση - σίγουρα υπάρχουν εξαιρέσεις - αλλά ιδιαίτερα ο άνθρωπος που ζει σε μια πρωτεύουσα και σε αστικές κοινωνίες, είναι πάρα πάρα πολύ μακριά από τη φύση κυριολεκτικά και μεταφορικά! Στο θέμα με την πνευματική σύνδεση. Θα έπρεπε να είναι πολύ δεμένοι γιατί χάρη στη φύση επιβιώνουμε χάρη στη φύση ζούμε, χάρη στη φύση γίνονται όλα. Θα έβαζα τη φύση λίγο πιο πάνω από τον άνθρωπο, αλλά σίγουρα, δυστυχώς, πλέον εξαρτάται από τον άνθρωπο αποκλειστικά και αυτή τη στιγμή την έχουμε πολύ πολύ υπό.</p>
Β. Προτάσεις υπηρεσιών	<p>1. Πέρυσι είχε αναπτύξει ο δήμος αθηναίων μια πρωτοβουλία κατά την οποία φύτευαν δέντρα σε διάφορες περιοχές του κέντρου κι έπρεπε να υιοθετήσουν οι πολίτες από ένα δεντράκι και να το φροντίζουν κάποιες μέρες μες στο χρόνο μέχρι να ριζώσει καλά και να μην χρειάζεται τον άνθρωπο. Όταν είχε πρωτοβγεί ήμουν η πρώτη που υιοθέτησε, εκπομπή στην τηλεόραση μου είχε πάρει συνέντευξη μαζί με την αντιδήμαρχο τότε. Ήταν πολύ όμορφη πρακτική. Μια άλλη πρακτική σε μια άλλη πλατφόρμα είναι όταν υπάρχουν προβλήματα στην πόλη, πχ κάποιος κάδος υπερφορτωμένος, σκουπίδια στο δρόμο, κάτι που εμποδίζει τους πεζούς ή θεωρείται δημόσιος κίνδυνος, το κάνεις πιν στο χάρτη και το αξιολογεί και έρχεται να το διορθώσει. Σταμάτησα πλέον να τη χρησιμοποιώ γιατί είδα ότι δεν αλλάζει τίποτα! Περιορίζει το κοινό, πρέπει να έχεις ίντερνετ, το απ κλπ. Επίσης είμαι υπέρ της ανακύκλωσης και εγώ και η οικογένειά μου. Δεν θα έλεγα ότι οι δήμοι ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για περιβαλλοντικές πρακτικές και δεν θα έλεγα ότι ενδιαφέρονται για το θέμα γενικά. Ακόμη και ο περίπατος της αθήνας, τί ακριβώς προϋποθέσεις πληροί; έχουν τοποθετήσει κάποια φυτά στη μέση του δρόμου, με έναν ποδηλατόδρομο κι έναν δρομάκο για πεζούς και δεν χρησιμεύει πουθενά. Σε λίγο τα φυτά δεν θα τα φροντίζει κανείς ή μόνο για λόγους επιφάνειας. Δεν υπάρχει κάτι.</p>

2. Γενικά επειδή ζω στην αθήνα πολλά χρόνια, ένα από τα προβλήματα που βιώνω καθημερινά είναι η ηχορύπανση. Επειδή έχω διαβάσει λίγο για το ζήτημα, τα δέντρα είναι ικανά να απορροφούν τον ήχο. Θα μπορούσαν να βοηθήσουν πάρα πολύ με το θόρυβο στην αθήνα. Επίσης, βοηθούν στις πλημμύρες, βοηθούν παντού, αλλά είναι λες και δεν τα σκεφτόμαστε. Τα βγάζουμε κατευθείαν εκτός πολιτικής. Σίγουρα δεν είμαι ενημερωμένη για το τι θα μπορούσα να κάνω. Ακούω από γνωστούς μου και φίλους μου ιδέες, αλλά δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση και πρωτοβουλίες που βλέπουμε σε χώρες πχ της σκανδιναβίας. Στην ολλανδία που έχει παντού πάρκα. Το παράδειγμα του πεδίου του άρεως, ποιος λογικός άνθρωπος θα πάταγε εκεί και να κάνει τι; θα μπορούσε να γίνει κάτι υπέροχο εκεί με έναν σαφή στόχο, να μπορούν να πηγαίνουν τα σχολεία, τα ζώα, εμείς για πικ νικ, δενδροφυτεύσεις. Κανείς δεν το πλησιάζει γιατί είναι επικίνδυνο.

3. Ναι και θεωρώ μπορεί να βοηθήσει κιόλας να επαναπροσδιοριστεί αυτή η σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Εγώ έχω κάποιες γλαστρούλες σπίτι μου από φυτά που είχα φέρει από διάφορες χώρες που έχω επισκεφτεί και είμαι πολύ περήφανη που τα διατηρώ μέχρι και σήμερα, 12 χρόνια μετά. Τα φροντίζω, τα ποτίζω, προσπαθώ πάρα πολύ για αυτά.

4. Είμαι υπεύθυνη για κάτι, είναι ζωντανός οργανισμός. Νιώθω ότι συνεισφέρω και δίνω το στίγμα μου στον κόσμο. Δεν πιστεύω ότι υπάρχει μειονέκτημα σε αυτό.

Γ.
Εκπαιδευτικό
υλικό

1. μάλλον λόγω κοβιντ δυστυχώς πρέπει να μεταφερθούν όλα εξ αποστάσεως. Οπότε ναι, έχει κι αυτό σημασία για μένα. Νομίζω ότι θα μπορούσαμε να κάνουμε μια από τις συναντήσεις δια ζώσης και ο λαχανόκηπος για μένα έχει μεγάλη σημασία, εκτός από το γεγονός ότι θα με κάνει να είμαι λίγο πιο υπεύθυνη καλλιέργω κάτι όπως ακριβώς η γιαγιά μου, με την οποία έχω μεγάλη σύνδεση και την αγαπώ πάρα πολύ. Θα κάνω πράγματα που ξέρουν λίγο πιο πολύ μεγάλοι πλέον. Σίγουρα θα μας χρησιμεύσει, οπότε είναι και αυτό το σκέλος. Συν το συναίσθημα του έχω ντοματίνια και φυτρώνουν στον κήπο μου, δηλ το όταν θα γίνει και το δοκιμάσεις θα είναι απερίγραπτο!

2. Ναι και για να δω το πριν και το μετά. Εξελίσσεται η πρακτική ή είναι στάσιμη - που είμαι σίγουρη ότι δεν θα είναι. Θα υπάρχει κι ανταγωνισμός, τέλεια! Το βλέπω βοηθητικό, σαν μια ομάδα μαθαίνουμε από τον άλλο. Ποικιλία ως προς τα φυτά και τι περιλαμβάνει ένας λαχανόκηπος, σε σύγκριση με άλλες χώρες, να δούμε τι κάνουν κι άλλοι άνθρωποι στον κόσμο και πως τα έχουν καταφέρει αυτοί.

3. Πάρα πολύ άνετα, το αντίθετο της ανασφάλειας, ότι έχω μπροστά μου τις πληροφορίες και νιώθω ασφαλής ως προς το φυτό. Αυτοπεποίθηση ότι μπορώ να το

προστατεύσω. Θα ήθελα να δω πληροφορίες για το κάθε φυτό, ανάγκες σε σχέση με τον καιρό, ευαισθησίες. Να δούμε και αντίκτυπο λόγω του καυσαερίου αν θα επηρεάσει. Χρήσιμα πράγματα που θα έπρεπε να τα ξέρουμε ώστε να μην τα κάνουμε κιόλας. Να εστιάσουμε κυρίως στα **don'ts!** Από κει και πέρα θα ήθελα να προχωρήσει να κάνουμε κι άλλα πράγματα, σε ένα χωριό, μια έκταση έξω από την Αθήνα.

4. Ενθουσιασμό και χαρά, γιατί γενικά επιδιώκω πολλά χρόνια τη σύνδεση με τη φύση. Πρόσβαση σε πάρκα, δάσος, φυτά. Υπερηφάνεια, γιατί θα το έχω αναλάβει εγώ από την αρχή και θα το φτάσω μέχρι το τέλος - όπου κι αν είναι αυτό.

Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων - ΕΡ

Κεφάλαιο

Απαντήσεις

A. Εμπειρία & προθυμία

1. Όχι είμαι παιδί της πόλης δυστυχώς, αν και τελευταία τείνω προς τα εκεί. Η μόνη επαφή που είχα ήταντα καλοκαίρια, κατασκηνώσεις, σε βουνά και τώρα στην ενήλικη ζωή μου πάω εκδρομές προσπαθώντας να αναπληρώσω τη στενή επαφή που θα ήθελα να έχω. Τώρα πια ό,τι δραστηριότητα κάνω είναι κοντά στη φύση!
2. Να αγαπάς το χώρο που μένεις. Πέρα από αυτά που λένε γενικά περί προστασίας, είναι σπίτι μας, εδώ ζούμε, εδώ μένουμε, δεν είναι και πολύ δύσκολο να παίρνεις τα σκουπίδια και να τα πετάς χωρίς να καταστρέφεις το σπίτι των ζώων.
3. Το σύγχρονο άνθρωπο του 20' επειδή σε εισαγωγικά υποτίθεται ότι εξελίσσεται αυτό είναι ένα τεράστιο κακό ψέμμα σε σχέση με όσα κάνει. Έχει πέσει στην παγίδα της ίδιας του της εξέλιξης, κάνει βήματα πίσω και χάνει την επαφή με τη φύση που είναι το αρχικό και μόνο σπίτι και το καταστρέφουμε, οπότε θα έπρεπε να ζει μες στη φύση, όπως άνθρωποι που ζουν σε χωριά ή με αγροτική ζωή - όχι ότι πρέπει να μείνουμε σε αυτό, αλλά σε σχέση με το άλλο άκρο που είμαστε στο σήμερα. Ακόμη και στις διακοπές να πάρουμε παράδειγμα που χαλαρώνει κι έρχεται σε ένα περιβάλλον οικείο και ήρεμο, πάλι κλεινόμαστε σε ξενοδοχεία με δωμάτια ντελουξ, τηλεοράσεις, ίντερνετ κλπ. Πάλι στην ίδια τρύπα της, για μένα, μη υπαρξιακής εξέλιξης.

B. Προτάσεις υπηρεσιών

1. Ο δήμος όσο κι αν προσπαθεί.. από πριν καν γεννηθούμε που άνθρωποι προσπαθούν να σώσουν το περιβάλλον και ήρθε πρόσφατα στην επιφάνεια.. Κάνει όσα μπορεί επιφανειακά. Ο πολίτης κάνει όσα μπορεί, αλλά και οι κάδοι ανακύκλωσης είναι με λάθος σκουπίδια, πεταμένα στους δρόμους, άντε ο υπευθυνος να το σώσει. Δεν ξέρω κατά πόσο γίνεται σωστά από τις δύο πλευρές και γίνεται φαύλος κύκλος. Δεν βλέπω κάποια κίνηση πάντως. Άνθρωποι βλέπω να πηγαίνουν στην παραλία και να καθαρίζουν, αλλά εφόσον έχουμε εγωιστική στάση και χάνεται η συλλογική αγάπη, στην ουσία οι πράξεις μας παραμένουν σε εμάς για εμάς ατομικά.
2. Είμαι ένας πολίτης που η φωνή μου δεν ξέρω αν θα ακουστεί όσο θα ήθελα (φοιτήτρια, αφρικανικής καταγωγής) αλλά δεν έχω προσπαθήσει κιόλας για να δω πως θα βγει. Με κρατάει κάτι να μην κάνω τη δράση που θέλω. Βλέπω την αδιάφορη στάση των άλλων δήμων, χωρών - κυρίως μεσόγειο επηρεάζομαι. Αν δεν κάνουν αυτοί το βήμα πόσο να γκαριζω; θα αρκεστώ σε όσα μπορώ.
3. Εννοείται! Πάρτο από την άποψη δημιουργίας, έχουμε τόσο στρες καθημερινό ή βλέπουμε άλλους να πηγαίνουν μπροστά και μένουμε στάσιμοι, έτσι θα

ανεβάσουμε την ψυχολογία μας. Κάποια συμπτώματα κατάθλιψης θα εξαφανιστούν από την ώρα που δημιουργούμε και παράλληλα κάνουμε οικονομία, καλό στο περιβάλλον, καλό στο σώμα μας όταν τα φάμε.

4. Παράγοντες είναι άπειροι. Αθλητική κατάσταση, ασφάλεια καταναλωσης, δεν επιβαρύνεις το σώμα σου με κάτι κακό. Μαθαίνεις να τρως καλύτερα και αλλάζει η ψυχολογική σου κατάσταση. επενδύεις ένα μικρό ποσό αντί να χαλάσεις πολλά για να πάρεις ένα σούπερ και τα έχεις τώρα στον κήπο σου από τα χέρια σου. Κύριος του εαυτού σου, το κάνεις και αυξάνεται η αυτοεκτίμηση. Έπειτα επηρεάζει άλλους παράγοντες, εργασία, φίλους κλπ. Κέρδη από όποια πλευρά κι αν το δεις.

Γ.
Εκπαιδευτικό
υλικό

1. Υπάρχουν 2 μέρη σε αυτό. Έχει ξεφύγει η κατάσταση πλέον με τον κοβιντ, αρνητικό είναι ότι χάνεται η εικόνα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης στο δια ζώσης, ειδικά σε τέτοιες δράσεις και έρευνες. Η face to face κατάσταση θα έδινε κι άλλα θετικά αποτελέσματα, αλλά παράλληλα, είναι κάτι αναπόφευκτο να έχεις απόσταση. Κρατάς μια στάση σωστή απέναντι στην υγεία, την ομάδα, δεν γίνεται αλλιώς. Το ιδανικό θα ήταν να είμαστε από κοντά και να βλέπουμε πως αντιδρά, πως σε κοιτάει, τί γίνεται. Μετράει για μένα, αλλά δεν μειώνεται η αξία. Τώρα με την πλατφόρμα μιλάς στα άτομα όποτε θες, δεν έχεις δυσλειτουργίες στους χρόνους και τη συνεννόηση 7 πχ ατόμων στον ίδιο χώρο να βρουν τι θα κάνουν. Θα το δω όταν μπορώ και δεν χάνεται κάτι.

2. Πιστεύω ναι για να βλέπω και τα φυτά των άλλων, να ξέρω που βαδίζω και τι γίνεται. Ανάλογα όμως και πως νιώθουν οι άλλοι. Αν δεν χρειάζονται αλληλεπίδραση και να μαζευόμαστε κάθε κάποιες εβδομάδες να βλέπουμε. Τη θεωρώ αναγκαία. Ένας ειδικός θα το δει αλλιώς το φυτό μου. Μου αρέσει ο διαμοιρασμός που θα έχουμε. Δεν έχει κατι μείον.

3. Καλά.. Να ξέρεις είναι και το τιμς, εύκολο κι από λαπτοπ και βγαίνει από εκεί όλο.

4. Θα μου άρεσε πάρα πολύ αν όντως δεν γίνει χαζομάρα και καποια μέλη δεν συνεργαστούν. Μου αρέσει να δουλεύω σε ομάδες και να βλέπω τον άλλο να δημιουργούμε κάτι μαζί με ιδέες.

Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων - Ν

Κεφάλαιο

Απαντήσεις

A. Εμπειρία & προθυμία

1. Και ναι και όχι, από την άποψη ότι ασχολήθηκα πολλά χρόνια με τους προσκόπους, αλλά στην πραγματικότητα είμαι πολύ παιδί της πόλης. Έχουμε πάει πολλές φορές σε βουνά και λαγκάδια.

2. Φαντάζομαι ένα παραπάνω ενδιαφέρον προς τη φύση και μια ανάγκη να την προστατεύσεις από τη ζημιά που κάνει το ανθρώπινο είδος στον πλανήτη, εξορισμού μες στο κεφάλι μου τουλάχιστον. Για μένα πιο προσωπικά, επειδή δεν το έχω καθόλου, νιώθω ότι με πνίγει το να σκέφτομαι ΚΑΙ αυτό, κάνω μόνο μικροπράγματα. Όταν μπορώ ανακυκλώνω, εφόσον είναι εύκολο και προσβάσιμο πλέον, δεν χρησιμοποιώ πλαστικά καλαμάκια και μου το επιτρέπει η κατάσταση, στο σπίτι ας πούμε αποκλείεται. Οικολογικές λάμπες, που νομίζω βέβαια ότι είναι πιο πολύ οικονομικές κι όχι οικολογικές. Γενικά όταν κάποιος μου πει για κάτι οικολογικό, όντως θα με τραβήξει λίγο περισσότερο. Αλλά αυτά, δεν είμαι πολύ πορωμένη με το θέμα, σε πλαίσια που να πω ότι όντως ασχολούμαι, καλώς ή κακώς.

3. Δεν έχω ιδέα, γιατί από τη μία προφανώς πρέπει να δώσω προτεραιότητα στο περιβάλλον, από την άλλη δεν έχει έρθει κανείς να μου πει θα προτιμούσες να σώσεις την οικογένειά σου από αυτοκτονία ή τον αμαζόνιο. Θα έλεγα ότι είμαι προς το κέντρο, αλλά δυστυχώς με μια κλίση προς τον άνθρωπο, δηλ. Οκ μπορεί να μου πεις 4 βιομηχανίες ρούχων κάνουν τρομερό κακό στο περιβάλλον κι έχουν βάλει παιδάκια να δουλεύουν, εγώ πάλι επειδή ταιριάζουν τα ρούχα τους καλύτερα πάνω μου θα πω χέστηκα! δεν μου κάνει κανένα άλλο τζιν, να πάτε να γαμηθείτε! Είμαι κι εγώ εγωκεντρικό σκουλήκι.

B. Προτάσεις υπηρεσιών

1. Ανακύκλωση, ώρες κοινής ησυχίας, οι κλήσεις που μπορεί να φάει κάποιος επειδή μπορεί να το πατήσει και να σκάει η εξάτμιση στο θεό.. Σκεφτόμουν διάφορες ομάδες, όπως οι πρόσκοποι που κάνουν πάρα πολύ μεγάλο έργο σε αυτό το κομμάτι: δασοφυτεύσεις, κινητοποίηση κόσμου κλπ. Πράσινα πάρκα. Δεν θεωρώ ότι υπάρχει κάτι άλλο. Βλέπω προμοτάρισμα στα μεταλλικά καλαμάκια και πολύς κόσμος το ακολουθεί. Τα επαναχρησιμοποιούμενα κυπελάκια καφέ που έχεις κάποιο ντισκάουντ.

2. Σου λέω είμαι πολύ παιδί της πόλης. Με δυσκολεύει πολύ αυτό το πράγμα. Ένα πράγμα που με ενοχλεί στην Ελλάδα και δεν το έχω δει στο εξωτερικό, ενώ είναι μεγάλο θέμα, ότι έξω ο κόσμος σέβεται πολύ περισσότερο το να μην πετάξει το σκουπίδακι κάτω ή το τσιγάρο. Στα σκουπίδια που πρέπει μόνο. Βέβαια αυτό είναι

πιο εύκολο γιατί κάθε σπίτι έχει τον τελείως δικό του χώρο με σκουπίδια, οι κοινόχρηστοι είναι πιο μικροί. Είναι ατομική ευθύνη και καθαρίζουν πάρα πολύ καλά τους δρόμους. Φαίνονται πεντακάθαρα το τοπίο κι όχι τη βρώμα της Αθήνας. Θα έπρεπε να έχουμε πιο πολλούς κάδους που να αλλάζουν τακτικά, να φαίνονται, αδειασμένες σακούλες, προκειμένου ο κόσμος να το καταλαβαίνει γιατί είμαστε και βλαμένοι σα λαός. Φαντάζομαι μετά, είναι και το φαινόμενο που είδα στην ολλανδία. Αν έχεις ένα κάδο κάθε 5 μέτρα, ντρέπεσαι να το πετάξεις κάτω. Λες έχω ένα κάδο πίσω μου κι ένα μπρος μου!

3. Είμαι λίγο δύσπιστη όσον αφορά το κομμάτι του φύτεψε κάτι δικό σου στην πόλη, από την άποψη ότι με τόσο καυσαέριο και βρωμιά θα περάσει στον καρπό. Πιστεύω απλά ότι μπορεί να βοηθήσει το κάθε συμμετέχοντα στο να ασχοληθεί ο καθένας ξεχωριστά. Έχει τελείως προσωπικό όφελος. Πιστεύω ότι σε βοηθά έμμεσα σαν άτομο κι όχι άμεσα το περιβάλλον. Ενδεχομένως να αρχίσεις να ευαισθητοποιήσε. Ούτως ή άλλως αφού τα προτείνεις εσύ σε εμπιστεύομαι. Είσαι ψυχάκι, τα ψάχνεις όλα στην τρίχα.

Γ.
Εκπαιδευτικό
υλικό

1. Στο 2ο κύμα που περνάμε, η αλήθεια είναι ότι πλέον εγώ δεν δίνω την ίδια βαρύτητα. Ξέρω ότι δε θα πάω να δω τη γιαγιά μου που φοβάται ή ότι θα μαι παντού με τη μάσκα μου κλπ, αλλά πλέον δεν θα είμαι με τον τρόπο που είχα στην αρχή. Αν ήταν την 1η φορά θα έλεγα ότι είναι πάρα πολύ εξυπηρετικό, τώρα θα πω ότι είναι πάρα πολύ προνοητικό!

2. Μάλλον.. Ο σκοπός είναι να μεγαλώσει το φυτό κι εγώ θα το πεθάνω να ξέρεις. Επαφή με νέους ανθρώπους και διαμοιρασμός ιδεών. Είμαι πολύ περίεργη με αυτά και το κατά πόσο μπορώ να δουλεύω σε συνεργασία.

3. Κανένα πρόβλημα. Απο τη σχολή έχω και τεχνικά προβλήματα. Θα μου πεις δεν είναι το ίδιο πράγμα, αλλά να είμαστε πιο οργανωμένοι και υπομονετικοί.

4. Γενικά η όλη φάση μου θυμίζει τον ενθουσιασμό που είχαμε όταν ήμαστε πιο μικρά, με τα παιχνίδια του μαθαίνω και δημιουργώ, που είχε το θερμοκήπιο, τα ψαράκια. Νομίζω ότι εγώ προσωπικά είμαι ένα παιδάκι τώρα που θέλει να φυτέψει κάτι και μετά θα το μαγειρέψει και θα πει αα εγώ το έκανα αυτό! Δυστυχώς είναι τόσο επιφανειακό αυτό και δεν έχω κάτσει να το σκεφτώ σε πιο μεγάλο βάθος.

Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων - ΕΠ

Κεφάλαιο	Απαντήσεις
Α. Εμπειρία & προθυμία	<p>1. Σε πόλη έχω μεγαλώσει. Όχι όσο θα ήθελα</p> <p>2. Είχα ακούσει πρόσφατα ότι οι οικολόγοι κάνουν πολύ καλή δουλειά, πετάνε φίδια σε δάση.. Ήμουν τώρα στην Αταλάντη που είναι απέναντι από την Εύβοια, σε πολλούς δεν αρέσει αυτό, αλλά είναι πολύ σωστό για εξισορρόπηση των ειδών. Έχει σημασία γιατί είναι η αρχή της φύσης αυτή! Με όλα αυτά που έχουν γίνει πλέον στην εποχή μας, αν δεν υπήρχε και αυτό..</p> <p>3. Θα έλεγα στη δική μας εποχή ότι το 80% των ανθρώπων είναι πολύ μακριά από τη φύση, καμία επαφή - βάζω και τον εαυτό μου μέσα. Ξεκινά από το σχολείο, για μένα.. για τα ζώα, τη φύση.. Αυτό που κάνουμε εμείς τώρα που φυτεύουμε, έπρεπε να το κάναμε στο δημοτικό, μετά η οικογένεια. Είναι πολλοί τομείς. Κάτι φακές σε βαμβάκι βάζαμε. Ο άνθρωπος στην εποχή μας δεν είναι ανεξάρτητος. Όταν μπορείς να έχεις έναν κήπο και να έχεις τα δικά σου λαχανικά ή τα δικά σου ζώα, είσαι ανεξάρτητος. Τώρα μόνο στα χωριά. Όσο προχωράμε θα μειώνεται και θα είμαστε λιγότερο.</p>
Β. Προτάσεις υπηρεσιών	<p>1. Δεν νομίζω να υπάρχει πλέον. Το πιο εύκολο είναι να μην πετάς σκουπίδια, που είναι και αυτονόητο. Ο δήμος είναι άλλη περίπτωση γιατί φεύγεις από το ατομικό. Θα μπορούσε να κάνει πολλά πράγματα, αλλά αν δεν παει πρώτα στο ατομικό κομμάτι, δεν μπορεί να το σώσει ούτε ο Δήμος, ούτε το κράτος, ούτε κανείς. Αλυσίδα</p> <p>2. Εγώ ποτέ δεν πετάω σκουπίδια, κάνω ανακύκλωση.. Αλλά! όταν δω ένα σκουπίδι κάτω θα μπορούσα να το μαζέψω και δεν το κάνω, το βλέπω εγωιστικά, ότι ας το μάζευε αυτός που το πέταξε. Με εμποδίζουν οι συμπεριφορές των άλλων.</p> <p>3. Ευαισθητοποίησε με τη διαδικασία. Όταν αρχίζεις κάτι από την αρχή έχεις και πιο πολλές ευαισθησίες μετά.</p> <p>4. Η ανεξαρτησία. Πολύ σημαντικό να έχουμε γνώσεις και να φυτεύουμε δικά μας πράγματα. Σαν ιδέα μου άρεσε πάντα και ποτέ δεν το είχα δοκιμάσει. Άκουσα την ... και είπα ωπα! Θα μου άρεσε.</p>
Γ. Εκπαιδευτικό υλικό	<p>1. Σίγουρα έχει σημασία. Διαφορετικά θα την κάνεις από κοντά και διαφορετικά μέσα από εφαρμογή. Η επαφή από κοντά είναι πολύ καλύτερη. Είναι μια κοινωνική εκδήλωση. Αν σκεφτείς στην Ικαρία που είναι αιωνόβιοι οι άνθρωποι μαζεύονται κάθε μέρα για τέτοιες κοινωνικές εκδηλώσεις και συνομιλούν. Πλέον στις πόλεις ούτε καλημέρα δεν λες. Έχουμε κάτι ουσιαστικό στο μυαλό μας αλλά μας χρειάζεται</p>

ακόμη κι ένας καφές και μοιράζομαι ίδιες ιδέες. Μετά την καραντίνα να βρεθούμε κι από κοντά!

2. Πολύ σημαντική και το πονάς το φυτό. Είμαι και ανταγωνιστικός πολύ. Με την καλή έννοια θέλω το δικό μου να είναι καλύτερο! Θα το δούμε.

3. Ναι, θα το δω κιόλας. Το μεσεντζερ είναι μια χαρά.

4. Θα το συνεχίσω και μόνος μου αυτό και μου άρεσε από πολύ παλιά η ιδέα. Δεν θα το αφήσω μετά. Είναι σημαντικό να δούμε μια αξία όπως είπες.

Ατομική Συνέντευξη Συμμετεχόντων - ΑΤ

B.2. Απαντήσεις Ατομικής Συνέντευξης Γεωπόνων

Κεφάλαιο	Απαντήσεις
Α. Εμπειρία & προθυμία	<p>Γεωπόνος 1.: Ωραία ιδέα και θα μπορούσε να λειτουργήσει και καθαρά εκπαιδευτικά ή ως πείραμα που δοκιμάζονται πολλές διαφορετικές συμπεριφορές. Ως διδάκτωρ, μπορώ να σου πω κάποια παραπάνω πράγματα κι από δικές μου καλλιέργειες σε ελεγχόμενα περιβάλλοντα, αλλά είναι καθαρά θέμα επιθυμίας των φροντιστών. Με ενδιαφέρει και προσωπικά να εμπλακώ, ώστε να δω και να δοκιμάσω εναλλακτικές ιδέες, αλλά και να επικοινωνήσω περισσότερο με μη ειδικούς.</p> <p>Γεωπόνος 2.: Καλά κι ωραία όσα λες, χωρίς αλλά! Χαχα . . . καλά, εγώ πιο πολύ μπορώ να σου δώσω βιβλία να μελετήσεις και να βλέπω τα φυτά για να αναγνωρίσω προβλήματα. Η εμπειρία μου είναι μικρή και στα πλαίσια των μαθημάτων, αλλά τα εργαστήρια είναι πολλά κάθε εξάμηνο και σίγουρα μπορώ να σου δώσω τα ουσιώδη μιας βασικής καλλιέργειας. Τώρα, διαλέγοντας εύκολα φυτά μειώνεις και τις πιθανότητες απώλειας.</p>
Β. Προτάσεις υπηρεσιών	<p>Γεωπόνος 1.: Απλά φυτά, ναι, καλύτερα για αρχή. Να προσέξουμε το πολύ πότισμα λόγω υγρασίας από βροχές του Νοέμβρη κι ανάλογα πού θα σταθούν οι γλάστρες. Προτείνω την συγκαλλιέργεια, εφόσον διαλέξουν τα φυτά που μελέτησες και μάλιστα να δούμε αν θα βάλουμε άνθη για να προσελκύσουμε μέλισσες. Θα έχουμε καλύτερα αποτελέσματα. Επίσης τα ήπια λιπάσματα δίνουν την ευκαιρία επεξήγησης της κομποστοποίησης.</p> <p>Γεωπόνος 2.: Αν χρησιμοποιήσουμε έναν χώρο με πολλές γλάστρες δεν θα έχουμε πρόβλημα με την πυκνότητα της βλάστησης, αλλά θα πρέπει να προσέχουμε να μην φυτευτούν κοντά κοντά οι σπόροι και μαλακώσουν οι ρίζες. Θα μιλήσουμε τη μέρα που θα φυτέψουμε και για τα χιλιοστά βάθους που έχεις κι εσύ σημειώσει και να δούμε την υγρασία γιατί αν δεν έχουν αρκετή πρόσβαση σε φυσικό φως θα μας σαπίσουν. Αν η ομάδα επιλέξει άλλα φυτά θα τα ξαναδούμε για να ταιριάζουμε τις καλλιέργειες και τα χαρακτηριστικά. Τα λιπάσματα είναι απαραίτητα στο βαθμό που θα δούμε αργή ανάπτυξη, αλλά και οι εναλλακτικές που βρήκες είναι επαρκής αν μιλάμε για μικρές γλάστρες.</p>

Γ. Εκπαιδευτικό υλικό	<p>Γεωπόνος 1.: Δεν έχω κάτι να προσθέσω. Με καλύπτεις και μπορώ να πω έχεις διαβάσει πολύ! Είναι ενδιαφέρουσα η προσέγγιση, οπότε αναμένω τα αποτελέσματα των δράσεων. Θα τα δούμε στην πορεία.</p> <p>Γεωπόνος 2.: Η προετοιμασία είναι θεμιτή και μπορούμε να δούμε και την πιθανότητα εργαστηρίου την ίδια ημέρα..δηλ. να τους δείχνεις και να τα κάνετε παράλληλα βήμα - βήμα για την περίπτωση επανάληψης χωρίς επίβλεψη.</p>
-----------------------------	---

B.3. Επιτόπια Συμμετοχική Παρατήρηση

Ερ. Προβλημ.	ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ		
<i>Ερ.Υπ.1 & Ερ.Ερ.1</i>	~ εκφράζει προβληματισμό & ανάγκη αναζήτησης περισσότερης πληροφορίας ~ σχολιάζει - μιλά για την αλλαγή που νιώθει ~ δηλώνει πως δοκιμάζει τις προτεινόμενες πρακτικές	(6/9) (4/9) (5/9)	Θ, Γ, ΕΠ, ΕΡ, Κ, ΑΛ Γ, ΕΠ, Ν, Κ Θ, Γ, ΕΡ, Κ, ΑΛ
<i>Ερ.Ερ.2</i>	~ αναφέρεται σε οφέλη & αξιολογεί τους στόχους του	(7/9)	εκτός Μ, ΑΤ
<i>Ερ. Ερ.3</i>	~ δηλώνει ενδιαφέρον συνέχειας ~ ζητά & ενθαρρύνει για συνέχεια	(7/9) (5/9)	εκτός Μ, ΑΤ εκτός Θ, Κ, Μ, ΑΤ
<i>Ερ.Ερ.4</i>	~ δηλώνει ή εντοπίζονται προβληματισμοί/ εμπόδια	(4/9)	Θ, Ν, Μ, ΑΤ
<i>Ερ.Ερ.5</i>	~ επιλογές - σχέδια - προτεραιότητες - σχολιασμοί	ΒΗΜΑΤΑ & ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	
<i>Ερ.Ερ.6</i>	~ συμμετοχική δράση σε επίπεδα :	(3/9) (3/9) (3/9)	Χαμηλό Μεσαίο Υψηλό Ν, Μ, ΑΤ ΕΡ, Κ. ΑΛ Θ, Γ, ΕΠ
<i>Ερ.Ερ.7</i>	~ τι δηλώνει στη συνέντευξη σε σχέση με τι πράττει: Θετική - Θετική Θετική - Δεκτική Θετική - Ανασφαλής στάση Δεκτική - Θετική Δεκτική - Δεκτική Δεκτική - Ανασφαλής στάση	(2/9) (2/9) (1/9) (2/9) (0/9) (2/9)	Γ, Θ ΕΡ, ΑΛ Ν ΕΠ, Κ - ΑΤ, Μ
<i>Ερ.Ερ.8</i>	~ διαχωρισμός χώρων (αστικός, ημι-ιδιωτικός, ψηφιακός, οικιακοί κήποι) ~ έκφραση προτιμήσεων & διάδραση	Λαχανόκηπος - Butterfly Effect: Ανάγκη δια ζώσης Η φυσική απόσταση επιφέρει την κοινωνική Διάτμηση χώρων & τόπου	
<i>Ερ.Ερ.9</i>	~ σχόλια, επιθυμίες, σχεδιασμός, ανατροφοδότηση, αντίληψη χρήσης	MS Teams - Messenger Γενική ικανοποίηση & ανάγκη δοκιμής νέων μέσων	

B.4. Απαντήσεις - Ατομική Έκφραση Θέσης

Επιλογές/ Συμμετέχων	Θ	Γ	ΕΡ	N	ΕΠ	Μ	Κ	ΑΤ	ΑΛ	Σ
Οικολογικές πράξεις ευθύνης	2	3	3	3	2	2	3	3	3	24
Οικολογικές πράξεις από επιβολή	3	3	4	3	4	3	3	4	3	30
Προτεραιότητα σε εμένα	3	3	3	3	4	4	4	4	3	31
Προτεραιότητα σε ανθρώπινες ανάγκες	4	4	3	3	4	3	4	3	4	32
Προτεραιότητα στο περιβάλλον	2	2	4	4	3	3	3	3	4	28
Αγάπη στο περιβάλλον	2	3	4	4	3	3	3	3	4	29
Σύνολο	16	18	21	20	20	18	20	20	21	

Προφίλ Συνεντεύξεων

Επιλογές/ Συμμετέχων	Θ	Γ	ΕΡ	N	ΕΠ	Μ	Κ	ΑΤ	ΑΛ	Σ
Θέση 1. Οικολογικές πράξεις ευθύνης	4	4	4	4	4	3	3	4	4	34
Θέση 2. Οικολογικές πράξεις επιβολής	2	2	5	2	1	3	3	3	3	24
Θέση 3. Προτεραιότητα σε εμένα	4	3	4	2	4	4	3	3	3	30
Θέση 4. Προτεραιότητα σε ανθρώπινες ανάγκες	4	5	4	3	4	3	3	3	3	32
Θέση 5. Προτεραιότητα στο περιβάλλον	3	4	5	5	3	4	3	4	5	36
Θέση 6. Αγάπη στο περιβάλλον	2	3	5	4	3	4	4	4	5	34
Σύνολο	19	21	27	20	19	21	19	21	24	

Τελική Έκφραση Θέσης

Ερ/ συμ	Θ	Γ	ΕΡ	N	ΕΠ	Μ	Κ	ΑΤ	ΑΛ									
Θέση 1.	2	4(+2)	3	4(+1)	3	4(+1)	2	4(+2)	2	3(+1)	3	3	3	4(+1)	3	4(+1)		
Θέση 2.	3	2	3	2(-1)	4	5(+1)	3	2(-1)	4	1(-3)	3	3	3	3	4	3(-1)	3	3
Θέση 3.	3	4(+1)	3	3	3	4(+1)	3	2(-1)	4	4	4	4	4	3(-1)	4	3(-1)	3	3
Θέση 4.	4	4	4	5(+1)	3	4(+1)	3	3	4	4	3	3	4	3(-1)	3	3	4	3(-1)
Θέση 5.	2	3(+1)	2	4(+1)	4	5(+1)	4	5(+1)	3	3	3	4(+1)	3	3	3	4(+1)	4	5(+1)
Θέση 6.	2	2	3	3(+1)	4	5(+1)	4	4	2	3(+1)	3	4(+1)	3	4(+1)	3	4(+1)	4	5(+1)

Σύγκριση

B.5. Απαντήσεις - Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο Συμμετεχόντων

Συμμετέχων	Απαντήσεις
Θ	<p>A. Ήταν υπέροχη εμπειρία, όμορφο αποτέλεσμα και έλαβα την ψυχολογική ικανοποίηση που αναζητούσα. Μου άρεσαν όλα.</p> <hr/> <p>B. Νιώθω ότι το εκπαιδευτικό κομμάτι με βοήθησε να κατανοήσω την σημαντικότητα του προβλήματος. Έβλεπα το φυτό μου ως μικρόκοσμο της γης και ότι οι ενέργειές μου ή η αμέλειά μου το κλωνίζουν άμεσα. Οι οικολογικές πρακτικές δεν είναι απλώς ωφέλιμες, αλλά απαραίτητες για την ευζωία του ανθρώπου και την συντήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.</p> <hr/> <p>Γ. Θεωρώ ότι υπήρχε αμεσότητα παρά την απόσταση και ταυτόχρονα άνεση προσωπικού χώρου. Δεν είχα θέμα με τη φυσική απόσταση και μου άρεσε να δω ανεξάρτητα.</p>
Γ	<p>A. Αν και λόγω του περιορισμού των δραστηριοτήτων λόγω της καραντίνας, ο αρχικός μου σκοπός ήταν η γενική ενημέρωση/ευαισθητοποίηση σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα. Προσωπικά λόγω των προαναφερθέντων περιορισμών, οι online συναντήσεις είχαν τη μεγαλύτερη επίρεια στην επίτευξη αυτού του στόχου. Τέλος καθώς η δράση δεν μπόρεσε να λειτουργήσει στο έπακρο των δυνατοτήτων της, δεν θα άλλαζα κάτι μέχρι να γίνει ολοκληρωμένα.</p> <hr/> <p>B. Αν και δεν έχουν αλλάξει σε βασικό επίπεδο οι καθημερινές μου συνήθειες, με την ολοκλήρωση της δράσης είμαι σε ένα στάδιο που αναγνωρίζω τα πιθανά μου περιβαλλοντικά “αμαρτήματα” και μάλιστα κάποια από αυτά δεν τα είχα αντιληφθεί. Παράδειγμα ήταν το παιχνίδι που είχαμε που κερδίσαμε “περιβαλλοντικούς πόντους” ανάλογα με τις καθημερινές μας πρακτικές όπου είχα τελείως διαφορετική εικόνα από τη πραγματικότητα.</p> <hr/> <p>Γ. Θεωρώ ότι στερηθήκαμε αρκετό κομμάτι της δράσης λόγω της απόστασης αλλά επειδή υπήρχε ψηφιακή υπόσταση, μπορέσαμε να κρατήσουμε μια επαφή και να παρακολουθούμε σε δικό μας χρόνο τη πρόοδο. Παρόλο που είχαμε θέμα συντονισμού, μπορέσαμε να πάρουμε κάποια μαθήματα (όπου πιστεύω ότι ήταν και ο απώτερος σκοπός) ανεξάρτητα από τη φροντίδα ενός φυτού.</p>

EP	<p>A. Η δράση ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες μου και θεωρώ ότι ούτε θα προσέθετα ούτε θα αφαιρούσα κάτι. Στην ουσία, μου άρεσε το ότι το επίκεντρό μας ήταν να έχουμε ένα φυτό υπό την επίβλεψή μας και να το παρακολουθούμε να μεγαλώνει. Θεωρώ ότι αν προσθέταμε κι άλλα θα χανόμασταν στην πορεία.</p> <hr/> <p>B. Σίγουρα συζητήθηκαν οικολογικές πρακτικές, κατά τη διάρκεια των οποίων ανακάλυψα ότι έχω ήδη αρκετές γνώσεις και πράττω ήδη την πλειονότητά τους. Έχω σαφέστερα καλύτερη κατανόηση σε ότι αφορά στα φυτά (τρόπος φύτευσης, συχνότητα ποτίσματος, σημασία ηλίου και ημισκιάς).</p> <hr/> <p>Γ. Νομίζω ότι η δια ζώσης δράση θα ήταν τελείως διαφορετική. Θα βιώναμε αλλιώς το πείραμα και η μεταξύ μας επικοινωνία θα ήταν διαφορετική. Ωστόσο, στη δια ζώσης συνάντηση θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράμετροι που θα επηρέαζαν την συμμετοχή μας όπως η απόσταση ή η έλλειψη χρόνου. Ως εκ τούτου, δεν μπορώ να συμπεράνω ότι θα είχε τελικά θετικό πρόσημο μία τέτοια υπόθεση. Η ψηφιακότητα της δράσης βελτίωσε την πορεία μου, με βοήθησε και με ώθησε να συμμετέχω περισσότερο καθώς έβλεπα και αναρτήσεις- σχόλια άλλων χρηστών. Μου άρεσε που κάναμε webinars επιμόρφωσης καθώς και συναντήσεις στο teams καθώς ήταν και μία ευκαιρία επικοινωνίας με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Νιώθω ότι η ψηφιακότητα της δράσης με επηρέασε θετικά.</p>
N	<p>A. Ανταποκριθηκε ναι. Ειδικα αυτη την περιοδο που ειναι τα πραγματα πιο περιορισμενα σε αρκετους τομεις, ηταν μια καινουρια και ενδιαφερον καθημερινη ασχολια και εμπειρια, διοτι δεν ειχα ασχοληθει ποτε με αυτο. Αν ητανε στο χερι μου θα προτιμουσα face to face contact γιατι πιστευω ακομα και η επικοινωνια μεταξυ των συμμετεχοντων αλλοιωθηκε επειδη ηταν ολα διαδικτυακα και λιγο χαθηκα αλλα περα απο αυτο μου φανηκε πολυ ενδιαφερον. Όλα υπέροχα στο βαθμό που τα βίωσα κι εγώ, έμαθα πολλά πράγματα, η ομάδα super, όλα τα παιχνίδια και οι δράσεις τεράστιο όλο αυτό και μπράβο σου.</p> <hr/> <p>B. Πιστευω πως ναι, εμαθα να κανω κατι μονη μου αντι να τα αγοράζω, οποτε αυτο μου εδωσε την ευκαιρια αλλα και την ικανοποιηση να καταλαβω οτι η φυση ειναι υπερβολικα πολυτιμη και αν την αξιοποιήσουμε σωστα εχει πολλα να μας προσφερει. Εγω προσωπικα αγόραζα προιοντα με aloe vera αλλα τωρα δεν θα το κανω αυτο διοτι εχω στο μπαλκονι μου. Τα ονόματα με έκαναν να νιώσω πιο κοντά στα φυτά μου και να</p>

	<p>είμαι υπεύθυνη για τη ζωή τους! Περιμένω την αλόη μου να μεγαλώσει πώς και πώς για να κάνω μάσκα!</p> <hr/> <p>Γ. Όπως προαναφερα στην πρώτη ερώτηση, ο μοναδικός ενδοιασμούς μου ήταν ότι ολη η διαδικασία έγινε διαδικτυακά (κατανοητό πως δεν γινόταν αλλιώς) αλλά αυτό με επηρέασε αρκετά. Η φυσική επικοινωνία δεν μπορεί να αντικατασταθεί από τον ψηφιακό κόσμο όσο εξελιγμένος και να είναι. Η επικοινωνία αυτής της ψηφιακής “κανονικότητας” μείωσε την άμεση εμπλοκή των ατόμων που λαβαίμε μέρος σε αυτό την εργασία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι την κατεστρέψε, δεν ήταν απλά το ίδιο. Είμαι υπέρ της φυσικής επικοινωνίας διότι θεωρώ πως οι άνθρωποι αντιδρούν και εμπλεκονται πολύ διαφορετικά ότι υπάρχει άμεση επαφή (φυσική επικοινωνία) και όταν υπάρχει (έμμεση επαφή) ψηφιακή επικοινωνία. Μπορεί ο ερευνητής/ερευνητρια να παρατηρούν την διαδικασία του πειράματος από πρώτο χέρι καθώς και πως οι συμμετέχοντες εμπλεκονται άμεσα στην ολη διαδικασία. Τα υπέρ της φυσικής επικοινωνίας κατά την γνώμη μου υπερβαίνουν αυτά της ψηφιακής αλλά είχα εν τέλει μια θετική γενική εικόνα για αυτή την πρωτογενή εργασία του να φυτεύω κάτι μόνη μου.</p>
<p>ΕΠ</p>	<p>Α. Δεν ξέρω αν ανταποκριθήκε, δεν είχα συγκεκριμένες επιδιώξεις ή ανάγκες. Θα έλεγα όμως ότι δεν είναι κάτι που δεν επηρέασε έστω και λίγο την καθημερινότητα μου, καθώς είναι ενδιαφέρον σαν χόμπι και η αξιοποίηση των αγαθών που προκύπτουν είναι θεμιτή. Θα πρόσθετα μεγαλύτερο περιθώριο χρόνου για να δούμε μεγάλα αποτελέσματα.</p> <hr/> <p>Β. Δεν θεωρώ ότι έχω καλύτερη σχέση με το περιβάλλον, όχι τόσο για το ίδιο το περιβάλλον τουλάχιστον. Προσπαθώ να δουλέψω το κομμάτι της φροντίδας προς μη ανθρώπινα έμβια οντα, που με δυσκολεύει. Επίσης εξαιτίας του παιχνιδιού σκέφτομαι συνέχεια αν ξεχνάω θερμοσίφωνα, νερό να τρέχει, κοκ. Συνεπώς υπάρχει μια ευαισθητοποίηση, απλά έμμεση.</p> <hr/> <p>Γ. Θεωρώ ότι μέρος του πρότζεκτ ήταν να δεθούμε σαν ομάδα, ωστόσο μέσω των επικοινωνιακών πλατφορμών χάθηκε μεγάλο μέρος αυτού καθώς υπήρχε η αίσθηση του "προαιρετικού". Η αρχική ιδέα όπου μαζευτήκαμε για να φυτέψουμε ήταν πιο κοντά σε αυτό που περίμενα. Σίγουρα όμως κι εδώ υπάρχει θετικό πόρισμα, διότι η πλειοψηφία θέλει να συνεχίσει το πρότζεκτ και πιστεύω ότι σιγα σιγα καλλιεργείται και η επιθυμητή συνεργατική σχέση μέσω κοινού κινήτρου</p>

M	<p>A. Ξεκίνησα το πρότζεκτ παράλληλα με τη δουλειά μου και μου φάνηκε πολύ δύσκολο να ανταποκριθώ και στα δύο στο 100%. Συνεπώς δεν αφοσιώθηκα όσο έπρεπε και δεν είδα τις επιδιώξεις μου να εκπληρώνονται, χωρίς όμως να φταίει καθόλου το ίδιο το πρότζεκτ. Πάραυτα, ήταν μια όμορφη προσθήκη στο μπαλκόνι μου και η αλόη είναι βασικό συστατικό της δουλειάς μου, οπότε θα αξιοποιηθεί πολύ στο μέλλον.</p> <hr/> <p>B. Δεν τα πάω πολύ καλά με το περιβάλλον, μου αρέσει όμως η οργάνωση και κατά συνέπεια με διευκολύνουν πολλές οικολογικές πρακτικές. Αυτό, σε συνδυασμό με την αγάπη μου για τα λουλούδια, θα έλεγα συνοψίζουν τη σχέση μου με τη φύση. Αν είχα αφοσιώσει πιο πολλή ενέργεια στη δράση φαντάζομαι θα είχε οξυνθεί όλο αυτό.</p> <hr/> <p>Γ. Αισθάνθηκα μια αμυδρή συνεργασιμότητα, ένα «δεσμο» με την ομάδα, αλλά κυρίως με το ίδιο το φυτό. Η απόσταση και η ψηφιακότητα μου ήταν ζόρικη, με αποσυντονίζαν και με αποξενωναν από τον τελικό στόχο.</p>
K	<p>A. Είμαι ικανοποιημένη από τη δράση και τις συμβουλές. Νιώθω χαρούμενη που μπόρεσα να ασχοληθώ με τον δικό μου τρόπο και στο βαθμό που ήθελα</p> <hr/> <p>B. Θέλω να παραμείνω στην ομάδα, ώστε να μαθαίνω καινούρια πράγματα και να καταναλώσω τα λαχανικά. Θεωρώ πλέον τις ανάγκες του ανθρώπου υποδεέστερες και βρίσκω την αγάπη και το σεβασμό στο περιβάλλον σαν ένα τρόπο να φροντίσω και την δική μου ευημερία.</p> <hr/> <p>Γ. Το αστείο με την περίπτωσή μου ήταν το πως χρησιμοποίησα τα ψηφιακά μέσα. Όταν οι καρτέλες χρησιμοποιούνταν πολύ από τα παιδιά, ένιωθα ότι υπήρχε μεγάλο φόρτο στο να τα παρακολουθώ επιτόπου. Οπότε κάθισα με την ησυχία μου και το βράδυ τα έβλεπα μαζεμένα. Όταν δεν ήταν φορτωμένο το μέρος επειδή χρησιμοποιούσαν την άλλη ομαδική (messenger) τα πράγματα ήταν πιο ήρεμα. Εγώ διάβαζα όσα είχαν ειπωθεί και έστελνα αυτοκόλλητα και άρθρα που διάβαζα.</p>
ΑΤ	<p>A. Ανταποκρίθηκε αρκετά όσον αφορά το περιβαλλοντικό κομμάτι.</p> <hr/> <p>B. Αυτό που κατάφερα σε μεγάλο βαθμό είναι η σωστή ανακύκλωση.</p> <hr/> <p>Γ. Δεν μου άρεσε η ψηφιακή δράση διότι έγινε κατά ανάγκη και χάθηκε η φυσική επαφή από πρόσωπο προς πρόσωπο.</p>

Α. Συμπερασματικά αναφέρω πως η εν λόγω δράση είναι άρτια σε δομή και περιεχόμενο, με την απαραίτητη καθοδήγηση και βοήθεια μέσω πληροφοριών. Θα αφαιρούσα τη συγκεκριμένη εφαρμογή που χρησιμοποιήθηκε και θα την αντικαθιστούσα με μια πιο εύχρηστη ανάλογη του Facebook, προς διευκόλυνση των συμμετεχόντων.

Β. Σίγουρα η αγάπη και η φροντίδα για το περιβάλλον είναι αξίες που χτίζονται με τα χρόνια στον κάθε άνθρωπο και όχι μέσα από την συμμετοχή σε μια δράση. Όμως κάποιος που ενδιαφέρεται να μάθει για το περιβάλλον και να το κατανοήσει καλύτερα, σίγουρα βρίσκει ενδιαφέρουσες και εποικοδομητικές πρακτικές σαν αυτή. Προσωπικά κατανόησα καλύτερα την διαδικασία από τη σπορά έως τη βλάστηση καθώς και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται κατά την όλη διαδικασία. Μέσω της χρήσης της κοπριάς ως το πιο αθώο μέσο λιπάσματος, φάνηκε στην πράξη η αποτελεσματικότητα που δίνει η "φύση" στη φύση.

Γ. Δεδομένων των συνθηκών η φυσική απόσταση και κατ'επέκταση η ψηφιακότητα της δράσης κρίθηκαν αναγκαία. Ενώ η φυσική απόσταση θεωρώ πως βοήθησε στην εξοικονόμηση χρόνου και διευκόλυνε με τις αποστάσεις από και προς τον τόπο της δράσης, εντούτοις η ψηφιακότητα δυσκόλεψε κατά κάποιον τρόπο την εξέλιξη της και οι λόγοι είναι οι εξής: η εφαρμογή που χρησιμοποιήθηκε παρουσίασε κάποια δυσκολίες ως προς την χρήση, οι συνδιασκέψεις απαιτούσαν τον συντονισμό πολλών ατόμων με διαφορετική καθημερινότητα και υποχρεώσεις.

B.6. Απαντήσεις - Ατομικό Ανοιχτό Ερωτηματολόγιο Γεωπόνων

Γεωπόνος 1.:

Η δράση ανταποκρίθηκε πλήρως στις ανάγκες μου. Ήταν υπέροχη εμπειρία και εκπληκτικό ότι σε τέτοιες συνθήκες είχα τη δυνατότητα να εξηγήσω σε άλλα μέλη της ομάδας ακόμη και από απόσταση, θέματα που αφορούσαν την ανάπτυξη των φυτών τους, όπως την προστασία από δυσμενείς συνθήκες ανάπτυξης και να επιλύσω απορίες σχετικά με τους τρόπους προστασίας από παθογόνα. Βρήκα σημαντικό στοιχείο προς ευαισθητοποίηση την επεξήγηση βασικών απλών στρατηγικών που θα ωφελήσουν κάθε αρχάριο κηπουρό. Δεν ένιωσα πίεση από τα μέλη για συνεχή ενασχόληση και το trello βοήθησε να τα δω άμεσα χωρίς να αγχώνομαι εγώ και οι φροντιστές των φυτών.

Γεωπόνος 2.:

Το messenger ήταν κουραστικό να το παρακολουθώ πάντα και περίμενα να αναφερθώ σε σχόλιο με όνομα για να δω αν πρέπει να παρέμβω, αλλά η δράση είχε οργανωθεί με τέτοιο τρόπο που έγινε δυνατή η διάγνωση προβλημάτων στην ανάπτυξη κάποιων φυταρίων μέσω φωτογραφιών. Μετά από συνομιλία με τα μέλη της ομάδας που διέθεταν τα φυτά αυτά, δόθηκαν προτάσεις για την επίλυση των προβλημάτων αυτών. Στα τελικά δείγματα φωτογραφιών που εξέτασα, όλα τα φυτά ήταν υγιή και η ανάπτυξή τους συνεχίστηκε με κανονικούς ρυθμούς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. - Υλικό που παράχθηκε από τους Συμμετέχοντες

Γ.1. Εκπαιδευτικό Υλικό που συλλέχθηκε από τους Συμμετέχοντες

[8 ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΕΙΣ](#)

[10 eco-friendly holiday gift ideas for friends](#)

[10 Environmental Games That Teach Kids About Earth, Ecology, and Conservation](#)

[ΣΠΑΤΑΛΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ: 9 ΤΡΟΠΟΙ ΝΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΣΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΡΤΟΦΟΛΙ ΣΟΥ](#)

[Are We Living In the Sixth Extinction?](#)

[From Old-School Gardening to the Future of Food](#)

Γ.2. Ονομασίες Φυτών

Φυτό	πλήθος	Όνομα από φροντιστή
αλόη	3	Al Joe, Νατάσα Συρεγγέλα, Καρέκλα
άνθη (ζουμπούλι, σκυλάκι)	4	Νέμο, Λία, Μάλλον σκυλάκι, Ναρκίσσα Μαλφόι
κρεμμύδι	5	Ζούμπι, Lucius Malfoy, Σαλάτα, Στύρος Μπιμπίλας, Χλόη
λεβάντα	2	Lil' vanta, Τερψιχόρη
πατάτα	2	Ακίνδυνος Γκίκας, Χαρούλα
ραπάνι	2	Ραβανάκι, Φοίνικας
ρίγανη	2	Πολύμνια, Regina George
ρόκα	3	κος Ρόκας, Μάγια, Ροκάς
σπανάκι	4	Baby girl, κα Σπανάκη, Ντάλια Χατζηαλεξάνδρου, Σταλίτσα

Γ.3. Λογότυπα Ομάδας

Γ.4. Χαρτογράφηση Αξίας 6/12/20 - Παρουσίαση Φυτών

Συμ	ΠΡΙΝ	ΜΕΤΑ	Συμ	ΠΡΙΝ	ΜΕΤΑ
Θ			Γ		
ΕΡ			Ν		
ΕΠ			Μ		
Κ			Κ		
ΑΤ			ΑΛ		

Τελική Παρουσίαση ανάπτυξης φυτών μέσω Trello